

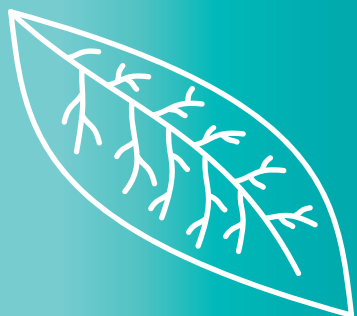
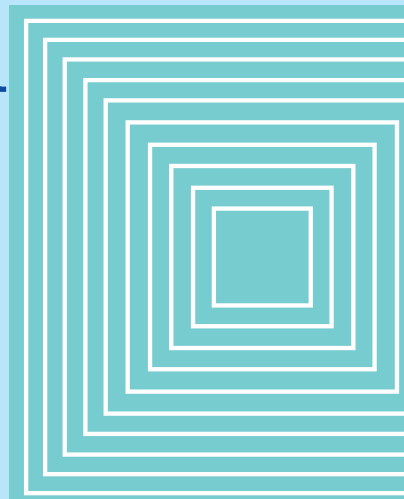
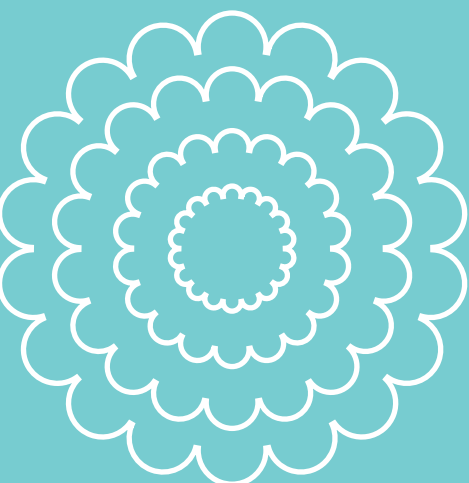
ВИДАВНИЦТВО

Olekszandr Hiszem
Olekszandr Martinyuk

7. osztály

Világtörténelem

ФРАНКСЬКА ДЕРЖАВА. ІМПЕРІЯ КАРЛА ВЕЛИКОГО

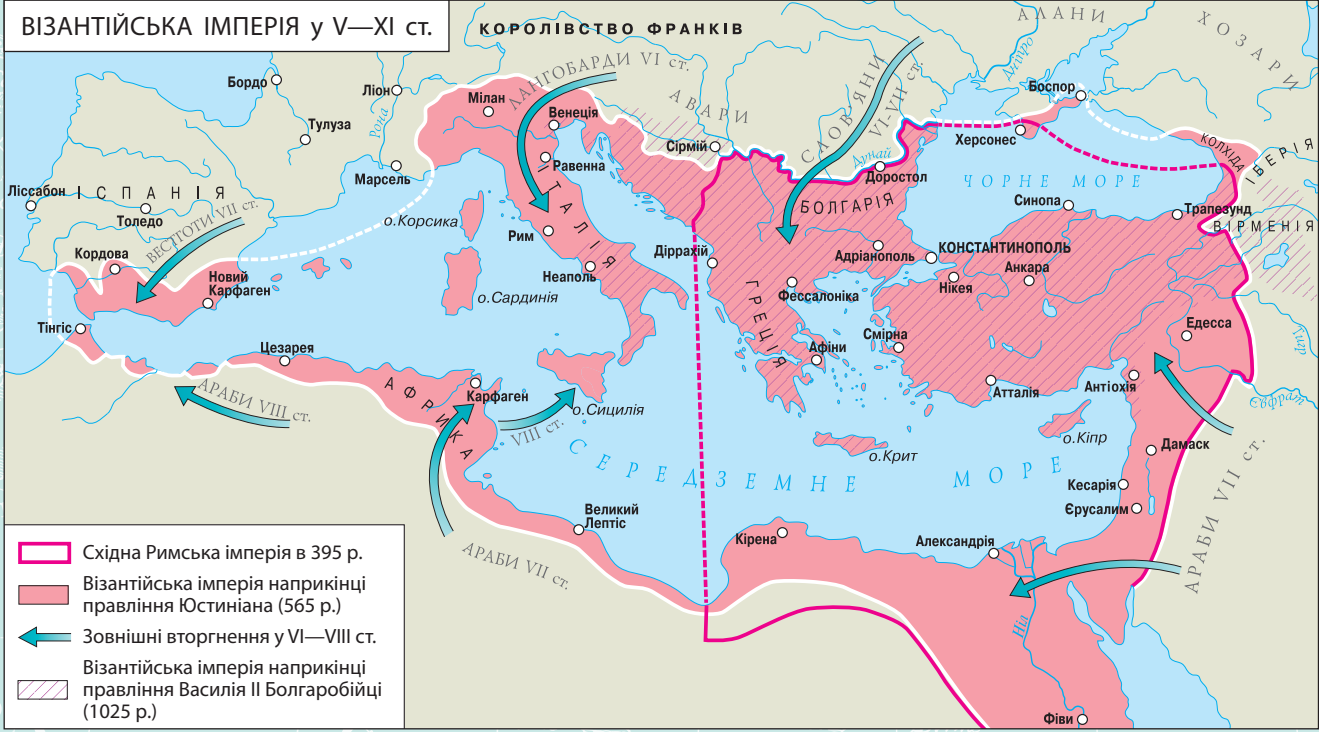
- Франкська держава Меровінгів у 481 р.
- Території, завойовані Хлодвігом
- Кордони Франкської держави Меровінгів наприкінці правління Хлодвіга (511 р.)
- Кордони Франкської держави Каролінгів у 768 р.
- Території, завойовані франками в 715—768 рр.
- Території, завойовані Карлом Великим
- Походи Карла Великого у 768—814 рр.
- Кордони імперії Карла Великого на 814 р.
- Залежні країни
- Місця і роки битв

Знак Карла Великого.
Аахен (Німеччина).

ВІЗАНТІЙСЬКА ІМПЕРІЯ у V—XI ст.

СКАНДИНАВІЯ. ВПЛИВ ПОХОДІВ НОРМАНІВ (ВІКІНГІВ) НА ТОГОЧАСНУ ЄВРОПУ

- Територія країн Скандинавії у IX ст.
- Походи норманів у IX—XI ст.
- Території, завойовані норманами у IX—XI ст.
- Початок XI ст.
- Часи утворення скандинавських королівств
- Країни, які в 1397 р. уклали Кальмарську унію
- Територія країн Скандинавії у XV ст.

Корабель вікінгів. Марка Фарерських островів.

УТВОРЕННЯ СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВ

Olekszandr Hiszem
Olekszandr Martinyuk

Világtörténelem

**Tankönyv az általános oktatási
rendszerű magyar tannyelvű
középiskolák 7. osztálya számára**

Ajánlotta Ukrajna Oktatási és
Tudományos Minisztériuma

rnk.com.ua/106127

Digitális interaktív
melléklet a
tankönyvhöz

ВИДАВНИЦТВО АТЛАНТ
Київ 2024

УДК 94"04/14"(075.3)

Г51

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 05.02.2024 № 124)

Видано за рахунок державних коштів.

Продаж заборонено

Підручник створено відповідно до модельної навчальної програми
«Всесвітня історія. 7—9 класи» для закладів загальної середньої освіти
(авт. Гісем О. В., Бойко В. І., Василенко Я. Л., Даниленко В. М.,
Мартинюк О. О., Охредько О. Е., Сирцова О. М.)

Ілюстрації художниці *Олени Пашинної*

Переклад за виданням:

Г51 Гісем О. В.

Всесвітня історія : підруч. для 7 класу з навчанням
угорською мовою закл. загал. серед. освіти /
О. В. Гісем, О. О. Мартинюк. /переклад
А.-Е. Коложварі, Б. Пейтер. Київ:
ВИДАВНИЦТВО АТЛАНТ, 2024. — 224 с. : іл.

ISBN 978-617-09-8757-0 (укр.)

ISBN 978-617-8159-44-3 (угор.)

УДК 94"04/14"(075.3)

Digitális interaktív
melléklet a
tankönyvhöz
rnk.com.ua/106127

ЗРОБЛЕНО
В УКРАЇНІ

ISBN 978-617-09-8757-0 (укр.)

ISBN 978-617-8159-44-3 (угор.)

© Гісем О. В., Мартинюк О. О., 2024

© Пашинна О. С., ілюстрації, 2024

© ТОВ Видавництво «Ранок», 2024

© А.-Е. Коложварі, Б. Пейтер., переклад
угорською мовою, 2024

Kedves tanulóink!

A hetedik osztályos világtörténelem tankönyv élénk tárja a középkor hihetetlenül érdekes világát. Egy utazásra visz, amely az V. és a XV. század közötti időszakot öleli fel. A tankönyv anyaga úgy van elrendezve, hogy könnyen nyomon követhessük az események alakulását a világ különböző részein. Megismerkedhetünk grandiózus csatákkal, pompás kastélyokkal, bátor harcosokkal, bölcs uralkodókkal, akik jelentős nyomot hagytak a történelemben. A kiemelt fogalmak és dátumok lehetővé teszik, hogy a legfontosabbakra összpontosítsunk.

Minden paragrafus rövid áttekintéssel kezdődik az oktatási célokról és az ismétlési feladatokról. Így felidézhetjük a már ismert anyagot és felkészülhetünk az új anyag elsajátítására. A tankönyv oldalai élénk illusztrációkat, történelmi térképeket és szöveges forrásrészleteket tartalmaznak, amelyek segítenek jobban megérteni a múlt eseményeit. A paragrafus végén kulcsdátumok és állítások találhatóak, amelyeken elgondolkodhatunk. Az összefoglaló kérdések és feladatok segítenek az önellenőrzésben és a tudás rögzítésében. Ne felejtjük el megnézni a történelmi kincsesládát, ahol gondolattérképek formájában összegyűjtve és összefoglalva találjuk az anyagot fejezetek szerint.

Meghívunk Titeket, hogy tegyétek meg ezt az izgalmas utazást a középkor világába. Reméljük, hogy a tankönyv útmutató lesz ezen az úton!

Tisztelettel, a szerzők csapata

Jelmagyarázat

- **Ukrajna és a világ**
- **Dolgozzunk forrással**
- **Vegyétek figyelembe**
- **Érdekes tények**
- **Történelmi személy**
- **Szótár**
- **Dolgozzunk forrással**

!! Vegyétek figyelembe

QR-kód vagy rövid link segítségével hozzáférhettek a digitális mellékletekhez, amelyek tartalmazzák:

- történelmi források szövegeit és az azokhoz kapcsolódó feladatokat;
- gyakorlati foglalkozások anyagait;
- feladatokat a tudás összegzéséhez;
- tesztfeladatokat a témazáró dolgozatra való felkészüléshez;
- különböző munkamódszereket és azok sajátosságait;
- az interaktív tanítási módszerek és a kritikai gondolkodás módszereinek leírását.

Conwy vára Walesben
(Nagy-Britannia). XIII. század vége.
Jelenlegi külalak

§ 1. Ismétlés. Bevezetés

1. A római és barbár világ a középkor küszöbén

ELEVENÍTSÉTEK FEL

1. Mely időszakokat különböztetünk meg a világtörténelem és Ukrajna történelmében?
2. Mi az a nagy népvándorlás? Milyen következményekkel járt?
3. **Dolgozzatok párban.** Beszéljétek meg és nevezzétek meg az ukrán földek és a világ más tájairól származó lakosságának kulturális vívmányait az ókorban.

A PARAGRAFUS FELDOLGOZÁSA A UTÁN MEGTUDJÁTOK:

- a középkor küszöbén lévő római és barbár világ közötti főbb különbségeket;
- a középkort, mint világtörténelmi korszakot;
- a középkor kronológiai határait;
- milyen forrásai vannak a középkori történelem tanulmányozásának.

A-Z Szótár

Katonai demokrácia — a hatalom megszervezésének egy módja a törzsi társadalmakból az államiságba való átmenetben lévő közösségekben. A hatalmat a törzsek tagjai között egy sikeres és tekintélyes vezető gyakorolta egy osztag (húséges harcosok csoportja) segítségével.

rnk.com.ua/107533

Nektek, kíváncsiaknak

► Hasonlítsd össze a római és a barbár világot a világtörténelem új korszakának előestéjé.

A világtörténelem új korszakának kezdetét olyan események előzték meg, amelyeket már ismertek: a Római Birodalom hanyatlása, a nagy népvándorlás, a barbárok betelepülése a Nyugat-Római Birodalomba és az államok megalakulása.

A rómaiak elsősorban az Európában élő törzseket tekintették barbároknak: a keltákat, a germánokat és a szlávokat.

A középkori Európa kezdetén két különböző világ állt: az ókori (görög-római) világ, amely időszámításunk kezdetétől aktívan áttért a kereszténységre, és a barbár világ, amelyre szintén hatással volt a kereszténység. E világok egyesülésének összetett folyamata több évszázadon át tartott (az V. század végétől a IX. század végéig). A harmadik században a Római Birodalom a válság és a hanyatlás miatt már nem tudott ellenállni a barbár invázióknak.

A Nyugat-Római Birodalom sorsát leginkább a germánok befolyásolták. Az I–IV. században ők telepedtek le a szomszédos területeken.

A germánoknál az első évezred első felében létező társadalmi rendszert **katonai demokráciának** nevezték. Szinte minden népnél elterjedt volt, és az állammá válás fejlődésének utolsó szakaszát jelentette. A barbár világgal határos római városokban fejlődött a kereskedelem. Egyre több germán ment a római hadseregbe szolgálni, és a germán nemesség fokozatosan átvette a rómaiak életmódját és szokásait.

A IV. században azonban a barbár törzsek tömegesen kezdtek más országokba, köztük a Római Birodalomba költözni. Ebből a folyamatból alakult ki a nagy népvándorlás. Európában új államok jöttek létre, és új közösségek alakultak.

A NAGY NÉPVÁNDORLÁS. A NYUGATRÓMAI BIRODALOM VÉGE

— A Római Birodalom határai és felosztásának határvonalai a IV. sz. végén

— Kelet-Római Birodalom — Nyugat-Római Birodalom

— ФРАНКИ A germán törzsek és vándorlási útvonalai

— A hunok áttelepülése és hadjárataik

— A csaták helyszínei és évszámai
„Barbár királyságok” a VI. század első felében

— Vizigótok — Burgundok

— Osztrogótok — Vandálok

— Frankok — Angolszászok

► 1. Kövesd nyomon a térképen, hogy milyen változások történtek Európában a népvándorlás idején. 2. Milyen hatással volt a népvándorlás a mai Ukrajna területeire?

Egy barbár harcos terrakotta szobra. Ashmolean Művészeti és Régészeti Múzeum (Egyesült Királyság).

► Jellemezd a barbár harcos küllemét, ruházatát és védőpáncélját.

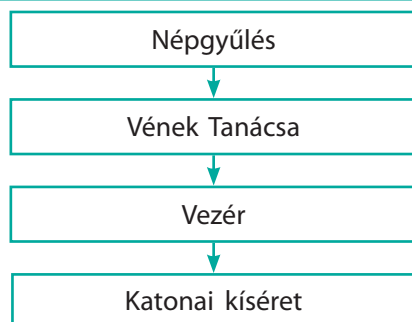
Dolgozzunk forrással!

Massiliai Salvianus, keresztény prédikátor és író művéből (V. sz.)

Az ország pusztulása jelentős volt, de még mindig meg lehetett akadályozni. Szomorú leírni azt, aminek tanúja voltam. A város uralkodói lakomáztak, és hallani lehetett örült kiabálásukat. Elvesztették a józan eszüket. Vagy talán éppen ellenkezőleg, ez volt a normális állapotuk? Senki sem hinné el, hogy ezt a várost a barbárok pusztították el, mert a rómaiak halála megelőzte a barbárok általi halálukat.

- 1. Miről számolt be a forrás szerzője? 2. Magyarázd meg, hogyan értelmezed azt a gondolatot, hogy „a rómaiak halála megelőzte a barbárok általi halálukat”.

A BARBÁR TÖRZSEK IRÁNYÍTÁSI RENDSZERE

A-Z Szótár

Középkor — a világtörténelemnek az V. század végétől a XV. századig tartó időszakát jelenti.

Antikvitás — az ókori Görögország és Róma civilizációira alkalmazott kifejezés.

Újjászületés (reneszánsz) — a késő középkori és kora újkori Európa kultúrtörténetének egy olyan korszakának neve, amely a humanizmus (emberközpontúság) eszményein alapult, és az antikvitás örökségéből merített.

A népvándorlás utolsó szakaszában a szlávok elvándoroltak őshazájukból, amely az erdős és erdössztyeppi övezetekben helyezkedett el a Dnyeper és a Visztula folyók között. Elkezdődött a világtörténelem új korszaka.

2. A középkor mint az emberi fejlődés időszaka

- Mi volt a 'középkor' elnevezésének eredeti jelentése az V—XV. században?

A „középső korszak” vagy „középkor” kifejezést először a XIV—XVI. században használták olasz gondolkodók. Ezzel a kifejezéssel a két „felvilágosult” korszak — az antikvitás és az újjászületés (reneszánsz) — közötti időszakot jelölték.

Az ókori Görögország és Róma vívmányai által lenyűgözött olasz gondolkodók a középkort a barbárság és a kegyetlenség korának tekintették. Ezt a kifejezést az európai történelemnek az V. század végétől a XV. századig tartó időszakához kapcsolták, de idővel más értelmet nyert, és elvesztette pusztán negatív tartalmát.

A középkor Európa történelmében körülbelül ezer évet ölelt fel. E korszak eseményeit különböző megközelítésekkel lehet megközelíteni. Sok nyugateurópai tudós a következő időszakokra osz:

- **Kora középkor (V. sz. vége — XI. sz. közepe)** — a nyugat-európai keresztény civilizáció születése és fejlődése.
- **Érett középkor (XI. sz. közepe — XIV sz. közepe)** — a nyugat-európai keresztény civilizáció fénykora.
- **Késő középkor (XIV. közepe — XV. sz.)** — a XX. századi holland történész, Johan Heising szavaival élve, ez a „középkor ősze”, vagyis a középkori kultúra csodálatos virágzásának időszaka.

Ukrajna középkori története általánosságban megfelel ennek a periodizációnak.

A középkor jelentette Európa számos modern népének és államának történetének kezdetét, valamint a Nyugat nevű kulturális, politikai és szellemi közösség kialakulását. Ugyanakkor

A-Z Szótár

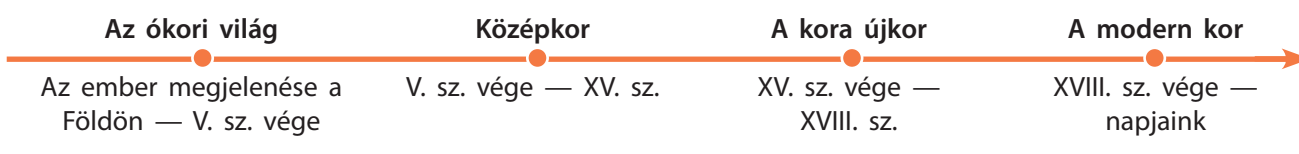
Történelmi forrás — minden, amit az emberek különböző tevékenységeik során létrehoztak, és amelyek a mai napig fennmaradtak. A történelmi források lehetővé teszik számunkra, hogy tanulmányozzuk egy társadalom múltját, és tükrözzük annak történelmi fejlődését.

Néprajz — a különböző népek mindennapi életének, életmódjának és gazdaságának sajátosságait tanulmányozó tudomány.

Régészeti ásatások — a tárgyi történelmi források felkutatását jelentik.

A KÖZÉPKOR HELYE AZ EMBERISÉG TÖRTÉNETÉBEN

- Mit gondolsz, miért osztják a tudósok az emberi történelmet korszakokra? Fejtsd ki a véleményed.

keleten is jelentős változások zajlottak ebben az időben. Ezek egyike az arabmuszlim civilizáció kialakulása volt.

A középkor történetének tanulmányozásához különböző típusú **történelmi forrásokból** származó információkat használnak fel. A *tárgyi források* közé tartoznak a múlt anyagi kultúrájának maradványai (épületek, szerszámok, bútorok, fegyverek, ruházat stb.). Az *írássos források* közé tartoznak az okiratok, évkönyvek, történelmi krónikák és egyéb írássos emlékek. A *néprajzi (szellemi) források* a szokások, a hagyományok és a folklór sajátosságait tükrözik, amelyek a mai napig fennmaradtak. Sok adat nyerhető *szóbeli* forrásokból (legendák, mesék, mondák, mesék stb.) és *nyelvi* forrásokból (a nyelvfejlődés történetére vonatkozó információk). Csak a különböző forrásokból származó információk egyesítésével lehet átfogó képet alkotni az emberek múltbeli életéről.

A középkor sokkal több történelmi forrást hagyott ránk, mint az ókor. Ennek oka, hogy a középkor sokkal közelebb áll a jelenhez.

- **Dolgozzatok párban.** Rajzoljatok egy feltételes „idővonalat” a lapotokra és jelöljétek be: 1) azt az eseményt, amely az ókori világ történelmének kezdetét jelentette; 2) a népvándorlás kezdetét; 3) a Nyugatrómai Birodalom bukását; 4) az emberiség történelmének időszakait; 5) a középkor korszakait.

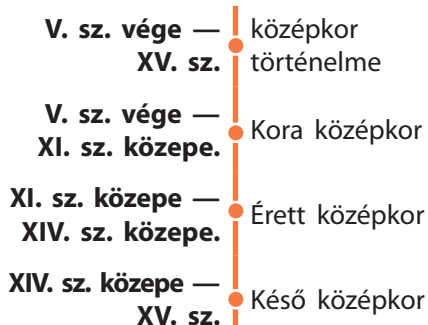
rnk.com.ua/107534
Nektek, kíváncsiaknak

FOGALMAZZATOK MEG EGY-EGY ÁLLÍTÁST A KÖVETKEZŐKRE:

- a római és barbár világok egyesülésének folyamatára, valamint az erre gyakorolt keresztény hatására az újkor kezdetén Európa történetében;
- a középkor korszakokra való felosztásának célszerűségére.

II. Dolgozzunk kronológiával

III. Ukrajna és a világ

A középkor történelmének számos fontos eseménye zajlott Ukrajna területén: a Rusz, az Orosz Királyság és a Krími Kánság kialakulása. Ehhez az időszakhoz kapcsolódnak Olga fejedelemasszony, Nagy Volodimir, Bölcs Jaroszláv, Jaroszláv Oszmomiszl, Danilo Romanovics és mások tevékenységei. A középkori Európa megemlékezett az orosz nők leghíresebb képviselőiről is: a francia Kijevi Anna királynéról, a magyar Premiszláva Vologymirivna fejedelemasszonyról, a cseh Predslava Volodimirivna nagyhercegnőről, i. II. Elizaveta Jaroszlavna norvég hercegnőről és Adelheid szent római császárnéról.

Kérdések és feladatok

Tudjuk

1. Milyen társadalmi rendszer volt a germánoknál az első évezred első felében?
A birodalom B kaganátus
C katonai demokrácia D diktatúra
2. Mikor bukott el a Nyugatrómai Birodalom?
3. Olvasd el a tudomány nevét, úgy, hogy a betűket helyes sorrendbe teszed. Add meg a definícióját.

GRÁ	ET	FIA	NO
-----	----	-----	----

Elemezzük és megmagyarázzuk

4. Melyek voltak a római és a barbár világ vívmányai a középkor előestéjén? Adj indoklással ellátott választ.
5. Hogy gondolod, könnyű lehetett volna-e a római és a barbár világ elemeit ötvözni? Magyarázd meg a véleményedet.
6. Egyetértesz-e azzal, hogy a középkor tanulmányozása a rendelkezésre álló történelmi források alapján nehezebb, mint az ókor történelmének tanulmányozása a történelmi források alapján? Miért?

Alkalmazunk és létrehozunk

7. **Dolgozzatok párban.** Nézzétek meg a tankönyv szerkezetét. Mi tetszik benne? Mit javasolnátok a javítására? Osszátok meg gondolataitokat.
8. Mutasd meg a térképen (5. oldal) a Nyugat-Római Birodalom területét, a barbár törzsek megtelepedését és a népvándorlás irányait.
9. Az idővonal segítségével határozza meg: 1) mennyi idő telt el a népvándorlás kezdetétől a Nyugatrómai Birodalom végéig; 2) mennyi idő telt el a Nyugatrómai Birodalom végétől napjainkig.
10. **Dolgozzunk együtt.** A sajtómódszer. Beszéljétek meg, hogy miért kell a XXI. század emberének történelmet tanulnia.
11. További források felhasználásával készíts előadást „A történelmi források típusai a középkor történetének tanulmányozásához” címmel.

rnk.com.ua/107535
Nektek, kíváncsiaknak

FEJEZET. KORA KÖZÉPKOR

(V. SZ. VÉGE – XI. SZ. KÖZEPE)

§ 2. A „barbár királyságok” kialakulása. A Frank Birodalom

1. A „barbár királyságok” kialakulása

- Milyen „barbár királyságok” alakultak ki a Nyugatrómai Birodalom területén?

A Nyugatrómai Birodalom területén a barbár törzsek első államát a vizigótok hozták létre 418-ban Honorius császár beleegyezésével. Ezt nevezték Vizigót Királyságnak. A barbárok által alkotott államokat a tudósok „**barbár királyságoknak**” nevezték. A hatalom ezekben a korábbi törzsi vezetőké volt, akik független uralkodóknak kiáltották ki magukat.

Ugyanebben az időben alakult ki Észak-Afrikában a **Vandál Királyság**, a Rhone folyó medencéjében a **Burgundiai Királyság**, az Ibériai-félsziget északnyugati részén pedig a Szvéb Királysága (amelyet később a vizigótok hódítottak meg). Miután az utolsó római császárt, Romulus Augustust eltávolították a hatalomból, megalakult **Odoaker királysága**. Az osztrogótok vezére, Theodorik ellenezte az új uralkodót. 493-ban megölte Odoakert, és kikiáltotta magát „a gótok és az itáliaiak királyának”. **Theodorik Osztrogót Királysága** a legnagyobb barbár állam lett.

Az V. század közepén az északnyugati germán törzsek, az angolok, a szászok és a jütök tömeges inváziója kezdődött az egykori római provincia, Britannia területén. A Brit-szigetek déli részén **hét királyság** alakult ki. Az angolok alkották Merciat, Northumbriát és Kelet-Angliát, amely Norfolkra (fordításban: „északi nép”) és Suffolokra (fordításban: „déli nép”) oszlott; a szászok alkották Essexet, Wessexet és Sussexet; a jütök pedig Kentet.

ELEVENÍTSÉTEK FEL

1. Mi az állam?
2. Hogyan alakultak ki és szűntek meg az ókori világ államai?
3. Mi az a birodalom? Nevezd meg az ókori világ általad ismert birodalmait.
4. **Dolgozzatok párban.** A Római Birodalom példáján keresztül magyarázzátok el, hogyan gyakorolták a hatalmat az államban

A PARAGRAFUS FELDOLGOZÁSA UTÁN MEGTUDJÁTOK:

- hogyan alakultak ki a „barbár királyságok”;
- a Merovingok uralma alatti frank állam sajátosságait;
- hogyan alakult ki a Frank Birodalom, és miért omlott össze.

A-Z Szótár

„**Barbár királyságok**” — olyan államok, amelyek a Nyugatrómai Birodalom területén alakultak ki az V. században, annak hanyatlása és összeomlása idején. Az államok alapítói barbár törzsek (többnyire germánok) voltak, akik a népvándorlás következtében telepedtek le itt.

rnk.com.ua/107536

Számotokra, kíváncsiaknak

Theodorik mauzóleuma Ravennában. VI. század. Modern nézet.

Theodorik szobra. Id. Fischer Peter szobrász. XVI. század.

Minden germán törzs különböző dialektusokat beszélt, de fokozatosan a merciai angolok nyelve kezdett elterjedni és érvényesülni. Ezt a nyelvet angolnak, az országot **Angliának**, a kialakult államokat pedig angolszász királyságoknak nevezték.

A germánok magukkal hozták saját kultúrájukat és uralkodási hagyományaikat. A hódítás után vezetőik királyokká váltak. A király rendelkezett egy személyesen elkötelezett harcosokból álló osztaggal. Mellette létezett egy «bölcsök tanácsa», azaz azok, akik ismerik a szokásokat. A tanács hagyta jóvá az új törvényeket, és szükség esetén új királyt választhatott.

Ezzel egy időben Észak-Galliában kialakult **Frank Birodalom**.

A legkésőbb alakult királyság a **longobárdok királysága** volt (VI. század második fele). A VIII. század közepéig szinte az egész Appennini-félszigetet, az Isztriai-félszigetet és Korzika szigetét elfoglalta.

Minden „barbár királyság” idővel széthullott vagy más államok hódították meg őket. Egyedül a Frank Királyság maradt fenn, és jelentős szerepet játszott a középkori Európa fejlődésében.

2. A Merovingok Frank Állama

► Milyen sajátosságai voltak a merovingok frank államának?

A „frankok” nevet (fordításban — „szabadok”, „bátrak”) a III. század közepétől használták azon germán törzsekre, amelyek a Rajna alsó és középső folyása mentén éltek. Az V. században elfoglalták Északkelet-Galliát. Ez Klodvig uralkodása alatt történt, aki a legendás uralkodó, Meroving családjából származott. Ezért ezt a frank uralkodói dinasztiát **Merovingoknak** nevezték.

486-ban Klodvig egyesítette a frank törzseket és elindult a római területek meghódítására. A döntő csatában Soissons város közelében a frankok megsemmisítették a római seregeket és elfoglalták Észak-Galliát. Gallia meghódítása után Klodvig felvette a „rómaiak királya” címet, és elkezdte saját államának kialakítását.

A KIRÁLY HATALMA A FRANK ÁLLAMBAN

► **Dolgozzatok párban.** Beszéljétek meg és hajtsátok végre a feladatot. **1.** Magyarázzátok el az ábra és a fejezet anyagára támaszkodva, hogyan irányította Klodvig az államát. **2.** Hasonlítsátok össze a barbárok (7. old.) és a Merovingok Frank Államának kormányzati rendszerét.

Klodvig innentől minden kérdést önállóan döntött el, vagy csak a bizalmasaival tanácskozott. Rendelkezéseire állt a frankok néphadserege és katonai kísérete, amelynek fenntartására a római szokás szerint adót szedtek a királyi kincstárba. A rend fenntartása érdekében Klodvig helyi kormányzókat, grófokat nevezett ki. A Frank Államban a legfelsőbb bíró maga a király lett.

Gallia meghódítása előtt a frankoknak nem voltak írott törvényeik. Az emberek csupán a szokások szerint éltek, amelyeket szóbeli formában adtak át nemzedékről nemzedékre. Az ilyen jogi normákat szokásjognak nevezik.

A frank állam első írott törvénygyűjteménye „**Száli törvény**” néven ismert (a száli frank törzsből, amelyből Klodvig származott). Ez Európa egyik legkorábbi szokásjogi emléke. Az írott törvények megjelenése tanúskodott arról, hogy a frankok a barbarizmusból a civilizáció felé haladnak.

Klodvig halála után a frank államot négy fia között osztották fel. Ők folytatták az apjuk által megkezdett hódításokat, ugyanakkor megpróbálták egymást elpusztítani és más népek földjeit elfoglalni.

A VI. század végén a frankok által Gallia meghódítása után megszerzett földterületek a frankok és a királyság többi lakosa (rómaiak és gallok) számára is feltétel nélküli tulajdonná (**allódiummá**) váltak, amelyeket szabadon eladhattak vagy örökölhettek.

I. Klodvig. François-Louis Dejuen festménye. 1837.

✓ Érdekes tények

A frankok által meghódított Észak-Galliában a lakosság többsége kereszténységet vallott. Ezért Klodvig 496-ban, a hozzá közel állókkal együtt, a nyugatrómai példa alapján elfogadta a kereszténységet. Így Klodvig és utódai megszerezték a papság támogatását.

A-Z Szótár

«**Száli törvény**» — a száli (partmenti) frankok germán törzsének, a legkorábbi „barbár igazságok” egyikének szokásjogát tartalmazó írott gyűjteménye.

|| Ukrajna és a világ

Ruszbán a szokásjog normáit a «Pravda Jaroszlávban» gyűjtötték össze, amely a «Ruszkaja Pravda» alapjává vált. Később kiegészült a «Pravda Jaroszlavics» és «Vlagyimir Vszevolodovics» statútumával.

Allódium — egyéni vagy családi földtulajdon a „barbár királyságokban”. Ez feltétel nélküli birtoklás volt, amely nem kapcsolódott a szolgálat és kötelességek teljesítéséhez.

Benefícium (latinul — «jótétemény») — a föld feltételes használatának formája. A frank állam uralkodója javadalmakat biztosított bizonyos kötelezettségek teljesítése, leggyakrabban katonai szolgálat fejében. Ez megalapozta a nagy földtulajdonosok és a függő parasztság megjelenését a frank társadalomban.

Vazallus (latinul — «szolga») — a középkori Nyugat-Európában a vazallus olyan személy volt, aki földet kapott azzal a feltétellel, hogy szolgálja a hűbérurát («senior-t»). Így módon ez a személy az urától függővé vált (katonai és pénzügyi segítséget nyújtott neki, részt vett a gyűléseken és az udvarban stb.).

Lovag (németül: „lovas”, „lovas harcos”) — középkori nemesi cím Európában. A frankok vezették be a VIII. században a lovasság létrehozása után.

Monarcha (egyeduralkodó) — egyedüli örökletes vagy választott (ritkábban) állami vezető.

«**Karoling-reneszánsz**» — a középkori Európa kulturális fejlődésének korszaka a VIII. század végén és a IX. század elején, amely Nagy Károly és leszármazottai uralkodásához kapcsolódik.

A VII. század második felében a frank államban megkezdődött a „**rest királyok**” **korszaka**. Ebben az időben a Meroving uralkodók maradtak hatalmon, de valójában az államban minden ügyet a királyi palota felső vezetői, a majordomusok döntöttek.

► **Dolgozatok párban.** Beszéljétek meg, és határozzátok meg, hogy a Merovingok Frank Állama tekinthető-e új államformának, amely a középkori Európában alakult.

3. Karolingok. A Frank Birodalom

► Határozzátok meg a Frank Birodalom fejlődésének főbb eseményeit. Miért keltették fel ezek az események a figyelmeteket?

A VII. század végére nem létezett egységes és erős Frank Állam, ráadásul arab hódítók is fenyegetést jelentettek. Ellenük a majordomus, Martell Károly („Kalapács/pöröly”) vezette a harcot. Ő tudta, hogy csak egy jól felfegyverzett lovasság képes megállítani az arab sereget, amelynek szintén a lovasság volt az alapja.

Azonban a lovas felszerelése drága volt (18—20 tehén értékének felelt meg), és az egyszerű frank harcos nem tudta megvásárolni. Ezért Károly elkezdte osztogatni a földeket harcosainak a szolgálat teljesítése ellenében. Azokon a földeken élő parasztoknak kellett eltartaniuk az új tulajdonosokat munkájuk révén. Ezt a földhasználati formát **benefíciumnak** nevezték.

A VIII. századtól a benefíciummal rendelkező embereket **vazallusoknak**, míg azok, akiknek szolgáltak, **hűbérúrnak** («senior-nak») nevezték. A vazallus és a hűbérúr közötti kapcsolatok a vazallusi rendszert hozták létre. A nehéz lovasság létrehozása révén később megszületett a középkori **lovagság**.

Martell Károly lovas seregére támaszkodva **732-ben a poitiers-i csatában** legyőzte az arabokat. Ez megakadályozta, hogy az arab-muszlim hódítók délnyugat felől Európába nyomuljanak.

Károly Martell utódja a fia, Kis Pippin lett, aki kezdetben szintén a majordomus címet viselte. A római pápa támogatásával eltávolította

rnk.com.ua/107537
Dolgozzunk forrással!

A poitiers-i csata, 732. Carl von Steuben művész. 1837

a Merovingok dinasztiájának utolsó királyát, és 751-ben megkoronázták. Kis Pippin átadta a hatalmat fiának, Károlynak. Így jött létre az új Pippin-dinasztia, más néven **Karolingok**.

Nagy Károlyt, akit **Nagynak** neveztek, a középkor egyik legnagyobb **uralkodójának (monarchájának)** tartják. Uralkodása alatt (768—814) a frankok királya, a longobárdok királya és élete utolsó 14 évében császár volt. Az általa létrehozott birodalomban Nagy Károly fokozatosan egyesítette Nyugat-Európa nagy részét. A tudósok úgy vélik, hogy ez az uralkodó vetett véget a Nyugatrómai Birodalom halálát követő «sötét középkornak». Javította a kormányzati rendszert és gondoskodott a kultúra fejlődéséről. Ezt az időszakot később a «**Karoling-
reneszánsznak**» nevezték el.

Nagy Károly birodalmát északról és északkelet felől más germán törzsek földjei vették körül. Délen Spanyolország helyezkedett el, amelyet arab muszlimok hódítottak meg. Keleten avarok és szlávok éltek.

Nagy Károly egész életét hadjáratokkal töltötte, kiterjesztve birtokainak területét.

Nagy Károly háborúi a szászok ellen (772—804) nehéz és hosszan tartó háborúk voltak. Először szinte egész Szászországot elfoglalta, és megpróbálta a lakosságot keresztény hitre téríteni. Válaszul a szászok fellázadtak. Károlynak háromszor kellett visszatérnie, hogy meghódítsa Szászországot. Végül ez az összecsapás a Frank Birodalom győzelmével ért vég. Egy alkalommal parancsára 4,5 ezer fogságba esett szász harcost végeztek ki.

Nagy Károly.
Albrecht Dürer
festménye. 1511—1513.

Nagy Károly koronázása.
Friedrich Wilhelm Kaulbach
festménye. 1861.

773 és 774 között Nagy Károly meghódította a longobárdok királyságát, és annak földjeit birtokaihoz csatolta. 778-ban a frank hadsereget arabok és baszk törzsek verték meg. Ez volt Nagy Károly egyetlen katonai veresége. 788-ban leigázta a bajor hercegséget, ezzel bővítve a Frank Államot.

Nagy Károly harcolt a szláv törzsek ellen, később pedig szövetségre lépett velük az avarok elleni harcban. A király három hadjárat során (791—796) legyőzte őket és elpusztította államukat.

Nagy Károly hatalmas területen uralkodott, amely hasonlított az egykori Nyugatrómai Birodalomra. A környezetében felmerült az ötlet, hogy az ókori rómaiakhoz hasonlóan császárrá kiáltják ki.

A frank birodalom megalakulása összefüggött Nagy Károly azon törekvéssel, amelynek célja a meghódított népek feletti hatalmának megerősítése volt, valamint a keresztény egyház támogatása. A római pápa remélte, hogy a birodalom létrejötte megerősíti befolyását és hozzájárul a kereszténység terjedéséhez.

800-ban Róma városában, a díszes karácsonyi szertartás alatt, a római pápa császári koronát helyezett Károly fejére, és „a Római Birodalom császára” címet adta neki. 812-ben Bizánc is elismerte őt a Nyugat császáráként.

Nagy Károly birodalma különálló tartományokra — **grófságokra** — oszlott, amelyeket a király által kinevezett **grófok** irányítottak. Ők szedték be az adókat, látták el a közigazgatási és igazságszolgáltatási feladatokat, és vezették a helyi néphadsereget. Ezzel a király jelentősen korlátozta a helyi nemesség hatalmát.

Késő tavasszal és ősszel Nagy Károly országgyűléseket hívott össze. A tavaszi gyűlés minden szabad nép számára nyitott volt. Az uralkodó így módon tájékozódott a birodalma egy-egy területének helyzetéről és szükségleteiről. A gyűlés résztvevőinek jóváhagyására kapituláriumokat (törvényeket és rendelkezéseket) terjesztett elő. Az őszi gyűlésekre, ahol a

különböző állami élet kérdéseit tárgyalták és a kapituláriumokat jóváhagyták, csak Nagy Károly legközelebbi tanácsadóit hívták meg.

A változások a parasztság életében is elkezdődtek. Néhány kis földbirtokos függő paraszttá vált, mivel nem tudták elviselni a katonai szolgálat terhét, és nem tudták önállóan megvásárolni a szükséges felszerelést.

Károly csak a négy birtokkal rendelkezőket hívta be a hadseregbe. A többi parasztnak vagy egyetlen lovast kellett közös költségen a hadseregbe küldenie, vagy olyan védőket kellett keresniük, akik felmentették őket a szolgálat alól. A parasztok védelmezőivé a nagy világi vagy egyházi földbirtokosok váltak.

A függő parasztok mentesültek a katonai szolgálat alól, de elveszítették régi jogaikat: bírójuk és uruk a földbirtokos lett.

► **Dolgozzatok együtt.** A „Képzeltbeli mikrofon” módszer. Hogyan változott a hatalomszervezése a Merovingok Frank államától Nagy Károly birodalmáig?

4. Nagy Károly birodalmának felosztása

► Mik voltak a Frank Birodalom összeomlásának okai és következményei?

Nagy Károly 814-es halála után az általa létrehozott birodalom nem maradt fenn sokáig. Ez törvényszerű volt. A király erőszakkal egyesítette a különböző fejlettségű és kultúrájú törzseket, amelyekben a keresztény hit lett az egyetlen közös vonás. A gazdaság megélhetési jellegű volt: az emberek minden szükséges dolgot és élelmiszert nem eladásra, hanem saját fogyasztásra termeltek. A kereskedelmi kapcsolatok hiánya miatt a birodalom tartományai külön-külön léteztek. Az e földek kezelésére kinevezett grófok igyekeztek azokat maguknak biztosítani, hogy utódaiknak továbbadhassák.

Nagy Károly unokái — II. Lothár, II. Lajos és II. Károly — idején a Frank Birodalom felbomlott. 843-ban a verduni szerződésben megállapodást kötöttek a birodalom három részre történő felosztásáról. II. Lothár megkapta a Közép-frank Királyságot Aachen és Róma birodalmi városaival, II. Német Lajos a Kelet-frank Királyságot, míg II. Kopasz Károly a Nyugat-frank Királyságot. Az uralkodói cím II. Lothárnál maradt, de ez számára különleges jogokat nem biztosított.

A birodalom felosztása három jövőbeli államot hozott létre — Németországot, Olaszországot és Franciaországot.

A FRANK BIRODALOM FELOSZTÁSA

► Nagy Károly melyik leszármazottja kapta birodalmának középfrank, keletfrank és nyugatfrank részét?

Nagy Károly pénzérme — dénár.

- Milyen információt nyújt Nagy Károly birodalmának fejlődési szintjéről a saját pénz létezésének ténye

FOGALMAZZATOK MEG EGY-EGY ÁLLÍTÁST A KÖVETKEZŐKRE:

- a „barbár királyságokról”, mint az államiság új formáiról az egykori Nyugat-Római Birodalom területén;
- a középkori államiság fejlődésének sajátosságairól Nagy Károly birodalmának példáján.

II Dolgozzunk kronológiával

- 486 • A frank állam megalakulása
- 800 • A Frank Birodalom megalakulása
- 843 • A Frank Birodalom összeomlása

Kérdések és feladatok

Tudjuk

1. Mi volt a frankok első királyi dinasztiájának neve?
A Karolingok
B Pipinidák
C Merovingok
D Rurikidák
2. Mikor omlott össze a Frank Birodalom?
3. Olvasd el a kifejezést úgy, hogy a betűket helyes sorrendbe teszed. Magyarázd meg a jelenté.

FÍ	NE	UM	BE	CI
----	----	----	----	----

Elemezzük és megmagyarázzuk

4. Mit gondolsz, a „barbár királyságok” kialakulása a Nyugatrómai Birodalom területein törvényszerű folyamat volt? Adj részletes választ.
5. A frank Meroving állam kialakulásának mely eseményeit tartod a legfontosabbnak? Miért?
6. Egyetértesz-e azzal az állítással, hogy Nagy Károly jelentős történelmi személyiség volt? Magyarázd meg a véleményét.
7. Mit gondolsz, Nagy Károly birodalmának felbomlása véletlenszerű vagy törvényszerű esemény volt? Indokold meg véleményedet.

Alkalmazunk és létrehozunk

8. Mutasd be a térképen (1. függelék és 15. oldal) a „barbár királyságokat”, a Merovingok Frank államát, Nagy Károly birodalmát és annak határait a verduni szerződés szerint.
9. **Dolgozzatok párban.** Oldjátok meg a kronológiai feladatokat. Használjátok az idővonalat: 1) mennyi ideig létezett a Nyugatrómai Birodalom és Nagy Károly birodalma; 2) a Római Birodalom alapításának és Nagy Károly birodalmának felosztásának évezredes dátumait.
10. **Dolgozzatok együtt.** A «gondolatok szintézise» módszer. Beszéljétek meg, miben különbözött Nagy Károly birodalma a Római Birodalomtól.
11. További források felhasználásával készíts egy mini-kutatást a «Karolingreneszánszról».

§ 3. Bizánci Birodalom

1. A Bizánci Birodalom a kora középkorban. I. Justinianus uralkodása

- Mi volt jellemző a Bizánci Birodalom fejlődésére I. Justinianus uralkodása alatt?

A Nyugat-Római Birodalmat a barbárok támadása pusztította el. Ezzel szemben a Kelet-Római Birodalom, más néven **Bizánci Birodalom**, tovább folytatta fejlődését. A Bizánci Birodalom lakossága görögökből, szírekből, zsidókból, egyiptomiakból, örményekből, grúzokból és más népekből állt. A birodalom fővárosa, Konstantinápoly, a Boszporusz-szoros partján helyezkedett el, a legfontosabb kereskedelmi útvonalak kereszteződésében. A tengeri útvonal a Fekete-tengertől a Földközi-tengerig vezetett, míg a szárazföldi út Európából Ázsiába tartott.

Bizánc a Római Birodalomtól örökölte a monarchikus kormányzati formát. Minden hatalom az államban a **baszileusz** (a császár görög elnevezése) kezében volt, aki „alacsonyabb volt, mint Isten, és közvetlenül Isten után következett.”

✓ Érdekes tények

A „Bizánci” szó a Büzantion névből származik, amelyet Konstantinápolyra használtak. Az állam hivatalos neve Római Birodalom volt, fővárosát Új Rómának hívták, lakóit pedig rómaia.

ELEVENÍTSETEK FEL

1. Ki és mikor alapította Konstantinápoly városát?
2. Hogyan és mikor oszlott a Római Birodalom keleti és nyugati részre?
3. Hogyan gyakorolták a hatalmat a Frank Birodalomban?

A PARAGRAFUS FELDOLGOZÁSA UTÁN MEGTUDJÁTOK::

- hogyan jött létre a Bizánci Birodalom;
- a Bizánci Birodalom fejlődésének sajátosságait Justinianus idejé;
- hogyan fejlődött Bizánc a Makedóninasztia alatt;
- a Bizánci Birodalomnak az emberiség kulturális kincséhez való hozzájárulását.

Konstantinápoly — VI. sz.
Modern rekonstrukció.

Theodóra császárnő és udvara
(mozaiktöredék. San Vitate templom
Ravennában (Olaszország). VI. század

!! Vegyétek figyelembe

A «Codex-Justinianus» minden polgár törvény előtti egyenlőségét hirdette meg. A rabszolgaságot nem törölték el, de tilos volt a rabszolgák megölése, és bizonyos feltételek mellett szabaddá válhattak. A törvény egyenlővé tette a férfiak és nők jogait, de tiltotta a válást, amelyet a keresztény egyház elítélt. A magántulajdon sérthetetlenségének jogát rögzítették. A XII—XIV. században Nyugat-Európában gyakran használták a «Codex-Justinianus» jogi normáit a törvények megalkotásához.

☑ Érdekes tények

Bizáncban a nők társadalmi életben való részvétele csekély volt. A nők legkisebb önállóságának megnyilvánulásait nem nézték jó szemmel (néha egyenesen ellenségesen fogadták). A nők nem lehettek tanúk a bíróságon, nem nyújthattak pénzügyi szolgáltatásokat, és nem tölthettek be vezetői pozíciókat. Ugyanakkor elismerték jogukat a földtulajdonlásra vagy vagyon öröklésre. Különböző korlátozások vonatkoztak a nőkre. Például büntették őket, ha olyan ékszereket vagy ruházatot viseltek, amely hasonlított a császári családéhoz. A családi életben a nő teljes mértékben férje akaratának volt alárendelve.

■ Történelmi személy

I. Justinianus felesége, **Theodóra** császárné 22 éven át egyenrangúan uralkodott férjével. Hozzá fűződik számos olyan törvény elfogadása a Bizánci Birodalomban, amelyek javították a nők helyzetét.

Bonyolult helyzetekben a császárné megbízható támasza volt férjének, bátorságot és kitartást mutatva. Például a „Nikafelkelés” idején, amikor pánik tört ki Konstantinápolyban, Theodóra megakadályozta Justinianus menekülését a városból, és ezzel segített neki megtartani a trónt.

► További források felhasználásával készíts egy beszámolót Theodóra császárnő és udvara Theodóra bizánci császárnőről.

Azonban szentnek csak a császári tisztséget tekintették, nem pedig magát a személyt. A császár nem örökölte a trónt. Az adott személyt erre a pozícióra a nemesség tanácsa javasolta, és a hadsereg, a szinklit (a császár tanácsadó testülete) és a lakosság hirdette ki.

A császár nagy hatalommal rendelkezett. Az államot számos hivatalnok segítségével, valamint a szinklittel irányította. A császár egyszerre volt az állam feje, a legfőbb törvényhozó, a kormány vezetője, a legfőbb bírós és a hadsereg főparancsnoka.

I. Justinianus császár (527—565) uralkodása alatt a Bizánci Birodalom elérte hatalma

■ Dolgozzunk forrással

Jordanes, gót történész «Getica» című művéből részlet, Athanarik Konstantinápolyban tett látogatásának benyomásairól. (551)

Athanarik... belépett a fenséges városba, és csodálkozva mondta: „Most saját szememmel látom ezt a dicsőséges várost, amelyről sokszor hallottam, de nem hittem.” Jobbra-balra nézve csodálta a várost, lenyűgözték a hajókaravánok, nézte a híres falakat és a különféle törzsek népének erejét, akik különböző irányokból ugyanabba a folyóba özönlöttek, mint egy hadsereg a csatába

► **Dolgozzatok párban.** Beszéljétek meg és oldjátok meg a következő feladatokat. **1.** Milyen benyomást tett Konstantinápoly Athanarik királyra? Mi adta ezt a véleményt? **2.** A tanár által ajánlott további források felhasználásával készítsetek virtuális sétát a hatodik századi Konstantinápolyban.

csúcspontját. Az ő utasítására adták ki 529—534-ben a «**Codex-Justinianus**»-t, 12 kötetben, amely a Bizánci Birodalom jogának és államrendszerének alapjául szolgált a birodalom bukásáig.

A Justinianus által végrehajtott reformok jelentős anyagi forrásokat igényeltek. Az adók emelkedése, a hivatalnokok visszaélései és korrupciója 532-ben lázadást okozott Konstantinápolyban, amely a „**Nika**” nevet kapta (a lázadók jelszava miatt, amely görögül „győzelmet” jelent). A császár zsoldos alakulatok segítségével leverte a lázadást, körülbelül 45 ezer embert kivégezve. Ezt követően Justinianus belefogott a Római Birodalom egykori határainak helyreállításába.

534-ben a bizánci hadsereg, amelynek élén **Belisarius (Belizár)** hadvezér állt, elfoglalta Észak-Afrikát. Ezt követően, miután megszerezte Sziciliát, átkelt az Appennin-félszigetre. 536-ban a hadsereg bevonult Rómába, négy évvel később pedig elfoglalta Ravennát (a Nyugati Római Birodalom egykori fővárosa, később az osztrogótok és a longobárdok államának központja). Úgy tűnt, Justinianus majdnem elérte célját. Azonban Bizáncot szláv törzsek és a Perzsa Birodalom támadása érte.

Justinianus a nyugati területek meghódításához csak 552-ben tért vissza. Nem tudta helyreállítani a Római Birodalom virágkorának határait, de szinte megduplázta állama területét.

2. Bizánc és az arab hódítások. III. León bizánci császár uralkodása. Ikonoklasztika (Képrombolás)

► Hogyan küzdött Bizánc az arab invázió ellen?

A VII. század első felében arab hódítók jelentek meg Bizánc határainál, akik megkezdték a birodalom keleti tartományainak meghódítását. 634 és 642 között Bizánc elveszítette Szíriát, Palesztinát és Felső-Mezopotámiát, majd 50 évvel később Észak-Afrikát is. Justinianus I. uralkodásához képest a birodalom területe háromszorosára csökkent.

A „görögtűz” használata. Középkori miniatűr.

► Mi volt a bizánci flotta előnye a „görögtűzzel” vívott csatában?

✓ Érdekes tények

A „görögtűz”, a Bizánci Birodalom titkos fegyverét, a 673-ban a szíriai építész találta ki és vegyész, Kallinikosz. E keverék összetételét gondosan titkolták. Valószínűleg kátrányt, kén, nitrátot és olajat tartalmazott. A „görögtűz” nem lehetett eloltani, mivel még a víz felszínén is égett. E fegyver készítésének titka évszázadokon át biztosította a bizánci hadsereg győzelmeit, különösen a tengeri csatákban.

Ikonoklasztok. Domenico Morelli művész. XIX. század

A-Z Szótár

Ikonoklasztika (Képrombolás) — olyan tanítás volt, amely ellenezte Isten és a szentek képmásainak használatát az istentiszteleten és a közéletben.

Bizánci nehézfegyverzetű lovas harcos — kataphraktosz. Modern rekonstrukció.

Nem sokkal később Bizánc a tengereken is vereséget szenvedett. Az arab hódítók hatalmas flottájuknak köszönhetően elvették Kréta szigeteit, Szicíliát és a Balkán-félsziget partvidékén fekvő területeket. 672-től kezdődően az arab erők többször is megpróbálták elfoglalni Konstantinápolyt, de a bizánciak visszaverték az arab flottát, és „görögtűzzel” megsemmisítették azt. 673 és 678 között az arab hadsereg szárazföldről és tengerről ostrom alatt tartotta Konstantinápolyt, de végül nem tudták elfoglalni.

717-ben az arabok 200 000 katonával és 1800 hajóból álló flottával második támadást indítottak Konstantinápoly ellen. Azonban a III. Léon császár vezetésével a bizánci hadsereg határozott cselekedetei révén sikerült az arab egységeket távol tartani a várostól. Konstantinápoly sikeres védelme megállította az arab inváziót a Bizánci Birodalom ellen, amelyen keresztül megpróbáltak bejutni Európába.

Az arab invázió elleni harc arra készítette **III. Leónt**, hogy fejlessze a bizánci hadsereget. A császár **nehézlovasságot** hozott létre. Idővel külön társadalmi réteggé vált, hasonlóan a nyugat-európai lovagsághoz. Az ilyen lovasság fegyverzete azonban drága volt. Ezért a katonák földet kaptak, amelyeken parasztok dolgoztak. A földekből származó jövedelmekből meg lehetett vásárolni a szükséges felszerelést. A császár arra törekedett, hogy növelje a lovasok földjeinek mennyiségét, hogy azzal együtt a hadsereg létszámát is növelni tudja.

Ebben az időben terjedt el az országban az **ikonoklasztika** (képrombolás). Támogatói elítélték az ikonok imádatát, mivel úgy vélték, hogy ezek a képek nem rendelkeznek szentséggel. III. León kihasználta a helyzetet, és támogatta az ikonoklasztikus mozgalmat. Ez ürügyet szolgáltatott neki arra, hogy elvegye a földeket az egyháztól, amely ragaszkodott az ikonok szentségéhez. A császár 726-ban betiltotta az ikonok imádatát, és a kolostorok birtokában lévő földeket elkezdték kiosztani a lovasoknak.

Az új katonai nemesség támogatta a császárt, ellentétben a köznéppel és a papsággal. Az

ikonok tiszteletének hívei és ellenzői közötti küzdelem több mint egy évszázadon át tartott. A bizánci ikonográfia jelentős számú alkotásának megsemmisítését eredményezte. Csak **843-ban** a konstantinápolyi zsinat ítélte el az ikonoklasztikus mozgalmat, és az ikon-tisztelet újra elkezdődött.

3. A Makedón-dinasztia uralkodása

- Mi volt jellemző a Bizánci Birodalom fejlődésére a Makedón-dinasztia uralkodása alatt?

A **Makedón-dinasztia** császárainak uralkodása alatt **(867—1081)** Bizánc fénykorát élte. A IX. század végén aktív tevékenységbe kezdett a kereszténység terjesztésére a szomszédos területeken.

A Konstantinápolyi Patriarchátus küldötteket küldött, hogy a keresztény hitre tanítsák a szerbek, bolgárok és morvák közösségeit, akik a nagy népvándorlás során Közép-Kelet-és Dél-Európába költöztek. (E népekről és az ekkor zajló államalapító folyamatokról a 6. §-ban olvashatsz.) Cirill és Metód, a hittérítők, létrehozták a szláv ábécét, és lefordították a Bibliát egyházi szláv nyelvre, ami hozzájárult a kereszténység elterjedéséhez a szlávok körében. Éppen akkor fogadta el a kereszténységet Aszkold kijevi fejedelem is.

A IX. század második felében Bizánc háborúkat indított az elveszett területek visszaszerzéséért. A legnagyobb sikereket **II. Baszileiosz, Bolgárölő** császár érte el. Ezt a becenevet azután kapta, hogy a Bulgária elleni háborút úgy nyerte meg, hogy elrendelte 15 000 bolgár fogoly szemének kivágását. II. Baszileiosz Bizáncot a korabeli Európa legnagyobb hatalmú államává tette. Az uralkodó azonban a birodalom minden erejét új területek meghódítására fordította, ami később a birodalom hanyatlásához vezetett.

rnk.com.ua/107538
Nektek, kíváncsiaknak

Történelmi személyiség

A Makedón-dinasztia alapítóját **I. Baszileiosz** (867—886) volt. Makedóniában született, örmény családból származott, és császári lovász volt. Idővel Baszileiosz III. Mikhaél császár társuralkodója lett, majd ő is elfoglalta a bizánci trónt. Később az egyház szentté avatta őt, mivel törekedett a kereszténység terjesztésére a barbár törzsek körében.

Solidus — a Bizánci Birodalom aranypénze, amely VII. Bóribanszületett Konstantin császárt ábrázolja. A solidusok széles körben elterjedtek voltak a középkori Európában. Az érmék eredetével foglalkozó történelmi tudomány, a numizmatika neve a görög „nomiszma” elnevezésből származik.

Ukrajna és a világ

A Makedón-dinasztia uralkodása Bizáncban egybeesett a Rusz államának kialakulásával, amely szláv földeken jött létre. A Rusz Kelet-Európában helyezkedett el, központja a Közép- Dnyepervidék volt. Rusz és Bizánc között baráti kapcsolat alakult ki. Ez elősegítette a kereskedelem fejlődését és a kereszténység elterjedését a Rusz népének körében.

Krisztus, a Mindenható. Mozaik az isztambuli Hagia Sophia bazilikából. Hasonlítsd össze a Mindenható Krisztus mozaikokat az isztambuli Hagia Sophia-ból és Kijevből (az Ukrajna történelme tankönyv segítségével vagy más forrásával).

A-Z Szótár

Freskó — nedves mészgipszre vízfestéssel készült festmény.

Mozaik — olyan kép vagy minta, amely szorosan egymáshoz illesztett és speciális oldattal rögzített üveg-, márvány-, kő- stb. darabokból áll.

Ikon — a kereszténységben Jézus Krisztus, Szűz Mária, szentek és a Szentírás eseményeinek képi, mozaikos vagy domborműves ábrázolása.

4. A bizánci kultúra

► Milyen tények jellemzik Bizánc kulturális fejlődését ebben az időszakban

A bizánci kultúra alapját az ókori római hagyományok képezték. A képzett emberek számát tekintve messze felülmúlta a nyugat-európai országokat. Ez lehetővé vált a fejlett iskolahálózatnak köszönhetően (ingyenes és fizetős iskolák egyaránt léteztek). Az iskolának két fokozata volt: az alapfokú és a középfokú. Az alapfokú iskolában három tudományágat tanítottak — a „triviumot”: a grammatikát, a dialektikát (logikát) és a retorikát (szónoki művészetet). A középfokú oktatás a „quadriviumot” foglalta magában, vagyis négy tantárgyat: az aritmetikát, a geometriát, az asztronómiát és a zenét.

A IX. század első felében a császári udvarban nyitottak egy felső szintű iskolát a nemesi családok fiainak. Itt, a szellemi tudományok mellett, világi tudományokat (mitológiát, történelmet, irodalmat) is tanítottak. 1054-ben Konstantinápolyban létrejött egy oktatási intézmény, amely lehetőséget biztosított a tehetséges rétegek képviselőinek, hogy folytassák tanulmányaikat az alap- és középfokú iskola befejezése után. A bizánci korszak legnevesebb tudósai között volt a teológus és gondolkodó Damaszkuszi Szent János, valamint a történész, gondolkodó és matematikus Mikhaél Pszellosz. A IX. században egy másik híres tudós, Leó, a matematikus (Leonis Mathematicus) is megjelent, aki az algebra egyik megalapítója volt (ő volt az első, aki betűs jelöléseket használt).

Bizánc rendkívül magas szintű építési technikával rendelkezett a maga korában. Ezt számos kőtemplom, palota, középületek és magánépületek tanúsítják. Az építészettel szorosan összefonódott a festészet. A bizánci mesterek **freskókkal** és **mozaikokkal** díszítették a templomok falait. A bizánci mozaikművészet mintapéldányai közé tartozik a konstantinápolyi Szent Szófia székesegyházban található ábrázolások, valamint I. Justinianus és Theodóra

rnk.com.ua/107775
Nektek, kíváncsiaknak

Hagia Sophia Konstantinápolyban (ma Isztambul), I. Justinianus parancsára épült. Modern nézet.

- Készíts egy beszámolót vagy prezentációt a „Hagia Sophia Konstantinápolyban: a kialakulás története és a jelenkor”.

császárnő portréi a ravennai San Vitale templomban.

Az **ikonográfia**, azaz Krisztus, Szűz Mária és különböző bibliai témák fatáblákra történő festése magas fejlettségi szintet ért el. Az ikonok nemcsak a templomokat, hanem a bizánci otthonokat is díszítették.

Kérdések és feladatok

Tudjuk

- Melyik bizánci császár uralkodása alatt zajlott le Konstantinápolyban a Nika-felkelés?
A I. Justinianus
B III. León
C II. Baszileiosz, Bolgárölő
D VII. Bíborbanszületett Konstantin
- Mikor zajlott Bizáncban az ikonok tiszteletének hívei és ellenzői közötti a küzdelem?
A VI—VI.I sz. B VII—VIII. sz.
C VIII—IX. sz. D IX—X. sz.
- Olvasd el a kifejezést, hogy a betűket helyes sorrendbe teszed. Magyarázd el a jelentését.

SZI	BA	USZ	LE
-----	----	-----	----

FOGALMAZZATOK MEG EGY-EGY ÁLLÍTÁST A KÖVETKEZŐKRE:

- a Bizánci Birodalom helyéről és szerepéről a középkor történetében;
- a Bizánci Birodalom és Nyugat-Európa országainak harcáról az arab hódítók ellen;
- a Makedón-dinasztia jelentőségéről Bizánc számára;
- a bizánci kultúra fejlettségi szintjéről és a szomszédos népekre gyakorolt hatásáról.

III Dolgozzunk kronológiával

527—565	I. Justinianus császár uralkodása
726—843	Az ikonoklasztok és ikonimádók harca Bizáncban
867—1081	A Makedón-dinasztia uralma

A római nép megmentése.
V. századból származó ikon.

III Ukrajna és a világ

A kereszténység felvételével a Ruszban a bizánci kultúra az oktatásban, az építészetben és a képzőművészetben is kezdett elterjedni. Megjelentek a görögből egyházi szláv nyelvre lefordított könyvek. Az első kőtemplomokat a rusz földeken bizánci mesterek építették. A ruszok tőlük tanulták meg a freskófestészet, a mozaikok és az ikonográfia művészetét is.

Elemezzük és megmagyarázzuk

4. Határozd meg a Bizánc és az arabok közötti összecsapás okait, tartalmát, eredményeit és következményeit.
5. Melyik birodalom — a bizánci vagy a Nagy Károlyé — örökölt többet a Római Birodalomtól? Magyarázd meg a véleményed.
6. Bizánc történelmében milyen helyet foglalt el a Makedón-dinasztia kora? Válaszodat indokold meg.
7. Egyes tudósok szerint a korai középkorban Bizánc „aranyhíddá” vált, amelynek köszönhetően a szomszédos nemzetek kölcsönvették az ókori kultúra vívmányait és a kereszténység eszméit. Fejtsd ki saját állásponthoz ehhez a véleményed.
8. Írd le a bizánci kultúra fejlődését a korai középkorban.

Alkalmazunk és létrehozunk

9. A térkép (1. előzéklap) segítségével azonosítsd a Bizáncot ért korai középkori idegen inváziókat.
10. **Dolgozzatok párbán.** 1) Oldjátok meg a bizánci iskolai matematikai feladatot. Egy tyúkért 40 aszpért (kisebb érme) kell fizetni. A tyúk naponta egy tojást tojik. A tojásokat a piacon 40 darabért 1 aszpérért adják el. Határozzák meg, mennyi idő alatt térül meg a tyúk ára. 2) Oldjátok meg az időrendi problémát. Adjátok meg a római és a bizánci birodalom dátumát. Hasonlítsátok össze fennállásuk időtartamát.
11. **Dolgozzatok együtt.** „Vita” módszer. Miért kezdett drámaian csökkenni Bizánc területe I. Justinianus uralkodása után?
12. Készíts leírást az egyik bizánci császárról: I. Justinianus, III. León, II. Bolgárölő Baszileiosz (választható).
13. Készíts egy beszámolót a következő témáról (nem kötelező): 1) „A korai középkor bizánci kultúrája”; 2) „Bizánc és Rusz”.
14. **Dolgozzatok kis csoportokban.** Készítsenek válogatást a „Bizánci Birodalom” virtuális múzeum kiállítási tárgyaiból. Magyarázzátok meg a választásokat.

§ 4. A normannok kora (vikingek)

1. Normannok, vikingek, varégek

► Miért ismerik az Észak-Európában élő törzseket különböző neveken: „normannoknak”, «vikingeknek», «varégoknak»?

Észak-Európában található a nagy Skandinávfélsziget. A középkor idején nagy részét hegyek és erdők borították, és kevés volt a művelésre alkalmas földterület. A helyi lakosság életében, amely germán törzsekből állt, fontos szerepet játszott a hajózás és a halászat.

A VIII. század végén Skandinávia lakossága elérte a 2 millió főt, és tovább gyorsan növekedett. Ez arra ösztönözte az észak-európai germán törzseket, akik a Jütland-félszigeten, a Skandináv-félszigeten és a Baltitenger néhány szigetén éltek, hogy nyugatra induljanak új földek meghódítására. Hosszú, fedélzet nélküli hajóikon, a drakkarokon hajóztak, megtámadták a szomszédos területeket, és letelepedtek ott. A germán törzseket **vikingeknek** nevezték, Nyugat-Európában pedig **normannokként** ismerték őket.

A vikingek nemcsak nyugatra, hanem keletre is hajóztak. A Balti-tengeren és tovább a Nyugati Dvina folyón eljutottak a szláv népek földjére. Ott a jövevényeket **varégoknak** nevezték. A vikingek kereskedtek a helyi lakossággal, kereskedelmi telepeket (faktoriókat) alapítottak, vagy a „varégoktól a görögökig” vezető úton tovább haladtak Konstantinápoly felé. A varég csapatok a bizánci császár szolgálatába is álltak.

A vikingek és a magyar törzsek hadjáratai a népvándorlás utolsó szakaszát jelentették. Az első hullám az 5–6. században a Nyugatrómai Birodalmat pusztította el, és „barbár királyságokat” hozott létre Európában. A második hullám, amely a 9–11. században zajlott, az új középkori Európába érkezett. A vikingek különösen nem tudták megváltoztatni az itt kialakult társadalmi normákat, és alkalmazkodtak hozzájuk.

ELEVENÍTSÉTEK FEL

1. Kit neveztek varégoknak Ruszban?
2. Melyik két tengert kötötte össze a „varégoktól a görögökig” vezető út?
3. **Dolgozzatok párbán.** Beszéljétek meg, milyen szerepet játszottak a varégek a szláv földeken a 8–10. században lezajlott eseményekben.

A PARAGRAFUS FELDOLGOZÁSA UTÁN MEGTUDJÁTOK:

- kit neveztek normannoknak, vikingeknek és varégoknak;
- a vikingek hódító hadjáratait, azok eredményeit és következményeit;
- milyen szerepet töltött be a nők helyzete a skandináv társadalomba;
- a skandináv államok kialakulásáról;
- milyen hatása volt a normann korszaknak a középkori Angliára, Franciaországra és Németországra.

A-Z Szótár

Vikingek — a VIII–IX. században Skandináviából származó harcostengerészek voltak. Nyugat-Európában **normannokként** ismerték őket (a latinból fordítva — „északi emberek”). Az orosz évkönyvekben általánosan használt név azokra, akik a Balti-tenger partjairól érkeztek, a **varégek** volt. Bizáncban a vikingeket „varangoknak” (zsoldosoknak) nevezték. Valószínűleg innen ered a „varég” elnevezés.

✓ Érdekes tények

A normannok büszkén nevezték hajóikat a „tenger lovainak”. Ezek voltak a legjobb hajók korabeli Európában. Hosszuk meghaladta a 20 métert, szélességük pedig 4—5 méter volt. Egy drakkaron körülbelül 150 ember fért el. A drakkar orra hegyes formájú volt, és egy faragott sárkány- vagy kígyófejjel díszítették. Ahhoz, hogy megváltoztassák a hajó irányát, elég volt csak áthelyezni az evezőket.

Viking hajók. Művész Edward Moran. XIX. század.

2. A normannok (vikingek) hadjáratainak hatása a korabeli Európára

► Bhatározátok meg a normannok (vikingek) korszakának fő eseményeit és annak hatását a középkori Európára.

VIII. század végéig Európában semmit sem tudtak a normannokról — a mai norvégok, svédek, dánok és izlandiak őseiről. **793-ban** a normannok először támadtak meg egy kolostort Anglia északkeleti partján, kifosztották és felégették azt, valamint fogságba ejtették a szerzeteseket. Ekkor kezdődött a normannok (vikingek) kora. Ez az időszak a **XI. század közepéig** tartott. Akkoriban a mai Anglia, Franciaország és Németország partjai állandó támadásoknak voltak kitéve. Kezdetben a normannok a hadjáratok után zsákmányukkal visszatértek Skandináviába, de idővel elkezdtek letelepedni az elfoglalt területekre.

A normannok támadásaitól leginkább a Brit-szigetek szenvedtek. A normannok 842-ben először Londont fosztották ki és égették fel, majd később Anglia északkeleti partvidékén telepedtek le. Az eredetileg dán származású normannok uralma alá került területeket **„dán törvény alatt álló területnek”** vagy **Danelaw-nak** nevezték. Miután megvetették a lábukat Anglia ezen részén, tovább kezdtek terjeszkedni. Az angolszász Wessex királyság vezette a harcot a hódítók ellen. A királya, **Nagy Alfréd** reformjainak köszönhetően sok erőt tudott mozgósítani a harcban, de a normannokat nem sikerült teljesen kiűznie Angliából.

ANGLIA A VII-XI. SZÁZADBAN

- POBIC A britek, skótok és piktek királyságai
- KENT Angolok, szászok és jütek királysága — VII. sz.
- ← Az első normann támadás a Brit-szigetek ellen (793)
- Danelaw területe — „A dán törvény alatt álló terület” (IX—XI. század)
- Nagy Alfréd király birtokai (871-900)
- Normandiai Vilmos herceg 1066-os hadjárata

A normann (viking)
korszak temetkezése.
Dánia. Modern
nézet.

Viking ház Hobroban, Dániában.
Modern rekonstrukció.

Nagy Alfréd a néphadsereg helyett egy hivatásos lovagokból álló hadsereget hozott létre. A király kijelentette, hogy minden öt angolszásznak egy lovagot kell támogatnia és felfegyvereznie. Így kezdett kialakulni Angliában egy új nemesség, amelyet a lakosság tartott el, és amely folyamatosan katonai szolgálatot teljesített. Az ország védelmére **burgokat (erődvárosokat)** építettek és flottát hoztak létre. A dánokkal való háború vezetésére bevezették Anglia első állandó lakossági adóját — a «danegeld»-et. Az ország egységét erősítette az első írásos törvénygyűjtemény megjelenése, «**Alfréd király törvénykönyve**», amely az egyik középkori „barbár igazsággá” vált, és egyesítette a régi angolszász jogi normákat.

Nagy Alfréd halála után a normannok elleni harc újult erővel tört ki. A 10. század végén Danelaw földjeit az egyesült Angliai Királysághoz csatolták. 1013-ban azonban a dán király serege partra szállt a tengerparton, és gyorsan elfoglalta Anglia egész területét. Nagy-Britannia szigete Nagy Knut dán király hatalmas északi királyságának része lett, amelyhez Dánia, Norvégia, Svédország és Skócia is tartozott. Halála után ez az állam összeomlott, és Angliában helyreállt az angolszász uralkodók hatalma.

A kontinensen a normann csapatok folyamatosan betörték a Nyugat-Frank Birodalomba, amelyet a X. századtól kezdve Franciaországnak — a „frankok országának” — neveztek. A normannok többször feldúlták Párizst és más városokat. Egy idő után északon telepedtek le. A normannok felvették a kereszténységet és elsajátították a francia nyelvet. Birtokaik Normandia nevet kaptak, amely a Francia Királyság egyik legerősebb hercegsége lett.

Nagy Alfréd. Samuel Woodforde festménye. 1790.

Viking rajtaütés. Ferdinand Lecke festménye. 1906.

► **Dolgozzatok együtt.** A IX. század végén Nyugat-Európában az imákhoz hozzáadták a következő szavakat: „és a normannok haragjától ments meg minket, Istenünk!”. Tegyéél feltevéseket, milyen következtetéseket vonhatnak le a középkori kutatók ebből az információból.

☰ **Dolgozzunk forrással**

Chartres-i Péter apátnak a francia királyság elleni normann támadásról szóló krónikájából

...De annak idején a pogány nép, madárcsőr alakú hajóikon a tengeren túlról érkezve, szinte az egész vidéket kegyetlenül, csupasz karddal pusztította, a szent helyeket kifosztotta és tűznek adta; a városokat elfoglalta, földig rombolta, a keresztényeket vagy vassal megölte, vagy foglyul ejtve örök rabszolgaságba adta el. Ezeknek a pogányoknak az örülete odáig fajult, hogy evezőiken felhajóztak a Szajna folyón, egészen Chartres városáig jutva, az egész környéket bejárták, kifosztották és elnéptelenítették.

► **Dolgozzatok párban.** Beszéljétek meg és értékeljétek a normannok cselekedeteit a francia királyság elleni rajtaütésük során.

A VIII. század végétől a Keleti Frank Királyságot a normannok is megtámadták. A tizedik század végén a Pannóniából (ma Magyarország) érkező magyarok (ugorok) betörései súlyosbították a helyzetüket. Ez egyesülésre készítette a keletfrank hercegeket. **919-ben** itt jött létre egy új európai állam, a **Német Királyság**. Első királya, **I. Madarász Henrik** véget vetett a nemesség háttérbe szorításának, számos lovagot gyűjtött össze, és elrendelte erődök építését. Ezeknek és más átalakításoknak köszönhetően a Német Királyságnak sikerült megvédenie magát a betolakodókkal szemben.

A pápa **962-ben** a segítségéért hálából I. Ottó német királyt a Római Birodalom új nyugati uralkodójává koronázta. Ettől kezdve a német királyi és a római császári korona elválaszthatatlan lett egymástól.

A normannok meghódították Szicília szigetét is az araboktól, elűzték a bizánciakat az Appennini-félsziget déli részéről, és megalakították a Nápolyi Királyságot, illetve a Két Szicília Királyságát (Dél-Itáliát a „második Sziciliának” tekintették).

Ha a norvégok és a dánok túlnyomórészt nyugatra indítottak hadjáratokat, akkor a svéd vikingek inkább keletre. A VIII. században

☑ Érdekes tények

A hódító hadjáratok mellett a normannok földrajzi felfedezéseket is tettek. A IX. század 70-es éveiben a norvégiai normannok felfedezték és elkezdték benépesíteni Izlandot (fordításban: „jégföld”) és Grönlandot (fordításban: „zöld föld”). Leif Eriksson tengerész és társai körülbelül 1000-ben elérték az Észak-Amerika partjaihoz közeli szigeteket.

Leif Eriksson felfedezi Amerikát.
Művész Hans Dahl. XIX. század.

kezdték felfedezni az finnugor, balti és szláv törzsek földjeit. Ezek a hadjáratok többnyire békések voltak. A vikingek igyekeztek ellenőrzésük alá vonni a Balti-tengertől a Kaszpi- és Fekete-tengerig húzódó kereskedelmi útvonalakat, amelyek a Bizánci Birodalomhoz és az Arab Kalifátushoz vezettek. A «varégok útja a görögök felé» az egyik legfontosabb kereskedelmi útvonallá vált a középkorban. A vikingek jelentős szerepet játszottak a szláv állam, a Rusz kialakulásában.

- ▶ **Dolgozzunk kis csoportokban.** «Fishbone/Halszáлка» módszer. Elemezzük, hogyan befolyásolta a normann (viking) korszak a középkori Európa fejlődését.

3. A nők helyzete a skandináv társadalomba

- ▶ Milyen helyet foglalt el a nő a skandináv társadalomban?

A skandináv társadalomban a férfiak játszották a vezető szerepet. Ők harcoltak, kereskedtek, vadásztak és mezőgazdasággal foglalkoztak. Ezzel szemben a nők fő feladatai az ételek elkészítése, a háztartás gondozása és a gyermeknevelés voltak. Ennek ellenére a skandináv társadalomban a nőknek több joguk és befolyásuk volt, mint a kora középkori Európa más országaiban.

Sok skandináv nő gyakran utazott a férjével. Tulajdonnal rendelkezhetnek, válást követelhetnek, és visszakaphatták a hozományukat. A férfi halála esetén a nő átvette a férfi összes kötelezettségét.

!! Vegyétek figyelembe

Néhány skandináv nő rendkívül magas státusszal rendelkezett a társadalomban. Ennek bizonyítéka egy Skandináviában talált díszes női temetkezés. A nőt 834-ben egy hajón temették el, hatalmas mennyiségű ékszerrel és arannyal.

rnk.com.ua/107539
Nektek, kíváncsiaknak

I. Kékfogú Harald. Egy XVII. századi metszet. Van olyan változat, amely szerint a király beceneve az áfonya iránti szenvedélyéhez kapcsolódik.

✓ Érdekes tények

I. Kékfogú Harald (norvégul Harald Blatann) arról volt híres, hogy képes volt tárgyalóasztalhoz ültetni ellenségeit, és mindegyikkkel külön-külön megegyezni. Ez a tény jól jött a Bluetooth technológia („kékfog”) megalkotásakor, amely lehetővé teszi, hogy a különböző eszközök kommunikáljanak egymással. A király nevének első betűit használták a logóban, a Hagalaz- és Berkana-rúnákat:

|| Ukrajna és a világ

Skandinávia és Rusz között fejlett politikai, kereskedelmi és kulturális kapcsolatok léteztek. A kijevi fejedelmek gyakran nyújtottak menedéket Skandináviából száműzötteknek. A X. század végén és a XI. században Novgorodban élt száműzetésben I. Olaf Tryggvason norvég király, valamint I. Magnus Olafsson (a Jóságos), a norvég trónörökös. Jaroszláv Bölcs fejedelem udvarában egy ideig élt III. Keménykezű Harald norvég király is, aki Jaroszláv lányával, Jelizavetával volt házas.

A normann korszak skandináv női 12—15 éves korukban mentek férjhez. Ebben a kérdésben döntő szavuk volt.

4. A skandináv államok kialakulása

► Milyen államok alakultak ki Skandináviában ebben az időben?

A normann hadjáratok lendületet adtak a skandináviai államépítési folyamatok fejlődésének. A törzsi vezetők, a **konungok** hatalma megnőtt. Fokozatosan három királyság alakult ki ezeken a területeken — **Dániában, Norvégiában és Svédországban.**

A leggyorsabb államépítési folyamat Dániában zajlott (a VIII. századtól). Itt új nemesség jött létre, nagy földbirtokok alakultak ki, és a társadalom vagyoni rétegződése zajlott le. A tizedik század második felében **I. Kékfogú Harald király** végül egyesítette Dániát uralma alatt.

A IX. század végén **I. Széphajú Harald** norvég királynak sikerült meghódítania a legtöbb norvég törzset, és ő lett Norvégia első királya. Az ország végleges egyesítésére a XI. század elején került sor. A királyi hatalom azonban meglehetősen gyenge volt, és Norvégia átmenetileg Nagy Knut dán király birtokai közé került. A hatalom azonban hamarosan visszatért a norvég dinasztia képviselőjéhez, **III. Keménykezű Haraldhoz.**

III. Olaf Eriksson uralkodása alatt Svédország egyesült, de a király hatalma gyenge maradt. Megerősítése érdekében minden skandináv uralkodó az egyház támogatását kérte. A kereszténység meghonosítása Skandináviában azonban sokáig tartott.

► **Dolgozzunk kis csoportokban.** „Ötletkör” módszer. Hasonlítsátok össze a Frank Birodalom és a skandináv államok kialakulását.

Kérdések és feladatok

Tudjuk

- Hogyan nevezték azokat az angliai területeket, amelyek a IX. században a normannok uralma alá kerültek?

A Normandia
C Danelaw

B Skandinávia
D Dánia

2. Mikor alapították a Német Királyságot?
3. Olvasd el a kifejezést, úgy, hogy a betűket helyes sorrendbe teszed. Mit jelent?

K	K	A	R	A	R	D
---	---	---	---	---	---	---

Elemezzük és megmagyarázzuk

4. Milyen sajátosságok jellemezték Skandinávia és lakosságának fejlődését a VIII. század végén? Válaszodat indokold meg.
5. Mondhatjuk-e, hogy a nők és a férfiak azonos pozíciót foglaltak el a skandináv társadalomban? Fejtsd ki véleményed.
6. Véleményed szerint a skandináv államok kialakulása — véletlen vagy közvetett esemény? Miért?

Alkalmazunk és létrehozunk

7. Mutasd meg a térképen: 1) Skandináviát, a normannok hadjáratainak irányait és az általuk okozott változásokat (1.előzéklap); 2) Danelaw területét és Nagy Alfréd birtokait (26. o.).
8. Oldjátok meg a kronológiai feladatokat. 1)Melyik évben ünnepelte Németország a Német Királyság megalapításának 1100. évfordulóját? 2)Hány évvel ezelőtt kiáltották ki I. Ottó német királyt a Nyugat-Római Birodalom új uralkodójának?
9. **Dolgozzatok kis csoportokban.** „Gondolatplakát” módszer. Milyen jelentősége volt a normannok (vikinge) korszakának a korai középkorban? Fejtsétek ki véleményeteket.
10. Folytassátok a mondatokat. 1) A normannok (vikinge) korszaka... tartott. 2) A „normannok” elnevezés jelentése fordításban.... 3) Rusz területén a normannokat... nevezték. 4) Először a normannok egy csapata...-ban megtámadta a kolostort, amely Anglia északkeleti partján található. 5) A normannok hajóit...-nak hívták. 6) Körülbelül 1000-ben a normann hajós, Leif Eriksson elérte... partjait.
11. További források felhasználásával készíts egy beszámolót a következő témáról (válassz egyet): 1) „A normannok és a Rusz”; 2) „A Rurik-dinasztia eredetének normann elmélete”; 3) „Barbár igazságok” és „Ruszkaja pravda”: összehasonlítás.

FOGALMAZZATOK MEG EGY-EGY ÁLLÍTÁST A KÖVETKEZŐKRE:

- a normann korszak helye a középkori Európa történetében;
- a normannok hadjáratainak hatása Anglia, Franciaország és Németország fejlődésére a középkorba;
- az északi nők jelentős jogainak elismerésének oka.

II Dolgozzunk kronológiával

VIII. sz. vége — XI sz. közepe	A normannok (vikinge) korszaka Európa történetében
X sz.	A „Franciaország” elnevezés használatának elterjedése a Nyugati Frank Királyságra vonatkozóan
919	A német királyság létrejötte
962	A Nyugat-Római Birodalom helyreállításának kihirdetése a pápa által.

§ 5. A keresztény egyház a kora középkorban

ELEVENÍTSÉTEK FEL

1. Hogyan jött létre a kereszténység?
2. Nevezd meg a keresztény hit alapvető tanításait.
3. **Dolgozzatok párban.** Beszéljétek meg, milyen egyetemes emberi értékeket erősít a kereszténység.
4. Nevezd meg a papság helyzetének sajátosságait a középkori európai társadalomban.

A PARAGRAFUS FELDOLGOZÁSA UTÁN MEGTUDJÁTOK:

- a kereszténység szerepét a középkori ember életében;
- milyen volt a keresztény egyház a korai középkorban;
- hogyan zajlott Európa kereszténységre térítése;
- miért szakadt ketté az egységes keresztény egyház nyugati (katolikus) és keleti (ortodox) részre.

A-Z Szótár

Egyházi hierarchia — az alárendeltség struktúrája az egyházban, szervezeti felépítés. Ezen a fogalmon a papság fokozatait is értik (a kereszténységben) — felső (püspökök), középső (presbiterek — vallási közösségek vezetői) és alsó (diakónusok).

1. Az ember és a kereszténység

► Milyen szerepet játszott a keresztény egyház a középkori európai társadalom életében?

A középkori európai ember Istenről, a környező világról és saját helyéről alkotott elképzelései a keresztény hit alapján formálódtak. A kereszténység meghatározó hatással volt az ember életére születésétől kezdve, és arra késztette, hogy törődjön a lelkével a halál után.

A keresztény egyház és a papság erkölcsi értékeket hirdetett, gondoskodott a szegényekről és a betegekről, igyekezett megállítani a feudális viszályokat és rablásokat, valamint támogatta a kultúra fejlődését. Ugyanakkor az egyház nem törekedett a társadalmi igazságosság megteremtésére, támogatta azokat a háborúkat, amelyek növelték befolyását, és néha akadályozta a tudomány fejlődését. Kezdetben a kereszténység egyesítette az európai lakosságot, de a XI. század közepén bekövetkezett egyházszakadás után ismét megosztotta azt.

2. A keresztény egyház a korai középkorban

► Hogyan fejlődött a keresztény egyház a korai középkorban?

A kereszténység, mint már tudjátok, a Római Birodalom idején keletkezett. Azonban a középkorban vált világvallássá, és ekkor alakult ki és erősödött meg szervezeti struktúrája — **az egyház**.

A középkor elején a kereszténységben már létezett egy kialakult **egyházi hierarchia**. Az egykori Nyugat-Római Birodalom területein és más, a barbár törzsek által lakott Nyugat- és Észak-Európa területein, vagyis Nyugaton, a keresztény egyházat a **római pápa** vezette. A Bizánci Birodalomban (amely a korábbi Kelet-

Római Birodalom helyén jött létre) és a hozzá tartozó európai és közel-keleti területeken, vagyis Keleten, a keresztény egyház élén a **pátriárkák** álltak (konstantinápolyi, alexandriai, jeruzsálemi és antióchiai). Ezek a pozíciók választott tisztségekké váltak.

Más keresztény egyházi személyek különböző papi fokozatokra oszlottak. Nyugaton a legmagasabb fokozathoz tartoztak a bíborosok (a Pápa után a legmagasabb rangú egyházi személyek), **püspökök** és más egyházi szolgák, akik a lelki hatalmat a római Pápától kapták. Keleten, a püspökök mellett, metropoliták is ide tartoztak, akik egyházi tartományokat vezettek. A középső fokozathoz azok tartoztak, akiknek lelki hatalmat nem a Pápa vagy a Pátriárka, hanem püspökök és metropoliták adtak. Az alsó fokozatot a diakónusok alkották, akik a papokat segítették az istentiszteleteken.

A papság fekete volt, akik szerzetesi fogadalmat tettek (beleértve a cölibátust is), és fehér, vagy nem szerzetesi, akik házasodhattak. A fekete papság keletről, Egyiptomból származott. **Szent Antal** alapította, aki 21 évet töltött remeteként a sivatagban. A nyugati szerzetesség megalapítója **Szent Benedek** (VI. század első fele), aki megalkotta a nyugati szerzetesek életének szabályait.

A szerzetesek imáikra összpontosítottak, és elkülönülten éltek más emberektől. Ha a szerzetesek lakóhelyük közelében, például városokban telepedtek le, saját közösséget hoztak létre, amit kolostornak neveztek. Nyugaton a nagy kolostorokat **apátság**nak (és vezetőiket apátoknak) nevezték, Keleten pedig kolostoroknak és **lavrának** (nagy férfi kolostorok).

3. Európa kereszténnyé válása

► Hogyan zajlott Európa kereszténnyé válása?

A Nyugatrómai Birodalom bukásakor a lakosság nagy része már áttért a kereszténységre. Ez a vallás a barbár közösségek körében is elterjedt volt. Így a vizigótok, az osztrogótok, a vandálok és mások keresztények lettek. A

A-Z Szótár

Püspök — a keresztény egyház egyházfője, aki egy egyházmegye (közigazgatási terület) élén áll.

Szent Benedek. Pietro Perugino festménye.
1495—1498.

► Dolgozzunk forrással

A Szent Benedek kolostor alapítóleveléből (V—VI. század)

A kolostort úgy kell megszervezni, hogy ott minden szükséges dolog előállítható legyen; legyen saját vízforrása, malma, kertje és különféle mestersegei, hogy a szerzeteseknek ne kelljen elhagyniuk a falait, mert ez káros a lelkük számára.

► **Dolgozzatok párban.** Beszéljétek meg, és válaszoljatok a kérdésre. Miért gondoljátok, hogy a szerzetesek kolostoron kívüli tartózkodását károsnak tartották a lelkük számára?

rnk.com.ua/107842
Nektek, kíváncsiaknak

☑ Érdekes tények

Hippói Szent Ágoston püspök, vagyis Szent Ágoston hozzájárult ahhoz, hogy az egyház és a kereszténység szerepe a középkori ember életében a IV—V. században egyre jobban növekedjen. «Vallomások» című művében azt hirdette, hogy a keresztény egyház az egyetlen közvetítő az ember és Isten között. Szent Ágoston az egyházat szigorú fegyelemre és hierarchiára épülő szervezetként értelmezte.

A-Z Szótár

Keresztény hitre térés — olyan folyamat, amely során egy egyén vagy csoport, önkéntesen vagy kényszer hatására áttér a kereszténységre.

rnk.com.ua/107540
Nektek, kíváncsiaknak

☰ Dolgozzunk forrással

VII. Gergely pápa közleményéből (Dictatus papae) — XI. század.

Csak a római püspök nevezhető jogosan egyetemesnek. Csak ő mozdíthatja el tisztségéből a püspököket és nevezhet ki újakat... Csak neki van joga az uralkodói méltóság jelvényeivel rendelkezni... Csak a pápának csókol lábat minden fejedelem... Csak őt nevezik a világon pápának. Ő foszthatja meg az uralkodókat a hatalmuktól. Senki sem vonhatja vissza az ő döntését, de ő visszavonhatja bárkiét. Senki nem lehet az ő bírja.

► **Dolgozzatok párban.** Beszéljétek meg, és fogalmazzatok meg egy következtetést a pápa hatalmának mértékéről VII. Gergely reformjai után.

frank királyok támogatásának köszönhetően a római egyház volt az, amely megerősödött, és végül nyugaton is meghonosodott. Nagy Károly legalizálta a javára **tized beszédését**.

Jelentős szerepet játszottak Európa **keresztény hitre** térítésében a középkorban az ír vándorszerzetesek is. Kis csónakokon utaztak a korabeli Európa partjaihoz, hirdették az ígét a helyi lakosságnak, és kolostorokat alapítottak.

Az ír szerzetesek kezdték el keresztény hitre téríteni az angolszász lakosságot. Nagy jelentősége volt a kontinentális Európából érkező szerzetesek prédikáló tevékenységének a további brit keresztényesítés során.

A kora középkori Európa keresztény hitre térítése nem mindig zajlott könnyen. A megkeresztelt népek néha visszatértek a pogánysághoz, és ilyenkor újra meg kellett keresztelni őket. A VIII. században Konstantinápoly is bekapcsolódott ebbe a folyamatba. Így a IX. században, Cirill és Metód prédikáló tevékenységének köszönhetően, a kereszténység Bizáncból elterjedt a bolgár, szerb, morva közösségek között, később pedig a Ruszban is. Róma pedig kiterjesztette befolyását a lengyel, cseh, magyar és skandináv népekre.

4. A nagy egyházszakadás («Nagy szkizma»).

A clunyi reformok.

► Hogyan hatott az 1054-es „Nagy szkizma” és a clunyi reformmozgalom a kereszténységre és az egyházra?

A keresztény egyház szakadása már azóta érlelődött, hogy a Római Birodalom Nyugati és Keleti részre oszlott. Mindkét birodalom saját egyházat akart. Ezt megelőzően a pápák megpróbálták irányítani a pátriárkákat.

A keresztény egyház **1054-es** szakadásának (szkizma) fő okai a vallási kérdésekben kialakult viták éleződése volt. Az egységes keresztény egyház kettévált katolikus („egyetemes”, nyugati rítusú) és ortodox („igaz”, keleti rítusú) egyházra. Ezen egyházak bizonyos eltéréseket mutattak.

A-Z Szótár

Cluny-i mozgalom — a nyugati keresztény egyház szerzetesi életének reformmozgalma volt a X—XI. században, amelynek központja a Cluny apátság volt.

Clunyi apátság (Franciaország).
Modern nézet.

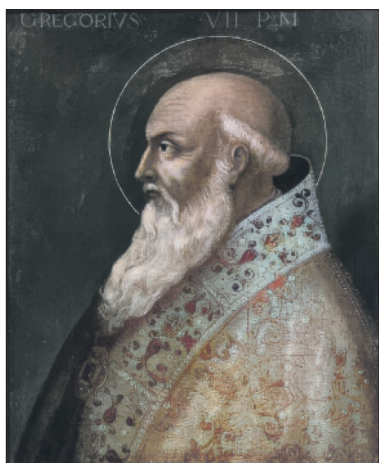

► További források alapján készíts egy beszámolót a Clunyi apátságról a középkorban.

- 1) A hit dogmái. Az ortodox egyház nem ismerte el a római pápa vezetését és tévedhetetlenségét, elutasította az indulgenciák (bűnök pénzért való feloldozása) használatát. Az ortodoxia csak a pokol és a menny létezését vallotta, míg a katolicizmus a tisztítótűz létezését is elfogadta.
- 2) Szertartások. A katolikusok keresztelese locsolással történt, míg az ortodoxok vízbe merítéssel; a katolikusoknál a bérnialást csak a püspök végezte és csak felnőttek számára. Az ortodox templomokban ikonokat használtak, míg a katolikusoknál festményeket.
- 3) Az egyház irányítása. A katolikus egyház megtiltotta a világi (nem egyházi) személyeknek a Biblia olvasását. A katolikusoknál létezett a bíboros tisztsége; a IX. századtól bevezették a **cölibátust** (a papság nőtlen életét). Az ortodoxiában a papok fehér (házasodhatnak) és fekete (nem házasodhatnak) papságra oszlot.
- 4) Szokások. A katolikusoknál az istentisztelet csak latin nyelven folyt. A katolikus egyházban a hívek ültek az istentisztelet alatt, míg az ortodox egyházban álltak.

A keresztény egyház szakadása csak szervezetenleg rögzítette azokat az eltéréseket, amelyek az előző évszázadokban alakultak ki Nyugaton és Keleten. A Rusz egyháza nem támogatta a konfliktus egyik oldalát sem, bár megtartotta a keleti rítust. Kapcsolatokat ápolott mind Rómával, mind Konstantinápolyval.

Nyugaton a világi hatalom rokonainak és közeli ismerőseinek adta az egyházi tisztségeket. A papság egyre nagyobb figyelmet fordított saját jólétére. Az egyház körében sokan elégedetlenek voltak ezzel. A legaktívabbak a mai Franciaország keleti részén található Cluny apátság szerzetesei voltak. Ők a papság cölibátusának betartása, a szimónia (az egyházi tisztségek adásvétele) tilalma és a kolostorok világi nemességtől és püspököktől való függetlensége mellett álltak ki. Ezt a mozgalmat **cluny-i reformnak** nevezték. Fokozatosan terjedt el.

VII. Gergely.
Ismeretlen művész. XVII. sz.

FOGALMAZZATOK EGY-EGY ÁLLÍTÁST A KÖVETKEZŐKRE:

- a kereszténység jelentősége a nyugat-európai középkori társadalom kialakulásában az V—XI. századba;
- a keresztény egyház helyzete a korai középkorban;
- a kereszténység szerepe a középkori Európa kialakulásában;
- a keresztény egyház szikzmájának és a clunyi reformoknak a korabeli Európára gyakorolt hatása.

II Dolgozzunk kronológiával

1054	A keresztény egyház katolikus és ortodox egyházra való szakadása
1073—1085	VII. Gergely pápa reformjai a katolikus egyházban

Végül a cluny-i mozgalom egyik híve **VII. Gergely** néven pápa lett. Reformokat hajtott végre a katolikus egyházban. **1073 és 1085 között** VII. Gergely meghatározta a pápaválasztás rendjét, amelyet a bíborosok végeztek. Ezenkívül eltörölte az investitúrát (a világi személyek jogát a papság és egyházi tisztségek kinevezésére), bevezette a cölibátust és megtiltotta a szimóniát.

Kérdések és feladatok

Tudjuk

- Hogyan nevezték a nagy keresztény kolostorokat Nyugat-Európában?
A lavrának B apátságának
C püspökségnek D metropóliának
- Mikor történt a keresztény egyház katolikus és ortodox egyházra való szétválása?
- Olvasd el a kifejezést úgy, hogy a betűket helyes sorrendbe teszed. Add meg a definíció.

I	K	S	A	M	Z
---	---	---	---	---	---

Elemezzük és megmagyarázzuk

- Jellemezd a keresztény egyház fejlődését a korai középkori Európában.
- Milyen jelentősége volt a keresztényesítés folyamatának az akkori Európa fejlődésében? Sorolj fel tényeket.
- Határozd meg a 1054-es szikzma, valamint a clunyi mozgalom okait, eredményeit és következményeit.

Alkalmazunk és létrehozunk

- Kövesd a térképen (2. előzéklap), hogyan terjedt el a kereszténység Európában.
- Oldjátok meg a kronológiai feladatokat.
1) Milyen esemény történt a Ruszban a

keresztény egyház szakadása évében? 2) Hány évvel ezelőtt történt a keresztény egyház szakadása?

- Dolgozzatok párban.** Állítsatok össze egy kirándulási útvonalat és és dolgozzátok ki a kirándulás tartalmát a „Kora középkori Európa keresztényesítése” témában.

- Dolgozzatok kis csoportokban.** „Közös projekt” módszer. Készítsetek egy oktatási projektet az alábbi témák egyikéből (választható):
1) „A szerzetesség szerepe a kora középkori Európa fejlődésében”;
2) „VII Gergely pápa — a katolikus egyház reformátora”.

§ 6. A kelet-közép-európai államok kialakulása

1. A szlávok első államai. Cirill és Metód munkássága

► Hogyan alakultak ki és fejlődtek az első szláv állam?

V—VII. század folyamán zajlott a szlávok nagy vándorlása, amely során meghódították Közép-Kelet-Európa területeit.

A szlávok legkorábbi ismert állama a **Szamo fejedelemség** volt, amely **623-ban** jött létre a mai Csehország és Alsó-Ausztria területén. Alapítója Szamo fejedelem volt (egyes feltételezések szerint egykori frank kereskedő), aki egyesítette a helyi szlávokat az Avar Kaganátus elleni harc érdekében. A fejedelemség 35 éven át létezett, és alapítójának halála után felbomlott.

A VIII. században a mai Szlovákia nyugati részén megalakult a **Nyitrai Fejedelemség**, vagy Nyitra fejedelemsége, amelynek központja Nyitra városában volt. A IX. század elején szinte az egész mai Szlovákia területét, valamint Kárpátalja és Magyarország egy részét magába foglalta. A Nyitrai fejedelemség egyetlen ismert uralkodója **Pribina fejedelem** volt, aki 825—833 között uralkodott. A IX. század első felében Nyitra és a Morva fejedelemség egyesülésének eredményeként létrejött a **Nagymorva Birodalom**. Lakosságának nagy részét a morvák törzsei alkották.

A Nagymorva Birodalom alapítója **Mojmír fejedelem** volt. Ő és utódai, Rostislav és Szvatopluk fejedelmek, harcot folytattak a kelet-frank uralkodók ellen, akik meg akarták hódítani területeiket. A Nagymorva Birodalomra a Kelet-frank Királyságból is próbált hatást gyakorolni a római pápának alárendelt keresztény egyház. Ennek megakadályozása érdekében a morva fejedelem a Bizánci Birodalom császárához fordult, hogy küldjenek missziót a kereszténység terjesztésére. Valószínűleg 863-ban érkeztek

ELEVENÍTSETEK FEL

1. Mikor zajlott a szlávok nagy vándorlása? Melyek voltak a fő irányai?
2. Mi az a „barbár királyság”?

MIUTÁN ELOLVASTÁTK A PARAGRAFUST, MEGISMERHETITEK:

- a szláv államok kialakulását és a felvilágosítók, Cirill és Metód munkásságát;
- hogyan alakult ki és fejlődött a cseh, a lengyel és a magyar királyság a XI. század közepé.

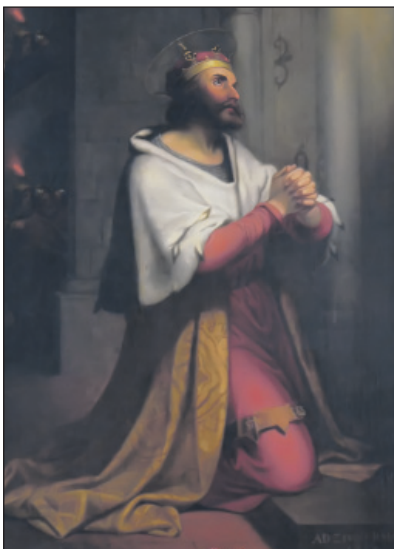
Pribina herceg emlékműve a szlovákiai Nyitrán. Modern nézet.

✓ Érdekes tények

Cirill és Metód által a szláv írásbeliség megteremtése, a Biblia fordítása és felvilágosító tevékenységük fontos jelentőséggel bírt számos szláv nép kultúrájának fejlődése szempontjából. A szláv országokban az ortodox egyház szentté avatta őket.

Rasztiszláv herceg,
Nagymorávia uralkodója. Ikon.

Szent Vencel. Adolf
Zimmermann festménye. 1852

► További források
felhasználásával tudd meg,
hogymiről volt híres Vencel
cseh herceg.

Morvaországba a **Metód és Konstantin** (ismertebb szerzetesi nevén **Cirill**) testvérek. Keresztény prédikációjuk nagy sikert aratott.

A kereszténység Bizáncból való terjedése aggasztotta a kelet-frank uralkodókat, akik fokozott erőfeszítéseket tettek Nagy-Morávia befolyásuk alá vonására. Ebben az időszakban néhány Cirill és Metód tanítványa a Bolgár Államban talált menedéket, és ott folytatta a szláv írásbeliség terjesztését. Pontosan Bulgáriából jutott el az általuk létrehozott szláv ábécé Oroszországba.

Szvatopluk fejedelem halála után belviszályok kezdődtek fiai között, ami Nagy-Morávia meggyengüléséhez vezetett. 870-ben annak kisebb része Csehországi Fejedelemséggé vált, míg nagyobb részét a X. század elején a Pannóniába betelepülő magyar törzsek hódították meg.

2. A cseh és a magyar királyság kialakulása

► Mikor és hogyan alakult ki a cseh és a magyar királyság?

A Cseh Fejedelemségre folyamatos nyomást gyakoroltak a szomszédos Kelet-frank (később Német) Királyság nemesei és papsága. Körülbelül 973-ban fővárosában, Prágában megalapították a Rómának alárendelt püspökséget, és ettől kezdve a Cirill és Metód testvérek által terjesztett keleti kereszténység csírái elkezdtek eltűnni.

A Cseh Állam első uralkodó dinasztiájának alapítójának **Přemysl**t tartják, aki a hagyomány szerint egyszerű földműves volt. Az első Přemysl-ház tagjai közül a legismertebb **Vencel** fejedelem lett. Sok mindent tett a kereszténység terjesztéséért a cseh lakosság körében. Ez felháborodást váltott ki az ősi nemesi családok körében. Vencel egy összeesküvés következtében halt meg, amelyet öccse, Boleszláv herceg szervezett.

A XI. század folyamán a Cseh Fejedelemség harcot folytatott a szomszédos államokkal. **1002-ben** a Szent Római Birodalom részévé vált.

1085-ben IV. Henrik császár a pápa elleni harcban nyújtott segítségért királyi címet adományozott **II. Vratiszláv** cseh hercegnek.

rnk.com.ua/107541
Dolgozzunk forrással

A magyarok bejövetele.

«Fesztykörkép».

Feszty Árpád festőművész
körpanorámája (1892—1894).

A Cseh Állam királyság státuszt kapott, de a Német-római Birodalomtól függővé vált.

896 körül hét magyar törzs szövetsége **Árpád** vezér vezetésével átkelt a Kárpátokon és letelepedett a Közép-Duna-vidéken. Később tovább terjeszkedtek és meghódították a Nagymorva Birodalom egy részét. Ezt az eseményt a magyarok **“honfoglalásnak”** nevezték, és Árpád megalapította az első fejedelmi (később királyi) magyar dinasztia.

955-ben, miután vereséget szenvedtek I. Ottó császártól az **augsburgi csatában**, a magyar hódítók felhagytak a Német-római Birodalom területei elleni támadásokkal és áttértek a letelepedett életmódra. Ettől kezdve a magyarok körében a nyugati kereszténység terjedt el.

I. István fejedelem az Árpád-házból német lovagok támogatásával kezdte meg a magyarok keresztelését, miközben megsemmisítette azokat, akik nem engedelmeskedtek neki. A kereszténység terjesztésében elért sikerei elismeréseként a pápa királyi koronát küldött neki, és **1000 (1001)** karácsonján **I. Istvánt** megkoronázták. A magyar nép keresztelésében szerzett érdemeiért az egyház később szentté avvatta.

Augsburgi csata. Modern festmény.

- ▶ Mi volt az augsburgi csata jelentősége az európai történelemben? Adj részletes választ.

!! Vegyétek figyelembe

A mai Európában a luzsicei szláv közösség körülbelül 60 ezer főt számlál. Ők Németországban, a Luzsica (Lausitz) régióban élnek. A német hatóságok létrehozták számukra a “Luzsicei települési terület” régiót. A kasubok közössége jelenleg Lengyelország Pomeránia részén, Kasubföldön él. Különböző becslések szerint számuk 50 ezertől 500 ezer föig terjed. A kasubok és a luzsiceiek katolicizmust és lutheranizmust követnek. A sziléziaiak a Felső-Szilézia szláv lakosságának leszármazottai, amely régió a mai Lengyelország, részben Csehország, Szlovákia és Németország területén található.

Egy kora középkori kápolna romjai a lengyelországi Lednicában található Első Piast Múzeum területén. Feltehetően itt tért keresztény hitre I. Mieszko.

I. Bátor Boleszláv Kijevben. Jan Matejko festménye. 1883.

- További források felhasználásával alkoss egy történetet, egy résztvevő vagy szemtanú szemszögéből, arról az eseményről, amelynek a festményt szentelték.

3. A Lengyel Királyság és az első bolgár állam

- Határozzátok meg a lengyel és a bolgár állam kialakulásának jellemzőit.

A Visztula folyó medencéjében élő szláv törzsek — a polánok, szlenzánok, kujávok, mazurok és mások — egyesülésének következményeként létrejött a **Lengyel Fejedelemség**. Az államiság kialakulásának központja a polánok törzsi szövetsége lett, amely **Gniezno** város környékén összpontosult. Ettől a törzstől származik Lengyelország neve. Az első ismert fejedelem **I. Mieszko** volt a Piastdinasztiából, aki **960-tól** uralkodott. **966-ban** nyugati rítus szerint felvette a kereszténységet, és bevezette azt országában. A fejedelem hűséget esküdött a Német-római Birodalom császárának, III. Ottónak, és egyidejűleg átadta országát a pápa védnöksége alá.

I. Mieszko fia, I. Bátor Boleszláv jelentősen megnövelte a fejedelemség területét, elfoglalta Sziléziát és Morvaországot, valamint Gdańsk és Krakkó városait. **1000-ben** Gniezno városában saját érsekség alakult. Ezzel a lépéssel a lengyel egyház kinyilvánította különállását a német érsektől. **1025-ben** I. Boleszláv felvette a királyi címet.

A VII. század első felétől a szláv törzsek a Duna déli részén telepedtek le, a második felében pedig ide érkeztek a bolgár (bulgár) török törzsek is. **681-ben** létrehozták a közös szláv-bolgár államot, **Bulgáriát**, amelyet **Aszparuh kán** vezetett. A IX—X. század folyamán jelentősen megnövelte területét és megerősítette befolyását a régióban.

855-ben Cirill és Metód megalkották a szláv írást, és Bulgária állama sok tudós szerint a szláv kultúra fontos központjává vált. **I. Borisz fejedelem 865-ben** keleti rítus szerint megkeresztelte a bolgárokat. Az állam **1018-ig** fennmaradt, és az **első bolgár államnak** nevezik. Fejlődésének “aranykorát”

I. Simeon bolgár cár. Alfons Mucha művész. 1923.

- ▶ Felhasználható-e ez az illusztráció a bolgár cár Simeon személyével és tevékenységével kapcsolatos ismeretek elmélyítésére? Magyarázza meg a választát.

a IX. század végén és a X. század elején élte, amikor I. Simeon cár uralkodott. Ebben az időszakban az állam délen az Égei-tengertől északon Budáig és Pestig, a Kárpátok északi lejtőig és a Dnyeperig, nyugaton az Adriai-tengertől keletre a Feketetengerig terjedt. I. Simeon volt az első, aki fejedelmi címét a bizánci császáréval egyenlőre változtatta.

4. Az első szláv államok megalakulása a Balkánon

- ▶ Hogyan zajlottak ebben az időszakban az államalkotási folyamatok a Balkánon élő szlávok körében?

626-ban a mai szlovének ősei, akik az Alpok keleti lejtőin, a Mura, Dráva és Száva folyók felső folyásánál telepedtek le, megalapították a **Karantánia hercegséget**. Valószínűleg a Samo állam része volt, és annak felbomlása után közel egy évszázadig megőrizte függetlenségét. A VIII. századtól a XI. század elejéig a hercegség Nagy Károly birodalmának, a Kelet-frank Királyságnak és a Szent Római Birodalomnak volt alárendelve.

A mai **szerbek** ősei a népvándorlás idején a horvátok és szlovének elődeivel együtt meghódították a Balkán-félszigetet. Kezdetben elismerték Bizánc hatalmát. Az új földeken letelepedve a szerbek a VII. század első felében legyőzték az avarokat, és a mai Szerbia, Bosznia és Hercegovina, valamint Dél-Dalmácia területén telepedtek le. **879-ben** nyugati rítus szerint vették fel a kereszténységet.

A nagy népvándorlás idején a szlávok egy része Makedóniát, a Bizánci Birodalom tartományát telepítette be. A bizánci hatalom nagy erőfeszítéseket tett, hogy megfékezze őket, ami akadályozta államiségük kialakulását. A IX. századtól a XI. század első feléig a makedónok ősei először az Első Bolgár Birodalom, majd ismét a Bizánci Birodalom uralma alatt álltak.

Tomisláv horvát király koronázása. Művész: Oton Ivekovic. XX. század.

► Dolgozzatok párban.

Beszélgétek meg, és fejezzétek ki a véleményeteket arról, hogy mit adott a királyi cím az uralkodónak.

!! Vegyétek figyelembe

A mai Montenegró területét a szlávok a VII. században telepítették be. Körülbelül 971-ben Diokleia (a szlávok Dukljának nevezték) városának bizánci helytartója, Petrislav, gyakorlatilag önálló uralkodóvá vált, és elkezdte a szomszédos területek alávetését. Így jött létre Montenegróban a Duklja Hercegség (Királyság), amely 1186-ig fennmaradt.

☑ Érdekes tények

Az első és legsikeresebb szerb állam a Raska fejedelemség volt (nevét az azonos nevű folyóról kapta). A X. század végén Raska és más szerb államok az Első Bolgár Birodalom fennhatósága alá kerültek, majd a XI. század 20–30-as éveitől a Bizánci Birodalom függésébe.

A helyi szlávok kereszténységre térítése a VII–IX. században történt. A hittel együtt a cirill írás is elterjedt a lakosság körében.

A mai horvátok ősei a VI–VII. században telepedtek le Horvátország területén. A nyugati rítus szerinti kereszténység és a latin ábécé a VII–IX. században terjedt el közöttük. 925-ben a horvátok visszaverték a keleti frankok és Bizánc kísérleteit, hogy elfoglalják földjeiket. Erős államot hoztak létre — a **Horvát Királyságot**, amely 1102-ig fennállt. Az ország történetének első királya I. Tomisláv lett.

|| Ukrajna és a világ

Rusz és Közép-Kelet-Európa államai között szoros kapcsolatok léteztek. Így a nagy kijevi fejedelem, Vlagyimir a „házassági diplomácia” hagyományai szerint mostohafiát, Szvjatopolkot a lengyel király, I. Bátor Boleszláv lányával házastotta össze, lányait, Premiszlavát és Predszlavát pedig a magyar és a cseh uralkodókkal. Bölcs Jaroszláv fejedelem nővérét, Mária- Dobronégát a lengyel király, I. ázmér feleségévé tette, fiát, Izjaszlavot pedig a lengyel király, II. Mieszko húgával házastotta össze. Mindez a bizalomról és a kölcsönös tiszteletről tanúskodott az államok között, amelyek ezeket a házassági szövetségeket kötötték.

rnk.com.ua/107542
Nektek, kíváncsiak

Kérdések és feladatok

Tudjuk

1. Az első fejedelmi és királyi uralkodói dinasztia alapítója Csehországba
A Boleszláv B Mojmir
C Szvatopluk D Přemysl
2. Mikor alapították a Lengyel Királyságot?
3. Olvasd el a kifejezést a betűk sorba rendezésével. Magyarázd el a jelentés.

EI	LU	EK	ZSIC
----	----	----	------

Elemezzük és megmagyarázzuk

4. Hogyan befolyásolta Cirill és Metód testvérek tevékenysége az egyes szláv államok és a világ egészének fejlődését? Adjon részletes vála.
5. Nevezze meg a cseh, a magyar, a lengyel és a bolgár közösségek államépítési folyamatainak alakulásával kapcsolatos főbb eseményeket.

Alkalmazunk és létrehozunk

6. Tanulási játék: „Történelem földrajzzal”. A játék szabályai. A diákok két csapatra oszlanak. Az első csapat megnevez egy történelmi eseményt és annak dátumát, a második pedig megmutatja a térképen a helyet, amelyhez az esemény kapcsolódik. A csapatok feladatainak száma 6—12. Az a csapat nyer, amely több helyes választ ad.
7. **Dolgozzatok kis csoportokban.** Oldjátok meg a kronológiai feladatokat. 1) Hány évig létezett az Első Bolgár Birodalom? 2) Mikor ünnepli Lengyelország a Lengyel Királyság megalakulásának ezredik évfordulóját? 3) Hány évvel a Szamo Fejedelemség megalakulása után történt a «honfoglalás»? 4) Mi történt a Bolgár Birodalomban hét évvel a Lengyel Királyság kikiáltása előtt?
8. **Dolgozzatok együtt.** “Brainstorming” módszer. Beszéljétek meg, milyen szerepet játszott a kereszténység a Közép-Kelet-Európai államok kialakulásában.
9. **Dolgozzatok párban.** Készítsetek táblázatot a “Közép-Kelet-Európai államok kialakulása” témában. Beszéljétek meg és határozzátok meg az oszlopok neveit (azaz a kérdéseket az államok jellemzéséhez) a táblázatban.

FOGALMAZZATOK MEG EGY-EGY ÁLLÍTÁST A KÖVETKEZŐKRE:

- az első szláv államok kialakulásának jelentősége a kora középkori Európa történetében;
- a cseh, magyar és lengyel királyságok kialakulásának és fejlődésének közös és megkülönböztető jegyei a XI. század közepére;
- a szláv államok hatása Közép- és Kelet-Európa fejlődésére

II Dolgozzunk kronológiával

VII. sz.	A szlávok államépítési folyamatainak kezdete
623	A Szamo Fejedelemség, a legrégebbi szláv állam megalakulása
681—1018	Az első bolgár állam fennállása
896	„Honfoglalás” a hét magyar törzs szövetsége által, Árpád fejedelem vezetésével
1000 (1001)	A Magyar Királyság létrejötte
1025	A Lengyel Királyság létrejötte

§ 7. Arab kalifátus

ELEVENÍTSÉTEK FEL

1. Melyek a nomád népek életének sajátosságai?
2. Mikor próbálták az arabok elfoglalni a frank államot, és hogyan végződött ez a kísérlet?
3. **Dolgozatok párban.** Beszéljétek meg, hogy mit tudtok más tantárgyakból az arab kultúra ma használt vívmányairól.

A PARAGRAFUS FELDOLGOZÁSA UTÁN MEGTUDJÁTOK:

- az Arab-félsziget természeti viszonyait és lakosságát;
- hogyan született meg az iszlám és az arab területek egyesülése;
- hogyan zajlottak az arab hódítások;
- az arab-muszlim kultúra fejlődésének sajátosságait.

!! Vegyétek figyelembe

A beduinok (az arab nyelvből fordítva — „a puszták lakói”) törzsekben éltek, amelyek családokra és nemzetségekre oszlottak. Náluk létezett egy nemesség — sejkhek és szajidok, akik nagy juhnyájakkal és sok rabszolgával rendelkeztek. Vagyonuk nagy részét háborúk során halmozták fel. Egy törzs valamennyi tagja rokonoknak tekintette magát. Az arabok különböző törzsi isteneket imádtak, egységes vallásuk nem létezett. Az arab istenek megtestesítői kézzel készített kőbálszobrok és természetes kőoszlopok voltak.

1. Az Arab-félsziget és lakossága

► Határozd meg az Arab-félsziget természeti és földrajzi viszonyainak jellegzetes vonásait, valamint lakosságának életmódját.

Az Arab-félsziget több, természeti adottságokban különböző területre oszlik. Délnyugaton Jemen található termékeny földekkel és gazdag trópusi növényzettel, ahol a lakosság régóta foglalkozik földműveléssel és kertészettel. A félsziget közepén terül el Nedzsd, egy hatalmas, száraz fennsík, ahol csak nomád állattenyésztés volt lehetséges. A vizet kutakból nyerték. A Vörös-tenger mentén húzódó hosszú sáv, a Hidzsáz, egyes oázisokban alkalmas volt földművelésre.

Az Arab-félsziget lakosságának többsége nomád beduin volt. Kecskéket, juhokat és tevéket tenyésztettek. A Hidzsázon keresztül, a Vörös-tenger mentén húzódott az ősi kereskedelmi útvonal a Földközi-tengertől Afrikáig és Indiáig. Itt alakultak ki nagy kereskedelmi központok, amelyek később városokká fejlődtek, mint Mekka, Jatrib és mások. Különös jelentőséggel bírt Mekka, amely a karavánok fő megállóhelyén alakult ki.

A VI. század végén a félsziget lakossága növekedett, és hiány volt földterületből. A kereskedelem hanyatlott az irániak támadásai miatt, akik azt akarták, hogy a kereskedelmi útvonalak a Perzsa-öböl partvidékén haladjanak, és gazdagítsák országukat. Az új életkihívások a törzsek egyesítését igényelték, de ezt akadályozták a törzsi hiedelmek különbségei. Azonban az összes arab lakosság egyformán tisztelte a mekkai **Kábát**, mint fő szentélyt.

2. Az iszlám megjelenése és az arabok egyesülése

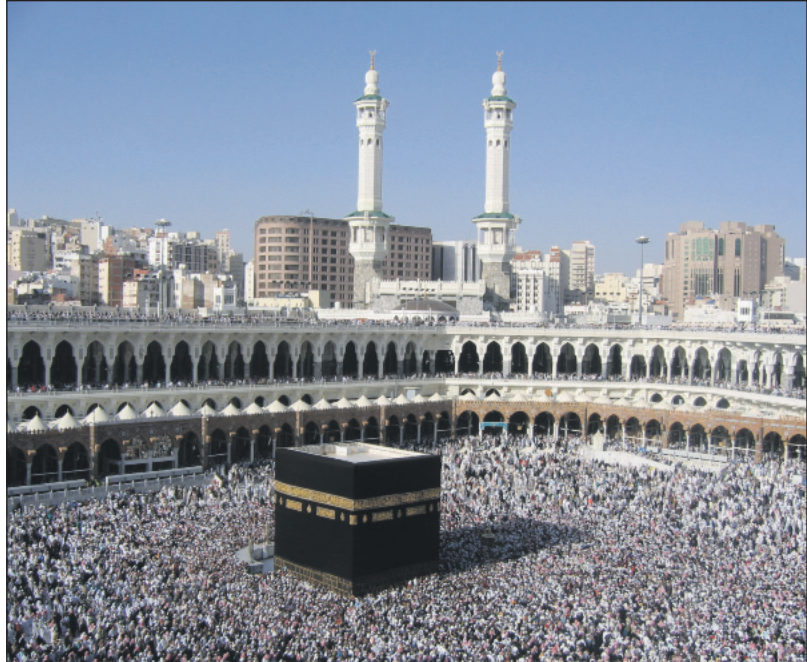
Az arabok egyesülését elősegítette egy új vallás, az iszlám megjelenése (arab nyelven „engedelmisség”). Az iszlámot követő embereket **muszlimoknak** nevezik. A vallás alapítója egy

Próféta — olyan személy, aki azt állítja, hogy kapcsolatban áll az isteni erővel, és közvetít azok és az emberiség kö.

Korán — a muszlimok arab nyelven írt szent könyve.

Zarándoklat — a hívók utazása szent helyekre engesztelés, hálaadás és imádat céljából. Az elnevezés a zarándokok azon szokásából ered, hogy pálmaágakat hoztak magukkal Palesztinából.

A mekkai Kába a muszlimok fő szentélye. Ez egy kocka alakú kőtemplom, amelynek egyik falába egy fekete kő van beágyazva. A legenda szerint a kő valaha fehér volt, de az emberi bűnök miatt feketévé vál.

mekkai lakos, **Mohamed (Muhammad)**, aki 570—632 között élt. Ez a név „ihletett”, „**próféta**” jelentésű. Európában Mohamedet **Magomet** néven ismerték. Mohamed hatévesen árva lett, és pásztor lett belőle. Később egy gazdag özvegy, Hadídzsa kereskedelmi ügyeit kezdte intézni, majd feleségül vette őt és meggazdagodott. Egy idő után Mohamed azt kezdte mondani, hogy hallja Isten hangját, amely arra utasítja, hogy legyen „Allah (Isten) küldötte a Földön”. **610-ben** Mohamed kihirdette az iszlám tanítását, és három év múlva elkezdte hirdetni azt.

Mohamed azt állította, hogy Allah átadta neki az új hit alapvető tételeit. Tanítványai és követői lejegyezték Mohamed szavait, és halála után ezeket az írásokat egy könyvbe gyűjtötték össze, amely a **Korán** („hangos olvasás”) nevet kapta.

Mohamed fő vallási követelménye az arabok számára az volt, hogy hagyjanak fel a különböző törzsi istenek imádatával, és ismerjék el egyetlen Isten, Allah létezését. „Nincs más Isten, csak Allah, és Mohamed az ő prófétája” — ez az iszlám fő vallási tanítása. Az iszlámra gyakorolt zsidó és keresztény vallási hatás megnyilvánult abban, hogy Mózeszt és Jézust prófétáknak és Mohamed elődeinek tekintették. Jeruzsálemet nemcsak a zsidók és keresztények, hanem a muszlimok is szent városnak tartották.

Az iszlám alappillérei:

- 1) Hit az egyetlen Istenben, Allahban.
- 2) Napi ötszöri ima végrehajtása.
- 3) Évente egyszer a Ramadán hónap böjtjének betartása, amikor napkeltétől napnyugtáig nem vesznek magukhoz ételt és italt.
- 4) A jövedelem egyötödének adományozása a bűnöktől való megszabadulás érdekében.
- 5) Legalább egyszer az életben zarándoklatot tenni Mekka és Medina szent városaiba.

Mohamed lefektette a „szent háború parancsait”. zsidókat és a keresztényeket, mint a Szentírással rendelkező embereket, méltósággal

Masdzsid an-Nabavi mecset Medinában, Mohamed próféta temetkezési helye. Mohamed sírja az iszlám egyik legnagyobb szentélye. Modern nézet.

Dolgozzunk forrással

A Koránból

...Megkérdeznek téged a zsákmányról, mondd: a zsákmány Isten és az ő küldöttének rendelkezésére áll. Tudjátok, hogy mindabból, amit zsákmányként megszereztek, egyötöd része Istené, a küldötté és az ő rokonié, az árvaké, a szegényeké, az úton lévő vándoroké... Nincs szükség arra, hogy minden hívő hadjáratra induljon: minden törzsből induljon ki egyegy csapat, hogy tanuljanak az igaz élet cselekedeteiről és hogy oktassák népüket. Mi kiosztjuk... az élet szükségleteit ebben az életben, és némelyeket fokozatokban feljebb emelünk másoknál, hogy egyikük másokat uralmuk alá hajtson, rabszolgaként tartva őket.

► **Dolgozatok párban.** Beszéljétek meg, és adjatok indokolt választ. Mit gondoltok, lehete a Korán szövege alapján képet alkotni az arab társadalom társadalmi viszonyairól a VII. század előtt?

és tisztelettel kezelték, míg a pogányokat megsemmisítésre ítélte. Prédikációja kezdetén Mohamed elítélte a gazdagokat, de később felhagyott ezzel. A Korán azt tanította, hogy az emberek közötti egyenlőtlenség Isten által van meghatározva, és senki sem irigyelheti a gazdagságot.

Azonban nem minden mekkai lakónak tetszettek Mohamed felhívásai, hogy adják oda vagyonukat a szegényeknek és szabadítsák fel a rabszolgákat, ezért kénytelen volt Jatrib városába költözni. **622-ben** a város lakói befogadták Mohamedet, és Jatribet Medinának („a próféta városának”) kezdték nevezni. Ettől az évtől, amit hidzsra néven ismernek a muszlimok, kezdődik az időszámítás a muszlim országokban.

Mekkából való száműzetése után Mohamed az összes arab egyetlen muszlim közösségbe való egyesítéséért kezdett szónokolni. Háború kezdődött Medina és Mekka között. A legtöbb egyszerű lakos támogatta a prófétát, ezért az arisztokrácia kénytelen volt beengedni Mohamedet a városba. Ettől fogva Mekka az iszlám fő központjává vált.

630-ban, a próféta visszatérése után Mekkába, az arab törzsek többsége elismerte Mohamed hatalmát és elfogadta az iszlámot. Ezzel befejeződött a medinai muszlim közösség állami szervezetté való átalakulása. Mohamed 632-ben bekövetkezett halálakor az iszlám köré egyesült az Arab-félsziget törzseinek többsége.

3. Az arab hódítások és kalifátusok

► Hogyan zajlottak az arab hódítások?

Muhammad halála után követői és Medina nemesei között viták kezdődtek arról, hogy ki lesz az új spirituális vezető, valamint ki irányítja a létrehozott államot. Végül úgy döntöttek, hogy az államot a **kalifák** („a próféta helyettesei”) fogják vezetni. Ettől kezdve minden arab uralkodó így nevezte magát. Az első négy kalifa, akik harminc évig uralkodtak, Muhammad közeli barátai vagy rokonai közé tartoztak. A kalifák felszólították az embereket, hogy induljanak hadjáratra az iszlám terjesztéséért. Megkezdődött az arab hódítások korszaka.

A legnagyobb hódításokat a második kalifa, **Omár** uralkodása alatt hajtották végre. Az arabok visszahódították Bizánctól Szíriát, Palesztinát, Egyiptomot és Líbiát, valamint Irántól annak nyugati területeinek jelentős részét egészen a Kaukázusig. A meghódított országokban az arabok elsősorban a gazdagok vagyonát vették el, és szabadnak nyilvánították mindazokat, akik elfogadták az iszlámot, ezért a legtöbb leigázott ember felszabadítónak tekintett rájuk.

Az arab **expanzió** következtében létrejött egy hatalmas állam, az **Arab Kalifátus**.

Már az első kalifák idején megkezdődött a hatalmi harc az Arab Kalifátusban. Ez különösen megerősödött a harmadik és negyedik kalifák, Oszmán és Ali uralkodása alatt. Mindkettőjüket összeesküvők ölték meg. A trónt Szíria kormányzója, Muávija szerezte meg, aki megalapította az **Omajjád-dinasztiát**. A főváros Damaszkusz lett.

Az Omajjádok damaszkuszi kalifátusa körülbelül 90 évig fennállt. Ez idő alatt az arabok jelentősen kiterjesztették birtokaikat. A 7. század végére meghódították Örményország egy részét, Dél-Azerbajdzsánt és Észak-Afrika egy részét. A 8. század elejére hatalmuk alá került Bizánc összes afrikai birtoka Egyiptomtól nyugatra (a mai Líbia, Algéria, Tunézia, Marokkó); ezt a területet arab nevén Maghribnak („Nyugat”) nevezték.

!!! Vegyétek figyelembe

Mohamed idején a muszlim közösség vezetője — az imám, aki vezette a hívei imáját — személyesen ő volt. Később ezt a kifejezést kezdték használni bármely közös ima vezetőjére.

A-Z Szótár

Kalifa — a muszlimok uralkodójának és spirituális vezetőjének címe.

Expanzió — a hatalom, befolyás, valaminek a terjedése az eredeti határokon túl. Különböztetünk területi, gazdasági, politikai, katonai, kulturális és nyelvi expanziót.

Kalifátus — egy arab-muszlim állam kalifával az élen, akit Mohamed próféta helyettesének tekintenek. A kalifátus célja az volt, hogy egyesítse a világ minden muszlim közösségét.

Arab Kalifátus — az első kalifátus, amely az arab hódítások eredményeként jött létre, és 632-től 1258-ig fennmaradt.

✓ Érdekes tények

Az iszlámban az egyik fontos fogalom a **dzsihád** (arab nyelvről fordítva — „törekvés”) — az iszlám védelméért és terjesztéséért folytatott küzdelem. Szélesebb értelemben ez minden olyan erőfeszítést jelent, amely arra irányul, hogy az emberek a Korán tanításaival összhangban éljenek. A dzsihad lehet belső és külső. A belső dzsihad a saját gyengeségek és bűnök elleni küzdelem. A külső dzsihad az igazságosságért és az elnyomás ellen folytatott küzdelem. Ez békés eszközöket (oktatás, felvilágosítás stb.) és erőszakos módszereket is magában foglalhat.

rnk.com.ua/107843

Nektek, kíváncsiaknak

Tárik ibn-Zijád. Ismeretlen művész.
XIX. század

!! Vegyétek figyelembe

Az Omajjádok idején az Arab Kalifátusban kialakultak az iszlám irányzatai, amelyek a mai világban is megőrzik jelentőségüket. A szunniták (az arab szó jelentése „út”) Mohamed próféta és legközelebbi követőinek követőinek tartották magukat. Hitük elsődleges forrásai a Korán és a Szunna (a próféta életének példáit tartalmazó könyv, amely minden muszlim számára példaként szolgált). Ma a muszlimok között a szunniták 85—90%-ot tesznek ki. A síiták (az arab szó jelentése „követők”) Mohamed testvérének, Ali ibn Abi Tálibnak és utódainak egyedüli spirituális örököseit fogadták el. Ma a síiták az iszlám híveinek 10—15%-át teszik ki. E két irányzat közötti különbségek az iszlám tanításainak alkalmazásában, nem pedig hitelveikben rejlenek.

711-ben az arabok megkezdték Hispánia meghódítását, ahol a vizigótok éltek. **Tárik ibn Zijád** hadvezér 7 ezer lovassal átkelt a Héraklész oszlopainak nevezett szoroson, amelyet róla **Gibraltárnak** („Tárik sziklája”) neveztek el, és gyorsan elfoglalta szinte egész Hispániát. Az arabok megpróbálták meghódítani a Frank Királyságot is, de vereséget szenvedtek a poitiers-i csatában.

Keleten az arabok benyomultak Közép-Ázsia belsejébe, elfoglalták Hívát, Buharát, Szamarkandot, meghódították a mai Afganisztán területeit és India északnyugati részét az Indus folyóig. Ahogyan már tudjátok, az arabok többször sikertelenül próbálták bevenni Konstantinápolyt.

A hódítások következtében az Omajjád kalifátus határai a nyugati Atlanti-óceántól egészen Kínáig és Indiáig terjedtek keleten. Területileg az Arab Kalifátus nagyobb volt, mint a Római Birodalom annak fénykorában.

Az Omajjádok uralmával szemben egyre nőtt az elégedetlenség, amely végül az **Abbászidák** vezette felkeléshez vezetett. Ellentétben az Omajjádokkal, ők ugyanabból a törzsből származtak, mint Mohamed, és ezzel indokolták hatalmi igényeiket. Az iráni nemesség is támogatta őket, akik felvették az iszlámot.

750-ben az Omajjádokat megfosztották a hatalomtól. Kalifává Asz-Szaffáh a „Vérontó” lett, aki parancsot adott szinte az összes Omajjád meggyilkolására. Egyetlen Omajjádnak sikerült eljutnia Hispániába, ahol Andalúzia emírévé vált.

Az Arab Kalifátus élére az Abbászidá-dinasztia került. A fővárost Bagdadba helyezték át. Ezt az időszakot a kalifátus történetének „aranykorának” tekintik, bár a kalifák ellenőrzése a távoli tartományok felett elkezdett gyengülni.

1055-ben Bagdadot a szeldzsuk törökök elfoglalták, ami a kalifák világi hatalmának elvesztéséhez vezetett. Ők továbbra is a muszlim világ legfőbb spirituális vezetői maradtak (ezt csak a szunniták ismerték el). Az Abbászidáknak csak a XII. század 80-as éveiben sikerült visszaállítaniuk világi hatalmukat. **1258-ban**, amikor a mongolok elfoglalták Bagdadot, az utolsó kalifát, Al-Musztaszimot kivégezték, és az Arab Kalifátus megszűnt létezni.

Bagdad elfoglalása a mongolok által. Miniatúra a XIV. századból.

- 1. Határozzátok meg a miniatúra alapján, hogyan ostromolták meg a mongolok Bagdadot 2. Fejtsétek ki véleményeteket a miniatúrák szerepéről mint történelmi forrásokról a múlt kutatásában.

Az Abbászidák uralmát „iszlám reneszánsznak” is nevezik. Az arab tudósok, költők, írók és művészek eredményei ismertek voltak a középkori Európában, és hozzájárultak annak kulturális fejlődéséhez

4. Hatalomszervezés az Arab Kalifátusban

- Milyen volt a hatalom szervezése az Arab Kalifátusban?

Az Omajjádok és Abbászidák idején az Arab Kalifátus viszonylag központosított állammá vált, amelyet keleti despotizmus jellemzett, és amelyet a kalifa vezetett. Az Arab Kalifátus az akkori világ egyik leghatalmasabb birodalma volt, amely főbb területekre és provinciákra oszlott. Kormányzati formája **teokratikus monarchia** volt, amelynek lényege és tartalma az iszlámon és az államfő, a kalifa, megkérdőjelezhetetlen tekintélyén alapul.

5. A nők helyzete a muszlim társadalomban

- Hasonlítsátok össze a nők helyzetét a muszlim, a skandináv és a bizánci társadalmakban.

Az iszlám előtti Arábia arab társadalmában a nő jogok nélküli volt. Az iszlám számos jogot elismert a nők számára, ami hozzájárult helyzetük javulásához. Korábban a hozományt a menyasszony apja kapta meg, mint érte fizetett váltságdíjat. Mostantól azonban a hozomány az esküvői ajándék lett, és a nő személyes tulajdonává

!!! Vegyétek figyelembe

Az Arab Kalifátus hanyatlásának okai:

- A kalifátus erőszakkal egyesítette a különböző történelmű és kultúrájú törzseket és népeket.
- A kalifák hatalma, akik fényűzésben éltek, és az állam irányítását közeli bizalmasaikra bízták, egyre gyengült.
- Az emírek (a kalifák helytartói), akik a helyi kormányzatot vezették, igyekeztek birtokaikat és hatalmukat örökletessé tenni, hogy függetlenek legyenek a kalifától.
- Új hódítók aktivizálódtak.

A-Z Szótár

Teokratikus monarchia — olyan kormányzati forma, amelyben a politikai és a szellemi hatalom az egyház kezében összpontosul.

Al-Karaouine Egyetem.
Modern nézet.

!! Vegyétek figyelembe

859-ben Fatima al-Fihri, egy sikeres kereskedő családjából, **mecsetet** nyitott Fez városában (Marokkó). Ez az iszlám egyik oktatási és spirituális központjává vált. Ennek alapjain jött létre az Al-Karaouine **Egyetem**, amely a mai napig működő legrégebbi felsőoktatási intézmény.

A-Z Szótár

Medresze — muszlim vallási-oktatási és tanintézmények. Ma a medreszék középfokú általános iskolák és papi szemináriumok.

Mecset — az ima és az istentisztelet helye, a muszlimok imaháza.

Egyetem (latinul «egyetemesség») — önálló felsőoktatási intézmény, amely a középkor Európájában jött létre.

☑ Érdekes tények

Dzsábir ibn Hajján a kémia megalapítójának tekinthető. Ő volt az egyik első, aki laboratóriumi kísérleteket és kutatásokat végzett a kémia területén.

vált. Általában az iszlám a házasságra két fél közötti megállapodásként tekintett, amelyhez szükség volt a nő beleegyezésére.

A nők jogot kaptak a vagyon öröklésére, amelyet korábban csak a férfiak számára ismertek el. Az akkori Nyugat-Európában a nők a házasságkötés során átadták vagyonukat a férjüknek.

Az oktatás a muszlim nők számára elérhetőbbé vált. Közülük sokan medreszék alapítóivá váltak. A medreszékben a fiúk és lányok külön tanultak. Az oktatás ingyenes volt.

Az iszlám elismerte a nők munkavállalási jogát, feltéve, hogy az nem akadályozza őket a gyermekekről való gondoskodásban. A nők vásárolhattak és eladhattak ingatlant, szerződéseket köthettek, bírósághoz fordulhattak a saját nevükben, kereskedhettek stb. Joguk volt válást kérni, ha annak megvoltak az indokai.

6. Arab-muszlim kultúra

► Határozd meg az arab-muszlim kultúra eredményeit.

Az Arab Kalifátus kora jelentős kulturális eredményekkel gazdagította a világot. A hatalom minden módon támogatta az oktatás és a tudomány fejlődését. A városokban több ezer iskola jött létre, ahol a diákok teológiai és világi tudományokat tanultak. Az iskolákba különböző társadalmi rétegekből származó gyerekek — kereskedők, kézművesek, parasztok — járhattak. Az arisztokrácia előnyben részesítette az otthoni oktatást. Ennek következtében, ellentétben a korabeli keresztény Európával, a kalifátus lakosságának jelentős része írástudó volt. A felsőfokú oktatást a medreszék biztosították. Az

iszlám tanítása mellett itt tanították az arab nyelvet, nyelvtant, matematikát, geometriát, orvostudományt, csillagászatot, filozófiát és irodalmat.

Az arab nyelv a kalifátusban összekötő kapocsként szolgált a népek között. Emellett a tudomány nyelve is volt. Az arab-muszlim kultúra képviselői a legnagyobb hozzájárulást a természettudományok, a pontos tudományok, a filozófia és az orvostudomány fejlődéséhez adták. Tanulmányozták és arabra fordították Arisztotelész, Hippokratész, Eukleidész, Ptolemaiosz műveit. Kairóban, Córdobaban és más városokban hatalmas könyvtárak működtek, amelyek több százezer könyvet tartalmaztak. A könyvek elterjedését jelentősen segítette, hogy a VIII. században az arabok Kínából átvették a papírkészítés művészetét.

Bagdadban, Tabrízban, Damaszkuszban és Szamarkandban nagy obszervatóriumok működtek. Az arab csillagászok sok csillagot fedeztek fel, és elkészítették a csillagos égbolt térképeit, meghatározták a Föld területének hosszát. A tudósok, mint például Sharafuddin at-Túszi és Ibn as-Sátir, először vetették fel a Föld tengely körüli forgásának lehetőségét. Európában csak a XVI. században nyitotta meg a lengyel csillagász, Nikolausz Kopernikusz, hogy az összes bolygó a Nap körül kering, az arab tudósok munkáit felhasználva.

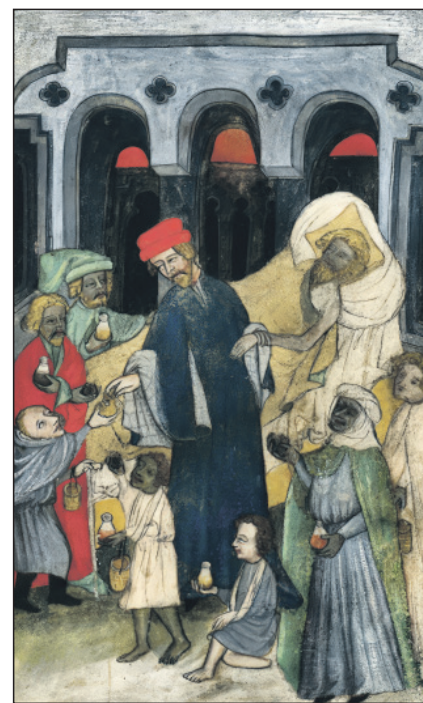
A matematika terén az arab-muszlim világ eredményei Muhammad al-Hvárizmi nevéhez fűződnek. Ide tartozik a tizedes számrendszer, a törtek, a trigonometrikus függvények bevezetése és még sok más, amelyek nélkül a modern matematikai tudományok nem léteznének. Az „algorithmus” szó al-Hvárizmi nevéből származik, és egyik műve címének egy része adta az „algebra” szót.

Az orvostudomány fejlődéséhez nagy mértékben hozzájárult Ibn Szína, Európában Avicenna néven ismert. „Az orvostudomány kánonja” című művében az antik, indiai és közép-ázsiai orvosok tapasztalatait alkalmazta. Ötszáz éven keresztül ezt a művet tekintették az orvostudomány tankönyvének Európában. Ibn Szína találta fel az anesztéziát (érzéstelenítést), azonosította a fertőző betegségeket, felfedezte az ember lelki és testi állapotainak kapcsolatát, valamint sok más jelenséget.

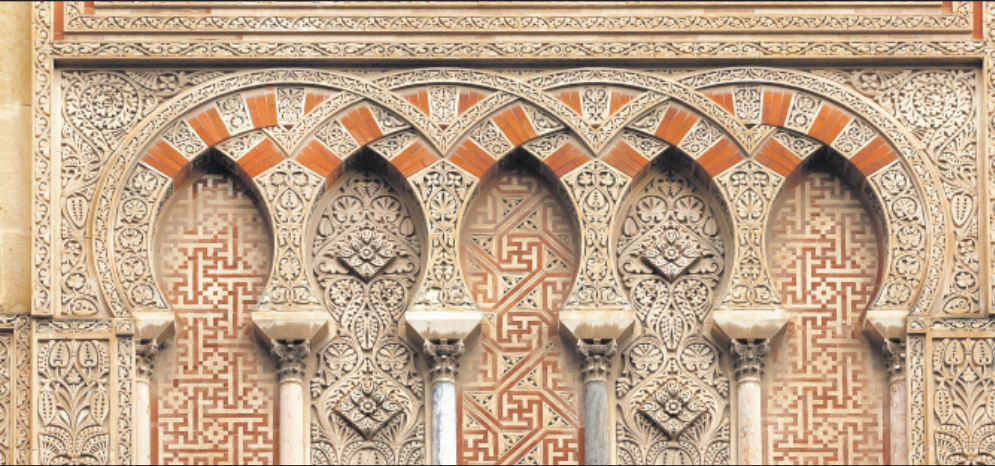
Ibn Fadlán, Al-Maszúdí, Ibn Ruszta és más arab utazók voltak az elsők, akik olyan országokat látogattak meg, amelyek Európában ismeretlenek voltak. Egyedülálló leírásokat hagytak hátra a IX–X. századi szlávok életéről. Tengeri utazásokhoz kényelmes és megbízható hajókat —

Az «Algebra» könyv címlapja. Írta Músza al-Hvárizmi. 863 körül.

Avicenna egy beteg ágya mellett. Miniatúra 1479–1480-ból.

„A córdobai (Spanyolország) mecset-katedrális faragott falainak mintázatai. Modern nézet.

► Miért nincsenek emberek és állatok ábrázolásai a mecsetekben?

!! Vegyétek figyelembe

A muszlim Kelet fő épülete a mecset volt. Kívülről a mecsetek gyakran erődökre emlékeztettek, zárt falakkal, szinte díszítések nélkül. A mecsetek falaihoz magas minareteket csatoltak, ahonnan naponta ötször hívták imára a híveket.

daukat (dhow) —, pontos térképeket és navigációs eszközöket készítettek.

A középkori arab irodalom egyik emléke a «Az Ezeregyéjszaka meséi» című elbeszélésgyűjtemény, amely 800 és 900 között készült. Névtelen szerzők meséit tartalmazza. Hősei között megtalálható Szindbád, Aladdin, Alí Baba és mások. A különböző költészeti műfajok gyorsan fejlődtek. Az egyik legismertebb

költő Firdauszi, aki megírta a Sáh-náméh-t, a Királyok könyve című eposzt, amelyben a perzsa uralkodók életét írta le.

Az Arab Kalifátus virágkora nagyszabású építkezésekkel járt. Mindenütt mecsetek, kalifák palotái, mauzóleum-sírok, erődítmények, középületek és magánépületek épültek. Csak Córdobában a X. századig 700 mecset és 70 könyvtár volt. Az épületeket kívül-belül számos arabeszk — egymásba fonódó vonalakból, geometriai alakzatokból és virágokból álló ornamentikával — díszítette. A mecsetek falain sok írás — Korán-idézetek voltak, amelyek maguk is az ornamentikára emlékeztettek (kalligrafikus díszítés). Ez az arabok által művelt kalligráfia művészete. A mecsetekben nem voltak ikonok vagy freskók, mert az iszlám tiltotta Isten ábrázolását és bármilyen kép imáadását.

Az arab-muszlim kultúra jelentős hatással volt az akkori Európára. Az arabok által elfoglalt Spanyolország központtá vált, ahonnan a tudományos ismeretek terjedtek Európa országaiba.

Kérdések és feladatok

Tudjuk

1. Melyik kalifa uralkodása alatt vitték véghez a legnagyobb hódításokat az arab hódítók?
A Ali
B Oszmán
C Omár
D Asz-Szaffáh
2. Olvasd el az alábbi kifejezést a betűk helyes sorba rendezésével. Magyarázd el a jelentését.
3. Olvasd el a kifejezést, helyezd a betűket helyes sorrendbe. Magyarázd el a jelentését.

F	R	A	T	O	P	E
---	---	---	---	---	---	---

Elemezzük és megmagyarázzuk

4. Fejtsd ki az Arab-félsziget természeti és földrajzi viszonyai és lakosságának életmódja közötti kapcsolatot.
5. Mi volt az iszlám szerepe az arab közösség számára? Adjon indoklással ellátott választ.
6. Hasonlítsd össze a hatalom szerveződését a Bizán ci Birodalomban és az Arab Kalifátusban.
7. Hogyan hatottak az arab hódítások az általuk elfoglalt területekre? Magyarázd meg a válaszodat.
8. Melyeket tartod a korabeli arab-muszlim kultúra legfontosabb eredményeinek? Indokold véleményed.

Alkalmazunk és létrehozunk

9. Kövesd nyomon a térkép (2. előéklap) alapján, hogyan változott az Arab Kalifátus területe, yaérsázd meg, mi okozta ezeket a változásokat.
10. Oldjátok meg a kronológiai feladatokat. Számítsátok ki, hány évig létezett az Arab Kalifátus. Határozzátok meg, melyik időszak volt a leghosszabb a történelmében. 2) Mely időszakokra esnek az Arab Kalifátus történetéből a következő események: a) Károly veresége az arab hódítókra a Poitiers-i csatában; a Frank Birodalom kikiáltása; az első normann támadás egy északkelet-angliai kolostor ellen.
11. **Dolgozzatok együtt.** A sajtómódszer. Az amerikai kutató, Howard Turner írta: „A muszlim művészek és tudósok, munkások és hercegek egy gyűjteményét a kultúrát hozták létre, amely közvetlen és közvetett hatással van minden kontinensre.” Írjátok le, hogyan érti a kutató véleményét. Eredményétes-e vele? Miért?
12. További források alapján készíts egy beszámolót a „Mohamed — az új vallás megalkotója” témában.
13. **Dolgozzatok párban.** „Gondolatplakát” módszer. Készítsetek vizuális ábrát, amely megmutatja a yetaeket az Arab Kalifátus helyéről a középkor történetében.

FOGALMAZZATOK MEG EGY-EGY ÁLLÍTÁST A KÖVETKEZŐKRE:

- az arabok egyesítésének és az arab hódítások eredményeként létrejövő hatalmas állam létrehozásának fontossága;
- az Arab Kalifátus államrendszere és az akkori Európa államalakulatai közötti különbség;
- a közös muszlim kulturális tér és az arab tudósok eredményeinek jelentősége az emberiség fejlődése szempontjából.

III Dolgozzunk kronológiával

610	Mohamed hirdette meg az iszlám tanítását, majd három évvel később kezdte el azt prédikálni
622	Hidzsra — az iszlám időszámítás kezdete
630	Az arabok egyesítése az iszlám jegyében
632	Az Arab Kalifátus kialakulása
661—750	Az Omajjádok dinasztiájának uralma
750—1258	Az Abbászidák dinasztiájának uralma
1258	Az Arab Kalifátus megszűnése

!!! Vegyétek figyelembe

A európai keresztények Córdobaba érkeztek tanulni, amelyet „a világ ragyogó szépségének, a fiatal csodás városnak” neveztek, amely a gazdagsága fényében ragyogott. Itt arab nyelvre fordították az ókor tudósainak műveit, amelyeket hazavittek. Az európai kolostorokban léteztek központok az arab nyelvről latinra történő fordításhoz.

§ 8. Kína

ELEVENÍTSÉTEK FEL

1. Hogyan nevezték az ősi kínaiak az országukat és annak uralkodóját?
2. Mit tudsz Konfuciusz, a buddhizmus és a taoizmus tanításairól?
3. Mikor és milyen célból építették a Kínai nagy falat?
4. Mik voltak a kínai kultúra vívmányai az ókorban?

A PARAGRAFUS FELDOLGOZÁSA UTÁN MEGTUDJÁTK:

- melyek voltak a keleti országok fejlődésének sajátosságai a középkorban;
- a középkori Kína állama és társadalma;
- hogyan fejlődtek az országok a Szujs és a Tang-dinasztia idején;
- Kína hozzájárulása a világ kultúrájának tárházához.

!!! Vegyétek figyelembe

A keleti országok (keleti civilizáció) sajátossága a hatalom-tulajdon létezése volt. A keleti állam hatalma a parasztok és a kézművesek munkájától függött. Az államban két fő okból adódtak problémák: amikor az uralkodók meggondolatlan politikája miatt az adók mértéke meghaladta a termelés lehetőségeit, vagy ha egy ellenséges betörés lerombolta a hagyományos életmódot.

1. A keleti országok fejlődésének sajátosságai

► Milyen sajátosságai voltak a keleti országok fejlődésének?

Ellentétben Európával, nehéz meghatározni a keleti országok (Ázsia, Észak-Afrika és Óceánia) átmenetét az ókori világból a középkorba. Ezek a régiók, akárcsak az előző évszázadokban, saját útjukat járták.

A legtöbb keleti államban a gazdálkodási rendszer sajátos jellemzőkkel bírt. A közösségekbe tömörült emberek a földön dolgoztak, közösen használták a vízforrásokat, erdőket, legelőket stb. Ugyanakkor a föld és gazdagságainak tulajdonlása és kezelése az állam joga volt. A közösség és az állami apparátus között jól működő kapcsolat állt fenn. A közösség a megtermelt javak többletét adóként adta át az államnak, amely azt az állami apparátus és a közösségi szükségletek (csatornák, utak, templomok stb. építése) javára osztotta újra

2. Az állam és a társadalom a középkori Kínában

► Voltak-e változások Kína államában és társadalmában a kora középkorban az ókorhoz képest?

A XII—XIII. század fordulóján Kínában mintegy 100 millió ember élt — több, mint az akkori egész Európában. A központosított állam már a Kr. e. III. században kialakult Kínában az uralkodóval az élén. Ettől kezdve egészen a XX. század elejéig Kína változatlanul birodalom maradt.

Mint ismeretes, a Kínai állam uralkodóját az Ég Fiának hívták. Hatalma öröklődött és hivatalosan semmi sem korlátozta. Az uralkodó személye szent volt. Őt nemcsak minden ember uralkodójának, hanem az Ég és az „Ég alatti világ” közötti közvetítőnek is tekintették. A birodalmat az égi rend megtestesülésének nevezték.

Huyan Khong Tu — a kínai függőkolostor egy olyan templom, amely ötvözi a taoizmus, a buddhizmus és a konfucianizmus eszméit

A kínai társadalomban egyértelmű alárendeltségi rendszer létezett. Az uralkodó alatti legközelebbi környezet a felső kormányzati tisztviselők és miniszterek voltak, általában a rokonsága. Őket követték a különböző rangú hivatalnokok. Kínában minden hivatalnokot „mandarinoknak” neveztek. Ők segítettek az uralkodónak az ország irányításában. Ahhoz, hogy valaki hivatalnok lehessen, megfelelő oktatást kellett szereznie és vizsgát kellett tennie. A vizsgákra minden személyesen szabad «jó ember» jelentkezhetett saját kívánsága szerint. A magasabb szintű vizsgák letételével ezek az emberek udvari helyet és jelentős fizetést kaptak. Őket később shenshi-nek (*shen* — „a hatalom övét viselő”, *shi* — „tudós”) nevezték. A legalsó szinten személyesen függő «alávaló emberek» voltak — szolgák, rabszolgák stb.

A középkori Kínában betartották az élet szabályait, amelyeket Konfucius még az ókorban dolgozott ki. Az első évszázadokban a buddhizmus, amely szorosán kölcsönhatásba lépett a konfucianizmussal, elterjedt. Kínában más vallásokat is gyakoroltak, különösen a taoizmust. A középkori Kínában vallási tolerancia uralkodott, vagyis különböző vallások éltek egymás mellett.

!! Vegyétek figyelembe

A középkori Kínában Konfuciuszt „első szentnek” nyilvánították. Őt „a tízezer nemzedék tanítójának”, továbbá „trón nélküli császárnak” is nevezték. Tiszteletére templomokat emeltek, szobrokat állítottak fel stb.

A középkori Kína kormányzati hierarchiája.

✓ Érdekes tények

A kínaiak hittek abban, hogy az elhunyt rokonok segítik az élőket. Azonban ehhez az elhunytakat el kellett látni minden szükséges dologgal. Ezért a temetkezések során olyan tárgyakat helyeztek el, amelyeket életükben használtak. Később a valódi dolgokat papírra cserélték.

KÍNA ÉS INDIA A KÖZÉPKORBAN

3. A nők státusza

► Milyen volt a nők helyzete Kínában akkorib?

A középkorban Kínában a nők helyzete nem változott, és továbbra is a konfuciánus erkölcs elvein alapult. Ahogyan korábban is, a nő alárendelt volt a férfinak. A korábbi időkből fennmaradtak azok az erkölcsi normák és viselkedési elvek, amelyek a lányok és a házas nők társadalomban elfoglalt helyét szabályozták, ezek voltak a „Három engedelmesség és négy erény.” E szabályok szerint a „három engedelmesség” kötelezte a nőt arra, hogy ne mutasson kezdeményezőkézséget, és engedelmeskedjen házasság előtt apjának, házasság után a férjének, a férj halála esetén pedig a fiainak. A „négy erény” közé tartozott a nő erényessége, helyes beszéde, megfelelő arckifejezése és illő viselkedése. A kínai nőknek tilos volt örökölniük férjük vagy apjuk vagyonát vagy üzletét. Ha a férjnek nem volt fia, akkor fiút kellett örökbe fogadnia, aki az örökös lesz.

4. Kína a Szuj- és Tang-dinasztia idején

► Milyen változások történtek Kína életében a Szuj- és a Tang-dinasztia idején?

A Kr.e. III. századtól a IV. század végéig Kína egy összetett időszakot élt át, amelynek eredményeként véglegesen megszilárdult az államirányítás birodalmi formája. Ezt a modellt a Kínával szomszédos népek — a japánok, a koreaiak és a vietnámiak — is átvették. A válság és az állam gyengülésének évei után **Jang Csien** hadvezér fegyverrel állította helyre Kína egységét. Őt császárrá és az **Szuj-dinasztia** alapítójává kiáltották ki. Jang Csien utódja, Szuj Jangti áthelyezte a fővárost Lojangba, és odaköltöztette Kína 10 ezer leggazdagabb családját, hogy hatalmának alárendelje őket.

Annak érdekében, hogy összekösse a két nagy folyót — a Sárga-folyót és a Jangcét-, Szuj Jang-ti újraindította a **Nagycsatorna** építését, amelyet több, mint 2000 éven keresztül (**Kr. e. VI. századtól a XIII. századig**) folytattak. Ez a vízi út idővel összekapcsolta az északi és a déli gazdaságot, és elősegítette a kereskedelem fejlődését. A császár megerősítette és tovább építette a Nagy falat is (melynek építése már a Kr. e. III. században megkezdődött). Szuj Jang-ti folyamatosan háborúkat vívott a szomszédokkal, ami végül kimerítette az

„Mandarin”.
Miniatűr «A Franciaországtól
Japánig» című könyvből.
1879.

Szuj Jang-ti császár. Yan
Liben festménye. VII. század.

A nagy selyemút emlékműve. Modern nézet.

❑ Érdekes tények

A nagy selyemút a karavánutak rendszere volt, amely a Kr. e. II. század végétől a XVI. századig létezett. Kiterjedt Kínától keleten egészen Észak-Afrikáig és Spanyolországig nyugaton, több mint 7000 km-t átfogva. KözépÁzsiából Kínába szállítottak szőnyegeket, ékszereket, drágaköveket, festékeket és nemes lovakat, míg Kínából selyemszöveteket, vasat, prémeket, teát, papírt, puskaport és egyéb árukat vittek.

- Mit gondolsz, miért van az, hogy Kínában ennek a kereskedelmi útvonalnak a megjelenését olyan méltónak tartják, hogy emlékművel is megünnepl?

országot mind belső, mind külső politikájában. Szuj Jang-ti meggyilkolása után a Szu-j-dinasztia megszűnt létezni.

Hatalomra került a **Tang-dinasztia (618—907)**. Első uralkodóinak, **Tang Kao-cunak** és **Tang Taj-cungnak** a politikája hozzájárult Kína virágzásához. A parasztság munkájával a kimerült földek termékeny szántóföldekké alakultak, és a sikeres adórendszer stabil bevételeket biztosított az államnak.

A Tang-dinasztia sokat harcolt a szomszédaival. Kína hosszú ideig küzdött a török nomádok ellen, és a VII. század elején vereséget mért rájuk. Ez lehetővé tette a birodalom számára, hogy véglegesen megszilárdítsa uralmát a Selyemút felett. A birodalom továbbá felsőbbbségét érvényesítette Koreával, Indokínával és Tibettel szemben.

Jelentős változások történtek Kína gazdaságában és mindennapi életében. Elterjedt a rizs és a tea termesztése és fogyasztása, amelyek gyorsan hagyományos élelmiszerekké váltak a helyi lakosság körében. A kínaiak elkezdték cukornádból készíteni a cukrot. Fejlett mezőgazdasági technikát alkalmaztak: a parasztok 11 különféle eke típust használtak. Mindenütt vízimalmok működtek. Megjelentek az első porcelántermékek.

A VIII. század közepétől a Tang-dinasztia hatalma gyengülni kezdett. A hosszú háborúk rontották a lakosság életkörülményeit. Az országban felkelések törtek ki, amelyek 874-ben az egyik legnagyobb parasztháborúvá nőtték ki magukat. A felkelők Huang Csao vezetésével elfoglalták a fővárost. Később a felkelést leverték. A Tang-dinasztia visszatért a hatalomba, de nem sokkal később a birodalom megszűnt létezni. A helyén különböző királyságok jöttek létre.

A 907—960 közötti időszakot Kínában „az öt dinasztia és tíz királyság korszakának” nevezik. Ezek között folyamatos háborúk dúltak, míg Kína nem egyesült az új Szung-dinasztia (960—1279) uralma alatt.

5. A kínai kultúra fejlődése a középkorban

- Melyek voltak Kína legfontosabb kulturális vívmányai abban az időb?

Ebben az időszakban Kína saját kultúráját fejlesztette. Ennek egyik alapja továbbra is a hieroglif írás volt, amely a koreaiak, a vietnámiak és

Híd a Nagy-Csatorna a felett. Szucsou (Kína). Modern nézet.

japánok írásbeliségének mintájául emiatt nőtt az alap- és felsőoktatási intézmények száma.

A kínai hivatalnokok egyben költők, művészek is voltak, és kiválóan értettek az írás művészetéhez — a kalligráfiához. Amint már ismert, a kínaiak voltak az elsők a világon, akik feltalálták a papírt és elindították a könyvnyomtatást: fából készült táblákra vészték a szöveget, különleges festékekkel vonták be, és lenyomatot készítettek papírra.

A Tang-korszakban Kínában feltalálták a fehér, félig áttetsző porcelán gyártásának módját.

A VIII—IX. századot a kínai költészet „aranykorának” nevezik. Híressé váltak olyan költők, mint Li Paj és Tu Fu. Ekkor jelent meg a „Tang” című versgyűjtemény, amely 2200 kínai költő 48 900 alkotását tartalmazta.

A meglehetősen viharos „öt dinasztia és tíz királyság korszakában” az ország a világon elsőként vezette be a papírpénzt és találta fel a nyomdát.

A kínai építészek sajátos stílust alakítottak ki, amelynek jellegzetességei a felfelé ívelt tetőszélek voltak.

A középkori Kína képzőművészete is egyedi volt. A művészek selyemre vagy papírra festettek, és az alkotásokat tekercsekbe göngyölték.

✓ Érdekes tények

A Nagy-csatorna az egyik legrégebbi vízi létesítmény a világon, amely a mai napig működik. A csatorna hossza 1782 km (a mellékágakkal együtt 2470 km), szélessége 40 és 350 m között változik, mélysége pedig 2—3 m. Az UNESCO Világörökség kulturális emlékművének számít.

!! Vegyétek figyelembe

Úgy tartják, hogy a Tang-korszakban Kína a világ egyik leghatalmasabb államává vált. Ebben az időszakban 88 ázsiai nemzet ismerte el felsőbbrendűségét.

rnk.com.ua/107543
Nektek, kíváncsiaknak

FOGALMAZZATOK MEG EGY-EGY ÁLLÍTÁST A KÖVETKEZŐKRE:

- a keleti-, nyugati országok és népek fejlődésének különbségei a korai középkor idején;
- az állam és a társadalom helyzetének sajátosságai a középkori Kínában;
- Kína fejlődése a Szuj- és a Tang dinasztiák uralkodása idején;
- a kínai kultúra hozzájárulása ebben az időszakban az emberiség fejlődéséhez.

III. Dolgozzunk kronológiával

Kr. e. VI. sz. —	● A Nagy-csatorna építése
XIII. sz.	
618—907	● A Tang-dinasztia Kínában
960—1279	● A Szung-dinasztia uralma Kínában

Kérdések és feladatok

Tudjuk

1. Hogyan hívták a tisztviselőket Kínában?
A «mandarinok» B «narancsok»
C «citromok» D «ananászok»
2. Mikor kezdődött a Tang-dinasztia Kínában?
3. Olvasd el a kifejezést a szótagok sorba rendezésével. Magyarázd meg a jelentését.

GRÁ	KA	FIA	LLI
-----	----	-----	-----

Elemezzük és megmagyarázzuk

4. Milyen közös vonások jellemezték Kelet és Nyugat fejlődését a kora középkorban? Adj részletes vála.
5. Hasonlítsd össze Kína fejlődését a Szuj- és Tang dinasztia idején.
6. Elemezd a kínai kultúra fejlődését ebben az időszakban. Mi volt benne a legfontosabb? Fejtsd ki a véleményedet.

7. Milyen volt a nők helyzete Kínában? Véleménye szerint miért lehet szüksége a modern embernek az ezzel kapcsolatos ismeretekre?

Alkalmazunk és létrehozunk

8. Határozd meg a térkép (56. oldal) alapján, milyen információkat lehet megtudni Kína fejlődéséről ebben az időszakban.
9. **Dolgozzatok párban.** Oldják meg a kronológiai feladatokat. 1) Számolják ki a Szuj- és a Tang dinasztiák uralkodásának időtartamát Kínában. 2) Határozzák meg, hogy mennyi ideje tartott már a Nagy-csatorna építése, amikor a Tang dinasztia hatalomra került Kínában.
10. **Dolgozzatok kis csoportokban.** K észítsenek összeállítást a „Kína a középkorban” virtuális múzeum számára olyan kiállítási tárgyakból, amelyek a Szuj- vagy a Tang dinasztia korának országfejlődéséhez kapcsolódnak. Magyarázzátok meg a választott kiállítási tárgyak jelentőségét.
11. Végezd el (a választott) feladatot. 1) Állíts össze egy idegenforgalmi útvonal leírását a „A nagy selyemút” témájában. 2) Készíts szóbeli vagy írásos beszámolót egy kereskedő nevében, akinek karavánja a nagy selyemúton halad.
12. **Tanulási játék: „Fordítók”.** A játék szabályai: A játékban két csapat vesz részt: az első tudományos stílusban fogalmaz meg egy kifejezést, szószerkezetet vagy terminust, a második pedig saját szavaival adja vissza a hallottakat. Egy diákzsűri értékeli a válaszokat.

1. A kora középkor indiai társadalmá

► Mi volt az újdonság az ország társadalmi fejlődésében ebben az időszakban?

Az indiai társadalom már az ősi időkben négy társadalmi osztályra — **varnákra** — oszlott. A felső varná (brahmanák és ksatriják) irányítottak és harcoltak, míg az alsóbbak (vaisják és súdrák) a földeken és műhelyekben dolgoztak. Idővel ez a felosztás megváltozott. A varnákon belül szakmák vagy foglalkozások szerint csoportok (**kasztok**) alakultak ki. Például a brahmanák között elkülönültek a gyógyszerészek, orvosok, tanárok stb., a ksatriják között pedig a harcosok, hivatalnokok stb. A X. századra Indiában a kasztok száma több ezerre nőtt. Mindegyiküknek megvoltak a saját jelei, díszei, viselkedési szabályai stb. Akárcsak a varná, a kasztok is alsóbb és felsőbb csoportokra oszlottak. Csak a magasabb kasztok tagjai olvashatták és hallgathatták a szent szövegeket.

Minden kaszton kívül voltak az „érinthetetlenek” vagy dalitok (páriák), akik piszkos munkákat végeztek. Őket „rituálisan tisztátalannak” tekintették, és a velük való érintkezés beszennyezte az összes kaszt tagjait.

A különböző kasztok tagjai **közösségekbe** tömörültek, amelyek az indiai társadalom alapját képezték. Ezek biztosították a belső stabilitást, míg az állami hatalom gyenge maradt. Szinte minden kérdést a közösség önállóan oldott meg: tanácsot, bírót választott, adót szedett, embereket rendelt ki a közösségi munkákra. A közösségi élet szabályainak megsértéséért büntetést szabtak ki, amelyek közül a legsúlyosabb a száműzés volt.

A középkori Indiában több vallás létezett. Az ókori idők óta megőrizte befolyását a hinduizmus. A sok száz isten közül Bhrama, Visnu és Siva imádata vált a legelterjedtebbé. Az ő tiszteletükre

ELEVENÍTSÉTEK FEL

1. Hogyan fejlődött India az ókor végéig?
2. Mik azok a varná és kasztok?
3. Mikor alakult ki a buddhizmus?
4. Nevezd meg az ókori indiai kultúra eredményeit.

A PARAGRAFUS FELDOLGOZÁSA UTÁN MEGTUDJÁTOK:

- az akkori indiai társadalom fejlődésének sajátosságait;
- mi az a „rádzput-korszak”, és milyen változások történtek Indiában ebben az időszakban;
- az indiai kultúra fejlődését a korai középkorban.

!!! Vegyétek figyelembe

A középkori Indiában a magasabb kasztok képviselői nem állhattak vagy ülhetek a „érinthetetlenek” mellett, és különösen tilos volt ételt vagy vizet elfogadni a kezükből. Úgy tartották, hogy az „érinthetetlenek” árnyéka is beszennyezheti az embert. Azok, akik megszegtek ezeket a szokásokat és hagyományokat, kegyetlen büntetéseket szenvedtek el.

rnk.com.ua/107544
Nektek, kíváncsiaknak

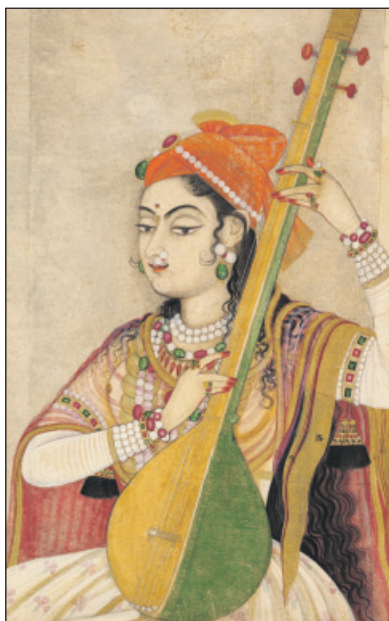

A hindu istenek, Brahma, Visnu és Siva szobrai. Ellórai barlangok Indiában.

- Milyen információkat lehet szerezni a középkori India művészeti emlékeinek tanulmányozásával?

templomokat emeltek, és bőkezű adományokat tettek. India lakossága hitt a lélek halál utáni vándorlásában. Ha valaki életében szigorúan betartotta a kaszti hagyományokat, akkor a következő életében magasabb kasztban születhetett újjá. Ha pedig eltért a hagyományoktól, akkor alacsonyabb kasztban, vagy állat, növény, kő formájában született újjá.

India második vallása a buddhizmus volt, de az V. századtól itt hanyatlásnak indult, bár Kínában, Japánban, Koreában, Mongóliában és Délkelet-Ázsia országaiban terjedt. Később a buddhizmus a kereszténység és az iszlám mellett a világvallások egyikévé vált.

Egy nő játszik a tamburán. Ismeretlen művész.

- Az indiai nő megjelenésének és ruházatának milyen jellegzetességei láthatók az illusztráción?

2. A nők helyzete az indiai társadalomban

- Mi volt a nők helye az indiai társadalomban?

A nők helyzetét az indiai társadalomban vallási szövegek határozták meg, amelyek jogi és erkölcsi normákat tartalmaztak. Ezek védték a nők jogait az örökség megszerzésére és a tulajdon birtoklására. Ennek ellenére a nő egész életében ampajajd, a volt házasságban élne.

!! Vegyétek figyelembe

A férj a házasság után a nő számára istennel egyenrangú személlyé vált. A férjével való érintkezés során a nő egy meghatározott szertartást követett: megérintette a férje lábát, megmosta, és áldást kapott tőle. Ha a nő özvegyen maradt, a fiaik gondoskodtak róla. Az özvegyeknek Indiában fehér szarít (női viselet) kellett viselniük díszek nélkül. Jelenlétüket a vallási szertartásokon rossz előjelnek tekintették. Létezett a szatí szertartása (elégetés), amikor a nő a végtelen szeretet jeleként önként vethetett véget az életének, hogy kövesse elhunyt férjét.

A hozomány adásának hagyományai attól függően változtak, hogy a nő melyik kaszthoz tartozott. A magasabb kasztokban a menyasszony családja adta a hozományt, míg az alacsonyabb kasztokban a vőlegény családja. A nőnek megengedték a válást, ha a férj hűtlenséget követett el, remetévé vált, eltűnt vagy kizárták a közösségből. Más esetekben a válás csak a felek kölcsönös beleegyezésével történt. Az újrakházasodást nem tiltották, de az ahhoz való hozzáállás negatív volt.

3. India a «Rádzspatok» időszakában

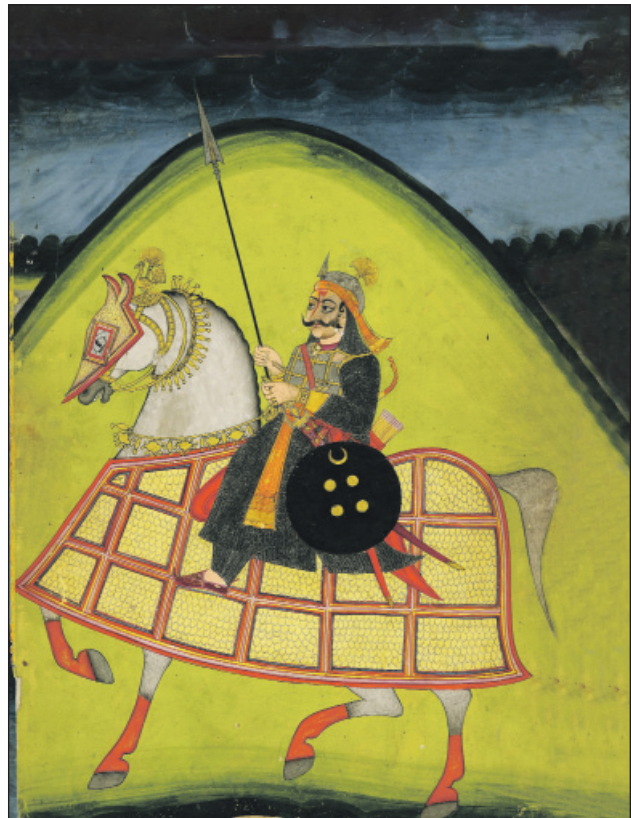
- ▶ Mi jellemezte az államépítési folyamatokat Indiában ebben az időben?

A VI. század végén az általatok már ismert Gupta Birodalom megszűnt létezni Indiában. A **VII–XII. századokat** az ország történelmében „**rádzsput kornak**” nevezik. A korabeli kínai források szerint a VII. században Észak-Indiában mintegy 70 különálló fejedelemség létezett, amelyek folyamatosan háborúztak egymással. A fejedelemségek uralkodói a rádzsák címet viselték. Ők hoztak törvényeket, vetettek ki adókat, vezették a hadsereget és bíraskodtak.

A rádzsák gazdagsága lehetővé tette számukra, hogy pompás épületeket emeljenek. Például a Csola állam uralkodói a IX. században megépítették Brihadísvaratemplomot.

Ebben az időszakban a ksatriák varnáján belül kialakult a rádzspatok kasztja („a rádzsák fiai”), akik bátorságukról és harciasságukról voltak híresek. Még a legszegényebb rádzspatok sem vállalhattak földművelést (a földműveléssel csak más kasztok képviselői foglalkozhattak). Számukra csak a vadászat és a háború számított méltó foglalatosságnak.

A rádzsput nevelése hasonlított a nyugat-európai lovagokéhoz. A rádzsputnak többre kellett értékelnie a dicsőséget az életnél, nem szabad megszégyenítenie fegyverét azzal, hogy rátámad egy sebesülte vagy egy megadottra. A rádzsput legfőbb erénye a személyes bátorság volt. A lovaggal ellentétben a rádzsputnak írnia olvasnia kellett.

Rádzsput harcos lóháton. Ismeretlen művész. XVIII század.

- ▶ Milyen volt egy rádzsput lovas kinézete és páncélzata?

✓ Érdekes tények

A rádzspatok gyerekkoruktól kezdve magas szinten elsajátították koruk hadművészetét. Hadseregük harci elefántokból, lovasokból és gyalogságból állt. A csatában lándzsákat, íjakat, kardokat, hajítófegyvereket és csakrákat (élesített lapos gyűrűt) használtak. Megengedett volt továbbá karmok és speciális porok alkalmazása is. Elkerülhetetlen vereség esetén a rádzspatok rituális öngyilkosságot követtek el.

✓ Érdekes tények

Brihadisvara-templom — a középkori India művészeti emléke. A piramis alakú torony 60 méterrel emelkedik Tandzsávúr városa fölé. A templom falait istenek, hősök és rádzsák szoboralakjai díszítik. Az épületet védőfalak veszik körül, a külső fal körül pedig vízzel teli vizesárkot ástak.

Brihadisvara-templom, amelyet Siva istennek szenteltek. Modern nézet.

A VII—IX. században több kísérlet is történt Észak-India fejedelemségeinek egyesítésére egyetlen államba. Azonban ezek rövid fennállása után az állam ismét különálló fejedelemségekre bomlott, ahol rádzsput dinasztiák uralkodtak.

A VIII. század első felében a rádzsputok megvédték Indiát az arab hódítók betörésétől. A IX. század elején az arabok újra megpróbálták meghódítani Indiát, de vereséget szenvedtek.

736-ban a rádzsputok alapították meg azt a települést, amely a mai főváros, Delhi, elődjének tekinthető.

4. Az indiai kultúra fejlődése a kora középkorban

► Milyen sajátosságai voltak az indiai kultúrának ebben az időszakban?

A VII. században az ország déli részén jelentek meg a kulturális fejlődés új központjai, mivel az északi terület folyamatos támadásoknak volt kitéve. A VII—VIII. században megkezdődött a templomkomplexumok barlangépítésének második hulláma, amelyeket a hinduizmus isteneinek szenteltek (a legnagyobb templomok Ellórában és Elefánt-szigeten található). A sziklákba kétszintes és háromszintes termeket, galériákat, teraszokat vájtak, amelyeket istenek és eposzi hősök faragott képei díszítettek. Föld feletti templomokat is építettek, mint például a Kailasanath (v. Kailasa) templomot Ellórában, amelyet Sivának szenteltek.

Az indiai gondolkodók megpróbálták megérteni a világegyetemet és a hinduizmus alapján létrehozni annak képét. Ebben az időben alakult ki a tantrizmus, amely a világegyetemet az emberi testtel azonosította. Úgy tartják, hogy a „rádzsput korszakban” az indiai filozófia először különült el önálló tudományággá, amelyet az intellektuális tolerancia jellemzett. Az indiai bölcsek nem egymás nézeteit cáfolták, hanem kiegészítették egymást.

A matematika, a csillagászat és az orvostudomány tovább fejlődött. A matematikusok Brahmagupta, Mahávira (v. Vardhamána) és Bhaskara először határoztak meg négyzet- és köbgyököket, tisztázták a „nulla”, „végtelen” fogalmait.

Kailasanath barlangtemploma. Ellóra barlangok Indiában. Modern nézet.

A rádzsput korszakban az indiaiak megalapították az ájurvéda irányzatot, amelyben a higiénia, az étkezési szabályok és a betegségek megelőzése volt a középpontban. Sikeresen fejlődött a sebészet és az állatorvoslás is.

Az irodalomban népszerűvé vált az egyetlen cselekménnyel és hősökkel összefüggő rövid történetek műfaja. A legismertebb gyűjtemény a «Hitopadesa» («Helyes tanítás») lett.

Kérdések és feladatok

Tudjuk

- Milyen támadóktól védték a rádzsputok Indiát a VIII. század első felében?
A araboktól B kínaiaktól
C frankoktól D bizánciaktól
- Mikor kezdődött a «Rádzsput-korszak» az indiai történelemben?
- Olvasd el a kifejezést úgy, hogy a betűket helyes sorrendbe teszed. Azt követően magyarázd meg a jelentését?

U	J	V	D	A	Á	É	R
---	---	---	---	---	---	---	---

Elemezzük és magyarázzuk

- Hozz fel olyan tényeket, amelyek alapján értékelő véleményt lehet megfogalmazni az indiai társadalom középkori helyzetéről.

FOGALMAZZATOK MEG EGY-EGY ÁLLÍTÁST A KÖVETKEZŐKRE:

- annak az állításnak a helytállóságára, hogy az indiai társadalom a kora középkorban változásokon ment keresztül;
- a „ránzsput korszak” jelentőségére India fejlődése szempontjából;
- az indiai kultúra legfontosabb eredményeire és vívmányaira ebben az időszakban.

II Dolgozzunk kronológiával

VII—XII sz.	„Rádzsput időszak” India történelmében
VIII — IX. sz. kezdete	Az indiai lakosság küzdeme az arab hódítókkal
736	A rádzsput település megalapítása, amelyből később Delhi városa lett

Isten — az Ayurveda védőszentje.

- További források felhasználásával készíts egy rövid összefoglalót az Ájurvéda kialakulásáról és fejlődéséről a középkori Indiában.

5. Nevezd meg a Rádzsput-korszak azon eseményeit, amelyeket fontosnak tartasz India akkori fejlődése szempontjából. Magyarázd meg a véleményedet.
6. Írd le India kulturális fejlődését ebben az időszakban.
7. Hasonlítsd össze a nők helyzetét Kínában és Indiában ebben az időszakban.

Alkalmazunk és létrehozunk

8. Milyen szerepet játszik a történelmi térkép a történelem tanulmányozásában? Magyarázza el India példáján.
9. Oldjátok meg a következő kronológiai feladatokat.
 - 1) Melyik dinasztia uralkodott Kínában, amikor Indiában elkezdődött a „radzsput korszak”?
 - 2) Mikor lesz 1500 éves Delhi városának alapítása?
 - 3) Melyik dinasztia uralkodása alatt kezdődött meg az Arab Kalifátus India meghódítására tett kísérlete?
10. Készítsetek táblázatot „Kína és India kultúrájának vívmányai a korai középkorban: a két kultúra fő eredményei” témában. Jelöljétek meg ezek jelentőségét az egyetemes kultúra és az országok fejlődése szempontjából.
11. **Dolgozatok párbán.** Készítsetek kiegészítő források alapján virtuális múzeumi kiállítást az alábbi témák egyikéből: 1) „A radzsput korszak Indiában”; 2) „India kultúrájának fejlődése a korai középkorban” (választható).
12. Készíts szóbeli vagy írásos beszámolót egy európai utazó szemszögéből az akkori Indiában szerzett benyomásokról, kiegészítő források alapján.
13. **Dolgozatok kis csoportokban.** A „Gondolat-szintézis” módszerrel határozzátok meg a korabeli India életére ható fő természeti, társadalmi, politikai, technológiai és kulturális tényezőket, és hozzatok példákat ezek hatásaira. Szükség esetén használjátok a tanár által ajánlott kiegészítő forrásokat.

rnk.com.ua/107338
Gyakorlati foglalkozás

rnk.com.ua/107339
Összefoglaló

rnk.com.ua/107340
Tesztfeladatok a
témazáró dolgozatra
való felkészüléshez

TÖRTÉNELMI KINCSESLÁDA

BIZÁNCI BIRODALOM

IKONKÉSZÍTÉS
„JUSTINIANUS KÓDEXE”
MOZAIKA
FRESKÓ
SZENT SZÓFIA-SZÉKESEGYHÁZ

KERESZTÉNY EGYHÁZ

SZKIZMA
RÓMAI PÁPA
PÁTRIÁRKA
KOLOSTOR
CLUNYI REFORMOK
CANOSSA-JÁRÁS

SKANDINÁV ÁLLAMOK

VIKINGEK (NORMANNOK)
DRAKKAR HAJÓK
KONUNG (KIRÁLY)
AZ ÚT „A VARÉGOKTÓL A GÖRÖGÖKIG”
LEIF ERIKSSON FELFEDETI AMERIKÁT

ѢРАНКЪСКА ДЕРЖАВА

BARBÁR KIRÁLYSÁGOK
KLODVIG
SZÁLI TÖRVÉNY
NAGY KÁROLY
KAROLIN RENESZÁNSZ
VERDUNI SZERZŐDÉS
FEUDÁLIS VISZONYOK
SENIOR - VAZALLUS

KORA KÖZÉPKOR (V. SZÁZAD VÉGE - XI. SZÁZAD KÖZEPE)

KÖZÉP- ÉS KELET-EURÓPA ÁLLAMAI

A SZLÁVOK NAGY NÉPVÁNDORLÁSA
NAGYMORVA BIRODALOM
ELSŐ BOLGÁR BIRODALOM
RUSZ
LENGYEL FEJEDelemség. PIAST-DINASZTIA
VITÉZ I. BOLESZLÁV
KIRÁLYSÁGOK: CSEH, MAGYAR, LENGYEL
CIRILL ÉS METÓD. ÍRÁS

А А Б В Г Д Е Ж З
И Й К Л М Н О П Р С Т
У Ф Х Ц Ч Ш Щ Ъ Ы Ь

KÍNA

春
TIEN BIRODALOM
TANG-DINASZTIA
NAGY SELYEMÚT
KALLIGRAFIA
KÍNAI KÖLTÉSzet „ARANYKORA”

INDIA

VARNÁK
KASZTRENDszER
„RADZSPUT-KORSZAK”

ARAB KALIFÁTUS

KÁBA SZENTÉLY
KORÁN
ISZLÁM
KALIFA
TEOKRATIKUS MONARCHIA
MEDRESZE
AVICENNA

II.FEJEZET. ÉRETT KÖZÉPKOR (XI. SZ. KÖZEPE – XIV. SZ. KÖZEPE)

§ 10. A középkor embere

ELEVENÍTSÉTEK FEL

1. Milyen volt az ember és a természet közötti kölcsönhatás az ókori világban?
2. Írd le a Római Birodalom népességét fénykorában és hanyatlásában.
3. **Dolgozzatok párban.** Beszéljétek meg, hogyan függ az emberi élet a természettől. Mondjatok példák.

A PARAGRAFUS FELDOLGOZÁSA UTÁN MEGTUDJÁTOK:

- hogyan alakultak a középkorban az ember és a természet közötti kapcsolatok;
- a középkori Nyugat-Európa lakosságának csapásait;
- hogyan zajlott a belső és külső gyarmatosítás.

☑ Érdekes tények

A középkorban az erdő egyszerre volt élelemforrás és megbízható menedék, de egyben képzelt vagy valós veszélyt is jelentett. Az erdőből éhes farkasok, rablók és hódítók törtek elő. Nem csoda, hogy a korabeli mesékben és legendákban az erdő és lakói állandó szereplők voltak. Az erdőben találtak menedéket a szerzetes-remeték, vándorlovagok és bűnözők.

1. Az ember és a természet a középkorban

- Milyen volt az ember és a természet kapcsolata a középkorban?

A középkorban Nyugat- és Közép-Európa éghajlata többször megváltozott, és kissé eltért a mai éghajlattól. A gazdasági fellendüléssel jellemezhető Érett középkor idején az éghajlat kissé melegebb és nedvesebb volt.

Az ember igyekezett alkalmazkodni a helyi domborzathoz. A síkságokon nagy falvak alakultak ki, míg a hegyvonulatokkal, mocsarakkal és folyóágakkal tagolt vidékeken különálló udvarok jöttek létre. A magaslatokra és dombokra várakat és erődöket építettek. A folyók természetes határokká váltak a földbirtokok és az államok között. A tengerhez és óceánhoz való kijárat elősegítette a halászat, a kereskedelem és az országok közötti kapcsolatok fejlődését.

A kora középkorban Európa nagy részét erdők borították. Abban az időben az erdő volt az emberi lét fő forrása. Itt legeltették a szarvasmarhákat, és makkot etettek a disznókkal. Ennek köszönhetően a parasztság húsból télire elegendő készleteket gyűjtött. Az erdőben tüzelőt gyűjtöttek a lakóhelyek fűtésére és faszenet a vas szerszámok és fegyverek készítéséhez, valamint gyógynövényeket is gyűjtöttek. Az erdő fát is biztosított, amely ebben az időben a fő építőanyag volt. Az erdő a vadászat, a vadméhek mézének, a bogyók és gombák gyűjtésének helye is maradt.

A középkori emberek gazdasági tevékenységükkel megváltoztatták a természetet. Kivágták az erdőket, ne törődve azok helyreállításával. Ennek következtében a

természet a vizek sekélyesedésével, a földek, a növény- és állatvilág elszegényedésével válaszolt.

Keleten az emberek gondosabban bántak a természettel, mint a középkori Európában. A keleti vallások tanították, hogy az ember a természet része, és harmóniában kell élnie vele. Minden élőlény károsítása tilos volt. Ez alól Kína kivételt képezett, ahol az uralkodó akaratából jelentős beavatkozások történtek a természetbe

2. Népeség. Népeségmozgások. A középkori ember csapásai

- ▶ Hogyan befolyásolta a három legnagyobb csapás a középkori emberek életét?

A középkorban Nyugat- és Közép-Európát főleg a Római Birodalom egykori romanizált törzsei és népei népesítették be. Hozzájuk csatlakoztak a népvándorlás és az azt követő migrációk során ide érkezett közösségek.

A legtöbb tudós úgy véli, hogy a Római Birodalom összeomlása után Európa lakossága jelentősen csökkent.

A középkori ember három legnagyobb csapása az éhínség, a betegségek és a háborúk voltak. A mezőgazdaság alacsony szintű fejlődése nem tette lehetővé a magas hozamok elérését. Gyakorlatilag senki sem volt érdekelt a termelékenység növelésében bizonyos határokon túl, mivel a gazdaság önellátó volt, a fogyasztás korlátozott, és még nem tudtak hosszú ideig élelmiszert tárolni. A középkori Európa szinte folyamatosan az éhínség küszöbén állt. A XII. századtól kezdve az európai nemesség igyekezett támogatni a lakosságot az éhínség idején, és elosztotta az élelmiszereket a szegények között.

A középkori krónikák arról számolnak be, hogy **1315–1317** között Európát „Nagy éhínség” sújtotta. Ebben az időben az élelmiszerhiány miatt naponta emberek ezrei haltak meg. A tudósok megállapították, hogy az éhínséget a „nagy áradás” — azaz

Az apokalipszis négy lovasa. Metszet fára. A művész Albrecht Dürer. 1497—1498.

- ▶ További források segítségével derítsd ki, hogy mit szimbolizált az Apokalipszis négy lovasa.

A-Z Szótár

Népvándorlás (migráció) — a népek mozgás a, embercsoportok vagy egyének állandó lakóhelyükről új területre történő átköltözése.

✓ Érdekes tények

A középkori Európa lakosságának számát csak becsülni lehet. A kora középkorban a lakosság száma körülbelül 25—30 millió fő volt, a késő középkor végére pedig 168 millióra tehető. A XIV. század közepén kitört pestisjárvány következtében száma harmadával csökkent.

Az erdőben legelésző disznók. Jean Colombe festménye. 15. század.

- Milyen információkat közöl az illusztráció a középkori Európa életéről?

rnk.com.ua/107545
Dolgozzunk forrással

Középkori település Portugáliában. Modern nézet.

az Európában lezúduló jelentős mennyiségű csapadék — okozta, amely mintegy 150 napig szünet nélkül esett.

Az embereket különféle betegségek is sújtották. A rossz táplálkozás, a gyenge minőségű élelmiszerek és az orvostudomány alacsony szintje rendkívül sebezhetővé tették a középkori embert olyan betegségekkel szemben, mint a tuberkulózis, a malária, a lepra, a kolera, a vérhas, a tífusz, a pestis, a himlő stb.

A fegyveres konfliktusok és háborúk szintén sok emberéletet követeltek.

Az európaiak átlagos élettartama ekkoriban 30—35 év volt a nők, és 40—45 év a férfiak esetében. Hatvan éves kort csak királyi személyek, papság képviselői vagy tudósok értek meg.

A legtöbb ember meglehetősen szegényen élt. Szinte minden művelésre alkalmas föld a földesuraké volt, akik azt vazallusaiknak adták. Az emberek jobb életkörülmények reményében gyakran vándoroltak. Az egyház is ösztönözte az embereket a hosszú utakra: elzarándokoltak bűneik megbánása érdekében. Az emberek gyakran költöztek betegségek, éhínség, háborúk és más csapások elől menekülve. Csak a XIV. századtól kezdődően telepedett le fokozatosan az európai lakosság egy helyen, és ritkábban változtattak lakóhelyet.

3. Nők a középkori Európában

- Határozd meg a nők helyzetének sajátosságait a középkorban.

A középkorban az európai országokban a nőknek nehéz életük volt. Nem tudtak elismerést kivívni egy olyan társadalomban, ahol a főszerep a férfiaké volt.

Akkoriban egy nő teljesen az apjától, majd a férjétől függött. Az apa volt a család feje, és hatalma volt a család minden tagja felett. A lányokat már fiatal koruktól kezdve engedelmességre, továbbá jámbor, erényes és szerény viselkedésre nevelték. A középkori családokban a lányok nagyon gyakran tanulatlanul, betegesen, fanatikusan vallásosan és önbecsülés nélkül nőttek fel.

Sok középkori európai országban az egyszerű nő bizonyos fokú önállósággal rendelkezett a gazdasági ügyekben — szövés, varrás, kereskedelem, ételkészítés eladásra stb. A gazdag nőknek a társadalmi helyzetükhöz igazodva egyetlen szerepük volt — feleség és anya. Ők voltak kötelesek utódot szülni, felügyelni a szolgák munkáját és szórakoztatni a férjüket.

4. Belső és külső gyarmatosítás

- Milyen szerepet játszott a belső és külső gyarmatosítás a középkori Európa fejlődésében?

A XI. század végén a középkori Európa lakossága jelentősen növekedett. A föld nélküli lovagok azon gondolkodtak, melyik háborúban vegyenek részt, hogy birtokokat szerezzenek. A parasztoknak is gyakran hiányzott a föld, mivel nemcsak a családot kellett eltartaniuk, hanem a termés egy részét a földesúrnak kellett adniuk. Ez mind-mind a XI—XIII. századi új területek tömeges betelepítéséhez vezetett.

Ezt a folyamatot belső gyarmatosításnak nevezik. A földesurak ösztönözték a parasztokat az új földek művelésére, egy időre mentesítve őket az adófizetés alól. Megértették, hogy ez új bevételt biztosít számukra, és csökkenti az éhínség veszélyét.

A középkori Európa legtöbb területén a földműveléshez háromnyomásos rendszert alkalmaztak. A paraszt a földjét három részre osztotta. Az első részt ősszel őszi vetésű növényekkel vetették be, a másodikat tavasszal

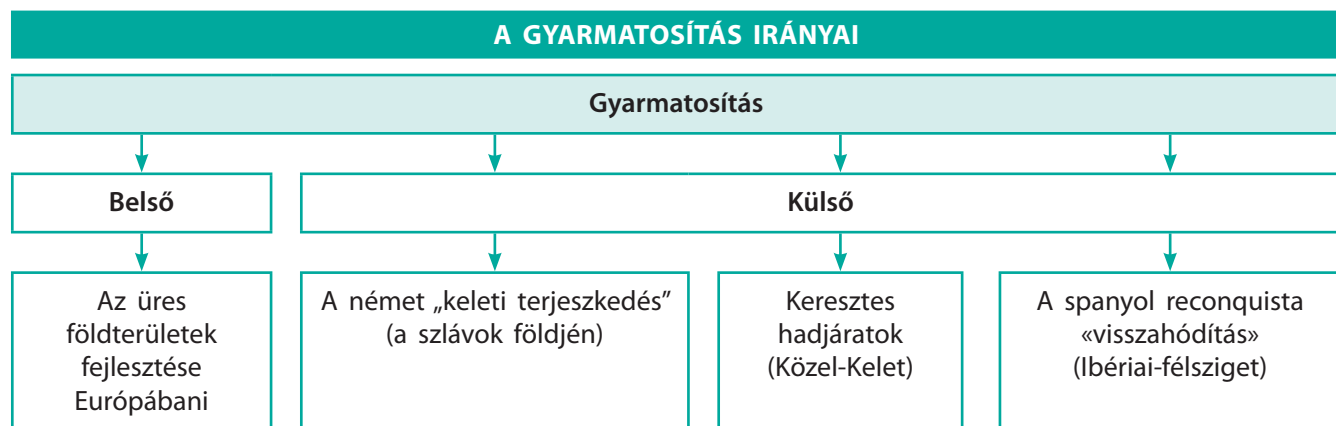
Anna Jaroslávna. Metszet. XVIII. század vége — XIX. század eleje.

!! Vegyétek figyelembe

Középkori társadalom normáival szemben cselekedni csak néhány gazdag nő merészelt. Például a kijevi nagyfejedelem, Bölc Jarosláv lánya, Anna Jaroslávna, aki Franciaország királynője volt, férje halála után újra férjhez ment, bár a keresztény egyház nem helyeselte az újraházasodást.

A-Z Szótár

Belső gyarmatosítás — az országon belüli szabad földterületek betelepítése és gazdasági fejlesztése.

3. Egészítsd ki a megadott* szót a hiányzó betűkkel. A definíciója a következő.*

Népek, csoportok vagy egyének vándorlása új területekre a korábbi lakóhelyükről.

	I			Á			Ó
--	---	--	--	---	--	--	---

III Dolgozzunk kronológiával

1315—1317

«Nagy éhínség»
Európában

Elemezzük és megmagyarázzuk

4. Hogyan gondolod, változott-e az ember természettől való függősége a középkori Európában az ókori világhoz képest? Magyarázd meg a véleményedet.
5. A középkori emberek élete függött-e az időszak három legnagyobb csapásától? Adj indokolt választ.
6. Hasonlítsd össze a nők helyzetét a középkori Európa különböző társadalmi rétegeiben.
7. Egyetértesz-e azzal az állítással, hogy a középkori Európában a kolonizációs folyamatok akadályozták az új földek meghódítását, a gazdálkodási tapasztalatok és a kulturális vívmányok cseréjét a régiók között?

Alkalmazunk és létrehozunk

8. Oldjátok meg a következő kronológiai feladatokat. 1) Számoljátok ki, mennyi ideig tartott a „nagy éhínség”. 2) Hány év telt el a „nagy éhínség” kezdete óta 2024-ig? 3) Melyik évszázadra esett a „Nagy éhínség” Európában? Melyik része (negyede, első fele, második fele stb.) volt ez az évszázadn?
9. Készítsetek diagramot „Az erdők területe Európában a XI—XXI. században” témában a következő adatok alapján: a XI. század előtt az erdők Európa területének 75%-át, a XIV. században 50%-át, a XXI. század elején pedig 25%-át borítot.
10. Készíts szóbeli vagy írásos beszámolót egy középkori európai ország lakójának szemszögéből, aki átélte az 1315—1317-es „Nagy éhínséget”, további források alapján.
11. **Dolgozzatok együtt.** A „Gondolatkör” módszerrel vitassátok meg a kérdéseket. 1) Hogyan különbözött a középkori ember élete Nyugat-Európában a Római Birodalomhoz képest? 2) Hogyan ismerték fel a középkorban a környezet szerepét az emberek életében és egészségében? Törekedtek-e egészséges életmódra?

* Itt és a továbbiakban az ilyen feladatok elvégzéséhez egyszerű ceruzát használj.

§ 11. A középkori európai társadalom

1. Feudalizmus

► Azonosítsd a feudalizmust, mint a középkori Európa új társadalmi rendszerének jellemzőjét.

A VII. század végén és a VIII. század elején a középkori Európában fokozatosan egyesült a barbár és római társadalmak új és régi nemessége. Ők lettek az uralkodó réteg alapjai, amelyre a királyi hatalom támaszkodott.

Az utolsó Karolingok hatalma meggyengült, és elvesztették ellenőrzésüket birtokaik felett. Ezt a folyamatot az külső veszélyek gyorsították fel. A VIII. század végétől az európai országokat a normannok támadták meg a part menti régiókban. Ezt kiegészítették az arabok és magyarok pusztító portyái. A király helyi képviselői (grófok, hercegek) veszély esetén kötelesek voltak csapataikkal megjeleníteni a támadások visszaverésére. Eközben a kisebb földbirtokosok, menedéket keresve, erős védelmezők — **hűbérurak (seniorok)** — védelmébe vonultak.

Azokat az embereket, akik védelemért cserébe kötelesek voltak bármikor felfegyverkezve megjeleníteni védelmezőjük hívására, **vazallusoknak** nevezték. Ahhoz, hogy egy nehézfégyverzetű lovasokból (lovagokból) álló csapattal rendelkezzen, a földbirtokos földjének egy részét harcosoknak adományozhatta szolgálatukért. Cserébe ők továbbadhatták azt saját vazallusaiknak. Ez indította el az új rendszert, a hűbérurak és vazallusok közötti kapcsolatokat — a **feudalizmust**.

Amikor a normannok támadásai gyakrabban fordultak elő, II. Kopasz Károly nyugati frank király 847-ben felszólított „minden szabad embert, hogy válasszon magának seniort”. A seniorok jogai vazallusaik felett egyenlőek voltak a király alattvalói feletti hatalmával. És 30 év elteltével a király elismerte a beneficiumok és grófi címek örökölhetőségét. A beneficiumok

ELEVENÍTSÉTEK FEL

1. Milyen volt a Római Birodalom társadalma?
2. Mi a különbség az allód és a beneficium között?
3. Kik azok a vazallusok és földesurak?
4. **Dolgozzatok párban.** Beszéljétek meg, milyen jellemzői voltak a római társadalom életének a birodalom korszakában.

A PARAGRAFUS FELDOLGOZÁSA UTÁN MEGTUDJÁTOK:

- mi a feudalizmus;
- mi volt a középkori társadalom három rétegének helyzete.

A-Z Szótár

Feudalizmus — az európai középkorra jellemző társadalmi és hatalmi szerveződési rendszer. Ennek a fogalomnak nincs egyértelmű meghatározása. Egyes történészek csak a hűbérurak (seniorok) és vazallusok közötti kapcsolat rendszerének magyarázzák, míg mások a földhasználati viszonyok rendszerének is. A középkorban a „feudális” és „feudális társadalom” fogalmakat nem használták. Csak a XVIII. században terjedtek el.

rnk.com.ua/107546
Nektek, kíváncsiaknak

örökölhető birtokokká — **feudumokká** — alakultak, és birtokosaikat feudálisoknak kezdték nevezni.

Minden feudalista nagy hatalommal rendelkezett, míg az utolsó Karolingoknak nem volt tekintélyük a feudálisok között, sem haderejük a külső veszélyekkel szembeni védekezésre. Az egyes feudális birtokok fokozatosan kis királyságokra kezdtek hasonlítani. Európában beköszöntött a **középkori politikai széttagoltság** korszaka. A király most már csak „első az egyenlők között” volt. Ez a rendszer áterjedt Nyugat- és Közép-Európa más országaira is. A középkori politikai széttagoltság fő okai a következők voltak:

- a földbirtokok örökölhetővé válása;
- a grófok hatalmának növekedése;
- a városok növekedése;
- a földek gazdasági fejlődése;
- új **etnikai közösségek** kialakulása;
- a nagy állami terület, ami megnehezítette a központosított irányítást.

2. A középkori társadalom három fő társadalmi rétege. Papság.

► Milyen osztályokra tagolódott a középkori társadalom?

A **X—XIII. század** folyamán Nyugat-Európában véglegesen kialakultak az új **társadalmi rétegek**. A társadalom három fő rétegre oszlott: „azok, akik imádkoznak” (papok és szerzetesek), „azok, akik harcolnak” (világi feudalista) és „azok, akik dolgoznak” (parasztnak, kézműveseknek és másoknak). A második és harmadik osztály helyzete apáról fiúra öröklődött. Minden osztálynak megvoltak a maga jogai és kötelezettségei, amelyek szükségesek voltak a többi létezéséhez. Így a papság az emberek lelkeről gondoskodott, a lovagok az országot védték, a parasztság pedig mindenkit ellátott élelemmel. Ez a társadalmi felosztási rendszer meglehetősen leegyszerűsített volt, és sok tekintetben nem felelt meg a valós életnek. Valójában mindhárom osztályon belül kisebb csoportok is léteztek, amelyek szintén saját jogokkal, kiváltságokkal és kötelezettségekkel rendelkeztek.

Egy pap, egy lovag és egy paraszt. Francia miniatúra a XIII. századból.

A-Z Szótár

Feudum — olyan földterület volt, amelyet a hűbérúr egy vazallusnak adott használatra, bizonyos kötelezettségek mellett, öröklési joggal.

Középkori politikai széttagoltság — a középkori állam felosztása kisebb és nagyobb birtokokra, amelyek nem rendelkeztek központi hatalommal.

Etnikai közösség — az emberek történelmileg kialakult csoportosulása, amely bizonyos közös etnikai jellemzőkkel (terület, hit, nyelv, kultúra stb.) rendelkezik.

Társadalmi réteg — az emberek nagy csoportja, amelyet a társadalomban elfoglalt jogi és gazdasági helyzetük alapján feltételelesen egyesítenek.

Ukrajna és a világ

A középkori rusz társadalomnak is három osztálya volt. Ezek számos, viszonylag zárt társadalmi csoportok voltak, saját jogokkal és kötelezettségekkel. Felettük állt a kijevi nagyfejedelem.

Malborki vár (Lengyelország) — a világ legnagyobb középkori téglavára.
A XIII. század végén épült. Modern nézet.

A középkori európai társadalomban az első és legmegbecsültebb hely a papságnak jutott. Legfőbb feladatuk az istentisztelet és az egyházi szentségek (keresztelés, házasságkötés, gyónás, áldozás stb.) végzése volt.

Az első rendbe csak a másik két osztályból lehetett bekerülni. Papok és szerzetesek lehettek akár a feudálisok kisebb fiai, akiket kolostorba küldtek, hogy ne követelhessenek örökséget, akár parasztsággyermek.

A papi felszentelést a püspök végezte, és a helyi földesúr adományozta a papnak a „címet” — a garantált jövedelmet. A középkori Európában a „cím” gyakran földbirtok volt. A „címek” rendszere miatt a papság a középkori társadalom felső rétegeitől vagy a világi nemességtől függött. A papok a városokban és falvakban éltek a hívek között, míg a szerzetesek kolostorokban laktak. A kolostorokat királyok és más magas rangú személyek alapították, akik földdel látták el őket, és joguk volt az apátokat kinevezni.

Az emberek gyakran adományoztak vagy végrendelkeztek földeket az egyháznak, hogy megmentseik lelküket. Ezért a kolostorok nagy földbirtokokkal rendelkeztek. Sok papsági képviselő jól képzett volt a maga idejében. Szinte minden középkori tudós és gondolkodó, valamint az írók, költők, festők és zenészek jelentős része a papsághoz tartozott.

3. A feudális urak. Várak

► Mik voltak a középkori lovagság mint társadalmi osztály jellemzői?

A feudális urak a lakosság csekély részét (2—5%) tette ki, de uralkodó helyzetet foglalt el a társadalomban. Minden hűbérúr (senior) és hűbérese között volt egyfajta szóbeli megállapodás: a hűbéres hűséget és szolgálatot ígért a feudális úr számára, aki cserébe támogatást és védelmet biztosított.

Ez a tanúk előtt megkötött megállapodás megkérdőjelezhetetlennek számított.

A IX—XI. században az arabok, magyarok és normannok támadásai miatt Európában újfajta védelmi építmények jelentek meg — a **várak**. Itt éltek a feudális urak. Az árkokkal, magas falakkal és több sorban elhelyezkedő tornyokkal körülvett vár biztonságos menedéket nyújtott. A vár épületei fölé magasodott a fő torony — az öregtorony, amelyet védelemre szántak. Pincéiben élelmiszereket tároltak, gyakran kutat is ástak, börtönt is berendeztek stb. A felső szinteken a feudális úr családja és szolgálai szobái helyezkedtek el. Az öregtorony fontos eleme volt egy titkos folyosó, amely szükség esetén lehetővé tette a vár lakóinak menekülését.

A várakkal együtt Európában fejlődött a nehézfegyverzetű lovagság is, amely a középkori államok hadseregének alapját képezte. A lovag nem csupán lovas volt, hanem önálló harci egység. Kezdetben láncinget viselt — fémből készült, összekapcsolt gyűrűkből álló inget. Később ezt kovácsolt páncél váltotta fel, amely a lovagot tetőtől talpig védte. Ezen kívül volt pajzsa, amelyen családja címere és egy jelmondat szerepelt. Fegyverzete hosszú, nehéz lándzsából és kardból állt (ritkábban harci bárdból vagy buzogányból). A lovas harci lovát is páncéllal látták el.

4. A parasztság és kötelezettségeik

- Milyen szerepet játszott a parasztság a középkori társadalomban?

A parasztok alkották a középkori társadalom legnagyobb rétegét. Ők nem voltak részesei a feudális viszonyoknak, nem lehettek hűbéresek, hanem alattvalóknak számítottak.

A középkori Európa körülményei arra késztették a parasztokat, hogy védelmet keressenek a földbirtokosoknál. Cserébe a földbirtokosok jogot kaptak a paraszt földjére és kényszerítették őket **robotra** és **adófizetésre**. Ezen felül a földbirtokos

Egy kelet-európai lovag. Modern rekonstrukció.

- Írd le egy középkori lovag kinézetét.

Lovaggá ütés. Miniatúra az XIV. századból.

- Milyen információkat lehet megtudni a miniatúrból az ábrázolt rítusról?

rnk.com.ua/107845
Nektek, kíváncsiaknak

Téli növények vetése. Paul Limbourg és Jean Colombe művészek. XV. század.

A-Z Szótár

Robot — a parasztek kötelező, fizetetlen munkája a hűbéri birtokon.

Adó — a parasztek ember termelésének egy része (gabona, jószág, baromfi stb.), amelyet köteles volt átadni a hűbérurának. Az adó lehetett pénz formájában is.

Громада — olyan emberek csoportja, akiket közös helyzet és érdekek egyesítenek egy meghatározott cél érdekében.

✓ Érdekes tények

A középkorban a parasztság körében gyakori volt a korai házasságkötés: a lányokat 12—13 éves korukban, a fiúkat pedig 14—15 éves korukban házassították meg. A házasságokat általában a szülők kötötték. A házasságokban sok gyermek született, de csak a fele élte meg a tízéves kort. A gyermekeket már korán bevonták a munkába.

ítélkezett a parasztek felett, akik például nem költözhettek másik területre az ő engedélye nélkül.

Ha azonban a parasztek jól teljesítette kötelességeit, a földbirtokos nem tagadhatta meg tőle azt a földet, amelyen ősei dolgoztak.

Nem minden parasztek rendelkezett azonos jogokkal. A parasztek személyesen függő és személyesen szabad csoportokra osztották. A személyesen függő parasztek robotkötelesek voltak, heti három-négy napot kellett dolgozniuk, és adót fizettek a földbirtokosnak. A földbirtokosnak nemcsak a föld, hanem a személyesen függő parasztek összes vagyona is a tulajdona volt.

A személyesen szabad parasztek több joggal rendelkeztek. Ők általában csak adót fizettek a földbirtokosnak a föld használatáért és a védelemért.

A paraszti gazdálkodás természetes jellegű volt, vagyis mindent, ami az élethez szükséges, helyben állítottak elő: az élelmiszerektől kezdve a kézműves termékekig. A pénz ritka volt a parasztek körében.

A paraszti gazdálkodás önellátó jellegű volt, vagyis mindent, ami az élethez szükséges, helyben állítottak elő: az élelmiszerektől kezdve a kézműves termékekig. A pénz ritka volt a parasztek körében.

Egyedül élni akkoriban nehéz volt, ezért a középkori Európában a parasztek **közösségekben** éltek. Egy vagy több falu lakói közösséget alkottak. Annak érdekében, hogy mindenki egyenlő feltételekkel gazdálkodjon, a közösség földjeit különböző minőségű területekre osztották, és minden udvarnak több földsavot adtak. Az erdőket, legelőket, kaszálókat, folyókat, tavakat a közösség közösen használta.

A közösség templomokat épített, papokat tartott el, gondozta az utakat, hidakat és fenntartotta a rendet. A legsúlyosabb büntetés a közösségből való kizárás volt, ekkor az embert minden jogától és támogatásától megfosztották.

rnk.com.ua/107547

Dolgozzunk forrással

Kérdések és feladatok

Tudjuk

1. A feudalizmusra jellemző társadalmi viszonyok típusa a következő
A feudum (hűbér)
B hűbéri függőség
C feudalizmus
D középkori politikai széttagoltság
2. Mikor kezdtek várakat építeni a középkori Európában?
3. Egészítsd ki a szót a hiányzó betűkkel, hogy megkapd a parasztok hűbéri birtokokon végzett kötelező, fizetetlen munkájának a megnevezését.

	O			T
--	---	--	--	---

Elemezzük és megmagyarázzuk

4. Sorolj fel olyan érveket, amelyek alapján kijelenthetjük, hogy a feudalizmus a középkori Európa új társadalmi rendjévé vált.
5. Egyetértesz-e azzal, hogy a papság nem gyakorolt jelentős hatást a középkori Európa fejlődésére? Válaszodat indokold meg.
6. Sorolj fel tényeket, amelyek bemutatják a lovagság szerepét a középkori társadalomban.

Alkalmazunk és létrehozunk

7. Készíts táblázatot «A középkori társadalom három rétege» címmel. Tüntesd fel a rétegeket és azoknak jellemzőit.
8. Készíts beszámolót a mindennapi életről egy feudális várbirtokon vagy egy paraszti gazdaságban további források alapján
9. A korabeli európai uralkodók ellenezték, hogy a vazallusok erős várakat építsenek. Fenyegetésekkel, kérésekkel, ravaszsággal vagy erővel kényszerítették őket az erődítmények lerombolására. Írjatok levelet a király nevében a vazallusoknak, amelyben a várak lerombolására buzdítja őket. Használjátok a következő kifejezéseket és szavakat: *követeljük, kérjük, javasoljuk, ragaszkodunk, engedélyünk nélkül, utazók kirablása, banditizmus, összeesküvés előkészítése a király ellen, a környező falvak lakosságának zaklatása, a lakosság panasza, az egyház megkeresése.*
10. **Dolgozzatok kis csoportokban.** A «Közös projekt» módszerrel kiegészítő források alapján készítsetek és mutassatok be egy tanulmányi projektet a gyakorlaton vagy az összegző órán «A leghíresebb középkori várak» témában.

FOGALMAZZATOK MEG EGY-EGY ÁLLÍTÁST A KÖVETKEZŐKRE:

- a feudalizmusra mint a társadalmi viszonyok új formájára, amely a középkori Európában alakult ki;
- a középkori európai ember elképzelésére, amely arról szólt, hogy a helyesen szervezett társadalom három rendből áll;
- a középkori társadalom mindhárom rendjének életszínvonalára.

III Dolgozzunk kronológiával

IX—XI sz.	● A várepítés kezdete a középkori Európában
X—XIII sz.	● A főbb társadalmi osztályok kialakulása a középkori Nyugat-Európában

§ 12. Keresztény egyház

ELEVENÍTSÉTEK FEL

1. Milyen volt a keresztény egyház helyzete a kora középkorban?
2. Miért volt szakadás a keresztény egyházban 1054-ben?
3. Mit tett VIII. Gergely pápa a katolikus egyház megújítása érdekében?

A PARAGRAFUS FELDOLGOZÁSA UTÁN MEGTUDJÁTOK:

- Pierre Abélardot és Aquinói Szent Tamást;
- hogyan küzdött az egyház az eretnységek ellen;
- hogyan és miért alakultak ki a koldulórendek;
- hogyan járult hozzá a katolikus egyház az európai oktatás fejlődéséhez.

A-Z Szótár

Skolasztika (a latin „iskola” szóból ered) egy középkori európai filozófia, amely a keresztény (katolikus) teológiát és Arisztotelész tanításait ötvözte.

1. Skolasztika. Aquinói Szent Tamás

►► Hogyan fejlődött a középkori skolasztika?

A középkorban néhány művelt európai megismerkedett az ókori gondolkodók műveivel. Legnagyobb hatással az ókori görög gondolkodó, Arisztotelész munkái voltak rájuk, akiknek alapján kidolgozták a világ és Isten megismerésének saját módszerét, amelyet **skolasztikának** neveztek el. A skolasztika jelentős elterjedést nyert a XI–XV. századi európai gondolkodók körében. A skolasztika fejlődésének fő központjai a kolostorok és az egyetemek voltak. A gondolkodók igyekeztek összehangolni a keresztény tanítást a korabeli tudományos és világnézeti elképzelésekkel.

A korszak egyik ismert skolasztikus gondolkodója a francia teológus, **Pierre Abélard** volt. Elismerte, hogy az egyetlen igazságforrás a Szentírás, de úgy vélte, hogy a hit kérdéseit csak az értelem segítségével lehet megérteni. «Érteni kell, hogy higgyünk» — mondta. Pierre Abélard fő művei a «Dialektika», «Bevezetés a teológiába», «Ismerd meg önmagad» és mások voltak. Az egyház azonban úgy vélte, hogy a hitnek a szívből kell fakadnia, nem az értelemből.

!!! Vegyétek figyelembe

A középkori skolasztika főbb jellemzői és sajátosságai:

- a hit és az értelem egyesítésének kísérlete (az értelmet azzal a céllal tekintették, hogy jobban megértsék a kereszténység lényegét);
- az Arisztotelész által megfogalmazott megismerési módszerek aktív alkalmazása;
- logikai módszerek alkalmazása világnézeti és teológiai problémák megoldására;
- az egyetemi oktatási forma bevezetése, ahol a filozófia (a világ megismerésének sajátos formája) és a teológia (hittudomány) voltak a fő tantárgyak.

Aquinói Szent Tamás. Gentile da Fabriano festménye. 1400.

Pierre Abélard tanításai elítélésre kerültek. Minden könyvét elégették, és a gondolkodót nézeteinek megtagadására és szerzetessé válásra kényszerítették.

A középkori skolasztika csúcspontja **Aquinói Szent Tamás** tevékenysége volt. Nézetait tomizmusnak nevezték. Fő műve, a «Summa Theologiae» egyesítette a korabeli elképzeléseket Istenről és az emberről. Később a tomizmus a katolikus egyház hivatalos tanításává vált, mivel ennek segítségével igazolták Isten létezését.

2. Az eretnekségek és az ellenük folytatott küzdelem

- ▶ Melyek voltak az eretnekek főbb mozgalmai és a katolikus egyház kísérletei ezek leküzdésé?

A keresztény egyház első évszázadaiban a Krisztus természetéről és a Szentháromságról szóló, az egyházi zsinatokon elfogadott nézetek mellett más elképzelések is terjedtek. Az egyház ezeket **eretnekségnek** tekintette, és azokat, akik ezeket hirdették, **eretnekeknek** ítélte. Az eretnekségek megjelenésének okai különbözőek voltak. Leggyakrabban azok váltak eretnekekké, akik kételkedtek abban, hogy az egyház tanítása képes megmenteni lelküket, vagy akik igazságosabb társadalmi rendet kívántak.

Az eretnek mozgalmak fő központjai a városok lettek, ahol a legtöbb írástudó élt, akik tudták olvasni és értelmezni a Szentírást. A középkorban úgy tartották, hogy az eretnekségeket a katarok és a valdensek egyesülése terjesztette.

Montségur vára — a katarok utolsó erődítménye, amelyet 1244-ben foglalt el a francia király. Modern nézet.

A-Z Szótár

Eretnekség — olyan vallási tanítás, amely ellentmond az uralkodó egyház alapjainak.

Eretnek — az eretnekség támogatója.

II> Vegyék figyelembe

Eretnekségnek számított a katarok („tiszták”) tanítása, amely a XII—XIII. században terjedt el Dél-Franciaországban. A katarokat albigenzeknek is nevezték, mivel központjuk Albi városa volt. A katarok azt tanították, hogy az embernek meg kell szakítania kapcsolatait a földi világgal, amelyet az ördög teremtett. Körülbelül ugyanebben az időben alakult ki a valdensek tanítása. Ezt egy gazdag kereskedő, Pierre Valdes (Vald Péter) alapította, aki a Bibliában említett „apostoli szegénység” hatására minden vagyonát szétosztotta a szegények között, és az evangéliumot hirdette.

rnk.com.ua/107548

Dolgozzunk forrással

Valdenses-jel a latin «Lux lucet in tenebris» („Fény ragyog a homályban”) jelmonddal.

- Mit gondolsz, mit jelképezhet ez a valdens-jel?

A-Z Szótár

Inkvizíció —különleges egyházi intézmény volt a katolicizmusban a keresztény hit védelmére és az eretnységek elleni küzdelemre.

!! Vegyétek figyelembe

Mind a katolikusok, mind az eretnekek vallási nézeteit a fanatizmus jellemezte: mindkét fél mélyen meg volt győződve arról, hogy csak az ő hitük a helyes. Ezért az eretnekek gyakran még kínzás alatt sem voltak hajlandók megbánást tanúsítani, és önként mentek a tűzbe, az inkvizítorok pedig biztosak voltak abban, hogy cselekedeteik helyesek. Az egyház soha nem volt képes felszámolni az eretnységeket.

rnk.com.ua/107549
Nektek, kíváncsiaknak

Ők elutasították az egyházi hierarchiát, és olyan vallási közösségek létrehozását szorgalmazták, amelyek Krisztus és apostolai idején léteztek. Ez az eszme közel állt azokhoz, akik «olcsó» egyházra és függetlenségre vágytak a római pápától.

A katarok és valdensek üldözése nem állította meg az eretnységek terjedését Európában. Ekkor III. Ince pápa felszólította a keresztényeket, hogy induljanak fegyveres hadjáratra az „eretnységgel fertőzött” területek ellen. Több lovagi hadjárat is indult a dél-franciaországi Languedoc térségébe a katarok követői ellen. Mozgalmuk központjává Albi városa vált, ezért ezek az események az **albigens háborúk (1209—1229)** néven váltak ismertté.

A hadjáratok szinte Franciaország déli részének összes területére kiterjedtek. Az albigensek kétségbeesett ellenállást tanúsítottak, de végül vereséget szenvedtek. Ezek az események sok város elpusztulásához és több ezer lakos halálához vezettek.

A pápák megértették, hogy az eretnységek újból megjelenhetnek. Ezért a világi személyeknek megtiltották a Biblia birtoklását, olvasását és értelmezését; ezt kizárólag a papság végezhetette. Az egyházmegyékben külön állandó bizottságokat hoztak létre, amelyek feladata volt az eretnység bármely megnyilvánulásának kivizsgálása, az eretnekek kihallgatása és elítélése. Ezeket a bizottságokat később szent **inkvizíciónak** nevezték. A bizottságok tagjai — az inkvizítorok — jogosultak voltak kínvallatást alkalmazni, hogy bűnbánatra készítsék az eretnekeket, akiket ezt követően nyilvánosan kivégeztek (elégették a máglyán).

3. Koldulórendek

- Hogyan és miért alakultak ki a koldulórendek?

Számos katolikus papságban élő ember felismerte, hogy az egyház reformokra szorul. Az eretnek mozgalmak terjedése készítette őket erre. A papok és szerzetesek megértették, hogy az eretnységek elleni harcot nem fegyverrel, hanem prédikációval kell folytatni. Assisi Szent Ferenc, itáliai szerzetes, az egyház átszervezésére

törekedett, hogy szembeszálljon a katareretnekséggel. Ő lett az egyik első alapítója az új keresztény szervezeteknek — a **kolduló rendeknek**.

Később Assisi Szent Ferenc követőkre talált, és **1209-ben** megalakult a **Ferences rend**. Ők új típusú szerzetességet hoztak létre. A ferencesek „evangéliumi szegénységben” éltek, nem vonultak vissza a kolostorok falai közé, hanem az emberek közé mentek és hirdették Isten ígését. A kolduló szerzetesek gyorsan elnyerték az egyszerű emberek rokonszenvét. III. Ince pápa elismerte a rendet, remélve, hogy az a pápaság támasza lesz, és erősíti a katolikus egyház tekintélyét.

Majdnem egyidőben a ferencesekkel alakult meg a **Domonkos-rend (1215)**. Alapítója, a spanyol pap Domonkos, prédikációival igyekezett harcolni az eretnek katarok ellen. Az az ötlete támadt, hogy szerzetesek közösségét hozza létre, akik az eretnekség ellen küzdenek.

A domonkos szerzetesek híresek voltak műveltségükről, gyakran egyetemi tanszékeket vezettek. A középkor legkiválóbb teológusai, Nagy Szent Albert (Albertus Magnus) és Aquinói Szent Tamás is közéjük tartoztak. A domonkosok, mint az eretnekekkel való vitákra leginkább felkészültek, kulcsszerepet játszottak az inkvizíciós bíróságokon, kihallgatásokat tartottak és ítéleztek az eretnekek felett. A domonkosok az „Úr kutyáinak” nevezték magukat. A rend emblémáján egy kutya szerepelt, amely szájában égő fáklyát visz.

Más koldulórendek, amelyeknek tevékenységét a középkori Európában a katolikus egyház elismerte, a karmeliták és ágostonosok voltak.

4. A keresztény egyház és az oktatás

- Milyen új jelenségek alakultak ki az oktatás fejlődésében a kora középkorban?

A katolikus egyház iskolákat alapított, ahol a papság tanított. Képviselőik magántanárokként dolgoztak a nemesi gyermekek számára. A középkori Európában ebben az időszakban háromféle iskola létezett. Az alsóbb iskolák a templomok és kolostorok mellett működtek, alapfokú ismereteket adva azoknak, akik az

Assisi Szent Ferenc. Jusepe de Ribera művész. 1643

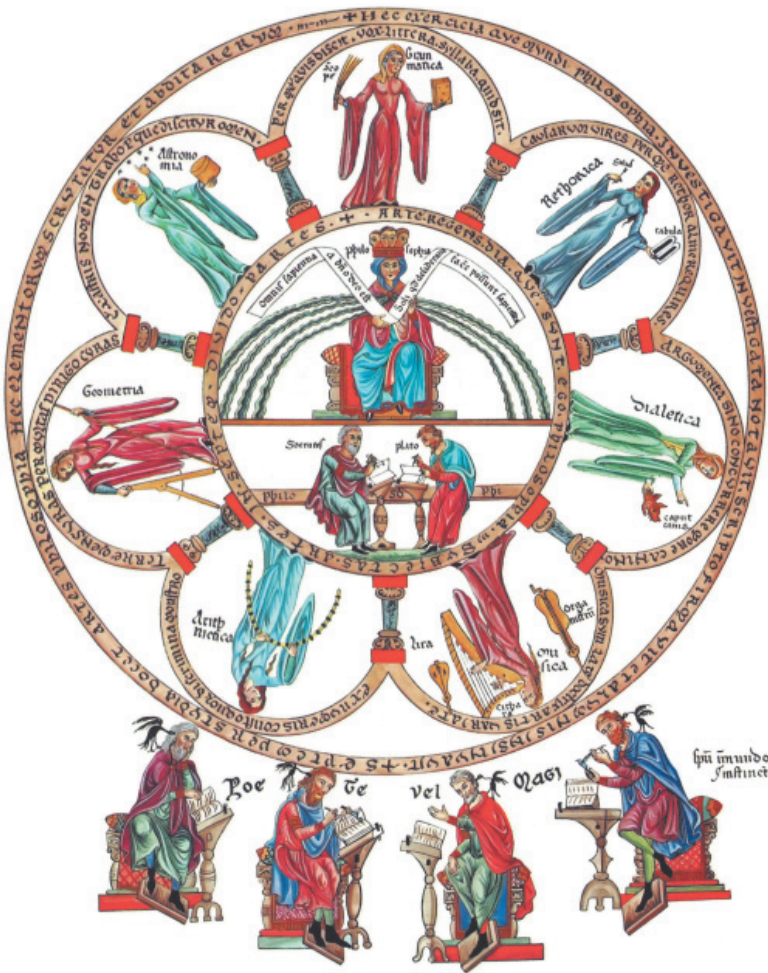
Történelmi személy

Assisi Szent Ferenc egy assisi-i kereskedő családjában született. Fiatal éveit lakomázással és mulatozással töltötte, de az evangélium szövegével való megismerkedés megváltoztatta életét. Arra törekedve, hogy mindenben kövesse Krisztust, lemondott vagyonáról, elhagyta otthonát, kolduséletet élt, és minden erejét az imáknak és Isten ígésének hirdetésére szentelte. Egyházi oktatás nélkül egyszerű, érthető nyelven fordult hallgatóihoz.

A-Z Szótár

Koldulórendek — olyan katolikus szerzetesi közösségek (rendek), amelyek teljesen vagy részben lemondtak a vagyonról, állandó jövedelemtől és alamizsnából éltek. Prédikációikat a hívek azért tartották meggyőzőnek, mert a szerzetesek maguk is az általuk hirdetett életmódot követték.

Vita — egy adott kérdés nyilvános megvitatása, amelynek során különböző vélemények kerülnek szembe egymással.

«Hét szabad művészet» Herrad von Lansberg művész. XII. század A középpontban a felső félkörben a Philosophia allegorikus nőalakja ül, és oldalából hét sugár árad. A belső kört körülölelő külső körben jelennek meg a hét szabad művészet allegorikus alakjai, tudományuk egy-egy jelképével: «Nyelvtan» (olvasás, szerkesztés), «Retorika» (szofizmák, táblázat), «Dialektika» (fej), «Zene»(kifara, orgona), «Számтан» «Geometria» (mérés), «Asztronómia» (asztrolábium, kör). Az alsó félkörben balról jobbra az «idősek», «a költők», pl. Szókratész és Platon alakja jelenik meg.

Isten szolgálatának szentelték magukat. Itt latinul tanultak, ami az istentiszteletnek nyelve volt, valamint imákat és az istentiszteleti rendet. A középfokú iskolákat leggyakrabban a püspökök rezidenciáiban hozták létre. Itt a „hét szabad művészetet” tanulták: nyelvtan, retorika, dialektika, számtan, geometria, csillagászat és zene. Az első három tudomány alkotta a „triviumot”, a következő négy a „quadriviumot”.

A XI. századtól néhány szabad középiskola elkezdett elválni a püspöki rezidenciáktól, és új típusú iskolákká váltak, amelyeket később **egyetemeknek** neveztek. Az első egyetemek a tanárok és a diákok közösségei lettek. A diákok az egyetemet «alma mater»-nek, azaz «tápláló anyának» nevezték.

Az első ilyen közösségek az olasz városokban, Bolognában (**1088**) és Parmában (1117) jöttek létre, ahol orvostudományt és római jogot tanítottak. A XII–XIII. század során az egyetemek száma Európában fokozatosan növekedett. A legismertebbek közé tartozott a párizsi (Sorbonne), oxfordi és cambridge-i, salamancai és prágai egyetem. Összesen a XIV. század közepére Európában 23 egyetem jött létre. Az egyetemeken tanulókat diákoknak nevezték. Az oktatás minden országban latinul folyt, ami lehetővé tette a diákok számára, hogy egy egyetemen kezdjék meg tanulmányaikat, és egy másikban fejezzék be azokat. Az oktatásnak nem volt meghatározott időtartama, ezért egyes diákok meglehetősen hosszú ideig tanultak. Az oktatás fő formái az előadások és viták voltak.

AZ OKTATÁS SZERKEZETE A KÖZÉPKORI EURÓPAI EGYETEMEN

Bölcsészettudományi Kar (művészeti vagy előkészítő)

A képzés hat-hét évig tartott (5—16 éves korig). A középiskolákhoz hasonlóan a „hét szabad művészetet” tanulták.

Jogi / Orvostudományi / Teológiai Karok

A teljes tanfolyam elvégzése doktori címet eredményezett, ami feljogosította arra, hogy bármelyik iskolában tanítson.

- Adj indokolt véleményt arról, hogy a korabeli egyetemi oktatás mennyiben felelt meg a középkori Európa társadalmi igényeinek.

5. Katolikus kolostorok és székesegyházak

- Mi volt a katolikus kolostorok és székesegyházak jelentősége a középkori Európa számára?

A katolikus kolostorok és székesegyházak a keresztény világnézet kialakulásának, a kultúra és az oktatás fejlődésének központjai lettek. Ezen kívül a kolostorokban gazdasági tevékenységek is zajlottak: földművelés, állattenyésztés, kertészkedés, ruhakészítés, szerszámok, edények, fegyverek gyártása stb. A kolostori iskolákban a fiatalok oktatásban részesültek.

A kolostorokban nagy könyvtárak, könyvmásoló műhelyek és krónikakészítő műhelyek működtek, ahol tudósok dolgoztak. Az ellenség támadása esetén a kolostor erős falai megbízható védelmet nyújtottak a környező falvak lakóinak.

A középkori nyugat-európai települések ékkövei a katolikus katedrálisok voltak. A középkorban eleinte **román**, majd **gótikus stílusban** építették őket.

A román építészet példája a Wormsi dóm (Németország), masszív kőboltozatával, amely erős falakon nyugszik. A vastag falakon átlótt kicsi, lőrészhez hasonló ablakok és a falakat félköríves boltívekkel tagoló vízszintes felosztás hangsúlyozza az épület szigorú monumentalitását. Az építészet komor nagyságát a szobrászat erősíti, amely csak vázlatosan ábrázolja az emberi vonásokat. Ma a Wormsi Szent Péter-székesegyház, egy rómaikatolikus templom.

A gótikus stílusú épületek közül, amelyek a XII—XV. században terjedtek el Nyugat-

A-Z Szótár

Román stílus — művészeti irányzat, amely a XI—XII. században terjedt el Nyugat-Európában. Az építészetben a stílus jellemzője volt a külső szigorúság és a masszív épületek, amelyek védelmi célokat szolgáltak.

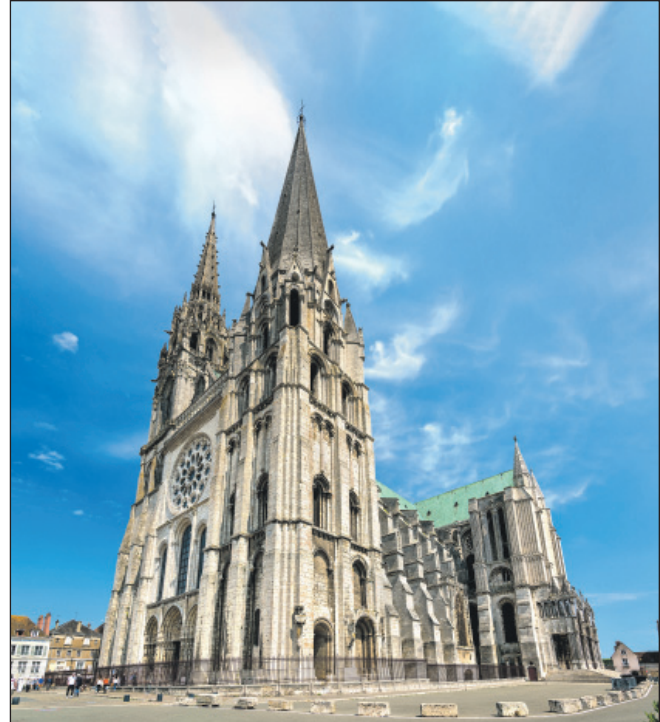
Gótikus stílus — a XII—XV. századi európai művészet művészeti irányzata. Az építészetben jellemzői a hegyes csúcsú ívek, keskeny és magas tornyok, faragásokkal díszített homlokzatok és az ablakokban található ólomüvegek voltak.

rnk.com.ua/108147
Nektek, kíváncsiaknak

Maria Laach apátság (román stílusú).
Németország. Modern nézet.

Chartres-i katedrális (gótikus stílus).
Franciaország. Modern nézet.

Európában, kiemelkednek a reimsi, amiens-i, laoni, beauvais-i, chartres-i és párizsi katedrálisok (Franciaország). Ezeknek az épületeknek az alapjait általában 10 méter mélyre helyezték, így tornyaik akár egy 40 emeletes épület magasságába is emelkedtek. A katedrális képes volt befogadni a város teljes lakosságát.

A középkori ember számára, aki többnyire írástudatlan volt, a katedrális egyfajta „kőből készült Biblia” volt. A freskók, mozaikok, ikonok és szobrok a hit alapjairól és a Szentírás tartalmáról „meséltek”. Úgy tartották, hogy a közös építés összekovácsolja a városi közösséget, és a katedrális annak szimbólumává és védelmezőjévé válik.

FŐBB KÜLÖNBSÉGEK A ROMÁN ÉS A GÓTIKUS ÉPÍTÉSETI STÍLUSOK KÖZÖTT

Jelzők	Román stílus	Gótikus stílus
Az elnevezés eredete	Latinból lefordítva azt jelenti, hogy „római”. A név az ókori Róma építészeti örökségével való rokonságra utal	Az elnevezést először a XVI. században használták. A gótok germán törzsetől származik, bár ez a stílus semmilyen módon nem kapcsolódik hozzájuk. A kortársak „francia stílusnak” nevezték, mivel Dél-Franciaországból indult ki
Архітектурні особливості	Félköríves boltívek, nehéz boltozatok, erős és vastag falak, masszív tornyok, kis ablakok, óriási szobrok a templomok bejáratai felett.	Hegyes ívek és boltozatok, nem túl vastag falak, csúcsokkal díszített kis átívelő tornyok, hosszúkás ablakok ólomüveggel, rengeteg kőfaragvány és szobrászati díszítés

► További források felhasználásával keress példákat a középkori Európa román és gótikus stílusú építészeti emlékeire, és jellemezd azokat.

Kérdések és feladatok

Tudjuk

1. Hol alapították az első egyetemet a középkori Európában?
A Párizsban B Prágában
C Bologna-ban D Pármában
2. Mikor zajlottak az albigen háborúk?
3. Egészítsd ki a szót a hiányzó betűkkel, hogy megkapd a keresztény hit alapjainak ellentmondó és az egyház által el nem ismert vallási tanítás kifejezését.

E				N				G
---	--	--	--	---	--	--	--	---

Elemezzük és megmagyarázzuk

4. Milyen volt Pierre Abélard és Aquinói Szent Tamás hozzájárulása a középkori teológia fejlődéséhez? Adj indokolt választ.
5. Szükséges volt-e a katolikus egyháznak harcolnia az eretnokség ellen? Léteztek-e más módszerek ezek leküzdésére? Magyarázd meg a véleményed.
6. Igazold tényekkel vagy cáföld meg azt az állítást, hogy az oktatás a középkorban függetlenül fejlődött a katolikus egyháztól.
7. Milyen szerepe volt a katolikus kolostoroknak és katedrálisoknak a középkori társadalom fejlődésében?

Alkalmazunk és létrehozunk

8. Mutasd meg a térképen (2.előzéklap): 1) azokat a területeket, ahol az albigen háborúk zajlottak; 2) a középkori Európa leghíresebb katolikus kolostorainak helyét.
9. **Dolgozzatok párban.** Oldjátok meg a kronológiai feladatokat. 1) Hány évvel ezelőtt jöttek létre a ferences- és a domonkos rendek? 2) Milyen események történtek Ruzsban a Bolognai Egyetem alapításának évében? Ki uralkodott akkor Ruzsban?
10. **Dolgozzatok kis csoportokban.** A «Közös projekt» módszerrel további források alapján készítsetek és mutassatok be egy tanulmányi projektet a gyakorlati órán vagy tanórán «A középkori Európa nevezetes katolikus kolostorai» témában.
11. **Kiegészítő források alapján végezd el az egyik feladatot (választható):**
1) Készítsetek beszámolót a «Koldulórendek és alapítóik» témában.
2) ésszítsetek idegenvezetői (turisztikai) útvonaltervet «A középkori Európa leghíresebb katolikus katedrálisai» témában.

FOGALMAZZATOK MEG EGY-EGY ÁLLÍTÁST A KÖVETKEZŐKRE:

- Pierre Abélard és Aquinói Szent Tamás hozzájárulása a középkori tudományosság fejlődéséhez;
- az eretnokségek és a koldulórendek okai és szerepük a középkori Európa életében;
- a katolikus egyház tevékenységének jelentősége az oktatás fejlődésében a középkorban;
- a katolikus kolostorok és katedrálisok szerepe a középkorban.

II Dolgozzunk kronológiával

§ 13. A középkori európai város

I. A középkori városok kialakulása

► Melyek voltak a városok kialakulásának fő tényezői a középkori Európában?

ELEVENÍTSÉTEK FEL

1. Hogyan alakultak ki a városok az ókorban?
2. Milyen összetételű volt az ókori világ városainak lakossága? Melyek voltak az emberek fő foglalkozás?

A PARAGRAFUS FELDOLGOZÁSA UTÁN MEGTUDJÁTOK:

- hogyan jöttek létre a középkori városok;
- milyen emberek éltek a középkori városokban;
- hogyan nyertek a városok önrendelkezést.

✓ Érdekes tények

A középkori Európában a legtöbb város Flandriában volt (a lakosság kétharmada városi lakos volt) és Olaszországban (az ország lakosságának fele városokban élt). A középkori városok általában kicsik voltak, 1—3 ezer lakossal. Csak néhány város lakossága érte el a 100 ezer főt (Córdoba, Sevilla, Párizs, Milánó, Velence, Firenze). Bizánc virágkora alatt Konstantinápoly lakossága 300—400 ezer fő volt.

A Nyugat-Római Birodalom bukása után a városi élet hanyatlásnak indult. A X—XI. században Nyugat-Európában megkezdődött néhány régi antik város újjászülése és új városok megjelenése. A városi élet helyreállítását elsősorban gazdasági folyamatok, különösen a mezőgazdaság fejlődése indokolta. A parasztoknál fokozatosan felesleges mezőgazdasági termékek halmozódtak fel, amelyeket kézműves termékekre lehetett cserélni. A kézművesek azonban már nem tudtak mezőgazdasági munkát végezni, mert ez csak elvonta őket fő tevékenységüktől. Végül a kézművesség elvált a mezőgazdaságtól.

Termékeik értékesítése érdekében a kézművesek biztonságos helyeken telepedtek le, ahol jelentős emberi koncentráció alakult ki: fontos útkereszteződésekben, folyami átkelőhelyeken, várak falai alatt stb. Itt fokozatosan állandó kézműves települések alakultak ki. Velük együtt kereskedők és más szakmák képviselői is letelepedtek, akikre a városlakóknak szükségük volt.

A kőből épült védőfalak, a katedrális és a piactér a középkori városok alapvető elemei voltak. Emellett a feudális urak erődjei és kolostorai is elhelyezkedhettek a városokban. Az ókori várostól eltérően a középkori városok fejlődésére nem volt terv. A városok koncentrikus körökben épültek a középpontból — az erődből vagy a piactérből — kiindulva. Az utcák keskenyek voltak, és sokáig nem rendelkeztek járdával, csatornával vagy világítással. A házak meglehetősen közel álltak egymáshoz, és két- vagy háromemeletesek voltak. A házak közelében kertek és zöldségeskertek voltak, az udvaron pedig szarvasmarhát és baromfit tartottak. A városfalakon kívül a lakosoknak földterületek és szőlőskertek voltak.

☰ Dolgozzunk forrással

A középkori Brugge város kialakulásáról a flandriai krónikákból

Vaskarú Balduin, Flandria grófja felépített egy erősített várat felvonóhíddal. Ezt követően a vár lakóinak szükségletei miatt kereskedők és értéktárgyakat árusítók gyűltek össze a híd melletti kapuknál, majd a boltosok és végül a fogadók tulajdonosai, hogy a gyakran oda látogató uralkodó jelenlétében kereskedelmet folytatókat élelmezzék és elszállásolják. Elkezdték házakat építeni és fogadókat kialakítani azok számára, akik nem tudtak a várban lakni. Szokásukká vált azt mondani: „Menjünk a hídhöz”. Az itt kialakult település annyira megnőtt, hogy hamarosan egy nagy város alakult ki, amelyet még ma is „hídnak” neveznek, mivel az ő nyelvükön a „brügge” azt jelenti: „híd”.

- ▶▶ Hogyan írja le a szöveg a középkori európai város kialakulásának folyamatát?

2. A városok lakossága

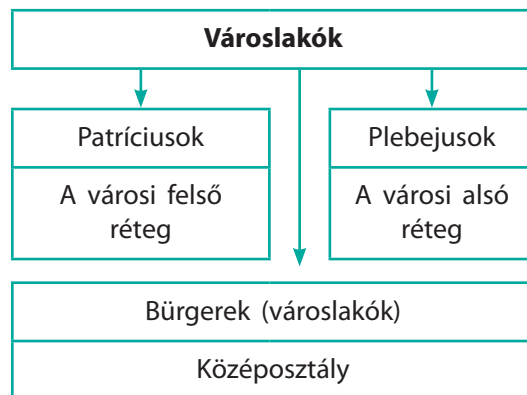
- ▶▶ Milyen társadalmi rétegek éltek egy középkori európai városban?

A német nyelvű városokban a lakosság többségét a **polgárok (Bürger)** alkották, az olasz nyelvűekben a **popolánok**, a francia nyelvűekben pedig a **burzsoázia (bourgeois)**. Ők voltak a város teljes jogú lakói, kereskedtek, fejlesztették a kézművességet és különféle szolgáltatásokat nyújtottak (szénégetők, hentesek, pékek stb.). Néhányan közülük a városok és a környező falvak lakói számára szükséges dolgokat készítettek és árultak. A gazdagabbak régiókkal vagy szomszédos országokkal kereskedtek, sok árut vásároltak és adtak el.

Brugge (Belgium). Modern nézet.

- ▶▶ Számos európai város neve ugyanezeket a szavakat tartalmazza: „Burg” (németül: erőd), «Hafen» (németül: kikötő), «Furt» (németül: gázló), «bridge» (angolul: híd), «chester» (lat. ered. angol szó, jelentése: tábor, katonai tábor). Egyes városok a Saint-, San- (szent) előtaggal kezdődnek. Keresd meg ezeket a városokat a modern Európa térképén.

A KÖZÉPKORI EURÓPAI VÁROS LAKOSSÁGÁNAK ÖSSZETÉTELE

A-Z Szótár

Bürgerek (német szó, jel.: „állampolgárok») a német nyelvű országokban szabad, teljes jogú polgárok, a francia nyelvű országokban pedig «burzsoázia» (**bourgeois**), olasz nyelvű országokban pedig «popolánok» (**popolo**).

A-Z Szótár

Patrícusok — családok csoportja, amely a középkori nyugat-európai városok legtehetősebb, kiváltságos rétegét alkották. A város uralkodó rétegének számítottak.

Plebejusok (plebs) — a városi lakosság alsó, legszegényebb rétege.

Építkezés. Középkori metszet.

A-Z Szótár

Céhek — egyazon kézműves szakma mestereinek társulása, amelynek célja a verseny megszüntetése és a kölcsönös segítségnyújtás.

Kézműves mester, segéd, inas — a középkori Európában a kézműves műhelyek dolgozói, akik különböző jogokkal és kötelezettségekkel rendelkeztek.

A városok előkelő és tehetős lakói alkották a **patrícusokat**, a vezető réteget.

A városi lakosság legszegényebb rétegeit **plebejusoknak** (plebs) nevezték. Közéjük tartoztak azok, akiknek nem volt vagyonuk és különféle munkákra bérelték őket — rakodók, napszámosok, szolgák stb. A különböző városokban a plebejusok a lakosság 20—70%-át tették ki.

A városok lakossága általában a falvakból érkező menekültekkel gyarapodott, akik uruk elől menekültek. Ha egy ilyen menekült egy évig és egy napig a városban élt, szabad emberré vált.

3. Céhek. Kézműves műhelyek

► Hogyan fejlődött a kézművesség a középkori városokban?

A középkori európai városok elsősorban kézműves termelési központként fejlődtek. A parasztokkal ellentétben a kézművesek csak eladásra készítettek termékeket. A műhely a kézműves házának földszintjén helyezkedett el. Itt a kézműves egyszerű szerszámokkal, kézzel készítette el termékeit az elejétől a végéig. A műhely gyakran egyben üzlet is volt, ahol a kézműves eladta a készített termékeket.

Idővel a kézművesek **céhekbe** kezdtek tömörülni. A választott céhvezetés szigorúan ügyelt arra, hogy a céh minden tagja nagyjából azonos feltételek mellett dolgozzon. Szabályokat vezettek be: hány órát lehet dolgozni, hány segédet és milyen szerszámokat tarthatnak. A szabályszegőket kizárták a céhből, ami megélhetésük elvesztését jelentette. Szigorú minőségellenőrzést is alkalmaztak.

Az első céhek a középkori Európában a X. században Itáliában alakultak ki, Franciaországban, Angliában és Németországban pedig a XI—XII. században. A XIII. század végén Párizsban több mint 130 céh működött, amelyekben mintegy 5000 kézműves dolgozott.

A céhekbe csak a **kézműves mesterek** tartozhattak. Ők választották meg a céh elöljáróját és tanácsát. A **segédek**, a kézműves mesterek segítői, nem számítottak a céh tagjainak, ezért nem voltak kiváltságaik és joguk sem volt saját

vállalkozást nyitni. Ahhoz, hogy kézműves mesterré váljanak, a segédeknek próbát kellett tenniük, és igazolja mesteri képességeiket. Franciaországban ezt mesterremeknek nevezték. A segédek alatt inasok voltak, akiket még gyerekkorukban adtak a mesterekhez tanulni. Kezdetben szolgai feladatokat láttak el. Ha sikeresen végezték a tanulást, az inas segéddé válhatott.

Idővel, a verseny elkerülése érdekében, a céhek korlátozni kezdték az új tagok hozzáférését. Csak a kézműves mesterek fiai vagy más közeli rokonai léphettek be a céhbe. Így a céhek lassították a kézművesség fejlődését.

4. Kereskedelem. Uzsorások és bankárok

- ▶ Mi különböztette meg a középkori kereskedelmet a korábbi idők kereskedelmétől?

A Földközi-tenger medencéjében a kereskedelem még a Nyugat-Római Birodalom bukása után sem szűnt meg. Szövetek, edények, fegyverek, fűszerek európai mezőgazdasági termékekkel való cseréje képezte alapját a középkor kezdetén. A fő kereskedelmi útvonalak tengeren és folyókon keresztül vezettek. Nem meglepő, hogy az első városok a tengerparton vagy hajózható folyók mentén alakultak ki.

Érdekeik védelme érdekében a kereskedők **gildékbe** tömörültek. Később kereskedelmi társaságok alakultak — különböző városok kereskedőinek szövetségei saját képviselőikkel.

A középkorban a Földközi-tengeren belüli kereskedelmet az olasz városok, Velence és Genova kereskedői irányították, versengve a bizánci kereskedőkkel. Észak-Európában, a Balti- és az Északitenger medencéjében a kereskedelmet a gazdag városok kereskedelmi szövetsége, a **Hanza** irányította.

Céhek címerei Gent városának történelmi központjában (Belgium).

✓ Érdekes tények

A termelés mellett a céhek a kézművesek életét és mindennapjait is megszervezték. A céh tagjai saját templomot és iskolát építettek, együtt ünnepelték az ünnepeket. A céh gondoskodott az özvegyekről, árvákról és fogyatékkal élőkről. A város ostroma esetén a céh tagjai saját zászlójuk alatt külön csapatot alkottak, amely egy meghatározott falszakaszt vagy tornyot védett.

A-Z Szótár

Gildék (német nyelvről fordítva — „társulás”) — a XII—XV. századi Nyugat-Európában a kereskedők szervezete, amely tagjainak érdekeit védte, és jogi és vámkedvezményeket biztosított számukra.

Hanza (Hanza Szövetség) — Északnyugat-Európa kereskedelmi városainak nagy politikai és gazdasági szövetsége, amely a XII. század közepén alakult és a XVII. század közepéig fennmaradt. Ebben az időben 130 város tartozott hozzá. A szövetség központja Lübeck városa volt.

A-Z Szótár

Uzsora — pénz kölcsönadása azzal a feltétellel, hogy a kölcsön visszafizetése után kamatot fizetnek.

Pénzváltó — olyan személy, aki középkorban egy állam pénzürméit cserélte egy másik állam pénzürméire.

Váltó (értékpapír) — olyan dokumentum, amelynek alapján egy személy egy másik személyt egy bizonyos városban arra utasít, hogy egy meghatározott összeget fizessen ki egy harmadik félnek.

III Ukrajna és a világ

A középkortól kezdve az ukrán földeken elterjedt egy közmondás, amely máig fennmaradt: „Ami leesett a szekérről, az elveszett!” Egyes helyeken a vámtarifákat a „szekérről” szedték, így a tulajdonos igyekezett minél több árut felpakolni rá. Ha a túlterhelt szekérről valami leesett, az a vámhivatalnokok tulajdonává vált.

A fő kereskedelmi műveleteket vásárokon bonyolították le — nagy éves vásárokon, ahol különböző országok kereskedői vettek részt. Itt vásároltak árut, hogy tovább szállítsák.

A XIII. században Európában a legnépszerűbbek az északkelet-franciaországi, Champagne-ban tartott vásárok voltak. A XIII. század végén a genovaiak megnyitották az észak-európai tengeri utat Gibraltáron keresztül. Ez olcsóbbá tette az áruszállítást és bevonta az észak-európai városokat a kereskedelembe.

Bármilyen jelentős pénzügyi művelet lehetetlen volt kölcsönrendszer nélkül. A társadalomban elterjedt az **uzsora**. Azokat az embereket, akik pénzt kölcsönöztek jutalomért (kamatért), **uzsorásoknak** nevezték.

A középkorban a fizetések nagy része készpénzben történt. A pénzforgalomban számos arany- és ezüstérme volt, amelyeket Európa és Ázsia különböző városaiban vertek. Ezért a középkori társadalomban megjelentek a **pénzváltók**. Az érmék cseréje mellett ellenőrizték azok minőségét

is, mivel gyakran hamis vagy rongált pénz (olcsóbb fémek keverékeivel, vagy az érme súlya nem felelt meg a szabványnak) fordult elő.

A XIV. században az uzsorások és pénzváltók megalapították az első bankokat. Ezek két fő szolgáltatást nyújtottak: pénzmegőrzést és kölcsönöket, azaz kamatra kölcsönöztek pénzt. Egy új elszámolási rendszer is kialakult — a **váltók**. Így például, ha egy lübecki kereskedő árut akart vásárolni Velencében, nem kellett készpénzzel utaznia oda. A szükséges összeget befizette egy olyan irodába, amely velencei kereskedelmi partnere érdekeit képviselte, kapott egy váltót, amelyet a megrendeléssel együtt Velencébe küldtek, és ott megkapta az árut. A Lübeckben maradt pénzt a velenceiek használhatták fel áruk beszerzésére ebben a városban.

5. Városi önkormányzat. Városi kommunák

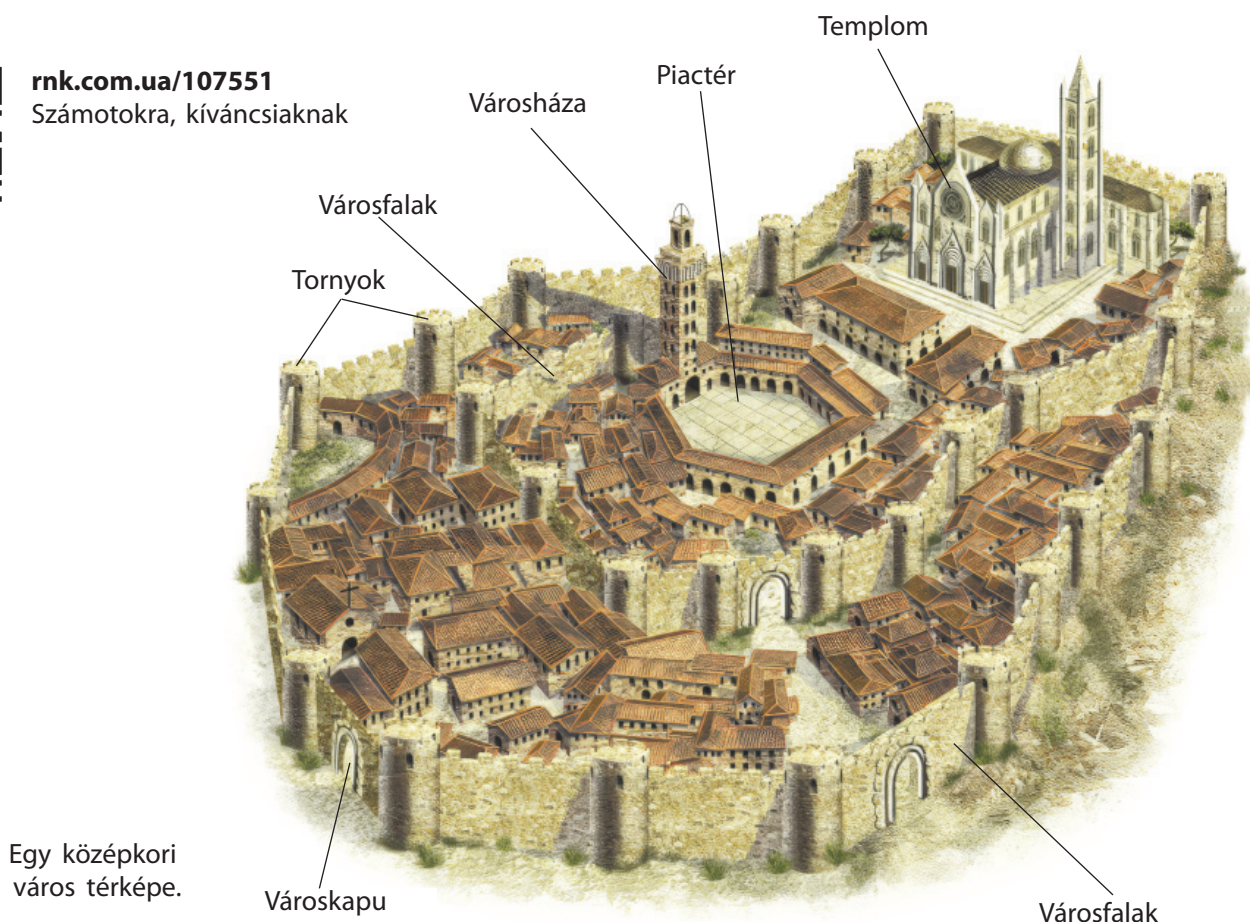
► Milyen jelentőséggel bírt az európai középkori városok fejlődésére a függetlenségükért folytatott küzdelmük?

A földesúri birtokokon kialakult városoknak adót kellett fizetniük vagy kötelezettségeket kellett teljesíteniük. A városlakókat gyakran terhelte ez a függőség, és igyekeztek megszabadulni tőle. A városok szabadságért folytatott harca a XI—XIII. században bontakozott ki. Különböző módokon törekedtek az önkormányzati jog elérésére: saját választott hatóságokat, bíróságokat, rendőrséget, milíciát, adókat, kincstárat, törvényeket stb. alakítottak ki. Azokat a városokat, amelyek elnyerték az önkormányzatot, **kommunáknak** nevezték.

rnk.com.ua/107551

Számotokra, kíváncsiaknak

Az első kommunák a **XI. században** Észak-Itáliában jöttek létre, majd elterjedtek egész Európában. A városi önkormányzat jogának létezését a városháza tanúsította, amely az önkormányzati szervnek, a magisztrátusnak adott otthont.

A **XII. század** végén Németországban különböző városi önkormányzati rendszerek alakultak ki a hagyományos bíraskodás és a német szokásjog alapján — nürnbergi, bécsi, lübecki, **magdeburgi jog** és mások. Az utóbbi 1188-ban a szászországi Magdeburg városában alakult ki és elterjedt Európában.

A kézművesség, a kereskedelem és a banki tevékenység fejlődésének köszönhetően a középkori városok lakói jelentősen különböztek a vidéki népektől. A városlakók energikusabbá váltak, és főként a saját erejükben bíztak. Többet tudtak a környező világról, mindig siettek és értékelték az időt. Nem véletlen, hogy Európában az első órák éppen a városokban jelentek meg.

A-Z Szótár

Városi kommuna — önigazgatású középkori város, városi köztársaság.

Magdeburgi jog — az egyik legelterjedtebb középkori városi önkormányzati rendszer Közép- Európában.

Ukrajna és a világ

A magdeburgi jog a XIV. század első felében jelent meg az ukrán területeken a Rusz Királyság (Galícia-Volhíniai Fejedelemség) városaiban Danylo király és utódai idején. A Magyar Királysághoz tartozó Kárpátalján az uralkodók a városoknak a nürnbergi jogot adták.

FOGALMAZZATOK MEG EGY-EGY ÁLLÍTÁST A KÖVETKEZŐKRE:

- a középkori városok kialakulását az akkori Európa igényei határozták meg;
- a középkori európai városok lakosságának sokfélesége;
- a középkori városfejlődés alapjai;
- a céhek és a gildék hatása a kézművesség és a kereskedelem fejlődésére;
- a kommunák kialakulásának és elterjedésének fontossága.

III. Dolgozzunk kronológiával

X—XI sz.	Az ókori városok újjáéledése és új városok megjelenése Nyugat-Európában.
XI sz.	Az első kommunák kialakulása az északolaszországi városokban
XII sz. vége	A magdeburgi jog kialakulása

Kérdések és feladatok

Tudjuk

1. A középkori kézműves műhelyében NEM dolgozott
A vazallus B kézműves mester
C segéd D inas
2. Mikor jelentek meg az első kommunák Észak-Olaszország városaiban?
3. Egészítsd ki a szót a hiányzó betűkkel, hogy megkapd a nyugat-európai kereskedők XII—XV. századi érdekvédelmi szervezetének nevét.

	I				K
--	---	--	--	--	---

Elemezzük és megmagyarázzuk

4. Mi volt a városok szerepe a középkori Európa fejlődésében? Indokold meg a válaszod.
5. Milyen előnyei és hátrányai voltak a középkori kézművesipar szervezésének?
6. Egyetértesz azzal a véleménnyel, hogy a kereskedelem színvonala alacsony volt a középkori Európában? Magyarázd meg a válaszodat.
7. Szerinted melyek voltak a középkori városok legfőbb eredményei az önkormányzatiságért folytatott küzdelemben?

Alkalmazunk és létrehozunk

8. Oldjátok meg a kronológiai feladatokat. 1) Hány év telt el a Magdeburgi jog megjelenése és ennek a tankönyvnek a kiadási éve között? 2) További források segítségével derítsétek ki, mikor kapta meg Kijev a Magdeburgi jogot. Hány év választja el ezt az eseményt a Magdeburgi jog megjelenésétől?
9. Készítsetek leírást a mindennapi életről egy középkori európai városi házban, kézműves műhelyben vagy üzletben.
10. Készítsétek el egy középkori európai kereskedő kereskedelmi műveletének tervét, aki karavánnal dél felől Észak-Európa felé tart.
11. **Dolgozzatok kis csoportokban.** Oldjátok meg az ismeretterjesztő feladatokat. 1) A középkori német város, Köln, az ókori római város falai mellett jött létre. Az új és régi városokat akkoriban egyetlen védőfállal vették körül. A történészek azonban úgy vélik, hogy nincs alapja annak, hogy a középkori Kölnt az ókori város utódjának tekintsük. Egyetértetek ezzel? Miért? 2) A tudósok véleménye szerint éppen a városlakók rombolták le a korabeli európaiak hármastársadalmi harmóniáról alkotott elképzelését. Egyetértetek ezzel? Bizonyítsátok, hogy a városok megjelenésével a középkori harmadik rendben jelentős változások történtek.

§ 14. A Francia Királyság

1. Franciaország egyesítésének előfeltételei és kezdete

- Melyek voltak Franciaország egyesítésének előzményei és főbb eseményei?

A X. században uralkodó középkori politikai széttagoltság során Franciaország volt az első olyan ország Nyugat-Európában, amely különálló tartományokra — Normandia, Aquitánia, Gascogne, Burgundia, Toulouse, Champagne, Flandria (a francia és a német királyok vazallusának tekintett) és mások hercegségére — szakadt. Ezek mindegyike államot alkotott az államban, és uralkodók gyakran hatalmasabbak voltak a királynál.

Az utolsó Karoling uralkodó után a francia nemesség új uralkodónak **Capet Hugó grófot** választotta, aki megalapította a **Capeting-dinasztiát** (987—1328). Első képviselőiknek szinte semmi hatalmuk nem volt az országban, és csak a saját **uradalmukban**, Île-de-France hercegségben uralkodtak. A társadalom különböző rétegeinek támogatására támaszkodva megkezdtek az ország egyesítéséért folytatott harcot.

I. Henrik uralkodása alatt a király hatalmát súlyosan meggyengítették az erőszakos viszályok és az engedetlen hűbéreseket elleni küzdelem. Ebben az időben Franciaország, akárcsak Európa többi része, gazdasági fellendülést élt meg. A fejlődést azonban hátráltatták a belháborúk és a hűbérurak önkénye. Ezért a parasztok, kézművesek és kereskedők egy erős királyi hatalomban voltak érdekeltek, amely egyesítené az országot. Az uralkodók ezt arra használták fel, hogy támogassák a városokat és megvédjék őket a feudális urakkal szembeni harcukban. Cserébe a városok segítettek a királyoknak megfékezni lázadó hűbéreseiket.

A gazdaság fejlődésével a feudális urak és a parasztok közötti kapcsolat gyorsan megváltozott. Egyes hűbérurak megpróbálták a parasztokat több fizetésre kényszeríteni, és azok, akik nem értettek

ELEVENÍTSÉTEK FEL

1. Mikor írták alá Nagy Károly unokái a Verduni szerződést, és miből állt?
2. Mutasd meg a térképen (15. oldal) a Nyugati Frank Királyság határait a Verduni szerződés értelmében.
3. Hogyan keletkezett a „Franciaország” elnevezés és mit jelent??
4. Nevezze meg Franciaország fejlődésének főbb eseményeit a XI. század közepéig.
5. Mi a középkori politikai széttagoltság?

A PARAGRAFUS FELDOLGOZÁSA UTÁN MEGTUDJÁTOK:

- Franciaország egyesítésének hátterét és folyamatait;
- a francia királyok hatalomkoncentrációjának folyamatát;
- hogyan alakult ki a rendi-képviselési monarchia Franciaországban.

A-Z Szótár

Uradalom (lat. domini) — a középkori Európában a király vagy bármely földesúr birtoka, ahol gazdálkodott; általában az uradalom magába foglalta a településeket, erődítményeket, földterületeket, legelőket, erdőket stb.

A FRANCIA (FRANK) KIRÁLYOK DINASZTIÁI

Merovingok (481—751)

Karolingok (751—987)

Capetingek (987—1328)

Valois (1328—1589)

- A Meroving-dinasztia mely képviselőit ismeritek? Miről voltak híresek?

II. Fülöp Ágost. Művész: Louis-Félix Amiel (1837).

- Szerintetek milyen benyomást tett ez a portré a kortársára? Magyarázzátok meg a véleményeteket.

Ukrajna és a világ

A XI. század 40-es éveinek végén I. Henrik király követséget küldött Bölcs Jaroszláv kijevi nagyfejedelemhez azzal a kéréssel, hogy vegye feleségül a lányát, Annát. A házasságkötés után Anna francia királyné lett. I. Henrik feleségeként Anna három fiút szült. 1059-ben I. Henrik a capetingi hagyományoknak megfelelően megkoronázta legidősebb fiát, a 7 éves Fülöpöt, és társuralkodóvá tette. Nem sokkal később I. Henrik meghalt, és Anna Jaroszlavna hat évig uralkodott Franciaországban fia nevében.

egyed, felszabadították őket a függőségük alól, és csak rendszeres fizetést követeltek. A parasztság kordában tartása és a szökevények felkutatása érdekében a kis és közepes méretű feudális uraknak erős központi kormányzatra volt szükségük, ezért elkezdték támogatni az uralkodót. Néhány, urukkal elégedetlen kisebb lovag szintén a királytól kért igazságot.

Az egyház, amely elítélte a belviszályokat, szintén a király oldalára állt. Így a városlakók, a kis- és középnemesek, valamint az egyház támogatásával a francia királyok megkezdték a harcot azokkal szemben, akik akadályozták az ország egyesítését. **I. Fülöp** uralkodásával kezdődött a királyi hatalom megerősödése. Megindította a harcot azokkal a földesurakkal, akiknek kastélyai a birtokaival szomszédosak voltak.

A XII. század elején **VI. «Kövér» Lajos** megfékezte a földesurak önkényeskedését saját birtokain. Élete végén fiát összeházasította Aquitánia egyetlen örökösőnével, Eleonórával, a hatalmas dél-franciaországi hercegséggel. Rövid időn belül azonban elváltak. Eleonóra új férje a későbbi angol Plantagenet-házi uralkodó, **II. Henrik** lett. Miután Anglia trónjára lépett, az angol korona alatt egyesült a Francia Királyság területének közel fele.

II. Fülöp Ágost király jelentős sikereket ért el Franciaország egyesítéséért folytatott harcában. Elvette az angol Plantagenetektől francia birtokaik nagy részét, és a mai Franciaország területének fele a francia király hatalma alá került. Fia, **VIII. Lajos**, az Oroszlán, ellenőrzése alá vonta az ország déli részén található gazdag városokat és Toulouse grófságát.

rnk.com.ua/107552
Dolgozzunk forrással

Puymartin kastély Aquitániában (Franciaország). XIII. század. Modern nézet.

2. Franciaország IX. Szent Lajos és IV. Szép Fülöp uralkodása alatt

- Milyen változások történtek a francia királyságban IX. Szent Lajos és IV. Szép Fülöp uralkodása alatt?

IX. Szent Lajos király szerződést kötött Angliával, amely szerint a franciaországi angol birtokok Akvitánia és Gascogne maradtak. A német császároktól visszavette Dél-Itáliát és Szicíliát.

IX. Lajos számos változást vezetett be az államigazgatásban, amelyek megerősítették a királyi hatalom tekintélyét. A királyi birtokon betiltották a párbajokat. A nemesség vitáit a hűbéri, városi vagy királyi bíróságnak kellett megoldania — a Párizsi Királyi Bíróságnak, amelyet az ország legfelsőbb bíróságának tekintettek. IX. Lajos létrehozta az egységes pénzrendszert az országban. Idővel a királyi pénz kiszorította a helyi pénzeket a forgalomból.

A király felügyeletet vezetett be a királyi hivatalnokok felett, hogy ne fogadjanak el kenőpénzt és ne lopjanak. IX. Lajos uralkodását a Francia Királyság történelmének „aranykorának” nevezték.

IV. Szép Fülöp, akit Franciaországban „Vaskirálynak” neveztek, folytatta az ország egyesítéséért folytatott harcot. Előnyös házasságot kötve megszerezte Champagne-t és Navarra királyságát, majd hosszú harcot kezdett Flandria grófságáért, de kudarcot vallott. 1302 júliusában Fülöp seregét, amely nemesekből állt, súlyosan megverték a flandriai milíciák a Kortrijk mellett az ún. aransarkantyúk csatájában.

A királyi hatalom megerősítését elősegítette a királyi bíróság hatáskörének jelentős növekedése és az állami adószolgálat létrehozása. A hadsereg

✓ Érdekes tények

Az 1302-es courtrai csata „aransarkantyúk csatájaként” vonult be a történelembe. A győzelem tiszteletére Flandria lakói 500 aransarkantyút akasztottak fel a helyi katedrálisban, amelyeket az elesett francia lovagok csizmáiról vettek le.

A kortrijki csata 1302-ben. Miniatúra a «Franciaországi nagy krónikák»-ból. XIV. század.

►► Hogyan kellett volna a miniatúrának ábrázolnia a csata jellegét?

A-Z Szótár

Nemesség — a feudális társadalomban kialakult kiváltságos réteg.

Általános rendi gyűlés — a Francia Királyság legfelsőbb rendi képviseleti tanácsa 1302—1789 között.

Rendi-képviseleti monarchia — kormányzati forma, egy központosított állam, ahol a monarcha hatalma a rendi képviseleti szervekre támaszkodik. A rendi monarchia átmeneti láncszem volt a középkori politikai széttagoltság időszakának monarchiája és az abszolút monarchia között.

IV. Fülöp és családja. Francia miniatúra a XIV. századból.

harcképességének növelése érdekében a nemesi milíciát zsoldossereggel váltották fel.

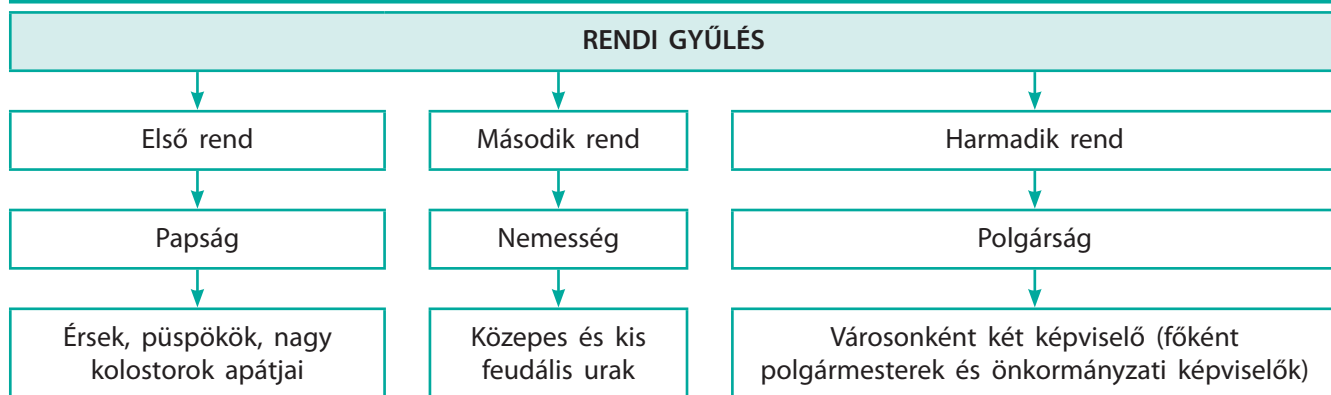
IV. Fülöp politikájának megvalósításához sok pénzre volt szüksége. Hogy ezt megszerezze, találcónyságot mutatott. Az érmék aranytartalmának csökkentése miatt „hamisító királynak” nevezték el. Az országban ez a pénz elértéktelenedéséhez vezetett. IV. Fülöp olasz bankároktól és a templomos lovagrendtől vett fel kölcsönöket. Ezenkívül elkobozta a zsidó uzsorások vagyonát, megadóztatta a papságot és megtiltotta az egyházi tized Rómába történő elszállítását a Francia Királyságból. Ez az utóbbi újítás a király és a pápa konfliktusához vezetett.

1302-ben IV. Fülöp először hívta össze az **Általános rendi gyűlést** hogy biztosítsa támogatásukat. Ezek nem állandóan működtek, a király hívta össze őket, hogy döntéseinek népi jelleget adjanak. Minden rendnek egy szavazata volt. Az Általános rendi gyűlés nem rendelkezett törvényhozói hatalommal, csak a legfontosabb államügyeket hagyták jóvá.

Az Általános rendi gyűlés létrejött a **Rendiképviseleti monarchia** kialakulásáról tanúskodott a Francia Királyságban.

Az Általános rendi gyűlés támogatta a király döntését, hogy az egyházi tized maradjon a Francia Királyságban, és felhívták a lakosságot az ország érdekeinek védelmére a pápával való konfliktusban. IV. Fülöp nyomására egy másik pápát választottak akinek székhelye a francia Avignon városa lett. Ez az esemény az

ÁLTALÁNOS RENDI GYŰLÉS A FRANCIA KIRÁLYSÁGBAN (XIV. SZÁZAD)

- **1.** A korabeli Franciaország mely társadalmi rétegeinek képviselőit fosztották meg a Rendi gyűlés munkájában való részvétel jogától? **2.** Mi bizonyítja, hogy a Rendi gyűlésben előnyben részesítették a világi és egyházi nemesség képviselőit?

ún. „avignoni fogság” — ként (1309—1377), a pápák tartózkodásának időszakaként vonult be a történelembe.

Az új avignoni pápa beleegyezésével a király felszámolta a Franciaországban működő templomos lovagrend központjait. IV. Fülöp jelentős összegekkel tartozott nekik, és még gazdagodni is remélt. A templomos lovagrend legtöbb tagját a király parancsára letartóztatták, és vagyonukat a királyi kincstárhoz rendelték. Azonban semmiféle gazdagságot nem találtak.

- **Dolgozzatok együtt.** Beszéljétek meg IX. Szent Lajos és IV. Szép Fülöp jelentőségét a francia királyság fejlődésében.

✓ Érdekes tények

A templomos lovagrend elleni nyomozás a Francia Királyságban hét évig tartott. A rend nagymesterét, Jacques de Molay-t máglyahalálra ítélték. Ő megátkozta a pápát, a királyt és azok utódait. A történelmi források tanúsága szerint az átok valóra vált. Először, ahogyan a nagymester megjósolta, meghalt V. Kelemen pápa, majd IV. Fülöp király, és utána annak három felnőtt fia. A királyi trón a Capetingek oldalági leszármazottaihoz, a Valoisdinasztiához került.

Jacques de Molay kivégzése 1314-ben. Francia miniatúra a XIV. századból.

FOGALMAZZATOK MEG EGY-EGY ÁLLÍTÁST A KÖVETKEZŐKRE:

- A Capeting-dinasztia uralkodóinak harca hatalmuk megerősítéséért a Francia Királyságban;
- A Francia Királyságban bekövetkezett változások IX. Szent Lajos és IV. Szép Fülöp uralkodása alatt.

III. Dolgozzunk kronológiával

1302

A Rendi gyűlés összehívása a Francia Királyságban

Kérdések és feladatok

Tudjuk

1. Melyik francia uralkodó fia vette feleségül Aquitániai Eleonórát?
A I. Henrik
B I. Fülöp
C VI. Kövér Lajos
D II. Fülöp Ágost
2. Mikor hívta össze a francia királyság a Rendi gyűlést?
3. Rakd sorrendbe a betűket, hogy egy francia király ragadványnevét megkapd. Mi volt ennek a királynak a hozzájárulása az állam fejlődéséhez?

V	R	Ö	K	É
---	---	---	---	---

Elemezzük és megmagyarázzuk

4. Szerinted szükséges volt-e Franciaország egyesítése annak további fejlődése érdekében? Indokolt választ adj.
5. IX. Szent Lajos és IV. Szép Fülöp példáján keresztül magyarázd el, hogy milyen körülmények között lehet egy személynek jelentős hatása az események menetére.

Alkalmazunk és létrehozunk

6. Mutasd be a térképen (2. előzéklap) a Francia Királyság fejlődésével kapcsolatos eseményeket ebben az időszakban.
7. Oldd meg a kronológiai feladatokat. 1) Hány év telt el a Francia Királyságban a Rendi gyűlés összehívása óta addig az évig, amikor ti tanulmányozzátok a középkori történelmet? 2) További források alapján derítsd ki I. Fülöp király uralkodásának éveit, és állapítsd meg, hogy ki uralkodott ez idő alatt Ruszban.
8. **Dolgozzatok párban.** Készítsetek egy táblázatot „A francia királyok küzdelme hatalmuk megerősítéséért és az ország egyesítéséért.

Király	A kormány megerősítése és Franciaország egyesítése érdekében hozott intézkedések

9. **Dolgozzatok kis csoportokban.** További források alapján állítsatok össze egy kiállítási tárgyak válogatását a középkori Európa virtuális múzeuma számára, „A Francia Királyság az érett középkorban” című kiállításához.
10. További források alapján készítsetek beszámolót „IV. Fülöp győzelmei és vereségei” témában.

§ 15. Angol Királyság

1. Anglia normann hódítása

- Miért volt lehetséges Anglia normann hódítása, és hogyan történt?

A dánok elleni harcban az angolszászok segítségére volt Normandia hercegsége az Észak-Franciaország partvidékén. 1066-ban, az angol király halálát kihasználva, Normandia hercege, Vilmos elhatározta, hogy megszerzi az angol trónt. A herceg nagy serege betört az országba. **1066-ban** Vilmos legyőzte a Harold király által vezetett angol sereget a **hastingsi csatában**. A király életét vesztette.

A normann herceg serege bevonult Londonba, és ő lett Anglia új királya **Hódító Vilmos** néven. Az angolszász nemesség, amely nem ismerte el a hatalmát, elvesztette birtokait. A király lett a legnagyobb földbirtokos, és földeket adományozott híveinek — a **báráknak**.

A király és a bárók kővárak építésébe kezdtek Angliában. Londonban, a Temze partján épült fel a Tower királyi vár, amely az új király hatalmának szimbólumává vált. Idővel béke

✓ Érdekes tények

Az utolsó angol király, Hitvalló Edward, nem hagyott közvetlen örökösöket. 1064-ben legnagyobb hűbéresét, Haroldot jelölte ki utódjául a trónon. Nem sokkal később Normandia hercege, Vilmos kiszabadította Haroldot fogságából. Hálából Harold tanúk jelenlétében önként elismerte Vilmost az angol korona örökösének. Edward halála után az angol nemesség Haroldot választotta új királynak. Vilmos azonban ezt nem ismerte el, és igényt tartott a koronára, Harold esküszegésére hivatkozva. A pápa támogatta Vilmos trónigényeit.

ELEVENÍTSÉTEK FEL

1. Mikor kerültek a Brit-szigetek római uralom alá?
2. Mikor és hogyan alakultak ki az angolszász királyságok?
3. Mutasd meg az angolszász királyságokat a térképen (26. oldal), és add meg a nevüket.
4. Hogyan kezelte Nagy Alfréd király a normannok támadásait?

A PARAGRAFUS FELDOLGOZÁSA UTÁN MEGTUDJÁTOK:

- az Angol Királyságban bekövetkezett változásokat a normann hódítás után;;
- az ország fejlődését a Plantagenetdinasztia első uralkodóinak idején;
- a Magna Carta és az angol parlament jelentőségét a társadalom és az állam számára.

Egy angolszász gyalogos (1) és egy normann íjász (2).
Modern rekonstrukció.

A hastingsi csata jelenetei 1066-ból a franciaországi Bayeux város falikárpitjáról: az angol sereg visszaveri a normann lovasság támadásait (1); az angol király, Harold halála (2).

uralkodott az ország megszűntek a dán támadások és a nemesség közötti viszályok. I. Vilmos olyan rendszert vezetett be, amelyben minden vazallus nemcsak saját hűbérurának, hanem a királynak is alávetette magát. Az országot grófságokra osztották, amelyek élén a király által kinevezett seriffek álltak. Ők feleltek az adók beszedéséért a királyi kincstár számára, igazságszolgáltatást gyakoroltak, és a grófságokat a király nevében irányították.

Az átalakítások, amelyeket I. Vilmos elindított, megerősítették a királyi hatalmat, és Anglia központosított állammá vált. Politikáját fiatalabb fia, **I. Henrik** folytatta. Az ő uralkodása alatt jelentősen megnőtt az állandó Királyi Tanács szerepe. Ennek tagjai voltak az állam legfőbb tisztségviselői: a királyi kincstárnok, a kancellária vezetője, a bírák és a királyhoz hű nemesi képviselők. A legfelsőbb ábgíri öntézménnyé a Királyi Tábla Bírósága

Londoni Tower.
Modern nézet.

vált. A király megbízásából a bírák grófságokba utaztak, és ott bírósági ügyeket intéztek.

2. Az első Plantagenetek

► Miről voltak hírek az első Plantagenetek?

I. Henrik halála után, aki nem hagyott maga után örökös, húsz évig tartó belviszály kezdődött. Trónra az unokája, a fiatal Anjou gróf, Henrik lépett, aki megalapította a **Plantagenet-dinasztiát**, amely a XIV. század végéig uralkodott az országban. **II. Plantagenet Henrik** néven vált ismertté.

II. Henrik erőfeszítéseit a királyi hatalom megerősítésére összpontosította az országban. Először is elrendelte a földesurak kastélyainak lerombolását. Emellett a király bevezette a bírósági reformot. Mostantól minden szabad ember Angliában bizonyos összegért fordulhatott a királyi bírósághoz, megkerülve a bárók bíróságát. Az országot járó királyi bírák az ügyek helyszíni tárgyalására esküdtszéki tagokat vontak be. Ők 12 helyi lakosból álltak, akik esküt tettek a Bibliára, hogy becsületesen teljesítik feladataikat. Az ügy kivizsgálása után jelentést tettek a királyi bírónak, aki büntetést szabott ki vagy felmentette a vádlottat. Így alakult ki az esküdtszék, amely még ma is működik.

II. Henrik katonai reformokat is végrehajtott. A lovagok, mint a király hűbéresei, szolgálata korlátozott volt egy meghatározott napok számában évente. A király megengedte néhány lovagnak, hogy ne szolgáljanak, cserébe «pajzspénzt» fizettek neki, amelyből zsoldos lovassereget tartott fenn. Ezzel egy időben megerősítették a milíciát: minden szabad embert köteleztek, hogy rendelkezzen fegyverrel, és a király hívására azzal jelenjen meg.

II. Henrik megpróbálta az angol egyházat az irányítása alá vonni. Az egyház vezetője, Thomas Becket canterburyi érsek, határozottan ellenezte ezt. Amikor Thomas Becketet megölték (egyések szerint a király titkos parancsára történt), az ügybe a pápa is beavatkozott. Az egyházból való kiközösítés veszélye miatt II. Henrik kénytelen

✓ Érdekes tények

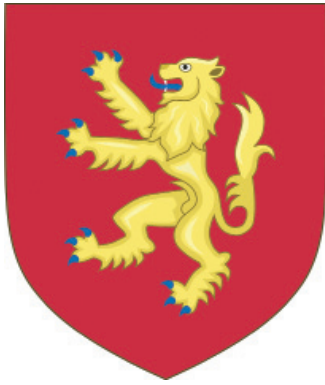
1086-ban I. Vilmos Hódító király parancsára népszámlálást tartottak Angliában. Az elkészített listák a „Ítéletnap Könyv” (Domesday Book) nevet kapták, mivel azt tartották, hogy Isten is hasonló könyv alapján fogja megítélni az embereket. A népszámlálás valódi célja azonban az volt, hogy kiderüljön, hány adófizető él az országban. Sok szabad parasztot, akik a normann hódítás előtt függetlenek voltak, függő helyzetüként írtak be a könyvbe.

II. Henrik. Kép az „Utazás Walesben” című könyvből (Thomas Pennant). 1781.

■ Постать в історії

II. Plantagenet Henrik (1154—1189) fontos szerepet játszott Anglia történetében. II. Henrik jó oktatásban részesült, és hat nyelven beszélt. Óriási birtokok felett uralkodott, amelyek között Anglia és Normandia mellett örökölt földjei Franciaországban — Anjou, Poitou, Touraine és más területek is szerepeltek. Eleonóra aquitániai hercegnővel kötött házassága után II. Henrik megkapta az ő birtokait is. II. Plantagenet Henrik idejét a tudósok „Anjou Birodalomnak” nevezték.

Anglia királyi címere.
XII. század.

Földnélküli János.
Ismeretlen művész.

volt megbánást tanúsítani és lemondani az egyház reformjára vonatkozó terveiről.

II. Plantagenet Henriket a középkori Anglia egyik legsikeresebb királyának tartják. Utódai uralkodása alatt az ország fokozatosan hanyatlásnak indult.

3. Magna Carta

► Hogyan jött létre a Magna Carta, és mi volt a jelentősége?

A következő angol király, **I. Oroszlánszívű Richárd** (II. Henrik fia) sikeres hadvezér, tehetséges költő és zenész volt, de meglehetősen gyenge uralkodó. Ideje nagy részét háborúkban töltötte.

Utódja, **Földnélküli János**, uralkodását a francia király elleni harcnak szentelte. A II. Fülöp Ágost elleni háborúban elvesztette francia birtokainak nagy részét. Földnélküli János a pápával is harcba szállt, de szintén vereséget szenvedett. Elismerte a pápa hűbéresének magát, és évente adót fizetett neki.

Az adók folyamatos emelése és a sikertelen királyi háborúk elégedetlenséget váltottak ki az országban. Ezzel egyidejűleg az angol bárók harcot kezdtek jogaik kiterjesztéséért. Ennek apropója a király bejelentése volt egy újabb Francia Királyság elleni háború előkészületeiről. A lovagok nem akartak részt venni benne, és lázadást szítottak. A lázadók London felé vonultak, és a lakosság

■ Dolgozzunk forrással

A Magna Carta Libertatum-ból (1215)

9. Sem Mi, sem hivatalnokaink nem foglalnak le valamely birtokot vagy jövedelmet adósság fejében, amíg az adós ingó vagyona elegendő az adósság visszafizetéséhez; és az adós kezeseit nem kényszerítik a fizetésre, amíg maga a fő adós képes megfizetni az adósságot.

13. London városa megtarthatja minden ősi szabadságát és szabad szokásait a földön és a vízen egyaránt. Ezenkívül azt akarjuk és engedélyezzük, hogy minden más város, városka, falu és kikötő is megtartsa minden szabadságát és szabad szokásait.

...39. Egyetlen szabad embert se fogjanak el, vessenek tömlöcbe, fosszanak meg javaitól, helyezzenek törvényen kívül vagy száműzzenek, vagy más módon ne tegyenek tönkre, s mi sem fogunk ellene támadni, se mást nem fogunk ellene küldeni törvényes ítélet nélkül, melyet a vele egyenlők (pares sui) hoztak hazája törvénye alapján.

► **Dolgozzatok párban.** Beszéljétek meg és válaszoljatok a kérdésekre.

1. Milyen jogokat adott a király a különböző társadalmi rétegeknek? **2.** Hogyan érted a 39. cikkely igazságszolgáltatási elvét? **3.** Megváltoztatta-e a Magna Carta a király hatalmának terjedelmét? Magyarázd meg a véleményed.

«**Magna Carta Libertatum**» 1215-ből latin charta szóból — „oklevél”, „papír”) — az első törvényhozási aktus Anglia történetében, amely rögzítette az egyes emberi jogokat.

Földnélküli János aláírja a „Magna Carta Libertatum»-ot, 1215.

Metszet. Művész: Edmund Evan (James William Edmund Doyle festménye alapján).

támogatásával elfoglalták azt. Földnélküli János király, akit a lázadók fogságba ejtettek, beleegyezett követeléseikbe, és **1215-ben** aláírta a **Magna Carta Libertatumot**.

A Magna Carta 63 cikkelyt tartalmazott, amelyek többsége a bárók érdekeit védte és korlátozta a király hatalmát. Fontossága abban rejlik, hogy a világon először hirdette ki a személyes szabadság elvét, amely az emberi és polgári jogok alapja lett. Ezenkívül nemcsak a nemességet védte meg a királyi önkénnytől, hanem a lovagokat és polgárokat is a nemesség elnyomásától.

Később azonban a király nem tartotta be a Magna Cartát. Háború kezdődött, amelynek közepette Földnélküli János meghalt.

4. «Montfort parlamentje»

- Milyen események vezettek a «Montfort-parlament» létrejöttéhez az Angol Királyságban?

Az angol bárók új királynak János kiskorú fiát, III. Henriket ismerték el. Henrik idegeneknek adott posztokat és földeket, ami felháborította a bárókat. A polgárok, lovagok és szabad parasztok szintén elégedetlenek voltak a tisztviselők számának gyors növekedésével és visszaéléseikkel. 1258 tavaszán, a terméshiány és az éhínség ellenére, a király a bárók jövedelmének harmadát követelte a Szicíliai Királyság meghódítására. A bárók megtagadták ezt a kérést és összehívták a «dühös tanácsot», amely gyakorlatilag átvette a hatalmat.

Angliában háború tört ki a bárók és a király között. A király ellenségeit Simon de Montfort gróf vezette. 1264 tavaszán legyőzte a királyi sereget és elfogta III. Henriket. Egy időre Simon de Montfort az állam kormányzója, **lordprotektora** lett. **1265** januárjában Westminsterben először hívta össze a gyűlést, amelyre a magas rangú egyházi és világi nemesség képviselőin kívül minden grófságból két lovagot és minden nagyobb városból két polgárt hívott meg. A lovagokat a grófságok szabad adófizetői

III. Henrik koronázása.
XIII. századi angol miniatúra.

A-Z Szótár

Lordprotektor — Angliában annak a személynek a címe, akit az állam uralkodójává kiáltottak ki.

Parlament (a francia *parler* — „beszélni” szóból) — a legfőbb képviseleti, többnyire választott állami intézmény, egyes államok törvényhozó testülete.

Simon de Montfort. A chartres-i katedrális (Franciaország) egyik ólomüveg ablakának rajza.

választották, a polgárokat pedig a városi önkormányzati szervek. Ezt az ülést **«Montfort parlamentjének»** nevezik. Mivel a parlament választott személyekből állt, időnként az első képviseleti angol parlamentként is emlegetik. «Montfort parlamentje» megalapozta a rendi képviseletet Anglia kormányzati rendszerében.

A király feletti győzelem nem vetett véget a háborúnak. A parasztok feldúlták a király híveinek birtokait, és megtagadták a bárók számára végzett munkát. A legtöbb báró, megrémülve a háborútól, visszatért a király oldalára. Simon de Montfort serege vereséget szenvedett, ő maga pedig a csatában elesett. III. Henrik király hatalmát helyreállították. Azonban a háború évei alatt minden konfliktusban résztvevő fél rájött, hogy figyelembe kell venniük egymás érdekeit.

Az angol parlament alapvető jogai a XIII. század második felében és a XIV. század elején alakultak ki. **1295-től** az angol parlament rendszeresen ülésezett. Megkapta a jogot az adók jóváhagyására és törvények kiadására. A XIV. század 40-es éveiben a parlament kétkamarás lett. A felsőházat **Lordok Házának** nevezték, és egyházi lordokból (érsekek, püspökök és apátok) és világi lordokból (bárók) állt. Az alsóházat **Képviselőháznak** nevezték, és lovagokból és polgárokból állt. A parasztok nem voltak képviselve a parlamentben.

Így a **XIII–XIV.** században Angliában központosított állam alakult ki, amely **rendi-képviseleti monarchiaként** működött.

Kérdések és feladatok

Tudjuk

1. Ki lett Anglia királya a normann hódítás következtében?
A I. Vilmos
B I. Oroszlánszívű Richárd
C I. Henrik
D Földnélküli János
2. Ki írta alá a Magna Chartát?

3. Egészítsd ki a szót a hiányzó betűkkel, hogy megkapd annak a képviseleti intézménynek a nevét, amelyet Angliában, 1265-ben Simon de Montfort hozott létre.

	A			A		E		
--	---	--	--	---	--	---	--	--

Elemezzük és megmagyarázzuk

4. Egyetértesz-e azzal az állítással, hogy Anglia normann hódítása nem befolyásolta az ország fejlődését? Adj indoklással alátámasztott választ.
5. Milyen jelentősége volt az első Plantagenet uralkodók időszakának az Angol Királyság számára? Adj indoklással alátámasztott választ.
6. Helytálló-e az az állítás, hogy a „Magna Carta” védelmet nyújtott a lovagoknak és a polgároknak a nemesség elnyomása ellen? Fejtsd ki a véleményedet.
7. Hasonlítsd össze a franciaországi Általános Rendi gyűlést és az angliai „Montfort-parlamentet”. Mi volt bennük közös, és miben különböztek?
8. Keresd meg a térképen (2. előzéklap) az Angol Királyság fejlődéséhez kapcsolódó eseményeket ebben az időszakban. Magyarázd el ezek szerepét az állam történetében.

Alkalmazunk és létrehozunk

9. Oldjátok meg a kronológiai feladatokat. 1) További források alapján derítsd ki, melyik uralkodó vezette a Francia Királyságot a hastingsi csata idején. 2) Hány év telt el a „Montfort-parlament” létrehozása óta ahhoz az évhez képest, amikor a világtörténelem tankönyvet, amelyből tanulsz, kiadták?
10. **Dolgozzatok kis csoportokban.** További források alapján készítsetek összeállítást egy középkori Európa történetét bemutató virtuális múzeum „Az Angol Királyság az érett középkor idején” című kiállításához.
11. Készíts egy bejegyzést a közösségi média számára „Az első Plantagenet uralkodók időszaka Anglia történelmében” témában.
12. Írjon elbeszélést Anglia normann hódításáról a következők egyikének szemszögéből: 1) angolszász nemes képviseletében; 2) normann herceg, Vilmos támogatójaként; 3) angol parasztként (választható).
13. **Oktatási játék:** „Találd ki a hőst (hősnőt)”. A játék szabályai. A tanár kitalál egy történelmi személy nevét a paragrafus tartalma alapján. A tanulóknak meg kell próbálniuk kitalálni a személyt egy meghatározott számú kérdés segítségével (például tízzel). A tanár csak „igen”, „nem” vagy „részben” válaszokat adhat.

FOGALMAZZATOK MEG EGY-EGY ÁLLÍTÁST A KÖVETKEZŐKRE:

- 1066-os normann hódítás, amely új fejezetet nyitott Anglia történelmében;
- A Magna Carta aláírása, amely nemcsak Anglia, hanem egész Európa számára is fontos esemény volt.

III Dolgozzunk forrással

- 1066** ● A hastingsi csata. Anglia normann hódítása
- 1215** ● A Magna Charta aláírása
- 1265** ● A „Montfort Parlament” megalakulása az Angol Királyságban

§ 16. A Szent Római Birodalom és az itáliai államok

ELEVENÍTSÉTEK FEL

1. Mikor és hogyan jött létre az I. Ottó által vezetett birodalom?
2. Mi volt Itália sorsa a Római Birodalom bukása után?
3. Mit tudsz a Pápai Államról?
4. Mi az az investitúra?
5. Mi volt a különbség a Nagy Károly és I. Ottó által kikiáltott birodalmak között?

A PARAGRAFUS FELDOLGOZÁSA UTÁN MEGTUDJÁTOK::

- A legnagyobb hatalmú uralkodókat a Szent Római Birodalomban;
- Miért kezdődött és milyen következményekkel járt a római pápa és az uralkodó közötti küzdelem;
- A Pápai Állam szerepe Európa és Olaszország történelmében.

IV. Henrik császár és VII. Gergely pápa Canossában. Michael Zeno Diemer festménye, 1939.

A „Canossa” szó az 1077-es események után a világi hatalom alávetettségének szimbólumává vált, és a „Canossa-járás” kifejezés mély megaláztatást jelent, amikor a legyőzöttek meg kell aláznia magát a győztes előtt.

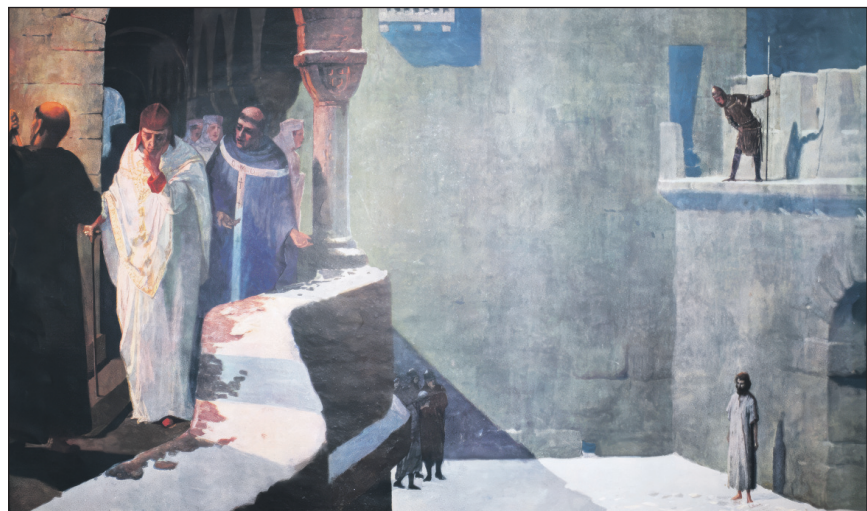
rnk.com.ua/107553
Nektek, kíváncsiaknak

1. Az császár és a római pápa közötti konfliktus. «Canossa-járás»

► Mi volt az oka IV. Henrik császár „Canossa-járásának”?

A XI. század második felében kiéleződött a konfliktus a császár és a római pápa között. Ennek oka **VII. Gergely** pápa (1073—1085) által végrehajtott katolikus egyházi reformok voltak. Különösen az investitúra eltörléséről szóló döntés váltotta ki **IV. Henrik** német császár (1056—1106) haragját. A neki hűséges püspökökre támaszkodva a császár megfosztotta VII. Gergelyt pápai tisztségétől. Ekkor a pápa kiközösítette IV. Henriket az egyházból, és felmentette alattvalóit az uralkodónak tett esküjük alól. Ezt kihasználva, a IV. Henrikkel elégedetlen földesurak lázadást indítottak a császár ellen. IV. Henriknek meg kellett keresnie a megbékélést. **1077** telén a császár elment a pápához az északolaszországi Canossa várába. Három napig állt mezítláb, bűnbánó ruhában a kapuk előtt, amíg meg nem kapta VII. Gergely bocsánatát.

IV. Henrik nem felejtette el a megaláztatást. 1084-ben nagy sereggel Rómába vonult és

A SZENT-RÓMAI BIRODALOM a XIII. században

- Német Királyság 925-re
- A szláv földek, amelyeket I. Madarász Henrik (919-936) uralkodása alatt csatoltak Németországhoz.
- Itália a Német-római Birodalom részeként 951-től
- A Szent Római Birodalom határai 962-ben.
- Burgundiai Királyság, beolvastva a Szent Római Birodalomba 1032-ben
- Itália II. Frigyes uralkodása alatt (1197-1250)
- A XI-XIII. században a Birodalom által meghódított szláv földek.
- Meghódított szláv törzsek.
- Szláv földeken létrehozott német feudális birtokok
- Azok a területek, amelyeket a Birodalomhoz csatoltak a XV. század végéig
- A Birodalom keleti határai a XV. század végén
- A Birodalom által elvesztett ter-ek
- Svájc a XV. században
- A pápa birtokai a X. és XII. században.
- A Pápai Állam területe a XIII-XV. században

► Milyen irányokba terjeszkedett a Szent Római Birodalom? Mi vonzotta a császárokat ezekhez a területekhez?

Császári korona (Nagy Károly koronája) — A Szent Római Birodalom királyainak és császárainak koronája.

Guelfek középkori vára Verona tartományban (Olaszország). Modern nézet.

A guelfek kastélyának erősített falai négyszögletes fogazattal.

elfoglalta a várost. VII. Gergely délre, Olaszországba menekült, ahol hamarosan meghalt. Az uralkodók és a pápák közötti konfliktus azonban ezzel nem ért véget. Az uralkodók harcai negatívan befolyásolták a birodalom fejlődését. Az uralkodók, hogy minél több támogatót szerezzenek a pápák elleni hadjáratokhoz, bőségesen osztogatták a címeket és földeket hűbéreseiknek, ezzel megerősítve őket. Ugyanezt tették a pápák is. Végül már a hűbéresek kezdték diktálni akaratukat a szeniorjaiknak. Ennek eredményeképpen az uralkodó főhűbéressé vált, akit a hűbéresek választottak. Még életében kényszeríthette utódja megválasztását, de a választás elve megmaradt.

►► **Dolgozzatok együtt.** «Képzletbeli mikrofon» módszer. Osszátok meg gondolataitokat arról, hogy miért volt konfliktus a pápák és a császárok között.

2. Itáliai államok

►► **1.** Miért nem voltak érdekelték az észak-itáliai és németországi városok abban, hogy a Szent Római Birodalomban erős császári hatalom legyen? **2.** Az itáliai társadalom mely rétegei tudták támogatni az uralkodókat?

Az uralkodók és a pápák közötti konfliktus fokozódott, miközben az Appennin-félszigeten nőtt az egyes államok, feudális birtokok és városok száma. Itália központját a Pápai Állam foglalta el, amely kettéosztotta az országot. Ez lehetetlenné tette az ország egyesítését egészen a XIX. század közepéig. A pápa birtokain, az egyházi hatalom mellett, világi hatalmat is gyakorolt, mint bármelyik európai uralkodó. A XIII. században a pápák az uralkodókkal vívott harcban kiterjesztették birtokaikat a szomszédos területek bekebelezésével, de a helyi hatalom a nagyobb földesurak kezében maradt.

A ghibellinek
középkori vára
Saint-Pierre-ben
(Olaszország).
Modern nézet.

A ghibellinek
kastélyának
erődített falai
fecskefarok alakú
fogazattal.

Számos terület Észak-Itáliában formálisan az uralkodók birtokában volt. A kereskedelemnek és kézművességnek köszönhetően ezekben a városokban gyors fejlődés ment végbe. A XI–XII. században a legtöbb város önkormányzati joggal rendelkező kommuna lett. Azonban a pápák és uralkodók közötti konfliktus befolyásolta a városok belső életét. Élesedett a harc a pápák (guelfek) és az uralkodók (ghibellinek) hívei között.

Dél-olaszországi városok a mediterrán kereskedelem központjai voltak. Bizánc hatalma itt tartott ki legtovább. Egy ideig az arabok uralták ezt a területet, majd a normannok hódították meg a XI. században. II. Roger szicíliai király 1130-ban egyesítette Dél-Itáliát és Szicíliát egy erős Szicíliai Királyságban, amelynek fővárosa Palermo lett. A szicíliai királyok közvetlen hűbéresei voltak a római pápának, de független politikát folytattak.

A Szicíliai Királyságban különböző népek (olaszok, görögök, arabok, normannok) békésen éltek együtt. Vallási tolerancia uralkodott, ami hozzájárult az állam virágzásához. Később azonban ezek a földek hanyatlásnak indultak a pápák és uralkodók közötti konfliktus miatt. A mediterrán kereskedelem központja végül Észak-Itáliába, Genova és Velence városaiba helyeződött át.

A guelfek és ghibellinek csatája
Montaperti közelében 1260-ban.
XIV. századi miniatúra Giovanni Villani
krónikájából.

► További források segítségével
tájékozódj a csatáról, és írd róla egy
rövid történetet.

rnk.com.ua/107554
Nektek, kíváncsiaknak

A Szent Római Birodalom címere.
XIII. század — XV. század eleje.

I. Barbarossa Frigyes.
Rézmetszet. 1847.

Dolgozzunk forrással

I. Barbarossa Frigyes császár felhívásából a rómaiakhoz

„Róma már nincs Rómában.
Szeretnétek újra látni az egykori
római dicsőséget, a táborok ügyes
berendezkedését, a vitézséget és a
fegyelmet? Mindez velünk együtt jött
át az uralkodói hatalommal. Én vagyok
a törvényes uralkodótok.”

- ▶ 1. Miért volt vonzó a római császárok hatalma a középkori uralkodók számára?
- 2. Mivel igazolta a császár a Róma feletti hatalmát?

3. A Stauf-dinasztia. A császárok hatalmának felemelkedése és bukása

- ▶ 1. Miért törődtek keveset a Staufenek Németország belső problémáival? 2. Mi biztosította a Stauf-dinasztia hatalmát?

A birodalom elveszett hatalmát három uralkodónak sikerült visszaállítania a Hohenstaufdinasztiából. **I. Frigyes Barbarossa (Rótszakállú) császár (1155—1190)** uralkodása alatt a birodalmat Szentnek kezdték nevezni, bár hivatalosan csak **1254-től** rögzült ez a név. Ez, Frigyes szerint, függetlenségét hangsúlyozta a pápától. Állította, hogy birodalmát Isten szentelte fel, nem pedig a pápa. 1157-ben a pápa engedelmességet követelt Frigyesről. Válaszul a császár háborút indított, észak-itáliai városokat akart meghódítani. Fenygetést érezve, 15 város szövetségre lépett — a Lombard Ligába. 1176 májusában a Lenyánói csatában a Lombard Liga serege legyőzte Frigyes hadseregét. Végül a császárnak be kellett érnie formális hatalommal Észak-Itália felett.

I. Frigyes fia, VI. Henrik (1191—1197), folytatta a birodalom megerősítését. Sikerült meghódítani a Szicíliai Királyságot, és egyszerre négy koronát birtokolt: német, olasz, szicíliai és császári. Függségét elismerte az aragóniai király és még I. Oroszlánszívű Richárd angol király is.

II. Frigyes (1212—1250), következő uralkodóként megpróbálta megtartani a hódításait és megszelídíteni a pápákat, de csak gyengítette a birodalmat.

A Hohenstauf-dinasztia utolsó képviselőjének halála után kezdődött a birodalomban az interregnum korszaka (1254—1273). Száznyi világi és egyházi birtok, szabad város és külön lovagi terület jött létre.

Az interregnum idején a császárt hét legnagyobb hatalmú fejedelem, az úgynevezett választófejedelmek választották. A császári koronára a Habsburg és a Luxemburgi dinasztiák képviselői pályáztak.

1273-ban a választófejedelmek Habsburg Rudolf grófot választották császárnak, aki nem

VI. Henrik. Középkori miniatűr.

II. Frigyes, a Szent Római Birodalom császára Palermóban.
Művész: Arthur von Ramberg (1865).

rendelkezett jelentős birtokokkal és gazdagsággal. A fejedelmek azt remélték, hogy végrehajtja az akaratukat. Azonban Rudolf gyorsan elfoglalta a Cseh Királyságot és annak birtokait: Ausztriát, Stájerországot, Karintiát és Krajnát. Ezen kívül kiterjesztette hatalmát Elzászra és Svájcra. Ennek következtében a Habsburgok birtokába került a birodalom legnagyobb hercegsége, Ausztria, amely később külön európai állammá vált — Ausztriává.

A Szent Római Birodalom gyengülése új politikai képződményt hozott létre — az Ósvájci Konföderációt. **1291-ben** három alpesi terület (kanton) közösségei — Schwyz, Uri és Unterwalden — egyesültek, hogy ellenálljanak I. Habsburg Rudolf császár hódítási kísérleteinek. A császár és utódai megpróbálták birtokaikat egyesíteni, de a szabad parasztok ennek útjába álltak. A néphagyomány szerint a Habsburgok elleni harcot Tell Vilmos vezette. 1315-ben a parasztok Morgarten hegyénél megsemmisítő vereséget mértek a Habsburgok seregére. Ezt követően további öt városi kanton csatlakozott a Svájci Szövetséghez. Svájc függetlenségét véglegesen csak 1648-ban ismerték el.

Tell Vilmos szobra.
Schaffhausen (Svájc).

► Milyen eljárást vezettek be a császárválasztásra a XIII. században?

rnk.com.ua/107555
Nektek, kíváncsiaknak

FOGALMAZZATOK MEG ÁLLÍTÁSOKAT A KÖVETKEZŐKRE:

- a Szent Római Birodalom fejlődésének jellemzőire;
- a Hohenstauf-dinasztia legkiemelkedőbb uralkodóira;
- az uralkodók és a római pápák közötti harcra és annak hatására a Szent Római Birodalomra és Itáliára.

III. Dolgozzunk kronológiával

- 1077** „Canossa-járás”
A Római Birodalmat hivatalosan Szentnek kezdték nevezni
- 1254**
- 1273** A Habsburg-dinasztia uralkodásának kezdete
- 1291** Az Ósvájci Konföderáció megalakulása

Kérdések és feladatok

Tudjuk

- Melyik dinasztia alatt érte el legnagyobb hatalmát a Szent Római Birodalom?
A Habsburgok B Stauf-háziak
C Lukszenburgia D Guelfek
- Mikor vált Szentté a Római Birodalom?
- Egészítsd ki a szót a hiányzó betűkkel, hogy megkapd azoknak a fejedelmeknek a nevét, akiknek joguk volt császárt választani a Szent Római Birodalomban.

	Á			Z		F						E	
--	---	--	--	---	--	---	--	--	--	--	--	---	--

Elemezzük és megmagyarázzuk

- Egyetértesz azzal az állítással, hogy az uralkodók és a pápák közötti harc befolyásolta a birodalom fejlődését? Adj megalapozott választ.
- Valóban igaz, hogy a «Canossa-járás» nem bizonyította az uralkodók vereségét a pápákkal vívott harcban? Magyarázd meg a véleményed.
- Hasonlítsd össze Olaszország különböző régióinak (észak, közép és dél) fejlődését. Mi befolyásolta leginkább fejlődésüket? Milyen szerepet játszott a Pápai Állam Itália és Európa életében?
- Dolgozzatok párban.** Miért változott a birodalom neve: Római Birodalom — Szent Római Birodalom — Német-római Birodalom?
- Mi volt a Stauf-dinasztia uralkodásának jelentősége a Szent Római Birodalom számára? Milyen fő problémákat kellett megoldaniuk az uralkodóknak? Fejtsd ki a feltételezéseidet, hogy miért érdekelték kevésbé az uralkodókat német birtokaik.

Alkalmazunk és létrehozunk

- Mutasd meg a térképen (109. oldal) azokat az eseményeket, amelyek megváltoztatták a Szent Római Birodalom határait. Mely új régiókat akarták meghódítani az uralkodók?
- Oldjátok meg a kronológiai feladatokat. 1) Hány évig uralkodott a Stauf-dinasztia? 2) Mennyi idő telt el a Római Birodalom újjáéledésétől a Szentté nyilvánításáig?
- Dolgozzatok kis csoportokban.** További források alapján készítsetek gyűjteményt egy virtuális múzeum kiállításához a következő témák egyikéről (választható): 1) «A Szent Római Birodalom a kései középkorban»; 2) «Stauf-dinasztia uralkodói».
- Írj egy történetet az uralkodók itáliai hadjáratairól a következő személyek nézőpontjából: 1) A római pápa képviselője; 2) A Lombard Liga híve; 3) A császári hadsereg lovagja. (Választható).

§ 17. A Bizánci Birodalom felemelkedése és bukása. A Nagyszeldzsuk Birodalom. Közép- és Kelet-Európa államai

1. Bizánc és a szeldzsuk törökök. A szeldzsukok állama

- Melyik csata vezetett Bizánc keleti birtokainak elvesztéséhez?

Az állandó háborúk, amelyeket Bizánc a XI. század elején folytatott, kimerítették. A bizánci nemesség meg volt győződve arról, hogy jobban tudná irányítani az államot, mint a császár. Mialatt a hatalomért folyt a küzdelem, a hadsereg meggyengült, és a birodalom ellenségek által körülvéve találta magát. A Balkánra a Fekete-tenger melletti sztyeppékről betörtek a besenyők és a bolgárok. A normannok elfoglalták a bizánciak utolsó birtokait Itáliában. Azonban a legveszélyesebb ellenségeivé a szeldzsuk törökök váltak, akik a keleti határok felé nyomultak.

A szeldzsuk törökök az oguzok, egy IX–X. században Közép-Ázsiát benépesítő török nyelvű törzs részei voltak. A X. század végétől gyakran turkménnek nevezték őket (feltehetően az oguzok, akik felvették az iszlámot, így nevezték magukat). Később aktívan részt vettek a mai török, azeri és turkmén etnikumok kialakításában.

A X. század közepén az oguzok között kiemelkedett a Szeldzsuk klán. 1038-ban egy Szeldzsuk uralkodó, Togril bég szultánnak nyilvánította magát és hódításokat kezdett. Még az Arab Kalifátus uralkodója is kénytelen volt elismerni őt szultánnak és a «Kelet és Nyugat királyának». Togril bég és utódai rövid idő alatt meghódították Közép-Ázsia, Irán, Irak, a Kaukázus, Szíria és csaknem az egész Kis-Ázsia területeit. Egy új nagy muszlim állam, a Szeldzsuk Szultanátus jött létre, amely valójában egy nomád birodalom volt.

1068-ban IV. Rómanosz bizánci császár háborút indított a szeldzsuk törökök ellen. A

ELEVENÍTSETEK FEL

1. Milyen következményekkel jártak az arab hódítások Bizánc számára?
2. Közép- és Kelet-Európa mely államai alakultak ki a VIII–XI. században??
3. Hogyan zajlott Közép-Kelet-Európa államainak keresztény hitre térítése?

A PARAGRAFUS FELDOLGOZÁSA UTÁN MEGTUDJÁTOK:

- hogyan befolyásolta a szeldzsuk törökök betörése Bizánc sorsát;
- milyen jellemzői vannak a Szeldzsuk Szultanátus történetének;
- melyik dinasztia alatt élte Bizánc a felemelkedését;
- miért erősödött meg a katolikus egyház egyes közép-kelet-európai országokban, míg másokban az ortodox egyház.

A-Z Szótár

Klán — itt: olyan rokonok csoportja, akiket közös gazdaság és életmód köt össze.

Szultán — keleti országok egyes uralkodóinak címe.

Nomád birodalom — a hatalom szervezésének egy sajátos formája, amely jellemző a nomád életmódot folytató társadalmakra, és amely hódítások eredményeként alakult ki.

!! Vegyétek figyelembe

A nomád birodalmak alapját a sztyeppék képezték, amelyek birtoklása lehetővé tette a letelepedett népek uralmát. A nagy Eurázsiai Sztyeppe feltételeket teremtett ilyen államok szervezéséhez, bár ezek rövid életűek voltak. A nomád birodalmak számára fontos volt a szárazföldi kereskedelmi utak (elsősorban a Selyemút) ellenőrzése. Ezek a birodalmak folyamatosan váltották egymást Euráziában az i. e. I. évezred közepétől a XVIII. századig.

☑ Érdekes tények

A szeldzsuk szultánok szokása volt, hogy az állam egyes területeinek uralkodóivá kisgyermeküket nevezték ki. Azonban a valódi hatalmat az őket felnevelő hadvezérek (régensek), akiket atabégnak neveztek, szerezték meg. Előfordult, hogy az atabégek magukhoz ragadták a hatalmat és a szultán ellenségeivé váltak.

|| Ukrajna és a világ

1217-ben (1221-ben) a szeldzsuk törökök hadjáratot indítottak a Krím-félsziget meghódítása és a Fekete-tengeri kereskedelmi utak ellenőrzése céljából. Számos szeldzsuk flotta érkezett Szudak (Szugdéia) városához, amely akkoriban a régió kereskedelmi központja volt. A város lakói segítséget kértek a kunoktól és az orosz fejedelmektől. Az orosz-kun sereg a város falainál találkozott a szeldzsuk törökökkel, de vereséget szenvedett. Hosszú ostrom után a város megadta magát. Ez volt az utolsó siker a szeldzsuk törökök hadjáratai során. Ezenkívül uralmuk a félszigeten rövid ideig tartott. A mongolok megjelenése 1223-ban a Krím-félszigeten arra kényszerítette a szeldzsuk törököket, hogy elhagyják ezeket a területeket.

háború változó sikerrel folyt. 1071 tavaszán a bizánci sereg vereséget szenvedett a Manzikert városához közeli csatában. Az uralkodó és az összes hadvezér fogságba esett. Alp Arslán szultán („Bátor Oroszlán”) csak azután engedte szabadon a császárt, miután beleegyezett abba, hogy hatalmas adót fizet a szeldzsuk törököknek. Ennek a vereségnek a következtében a császár elvesztette a trónt, és a szeldzsukokkal kötött szerződés érvényét veszítette.

A szeldzsuk törökök a Kis-Ázsiában lévő bizánci birtokok felé indultak. Az elfoglalt területeken megalapították az egyik szeldzsuk államot, a Római (Ikóniumi) Szultanátust, vagy Róm (Róma) néven; így hívták a szeldzsukok Bizáncot. Most már birtokaikról láthatták a császár palotáját Konstantinápolyban, a szarv alakú öböl túloldalán. A szeldzsukok teljesen elfoglalhatták volna Bizáncot, ha nem gyengítette volna államukat a különböző klánok közötti belső hatalmi harc.

A szeldzsuk állam egyik legnagyobb hatalmú uralkodója **I. Malik-Shah szultán** (1072—1092) volt. Személyesen bejárta birtokait, és érdeklődött alattvalói élete iránt. I. Malik-Shah parancsára az utakon őrhelyeket állítottak fel, amelyek védték a kereskedelmi útvonalakat Kína határától a Földközi-tenger partjáig, a Kaukázustól az Indiai-óceánig. A szultán szándékában állt unokáját kalifává tenni, és így az új dinasztia uralma alatt egyesíteni minden muszlimot, és újraéleszteni a kalifátust. Azonban I. Malik-Shah

I. Malik-Shah koronázása. Miniatúra (1315).

► A világ modern politikai térképének segítségével határozd meg, mely országokban létezett szeldzsuk állam.

váratlanul meghalt, és fiai a hataloméért vívott harcban elvesztették minden eredményét. Az egységes állam utolsó uralkodója Ahmad Szandzsar szultán volt (1118—1157).

A szeldzsuk állam külön szultanátusokra esett szét, saját dinasztiáikkal. A XI. század végén súlyos csapást mértek rájuk a német keresztesek, majd a XIII. században a mongolok.

► **Dolgozzatok együtt.** A «Képzletbeli mikrofon» módszer. Fejtsétek ki a véleményeket arról, hogy miért nem tudták a szeldzsuk törökök elpusztítani a Bizánci Birodalmat.

2. A Bizánci Birodalom a Komnénoszok korában

► Mi járult hozzá Bizánc felemelkedéséhez a Komnénosz dinasztia idején?

1081-ben a tapasztalt hadvezér, **I. Alexiosz Komnénosz** (1081—1118) került hatalomra Bizáncban. Ő alapította meg az új **Komnénosz-dinasztiát** (1081—1204). Kezdetben sikerült visszavernie a szeldzsuk törököket a keleti határoktól, majd a normannok ellen vonult. Négy év háborúskodás után, 1085-ben sikerült rávennie a normannokat, hogy hagyják el a Balkán-félszigetet, és visszaverte az Észak-Fekete-tenger vidékét uraló nomádok támadásait is.

Ezek után a győzelmek után Bizáncban nyugalom következett be. II. János Komnénosz (1118—1143) uralkodása alatt a viszonyok Velencével élesedtek. Az egykori szövetséges város az birodalom riválisává vált a kereskedelemben.

Amíg a Bizánci Birodalom kemény belső harcot vívott, keleti határainál a szeldzsuk törökök Római Szultanátusa megerősödött. **1176-ban** a müriocephaloni csatában Bizánc teljes vereséget szenvedett és elvesztette kis-ázsiai birtokait. Ettől kezdve a birodalom felhagyott a hódításokkal és minden határán védelemre állt át. A magyarok, szerbek és bolgárok igényt

I. Alexiosz Komnénosz.
Középkori miniatúra.

A Kariye mecset Isztambulban (Törökország), amely a Komnénosz-dinasztia uralkodása idején épült. Modern nézet.

tartottak balkáni területeire. A szeldzsuk törökök pedig nem adták fel reményüket, hogy befejezzék Bizánc ázsiai birtokainak meghódítását.

► Mi volt I. Alexiosz Komnénosz hozzájárulása Bizánc történelméhez?

3. Közép-Kelet-Európa államai

► Mely közép- és kelet-európai államok váltak királyságokká?

Bizánc meggyengülése új hullámot indított el a Balkán-félszigeten és általában Közép-Kelet-Európában. Nem csak a bizánci császárok, hanem a Szent Római Birodalom, a katolikus és az ortodox egyházak is hatalomért küzdöttek ebben a régióban. A helyi uralkodók kihasználták ezt a harcot hatalmuk megerősítésére, birtokaik növelésére, és néha még az uralkodói koronára is igényt tartottak. Így például **1085-ben** Csehország királysággá vált. IV. Henrik, a Szent Római Birodalom császára, a római pápával való harcban nyújtott segítségért cserébe királyi címet adott II. Vratiszláv cseh fejedelemnek. Idővel Csehország uralkodói egyre jobban belekeveredtek a birodalom belső problémáiba, és a cseh királyok a Luxemburg német dinasztia tagjai lettek, akik az uralkodói hatalomra pályáztak. Az ő uralmuk alatt a cseh nemesség és a városi lakosság gyorsan elnémetesedett.

1025-ben I. Boleszláv lengyel fejedelem is királyi címet vett fel. A XII—XIII. században Lengyelország, mint Közép-Kelet-Európa más államai is, felaprózódott. Ezen kívül a német keresztesek és a mongolok támadásai is érintették a lengyel földeket. A lengyel állam egységét csak **I. Ulászló (1306—1333)** uralkodása alatt állították helyre. **1320-ban** királlyá koronázták őt.

I. Ulászló politikáját fia, **III. Nagy Kázmér (1333—1370)** folytatta. Hatalmának megerősítése érdekében a királyságot közigazgatási egységekre (vajdaságok, kastélyok) osztotta. Ezenkívül létrehozott lengyel országos szerveket: királyi kancelláriát, központi kincstárat, bíróságot, hadsereget.

Bevezette a teljes értékű pénzt, a krakkói garast, amely fellendítette a kereskedelmet. 1349—1352 között Galícia, 1366-ban pedig egy része Volhíniának a Lengyel Királysághoz került. III. Kázmér uralkodói címéhez hozzátette a «Rusz királya» címet is. A katolikus egyház támogatta a királyt a központi hatalom megerősítésében és a keleti határok kiterjesztésében.

Ekkoriban a régió egyik legerősebb állama a Magyar Királyság volt. Földrajzi elhelyezkedése szoros dinasztikus kapcsolatokat biztosított Rusz (később Rusz Királysága) és a Bizánci Birodalom felé. Egy ideig az orosz nyelvet is használták a királyi udvarban. 1181-ben III. Béla király bevezette a bizánci rendszert és szokásokat az országban.

A XI—XII. században a magyar királyok kiterjesztették hatalmukat Erdély, a mai Szlovákia, Horvátország (személyes uniót kötöttek a Horvát Királysággal) és Kárpátalja területeire.

A XIII. század első felében a Magyar Királyság elérte hatalmának csúcsát. Azonban a magyar királyok, mint a korszak minden uralkodója, ellentétbe kerültek a jelentős birtokokkal rendelkező befolyásos nemességgel. A nemesség önkényes viselkedése fenyegette a közép- és kisbirtokosok birtokait, akik általában a király szolgálatában álltak. Idővel ők alkották az új társadalmi réteg, a nemesség alapját. Ez a társadalmi csoport vezette a feudális nemesség elleni mozgalmat, és elérte, hogy a király **1222-ben** kiadja az „**Aranybullát**”. Ez a dokumentum korlátozta a király, a nagybirtokosok és a külföldiek jogait, és biztosította a jövőbeli nemesség jogait. Az Aranybulla utolsó cikke lehetőséget adott a nagybirtokosoknak, hogy ellenálljanak a királynak, ha az nem tartotta be ígéreteit.

1301-ben az Árpád-ház, amely a IX. századtól uralkodott, kihalt, és megkezdődött az európai dinasztiák uralma. Az új uralkodók eltértek a bizánci hagyományoktól. **I. Károly Róbert** (1301—1342), az Anjou-dinasztia tagja alatt a Magyar Királyság gazdasági fellendülést élt

III. Nagy Kázmér. Művész: Leopold Löffler (1864).

✓ Érdekes tények

A Luxemburg-dinasztia alatt a Cseh Királyság felemelkedéséhez nagyban hozzájárult a jelentős ezüstkészletek felfedezése (Kutná Hora városa). 1300-ban az ezüsbányák II. Vencel király irányítása alá kerültek, aki megkezdte a teljes értékű pénz verését. A prágai garas az ország fő pénznemévé vált.

A-Z Szótár

Bulla — különösen fontos dokumentum, amelyet fémbélyegzővel, úgynevezett bullával hitelesítenek.

rnk.com.ua/107776
Nektek, kíváncsiaknak

!! Vegyétek figyelembe

Fontos jelentősége volt Közép-Kelet-Európa fejlődése szempontjából, hogy **1335-ben** Visegrádon katonai és kereskedelmi szövetséget kötöttek Magyarország, Csehország és Lengyelország királyságai. 1991-ben Magyarország, Lengyelország és Csehszlovákia újra létrehozták ezt a szövetséget.

I. Nagy Lajos. Művész: Marcello Bacciarelli (1768—1771).

III Ukrajna és a világ

Lajos (Nagy Lajos) halála után a lengyel trónra lánya, Hedvig került, míg a Galícia-volhíniai királyságot lánya, Mária örökölte. Ettől kezdve a XX. századig minden magyar királyt Galícia és Lodoméria királyának címeztek, ellentétben a lengyel királyokkal, akik Ruténia urai, birtokosai, nagyhercegei címet viseltek.

meg. Gyorsan növekedtek a városok, amelyek „szabad királyi város” státusszal rendelkeztek, bár lakosságuk nagy részét német telepesek alkották. A legnagyobb város Buda volt. Az ország egyre inkább bevonódott az európai politikába. I. Károly Róbert külpolitikájában a diplomáciát részesítette előnyben.

Az ellentéte Károlynak a fia, **I. Lajos (Nagy Lajos) (1342—1382)** volt. Uralkodása alatt Közép-Kelet-Európa földjeit egyesíteni akarta az Adriai-tengertől a Feketetengerig, a Balti-tengertől Görögorszáig. Magyar, horvát, lengyel és orosz koronákat birtokolt. A Moldvai Fejedelemség, Havasalföld, Bulgária, Szerbia és más területek uralkodói hűbéresei voltak. Ez azonban csak több ellenséget hozott a Magyar Királyságnak. Lajos (Nagy Lajos) halála után a Szent Római Birodalom császárat, **Luxemburgi Zsigmondot (1387—1437)** választották királlyá.

A **XIII. század közepén**, a német keresztések fenyegetése miatt a litván törzsek egyesültek Mindaugas fejedelem vezetése alatt, és létrehozták a Litván Nagyfejedelemséget. A XIV. század első felében Vytenis (1293—1316) és Gediminas (1316—1341) fejedelmek alatt az állam harcba kezdett a Rusz és a Galícia-volhíniai királyság örökségéért. Gediminas fejedelem lett a litván dinasztia alapítója.

Jelentős területi hódításainak köszönhetően a Litván Nagyfejedelemség hatalmas állammá vált. A litván fejedelmek nem változtattak az elfoglalt területek társadalmi-politikai rendszerén, a «újat nem hozunk be és a régit nem romboljuk le» elvét követve. Algirdas (1345—1377) nagyfejedelem folytatta ezt a politikát, kiterjesztve az állam birtokait az orosz fejedelemségek bekebelezésével.

A Bizánc gyengülése miatt a Balkán-félszigeten Szerbia és Bulgária megerősödtek.

A XII. században a szerb államok a Nemanjić-dinasztia irányítása alatt egyesültek. Ebben jelentős szerepet játszott **Nemanja István**, aki megszabadult Bizánc függőségétől és kiterjesztette birtokait az Adriai-tengerig. Fia,

A SZERB ÁLLAM DUSÁN ISTVÁN URALKODÁSA ALATT A MÁSODIK BOLGÁR ÁLLAM A LEGNAGYOBB TERÜLETI TERJESZKEDÉS IDŐSZAKÁBAN

II. István, 1217-ben megkapta Ince pápától a koronát, és elérte a szerb ortodox egyház autokefáliáját (önállóságát).

IV. Dusán István (Uroš) «a hatalmas» (1308—1355) uralkodása fontos korszak volt Szerbia történetében. IV. István északnyugaton elfoglalta Boszniát, kiszorítva a Magyar Királyságot, délnyugaton Epiruszt (Albániát), Thesszália és Makedónia jelentős részét, elérve az Égei-tenger partját, így kettéosztva a bizánci területeket. IV. István a szerbek, görögök, bolgárok és albánok császára címet vette fel, és elérte, hogy a szerb ortodox egyház metropolitája pátriárka legyen. Dusán törvénykönyve gyűjtemény, a «Zakonik» a szláv jog egyik legfontosabb emlékévé vált. Azonban IV. István nem tudta megállapítani a trónöröklési rendet, és a birtokai hamarosan elvesztek.

Bulgáriát 1185-ben tudták újjáéleszteni Iván Aszen, Péter (Teodor) és Kalojan testvérek, akik lázadást vezettek Bizánc uralma ellen. Így jött létre a **Második Bolgár Birodalom (1185—1396)**, amely nemcsak a bolgárokat és más szlávokat, hanem a vlachokat is egyesítette. Azonban utódjuk, Boril, aki törvénytelenül ült a trónra, majdnem eltörölte eredményeiket.

1218-ban **II. Iván Aszen (1218—1241)** vált törvényes uralkodóvá. Uralkodása alatt a Második Bolgár Birodalom elérte legnagyobb hatalmát. Politikájával az volt a célja, hogy elérje a Bolgár Ortodox Egyház autokefáliáját és az állam területi határainak elismerését. Ehhez II. Iván Aszen a dinasztikus házasságra és a katonai erőre támaszkodott. Végül a bolgár ortodox egyház metropolitáját elismerték pátriárkán ak.

II. Iván Aszen. Művész: Georgi Danchov.

Tehát Bizánc hanyatlása, Rusz feldarabolódása, a német császárok expanziója és az európai dinasztiák terjedése jelentősen megváltoztatta Közép-Kelet-Európa helyzetét.

► **Dolgozzatok párbán.** Vitassuk meg, hogy melyik birodalom — a Bizánci vagy a Szent Római — volt a legnagyobb hatással a közép- és kelet-európai államok fejlődésére. Indokoljátok meg a véleményeteket.

- a szeldzsuk törzsek Közel-Keletre történő inváziójának következményeire;
- a szeldzsuk török állam belső gyengeségeire;
- Közép-Kelet-Európa államainak fejlődési sajátosságaira és a Bizánci Birodalom, valamint a Szent Római Birodalom hatására rájuk.

Tudjuk

1. Közép- és Kelet-Európa melyik királysága vált a Szent Római Birodalom részévé?
A Lengyel
B Magyar
C Cseh
D Szerb
2. Mikor hirdette ki az Aranybullát a magyar király?
3. Egészítsd ki a szót a hiányzó betűkkel, hogy megkapd egy nomád nép nevét.

	Z		L					K
--	---	--	---	--	--	--	--	---

Elemezzük és megmagyarázzuk

4. Adjatok megalapozott válaszokat a kérdésekre: 1) Mi volt a szeldzsuk törökök hódító hadjáratainak sikere mögött? 2) Miért nevezik a Komnénosz-dinasztia uralmát «Bizánc utolsó évszázadának»? 3) Mi okozta a Litván Nagyfejedelemség megjelenését? 4) A Bizánci Birodalom hanyatlása véletlenszerű vagy törvényszerű esemény volt?
5. Lehet-e azt állítani, hogy Közép- és Kelet-Európa államai többnyire instabil egységek voltak? Mi okozta több állam egyesülését egyetlen uralkodó vagy dinasztia uralma alatt? Fejtsd ki a véleményed.
6. Egyetértesz-e azzal az állítással, hogy III. Nagy Kázmér, I. Nagy Lajos (Lajos), IV. Dúsan István (Uroš) a Hatalmas, II. Iván Aszen kiemelkedő történelmi személyiségek voltak? Válaszodat indokold meg.

Alkalmazunk és létrehozunk

7. Mutasd meg az atlaszban a következőket: 1) A szeldzsukok birodalmát legnagyobb kiterjedésekor; 2) A Lengyel Királyságot III. Nagy Kázmér uralkodása alatt; 3) A Második Bolgár Birodalom területét legnagyobb kiterjedésekor; 4) Azokat az államokat, amelyekre Nagy Lajos (Lajos I.) hatalma kiterjedt; 5) Szerbia területeit IV. Dúsan István (Uroš) uralkodása alatt.
8. **Dolgozzatok párban.** Egy «idővonal» segítségével számoljátok ki: 1) a Nagyszeldzsuk Birodalomnak és a Második Bolgár Államnak az időtartamát; 2) a Cseh-, a Lengyel- és a Magyar Királyság millenniumi ünnepségének éveit.
9. **Dolgozzatok együtt.** Készítsetek egy szinkronisztikus kronológiai táblázatot «Közép-Kelet-Európa az érett középkorban» témában.

III. Dolgozzunk kronológiával

1038—1194	Nagyszeldzsuk Birodalom
	A cseh állam átalakulása királlyá
1085	
	Szerbia
1217	uralkodójának megkoronázása
1222	A magyar király „Aranybullája”
	A Litván Nagyfejedelemség megalakulása
XIII sz. közepe	
	A Lengyel Királyság egységének helyreállítása
1320	
	A Magyar, Cseh és Lengyel Királyság visegrádi katonai és kereskedelmi szövetségének megkötése
1335	

Az «Aranybulla» 1222-es okiratának pecsétje.

§ 18. Keresztes hadjáratok a Közel-Keleten és a Balti országokban. A Reconquista kezdete

ELEVENÍTSÉTEK FEL

1. Mi a kolonizáció? Hozzatok példákat a középkori külső kolonizációra.
2. Mi a zarándoklat?
3. Mit tartottak a keresztények Szentföldnek és miért?
4. Kinek a hatalma alatt állt a Szentföld a XI. század végén? Mutassátok meg a térképen (2. előzők).

A PARAGRAFUS FELDOLGOZÁSA UTÁN MEGTUDJÁTOK:

- mi okozta a keresztes hadjáratokat;
- melyek voltak az első négy palesztinai keresztes hadjárat fő eseményei és eredményei;
- milyen jelentőséggel bírtak a keresztes hadjáratok a középkori Európa fejlődése szempontjából;
- a katonai rendekről.

A-Z Szótár

Keresztes hadjáratok — a keresztények katonai expedíciói a XI—XV. században, akik megfogadták, hogy felszabadítják a Szentföldet a muszlimok uralma alól. 1096 és 1291 között az európaiak nyolc keresztes hadjáratot hajtottak végre a Szentföldre. A "keresztes hadjáratok" kifejezést a katolikus egyház által vezetett vallásháborúk esetében is használták, amelyek célja a kereszténység védelme, terjesztése és megerősítése volt.

1. A keresztes hadjáratok okai

► Mi ösztönözte az európaiakat a keresztes hadjáratokra?

A keresztes hadjáratok az európaiak külső gyarmatosításának egyik formája voltak, amelyek célja a keresztény világ határainak kiterjesztése volt. Ezek a hadjáratok a keresztények azon törekvését hirdették, hogy visszaszerezzék a hatalmat Jeruzsálem, Palesztina és az Ibériai-félsziget felett. Később a keresztes hadjáratok kifejezést használták az európai lovagok pogány balti törzsek elleni hadjárataira, az eretnek mozgalmak megfékezésére és az oszmán törökök Európába való betörésének megakadályozására is.

A keresztes hadjáratok okainak megértéséhez fontos megvizsgálni, milyen volt a keresztény világ a XI. század végén. Az európai lovagság nehéz helyzetben volt, mivel a primogenitúra (elsőszülöttség) jogán a földesúr birtoka az idősebb fiára szállt, míg a fiatalabb fiaknak maguknak kellett megélhetést keresniük. Ezért sok földnélküli lovag (akik majdnem 90%-ot tettek ki) rabolt és háborúkat indított a gyengébb szomszédok ellen.

Az évszázad végén Európa hét éven át éhínségtől, pestistől és más betegségektől szenvedett. Az emberek Isten büntetését várták bűneikért, és készen álltak zarándoklatra a Szentföldre vagy más hitbéli hőstetre, hogy vezekeljenek. A Jeruzsálemből visszatérő zarándokok beszámoltak a szeldzsuk törökök általi keresztényüldözésről. I. Alexiosz Komnénosz bizánci császár a pápa segítségét kérte az oszmán törökök állandó támadásai miatt. Kérését meghallgatták, és **1095-ben** a franciaországi Clermont városában nagy egyházi zsinatot tartottak. A zsinat után II. Orbán pápa beszédet intézett a téren összegyűlt tömeghez. Felszólította őket, hogy induljanak keletre, hogy felszabadítsák

!! Vegyétek figyelembe!

„Isten így akarja!” — ezekkel a szavakkal terjesztették II. Orbán pápa üzenetét a prédikátorok egész Európában. Franciaországban, Németországban és Olaszországban az emberek keresztekot varrtak a ruhájukra, zarándokoknak nevezték magukat, és útjukat zarándoklatnak vagy szent útnak hívták. Sokkal később ezeket az utakat a Szentföldre keresztes hadjáratoknak nevezték el, és résztvevőiket kereszteseknek hívták. Mindenki, aki keresztes lett, bizonyos kiváltságokat kapott — bűnbocsánatot, mentességet a világi hatalom alól, a vagyon sérthetetlenségét stb.

II. Orbán pápa keresztes hadjáratra hív 1095-ben Clermont-ban. Jean Fouquet festménye, 1455.

Palesztinát a „hitetlenek” uralma alól, és visszaadják a keresztényeknek a Szent Sír helyét. A pápa minden Szentföld felszabadítónak bűnbocsánatot ígért.

- **Dolgozatok párban.** 1. Mi volt a palesztinai keresztes hadjárat célja?
2. Ki vehetett részt benne?

2. Az Első keresztes hadjárat. Katonai rendek

- Milyen eredményei voltak az első keresztes hadjáratnak?

Az Első keresztes hadjárat **1096 és 1099** között zajlott. Először több ezer felkészületlen és fegyvertelen francia és német paraszt indult el a Szentföldre, de őket gyorsan legyőzték a szeldzsuk törökök. Hamarosan megérkeztek a keresztesek fő erői, amelyek négy jól felfegyverzett lovagi hadseregből álltak. Kis-Ázsiában sikeresek voltak a szeldzsuk törökök elleni hadműveleteik. **1099** júniusában a lovagok megkezdték Jeruzsálem ostromát. Több sikertelen roham után végül elfoglalták a várost, és mészárlást rendeztek a helyi muszlimok és zsidók között.

A XII. század elejére a keresztesek erős várakat építettek Szíriában és Palesztinában, és több saját államot alapítottak ott. A legfontosabbnak a Jeruzsálemi Királyságot tartották, uralkodóját pedig a Szent Sír védelmezőjének nyilvánították.

A meghódított területeken a keresztesek három **katonai rendet** szerveztek. 1099-ben megalapították a **johanniták vagy ispotályosok rendjét**. A név onnan ered, hogy Jeruzsálemben korábban létezett egy zarándokok számára fenntartott pihenőhely, a Szent János ispotály (menedékhely), amely Alexandriai Szent János pátriárkáról kapta a nevét. A rend feladatának a betegek gyógyítását és a kereszténység ellenségei elleni harcot tűzte ki. Miután 1309-ben a muszlimok visszafoglalták Palesztinát, az ispotályosok Rodosz szigetére települtek át. Amikor 1522-ben a törökök elfoglalták a szigetet, a rend Máltára költözött, és Máltai Rend néven vált ismertté. A rend a mai napig létezik és jótékonyági tevékenységet folytat.

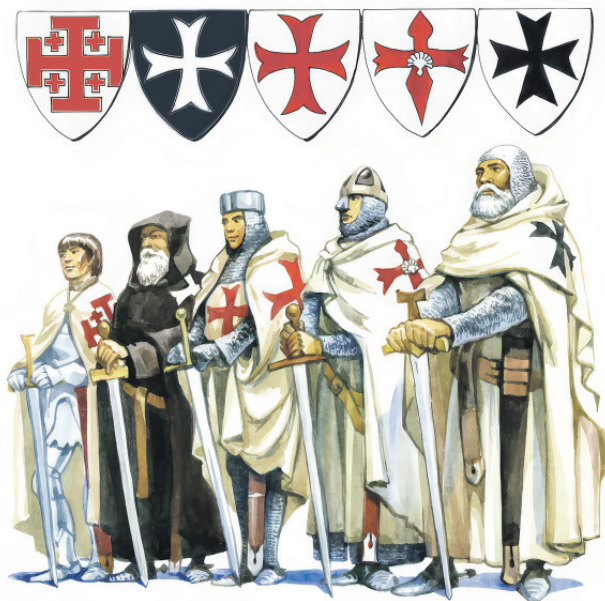
✓ Érdekes tények

A keresztes lovagrendek közvetlenül a római pápának voltak alárendelve. A „Kardtestvérlovagok” hosszú köpenyt — palástot — viseltek a páncéljuk felett. A johanniták fekete palástot viseltek fehér, nyolcágú kereszttel, a templomosok fehér palástot vörös, nyolcágú kereszttel, a teutonok pedig fehér palástot egyszerű fekete kereszttel.

A Szent Sír-templom
Jeruzsálemben (Izrael).
Jelenlegi külalak.

A-Z Szótár

Katonai rendek — Nyugat- és Közép-Európában a keresztes hadjáratok idején a katolikus egyház vezetésével létrehozott katonai-szerzetesi lovagi szervezetek, amelyek főként a keresztény hit ellenségei elleni harcra alakultak.

A katonai rendek képviselői.

- ▶ A paragrafus és a kiegészítő források alapján határozzátok meg, hogy mely rendek lovagjai vannak ábrázolva az illusztráción.

A XII. század elején francia lovagok megalapították a **Templomos Lovagrendet**, vagy templomosokat (a francia *temple* szó jelentése „templom”). A rend székhelye Jeruzsálemben, Salamon templomának helyén volt. A rend célja a Szentföldre vezető utak és a zarándokok védelme volt. A templomosok, más rendektől eltérően, jelentős befolyással bírtak Európában, és a szegénységi fogadalom ellenére jelentős vagyont halmoztak fel.

1190-ben német keresztesek megalapították a **Teuton Lovagrendet** Palesztinában. A rend védte a magyar földeket a kunoktól, majd később áthelyezte székhelyét a Keleti Balti-térségbe. Kezdetben a rend célja a lengyel földek védelme volt a helyi porosz törzsek támadásaitól. Azonban hamarosan meghódították az összes porosz földet, és saját államot hoztak létre rajtuk.

3. A Második és Harmadik keresztes hadjárat

- ▶ Miért nem érték el a Második és Harmadik keresztes hadjáratok a kitűzött céljukat?

A XII. század közepén a szeldzsuk törökök támadást indítottak a keresztesek ellen, és kihírdették a dzsihádot — a muszlim hitért folytatott szent háborút. A jeruzsálemi király, miután elvesztette birtokainak nagy részét, segítséget kért a pápától, aki válaszul

Szaladin és a jeruzsálemi király, Guy de Lusignan a hattíni csata után 1187-ben. Művész: Said Tahsin, 1954.

Szaladin megkegyelmezett a fogságba esett uralkodónak ezekkel a szavakkal: „Király királyt nem öl meg”, és egy év múlva szabadon engedte őt.

► Tegyetek feltételezéseket, mi indokolhatta Szaladin ezen cselekedeteit. Hogyan jellemzi ez a tett őt.

meghirdette a **Második keresztes hadjáratot** (1147—1149). A hadjáratot III. Konrád német császár és VII. Lajos francia király vezette. A hadjárat vereséggel végződött.

A XII. század 70—80-as éveiben új erővel lángolt fel a harc a keresztesek és a szeldzsuk uralkodók között. Számos sikertelen támadás után a keresztes államok ellen 1187-ben **Szaladin (Szaláh ad-Dín)** egyiptomi szultán a hattíni csatában (Tiberias) legyőzte a kereszteseket és elfoglalta Jeruzsálemet.

A város felszabadítása érdekében a pápa meghirdette a **Harmadik keresztes hadjáratot** (1189—1192). A hadjáratot I. Frigyes német császár, II. Fülöp Ágost francia király és I. Richárd angol király (Oroszlánszívű Richárd) vezette. Azonban a német császár a hadjárat elején vízbe fulladt, a francia és az angol királyok között pedig kölcsönös ellenségeskedés volt, ami akadályozta őket. 1191-ben Szíriában partra szállva az angol és francia csapatok körülvették Akkó erődjét, és hosszú ostrom után elfoglalták. Ezután a francia csapatok hazatértek, magukra hagyva az angolokat.

Oroszlánszívű Richárd háromszor is sikertelenül próbálta bevenni Jeruzsálemet. Végül csak egy megállapodást kötött Szaladinnal, amely szerint a szultán három évre engedélyezte a keresztény zarándokok számára Jeruzsálem, Názáret és Betlehem szent városainak látogatását.

Történelmi személy

Szaladin — kurd hadvezér és Egyiptom, Szíria, valamint más muszlim területek szultánja a XII. században, a muszlim világ egyik legkiemelkedőbb vezetője volt. 1137-ben született Tikrítben (ma Irak) egy hadvezér családjában, 1169-ben Egyiptom vezíre lett, majd 1171-ben szultán. A keresztesek megjelenése után a Közel-Keleten elkezdte egyesíteni a muszlimokat a velük való harcban. 1187-ben Szaladin győzelmet aratott a keresztesek felett a hattíni csatában (Tiberiás) és kiűzte őket Jeruzsálemből. Szaladin több nyelvet beszélt, érdeklődött a tudomány és a filozófia iránt, és medreszéket alapított. 1193-ban halt meg. Sírja Damaszkuszban (Szíria) zarándokhely.

!!! Vegyétek figyelembe!

A Második és Harmadik keresztes hadjárat megmutatta, hogy a nyugati keresztény világ már nem rendelkezett olyan vallási lelkesedéssel, mint korábban. A katolikus egyház nem volt képes a hit segítségével legyőzni a nyugateurópai államok közötti vitákat.

Akkó ostroma. Festő: Dominique Papety, 1840.

A keresztesek Konstantinápoly ostroma. Művész: Eugène Delacroix, 1840.

► Miért volt a keresztesek Akkó védelme olyan heves?

4. Negyedik keresztes hadjárat. A keresztes hadjáratok korszakának vége

► Milyen eredményeket értek el az európaiak a palesztinai keresztes hadjáratok során?

A XIII. század elején világossá vált, hogy a Szentföld sorsának eldöntésében Egyiptomnak van döntő jelentősége, amely állandó fenyegetést jelentett a keresztesek birtokaira. III. Ince pápa meghirdette ellene a negyedik keresztes hadjáratot. Azonban a keresztesek nem jutottak el Egyiptomba. A velencei köztársaság feje, Enrico Dandolo dózse, akitől a keresztesek segítséget kértek, először arra buzdította őket, hogy pusztítsák el kereskedelmi riválisukat, a keresztény Zadar városát az Adriai-tenger keleti partján, majd később arra ösztönözte őket, hogy vegyenek részt a Konstantinápoly elleni hadjáratban. 1204 áprilisában, több hónapos ostrom után, a keresztesek elfoglalták a várost, kifosztották és több ezer lakost megöltek.

A Bizánci Birodalom meghódított területeit a latinok (ahogy a bizánciak a kereszteseket nevezték) saját birtokaikká alakították, amelyeket a középkori Európában **Latin Császárságnak (lat. Romaniának)** neveztek. Ez a Latin Birodalomból állt, amelynek fővárosa Konstantinápoly volt, és a tőle függő keresztes államokból a Balkánon, valamint Velence, Genova és a johanniták birtokaiból.

A XIII. században még négy hadjárat zajlott. A hatodik keresztes hadjárat során a keresztény hatalom ideiglenesen visszatért Jeruzsálembe, de 1244-ben végleg elveszett. Az utolsó két keresztes hadjárat, amelyeket

IX. Lajos francia király vezetett, Egyiptom és Tunézia ellen irányult, és vereséggel végződött.

A keresztes hadjáratok megszűnése után a keresztesek város-erődítményei, mint Tripoli, Türosz és Szidón, egyenként elestek. **1291-ben** az egyiptomiak elfoglalták Akkót, a Jeruzsálemi Királyság utolsó fővárosát. A közel-keleti keresztes hadjáratok korszaka véget ért. A Szentföld felszabadítására irányuló keresztes hadjáratok összességében nem érték el céljukat. Emberek halálát okozták, és fokozott ellenségeskedést váltottak ki a keresztények és a muszlimok között. A hadjáratok során sok kulturális emlékművet, könyvtárat és palotát pusztítottak el. A negyedik keresztes hadjárat következtében Konstantinápoly, a keleti keresztény kultúra központja is romba dőlt.

Azonban a keresztes hadjáratok korszaka nem múlt el nyomtalanul Európa számára. Jelentősen fellendült a kereskedelem a Földközi-tengeren. Az olasz városállamok, Velence, Genova és Pisa elsőbbséget szereztek a Kelet országaival folytatott kereskedelemben. Bizánc, mint az olasz városállamok kereskedelmi riválisa, a negyedik keresztes hadjárat után eltűnt. A Kelet és Nyugat közötti kereskedelmi kapcsolatok jelentősen kibővültek. Az európai kereskedők által hozott áruk mennyisége tízszeresére nőtt.

A keresztes hadjáratok hozzájárultak ahhoz, hogy új mezőgazdasági növények és gyümölcsfák kerüljenek Európába, mint a rizs, a hajdina, a citrom, a sárgabarack és a görögdiñnye. Az európaiak elsajátították a cukor, a selyemszövetek és az üvegtükrök gyártását, valamint a keleti galambposta és szélmalomok használatát.

A Kelet megismerése az európaiak életmódjára is hatással volt. A lovagok elsajátították a keleti szokásokat és udvariasságot. Nyugaton megszokottá vált a kézmosás étkezés előtt, a fürdők és a forró fürdők használata. A keresztes hadjáratoknak köszönhetően a lovagi kastélyokban megjelent egy új játék, a sakk.

I. (Oroszlánszívű) Richárd emlékműve a londoni Westminster-palota területén (Nagy-Britannia).

!! Vegyétek figyelembe

A negyedik keresztes hadjárat után Nyugat-Európában elterjedt az a nézet, hogy csak büntelen gyermekek képesek felszabadítani Jeruzsálemet. 1212-ben mintegy 50 ezer gyermek indult el Franciaországból és Németországból a Szentföldre. Azonban a hadjárat sikertelen volt. A gyermekek egy része nem bírta a nehézségeket és megszökött. Azokat, akik eljutottak Marseille kikötőjébe, a hajótulajdonosok elfogták és rabszolgaként eladták a muszlimoknak.

rnk.com.ua/107557
Nektek, kíváncsiaknak

✓ Érdekes tények

Szászországban még mindig él egy szláv népcsoport, a luzsicei szorbok (szerbek, a krónikákban említett vendek leszármazottai), akiknek száma eléri a 100 ezer főt. Évente a német kormány, valamint Szászország és Brandenburg hatóságai jelentős összegeket különítenek el ennek a nemzeti-kulturális autonómiának a finanszírozására.

Heinrich der Löwe szobra.
Braunschweig (Németország).

5. Német „keleti terjeszkedés”

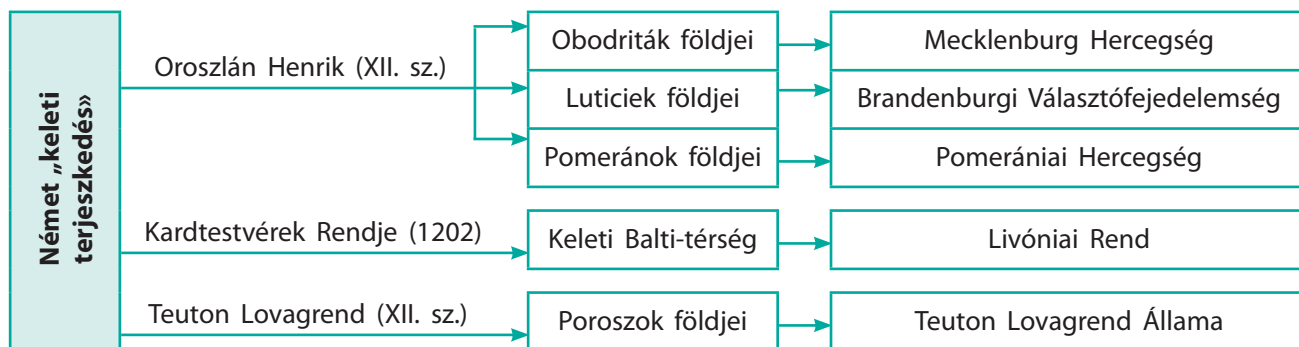
► Mely területeket kolonizálta a német lakosság a „keleti terjeszkedés» következtében?

A fejedelmek kevés figyelmet fordítottak a birodalom keleti hatáira, csak arra törekedve, hogy a Magyar, Cseh és Lengyel Királyság uralkodói elismerjék a tőlük való hűbéri függőséget.

Abban az időben az Elba és az Odera folyók közötti területen és a Balti-tenger partvidékén még független szláv törzsek éltek. A X. században I. Henrik és I. Ottó megpróbálták meghódítani a elbai és pomerániai szlávok földjeit. Azonban a szlávok felkelése keresztülhúzta terveiket. Az első „keleti terjeszkedés” kudarcot vallott.

A második keresztes hadjárat idején a pápa megengedte a német kereszteseknek, hogy a szász és bajor herceg, Oroszlán Henrik vezetésével ne Palesztinába, hanem a szláv földekre vonuljanak (1147). A keresztesek elfoglalták a polábiai szlávok földjeit és megalapították Brandenburg őrgrófságát. Ennek központja a 13. században Berlin városa lett.

A XIII. században megkezdődött a Balti-tenger vidékének német kolonizációja, ahol balti törzsek éltek. A német kereskedők elsőként nyitottak utat ezekre a földekre, utánuk misszionáriusok, majd lovagok érkeztek. 1201-ben a lív törzsek földjén megalapították Rigát, amely később az új német régió, Livónia központja lett. 1231-ben megkezdődött a porosz balti törzs meghódítása, főként a Teuton Lovagrend részvételével. A rendet 1230-ban hívta meg Konrád Mazóviai herceg, akinek birtokai leginkább szenvedtek a

Grünwaldi csata 1410-ben. Festő: Jan Matejko. 1878.

poroszok támadásaitól. A meghódított földeken a teutonok államot hoztak létre, amely hamarosan fenyegetést jelentett a lengyel és orosz fejedelemségekre.

1238-ban a dorohicsini csatában Dániel Romanovics halicsi-volhíniai fejedelem legyőzte a Teuton Lovagrendtől elszakadt Dobrzyn Lovagrendet. Ezt követően a lovagok a litvánok elleni harcra összpontosítottak. A litván törzsek egyesültek egy fejedelemségben és visszaverték az agressziót. Így 1236-ban a Saulei csatában legyőzték a Kardtestvérek Lovagrendjét, amely egyesült a Teuton Lovagrenddel.

A keresztések balti expanzióját a Lengyel Királyság és a Litván Nagyfejedelemség egyesített erőinek **1410-es grünwaldi (tannenbergi)** győzelme zárta le, és a Teuton Lovagrend földjei később a lengyel király hűbéri birtokaivá váltak. A német kolonizáció nem csak fegyveres erővel történt. Kelet-Európa számos uralkodója meghívta német telepeseket birtokaikra, remélve, hogy tapasztalataikat felhasználhatják új területek meghódítására és a kézművesség fejlesztésére. Ezért Kelet-Európa városaiban jelentős német lakosság él.

Ukrajna és a világ

A történelem megőrizte a grünwaldi csata néhány ukrán hősének nevét. A legismertebb közülük Ivanko Szusik, Romanovból származó lovag, aki a Lembergi zászlóaljban harcolt. A krónikák szerint a csatateren elért hőstetteiért a lengyel király két falut adományozott neki örökbirtokként. Egy másik ruszin, „Danylko Ruszból”, II. Ulászló király fegyverhordozója volt. Egyes tudósok szerint ez a nemes podóliai bojár, Danilo Csemerovecki lehetett. Egy másik ruszin, Bartosz Holovatsky Terebovlyából azzal szerzett hírnevet, hogy a csatában elfoglalta a teuton zászlót, és ezért a király adómentességet és földbirtokot adományozott neki. A grünwaldi csatában harcolt Fredro nemes is, Plesevichi faluból, Javoriv környékéről, aki a híres galíciai nemesi család alapítója, és közvetlen őse Andrij Sevcsik metropolitának.

rnk.com.ua/107558
Nektek, kíváncsiaknak

Mezquita — mecset-katedrális
Córdobában (Spanyolország). Jelenlegi
küalak.

A-Z Szótár

Reconquista (spanyolul „visszahódítás”) — a keresztény lakosság visszahódítása az arabok által elfoglalt területeken az Ibéria-félszigeten.

6. Arab Hispánia. A reconquista

► Mi volt jellemző az arab Hispánia fejlődésére?

A VII—VIII. században szinte az egész Ibéria-félszigetet, kivéve annak északi hegyvidéki részét, az arabok hódították meg. Európában őket móroknak nevezték, a nevüket a Mauritánia nevű területről kapták Észak-Afrikában, ahonnan Hispániába érkeztek.

A VIII. század közepén Hispánia uralkodói elszakadtak az Arab Kalifátustól, és megalapították saját államukat — a Córdobai Emirátust, vagyis al-Andaluszt (756—929; 929-től Córdobai Kalifátus). Arab Spanyolország a korabeli Európa legfejlettebb részévé vált. Innen terjedtek el Európába az arab kultúra és tudomány vívmányai, amelyeket az antik világból vettek át.

Az arab uralom alatt az országban, amelyet aszály sújtott, mesterséges öntözőrendszert hoztak létre. A parasztok rizst, cukornádat, narancsot, citromot és más új növényeket termesztettek. Elterjedt a szőlőtermesztés is. Fejlődött az állattenyésztés, elsősorban a juhászat. A parasztok nagy földbirtokosoktól béreltek földterületeket, és fizettek a használatukért.

A városokban virágzott a kézművesség: szövetek, fegyverek, üveg, luxuscikkek és bőrárak készítése. Újraindult az ezüsbányászat. A kereskedők arab Spanyolországból más országokba selyem- és gyapjúszöveteket, fém-, bőr- és üvegárukat szállítottak. A spanyol arabok kereskedelmet folytattak a keleti országokkal, Bizánccal, Franciaországgal és az olasz államokkal. A gazdaság fejlődésének köszönhetően jelentősen megnőtt a népesség száma. Az állam fővárosa, Córdoba a XI. században Európa legnagyobb városa volt.

Fejlődött a kultúra is. Córdobában nagy könyvtárat és felsőfokú iskolát nyitottak, ahol több ezer diák tanult, még más európai országokból is. A mai napig fennmaradtak az arab mesterek által Spanyolországban épített építészeti emlékek: a córdobai mecset-katedrális, az Alhambra palota Granadában, az Alcázar palota Sevilleben és mások.

Szinte azonnal az arabok Spanyolország meghódítása után a helyi lakosság nem hagyta abba a próbálkozásokat, hogy kiűzze őket földjükről. Ennek a harcnak a központja az északi hegyekben kialakult kis Asztúria királyság lett. Később Leónnak, majd még később **Kasztíliaának** („a kastélyok országa”) nevezték. Az arabok által elfoglalt területek visszafoglalása egészen a XV. század végéig tartott, és a **reconquista** nevet kapta. Első sikereit az arab Spanyolországban a XI. század végén kitört belviszály segítette elő. A Córdobai Kalifátus több államalakulatra bomlott.

RECONQUISTA

Dolgozunk a forrással

Az „Európa története” című könyvből

1195-ben Észak-Afrika és a muszlim Spanyolország új uralkodója, az Almohádok legyőzték VIII. Alfonz kasztíliai király seregét Alarcosnál. Az új pápai felhívás a kereszties hadjáratra már nem vált ki lelkesedést, mert a Reconquista nemzeti üggyé válik. A spanyol hadsereg, amely egyesítette Kasztília, Aragónia és Navarra erőit, 1212-ben győzelmet aratott a Las Navas de Tolosa-i csatában... A Reconquista további sikere biztosított volt. A XIII. század végére a Pireneusi-félsziget kereszténnyé válik, kivéve a Granadai Emírséget... Ez az állam még két évszázadig emlékeztet majd a muszlim jelenlétre Spanyolországban.

Hogyan és miért változott meg a Reconquista tartalma a XII. században?

A Las Navas de Tolosa-i csata. Festő: Francisco de Paula Van Halen. 1864.

► Milyen történelmi jelentősége volt a Las Navas de Tolosa-i csatának?

RECONQUISTA A XI—XIII. SZÁZADBAN.

Dátum	Esemény
1085	Toledo elfoglalása, amely Kasztília fővárosává vált
1147	Lisszabon elfoglalása
1212	A Las Navas de Tolosa-i csata, a Pireneusi-félsziget keresztény királyságainak egyesített hadseregének győzelme
1236	Córdoba elfoglalása
1248	Sevilla elfoglalása

A Pireneusi-félsziget birtoklásáért folytatott harcban sok európai ország lovagjai vettek részt az arabok ellen. Ahogy Kelet-Európában is, a lovagokat követve a parasztok is megtelepedtek a meghódított földeken. Személyes szabadságot nyertek, a városlakók pedig önkormányzatot. A lovagok hatalmas birtokokat és palotákat sajátítottak ki, amelyek korábban a muszlimoké voltak.

A XII. század elején négy keresztény állam alakult ki: **Kasztília, Aragónia, Navarra és Portugália királyságai**. A XII. században a rekonkvizta szent háborúvá vált a keresztények és a muszlimok között. Az arabok elleni harcra létrehozták a szellemi-lovagi rendeket: Santiago, Alcántara és Calatrava. A döntő csata **1212-ben zajlott Las Navas de Tolosa mellett**.

A XIII. század 40-es éveiben az arabok uralma alatt már csak a Granadai Emirátus kis területe maradt.

KÉRDÉSEK ÉS FELADATOK

Tudjuk

- Melyik államot hozták létre a keresztések?
 - A Kasztília
 - B Poroszország
 - C Jeruzsálemi Királyság
 - D Granadai Emirátus

FOGALMAZZATOK MEG EGY-EGY ÁLLÍTÁST A KÖVETKEZŐKRE:

- A kereszties hadjáratok céljai, eseményei és következményei a Szentföldre;
- német „keleti előrenyomulás”;
- reconquista főbb eseményei.

2. Mikor hangzott el először Európában a felhívás a Szentföldre irányuló keresztes hadjáratra?
3. Egészítsd ki a hiányzó betűket, hogy megkapd annak az egyiptomi és szíriai szultánnak a nevét, aki sikeresen harcolt a keresztesek ellen.

		A		A		I	
--	--	---	--	---	--	---	--

Elemezzük és megmagyarázzuk

4. Sorolj fel néhány érvet, amelyek alapján kijelenthető, hogy a palesztinai hadjáratok, a Reconquista és a „keleti terjeszkedés” közös vonásokat mutatnak.
5. Azonos volt-e a keresztes hadjáratok kihirdetett és valós célja? Magyarázd meg a véleményedet.
6. Egyetértesz-e azzal az állítással, hogy a katonai rendek önálló politikát folytattak, amely gyakran nem egyezett az európai uralkodók törekvéseivel? Indokold meg a válaszodat.
7. Sorolj fel tényeket, amelyek feltárják a katolikus egyház szerepét a keresztes hadjáratokban.
8. Milyen következményei voltak a keresztes hadjáratoknak? Értékelj ezeket a következményeket.

Alkalmazunk és létrehozunk

9. Magyarázd el a térkép alapján, hogyan változott a keresztes államok területe a Közel-Keleten (2. előzéklap); valamint a keresztény államok területe az Ibériai-félszigeten (133. oldal).
10. **Dolgozzunk kis csoportokban.** A sajtómódszer. Beszéljétek meg a problémás kérdést. Mi akadályozta meg a kereszteseket abban, hogy megtartsák hatalmukat a Közel-Keleten?
11. Készíts táblázatot a „Keresztes hadjáratok” témában. Jelöld meg mindegyik időbeli határait, célját, fő résztvevőit és eredményeit.
12. **Dolgozzunk párokban.** Készítsetek prezentációt kiegészítő források alapján a következő témák egyikéről: 1) a keresztes hadjáratok résztvevőinek élete a Közel-Keleten; 2) a keresztes hadjáratok résztvevőinek élete a Balti-térségben; 3) a Reconquista résztvevőinek élete (választható).
13. Írj levelet egy földesúr nevében a vazallusainak, amelyben arra ösztönzi őket, hogy vegyenek részt a keresztes hadjáratban.
14. **Dolgozzunk kis csoportokban.** „Közös projekt” módszer. Készítsetek és mutassatok be egy összefoglaló projektet a „Katonai rendek” témában a gyakorlati órán vagy az órán.

III Dolgozzunk kronológiával

756—929	Córdobai Emirátus
1095	II. Orbán pápa fellépése Clermontban, a Szentföld muszlimoktól való felszabadítására való felhívással
1096—1291	Keresztes hadjáratok
1099	Jeruzsálem elfoglalása a keresztesek által
1204	Konstantinápoly elfoglalása a keresztesek által
1212	A döntő csata a Reconquista során Las Navas de Tolosa mellett
1291	Akkon, a Jeruzsálemi Királyság utolsó fővárosának eleste. A keresztes hadjáratok korszakának vége

§ 19. Kína a Szung-dinasztia idején. Dzsingisz kán birodalma. A Jüandinasztia. A Delhi Szultanátus

ELEVENÍTSÉTEK FEL

1. Mikor uralkodott a Tang-dinasztia Kínában?
2. Milyen eredményeket ért el Kína a korai középkorban?
3. Mi jellemezte India fejlődését a „rádzspu korszakban”
4. Miért nem tudta a Nagy Fal megakadályozni a nomádok támadásait Kína ellen?

A PARAGRAFUS FELDOLGOZÁSA UTÁN MEGTUDJÁTOK:

- miért hanyatlott le a Szung állam;
- miben különböztek a mongolok más nomádoktól;
- hogyan sikerült Dzsingisz kánnak hatalmas birodalmat létrehozni;
- milyen volt Kína helyzete a Jüan-dinasztia idején;
- India fejlődéséről a Delhi Szultanátus idején.

Kínai bronzérme a Szung-dinasztia idejéből.

1. Kína a Szung-dinasztia idején

► Kína a Szung-dinasztia idején Milyen találmányokat hoztak létre Kínában a Szung-dinasztia idején?

A Tang-dinasztia államának maradványaiból számos kisebb államalakulat jött létre. Létezésük idejét — 907—960 — az „öt dinasztia és tíz királyság” időszakának nevezik. Közöttük belháború dúlt, amely során Kína egyesült a **Szung-dinasztia** (960—1279) uralma alatt. Az ország újjáépítése érdekében az első miniszter, Vang An-si reformokat javasolt. Ezek magukban foglalták az adórendszer rendbetételét, az öntözési munkák megszervezését, kölcsönök nyújtását a parasztságnak, az áruk fix áron történő értékesítését stb. Azonban a miniszter ellenfelei elérték leváltását és a reformok leállítását.

Ilyen körülmények között Kína északi részét a dzsürcsi nomád törzsek foglalták el. Ők megalapították a Csin („Arany”) államot (1115—1234).

Délen, ahová a kínai császár kénytelen volt átköltözni, a Déli Szung-dinasztia (1117—1279) uralkodott. Az általa ellenőrzött területen helyezkedtek el a rizs, tea termesztésének, valamint a selyem, papír és porcelán gyártásának fő központjai. A tea minden társadalmi réteg számára elérhetővé vált, és a vásárok révén elterjedt Ázsia országaiban.

A Szung államban találták fel a puskaort és a könyvnyomtatást. Itt jelentek meg először a történelemben a papírpénzek — az asszignációk. Fontos találmányokat tettek a hadügy terén is. A Szung állam fegyverzetében szerepeltek hajtógépek, gyújtókeverékkel töltött edények, mozgó ostromtornyok faltörő kosokkal, az első ágyúk. Azonban a katonai technika nem mentette meg a pusztulástól.

2. Dzsingisz kán. A Mongol Birodalom létrehozása

► Hogyan jött létre Dzsingisz kán birodalma?

1206-ban a mongol vezér, **Temüdzsin (Temudzsín)** egyesítette a legtöbb törzset, és a kurultájon **Dzsingisz kánná**, azaz nagy kánná kiáltották ki. Hatalmának megtartása érdekében Dzsingisz kán külső hódítások útjára lépett, amelyek a nomád mongol törzsek nemességének sokkal nagyobb zsákmányt ígértek, mint a belső háborúk, valamint új legelőket az eurázsiai sztyeppék területén.

A mongol törzsek összefogása szempontjából fontos volt a **Dzsingisz kán** törvénygyűjteményének, a **Jasza** elfogadása. Ez törvényesítette a hódító háborúkat, mint a mongol törzsek életmódját. Az egész felnőtt lakosság tízezrekre (tümenekre), ezrekre, százakra és tizedekre oszlott. Egy tized általában egy mongol családból állt. Ez a felosztás békeidőben és háború idején is megmaradt.

A hadseregben szigorú fegyelem uralkodott. Ha egy harcos a tizesből elmenekült a csatatérről vagy elárulta a kánt, az egész tizes büntetést kapott; ha a tizes volt a bűnös, akkor a százat büntették meg. Az ilyen szigorú rendek voltak az egyik oka annak, hogy a viszonylag kis létszámú nép (kb. 100 ezer harcos) képes volt győzni a csatákban és hatalmas területeket meghódítani: Dél-Szibériát, a Távol-Keletet, Észak-Kínát, Közép-Ázsiát és a Déli-Kaukázust. Dzsingisz kán

■ Történelmi személy

Dzsingisz kán (eredeti neve Temüdzsin vagy Temücsín) 1162-ben született. Egy törzsfőnök fia volt. Apját megölték, és Temüdzsin, valamint testvérei száműzöttek lettek. Idővel azonban sikerült egyesítenie a mongol törzseket és nagy birodalmat létrehoznia. Dzsingisz kán kegyetlen hódító volt, de bölcs uralkodó, tehetséges hadvezér és diplomata, bár írni nem tudott. Törvénygyűjteményt hozott létre, amely halála után is évszázadokig érvényben maradt, és hatékony kormányzati rendszert alakított ki, ösztönözte a kereskedelem fejlődését. Dzsingisz kán nagyon magas volt a maga korában — 170 cm, és balkezes volt.

Temüdzsin Dzsingisz kánná kiáltása
1206-ban. XV. századi miniatura.

A-Z Szótár

Kurultáj — török és mongol népek gyűlése, ahol a legfontosabb kérdéseket döntötték el.

☰ Dolgozzunk forrással

XIII. századi történész, Ibn al-Asir a mongol invázióról

„Amióta Isten megteremtette az embert, a világ nem látott ehhez hasonlót... Ez egy esemény volt, amelynek szikrái szétrepültek, és a gonosz, amely mindenkit elérte; úgy terjedt, mint a szél által hajtott felhő. A történész Dzsueini megjegyezte, hogy ahol a mongolok ellenállásba ütköztek, „ahol százezer ember volt, ott még száz sem maradt.”

► 1. Milyen volt a szerző hozzáállása a mongolokhoz? 2. Milyen következményekre hívta fel a figyelmet a hadjáratok kapcsán?

rnk.com.ua/107559
Nektek, kíváncsiaknak

nemcsak a mongol, hanem a török, mandzsu, tunguz és tangut törzseket is egyesítette.

A többi nomádhoz képest a mongolok nem csak rablás céljából hajtottak végre rajtaütéseket, hanem új földeket akartak meghódítani. Egész területeket pusztítottak el és tömegesen irtották ki a békés lakosságot.

A mongolok hódító hadjáratainak győzelmi okai:

- szigorú rend és fegyelem a mongol hadseregben;
- Dzsingisz kán és hadvezérei katonai tehetsége;
- több irányból történő támadás egyetlen terv alapján;
- hatékony fegyverzet (mongol íj, szablya, lándzsa, páncél);
- hatékony felderítés;
- a meghódított népek emberi erőforrásainak és technikai találmányainak felhasználása;
- egyes államok gyengesége;
- az egység hiánya a mongolokkal szembeni ellenállásban.

3. Dzsingisz kán utódainak hódításai

► Milyen területeket hódítottak meg a mongolok Dzsingisz kán halála után?

1227-ben Dzsingisz kán váratlanul meghalt. Nagy kánná harmadik fiát, **Ögödejt** kiáltották ki. Ő végleg meghódította Észak-Kínát (1234-ben) és háborút indított a Déli Szung ellen. Azonban könnyű győzelmet nem sikerült elérni. A kínaiak majdnem 100 évig ellenálltak.

1236-ban a mongolok elindultak a **Nagy Nyugati Hadjáratra**, hogy meghódítsák az eurázsiai sztyeppék nyugati részét, ahol a kunok uralkodtak.

A hadjáratot Dzsingisz kán unokája, **Batu (Batu kán)** vezette. Az első akadály a mongolok útjában a Volgai Bulgária és a mellette élő finnugor törzsek voltak. Ezután a mongolok csapása az orosz fejedelemségekre irányult. Legyőzték a Rjazanyi és a Vlagyimir-Szuzdali fejedelemségeket. 1238-ban Jurij Vszyevolodovics herceg a Szit folyónál vívott csatában elesett seregével együtt.

1239-ben a mongolok feldúlták a Csernyigovi és Perejaszlavi fejedelemségeket, elfoglalták a Krím-félszigetet, 1240-ben pedig Kijevet. A következő célpont a Halics-Volhíniai fejedelemség területei voltak. A kunokat üldözve a mongolok feldúlták Közép-Kelet-Európa más államait, és eljutottak az Adriai-tenger partjáig.

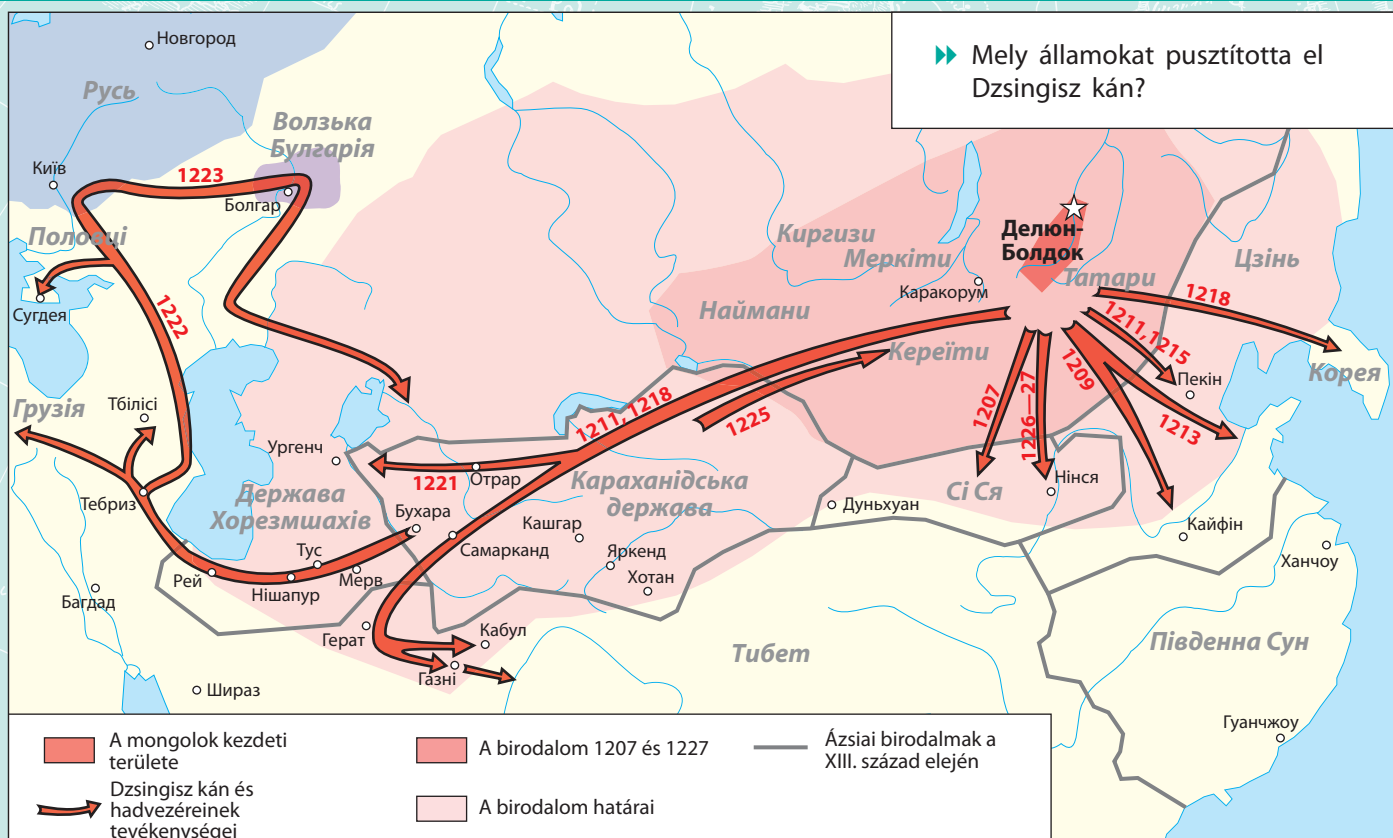
Azonban **1242-ben** a mongolok kénytelenek voltak visszatérni a Fekete-tenger és a Kaszpi-tenger melletti sztyeppékre. Ott megalapították az új **Dzsocsi uluszt**, amely a hatalmas mongol birodalom része volt. Az ulusz kánjának trónját **Arany Hordának** nevezték. Később ezt a nevet kezdték használni az egységes Mongol Birodalom felbomlása után létrejött államra.

Nagy kán Ögödej.
Kínai rajz.

- Mivel tűnt ki a kán uralkodása? Adjon részletes választ.

DZSINGISZ KÁN BIRODALMA

A MONGOL BIRODALOM A XIII. SZÁZAD VÉGÉN

✓ Érdekes tények

Európában a mongolokat kezdetben tatároknak nevezték. Párizsi Máté krónikás volt az elsők között, aki megpróbálta megmagyarázni ezt a nevet. A görög mitológia ismereteire támaszkodva úgy vélte, hogy ők „a Tartaroszból (Pokolból) származnak”. Csak a XIII. század második felében terjedt el Európában a „mongolok” elnevezés.

Bagdad mongol ostroma.
Miniatura 1430-ból.

A-Z Szótár

Jarlik (török nyelvből fordítva — „rendelet”) — az Arany Horda kánjainak oklevele, amely jogot adott a fejedelemségek vagy különálló területek irányítására.

Ismáiliták — az iszlám egyik síta irányzatának követői. A síták úgy vélik, hogy a hatalomnak az imámokhoz kell tartoznia, vagyis Mohamed próféta testvérének, Ali ibn Abi Tálibnak a közvetlen leszármazottaihoz, nem pedig választott személyekhez — kalifákhoz. A prédikátor Hasan ibn Szabbah révén az iszmáiliták a XI. században megalapították saját államukat, amelynek központja az Alamut hegyi erőd volt. Hasan ibn Szabbah a leghűségesebb követői közül különleges kémek és gyilkosok csoportját hozta létre — az asszaszinokat. Őket közelharci művészetre, törhasználatra, álcázásra, színészi képességekre, valamint az áldozatuk lakóhelyének nyelvére és hagyományaira tanították.

A kán fennhatósága alatt álltak a meghódított orosz fejedelemségek is, amelyek adót fizettek a kánnak. Minden fejedelem, hogy folytathassa uralkodását, engedélyt kapott a kántól — egy **jarlikot**.

A Nyugat-Ázsia országainak meghódításának befejezéséhez a mongol nagy kán, Möngke (1251—1259) hadjáratot szervezett testvére, Hülegü vezetésével. Hülegü leszámolt az **iszmáilita** állammal, amelynek bérgyilkosai (asszaszinok) számos közelkeleti uralkodót megöltek. 1258-ban Bagdad elfoglalása után Hülegü kán szétzúzta az Arab Kalifátust.

A meghódított területeken és Irán területén Hülegü kán különleges uluszt hozott létre. Hülegü kán és utódai az ilhán címet viselték, ami „törzsi kánt” (uluszi kánt) jelent. Az Ilhánida Birodalom 1256-tól 1353-ig létezett.

A mongolok itt megpróbálták ötvözni saját hagyományaikat az Iránban kialakult kormányzati rendszerrel. A mongol hódítások következtében hatalmas birodalom jött létre. Fővárosa **Karakorum** lett.

A mongol hódítások ellentmondásos következményekkel jártak a világ további fejlődésére nézve. Emberek milliói haltak meg, városok pusztultak el, egész államok semmisültek meg. A kézművesség, az öntözőrendszerek hanyatlása, a vetésterületek és az állatállomány csökkenése figyelhető meg

rnk.com.ua/107560
Nektek, kíváncsiaknak

Kőteknősök — az egyetlen, ami megmaradt a mongolok hatalmas fővárosából, Karakorumról. Jelenlegi külalak.

- ▶ Tegyetek feltételezést, miért nem maradtak fenn épületek a Mongol Birodalom fővárosából.

Ugyanakkor a mongol hódítások elősegítették a kereskedelem fejlődését Ázsiában. A mongolok úthálózatot hoztak létre, amely összekötötte Ázsia különböző régióit, élénkítve a kereskedelmet közöttük. Technológiák és eszmék terjedése történt, ami elősegítette a tudományos ismeretek, a technika és a kultúra fejlődését.

A mongolok általában nem avatkoztak bele a meghódított területek lakosságának vallási hitébe. Az alattvalóknak megengedték, hogy bármilyen vallást gyakoroljanak.

- ▶ **Dolgozatok párban.** A „Kettő — négy — mind együtt” módszer. Hasonlítsátok össze Dzsingisz kán és utódai hódításait.

4. Kína a Jüan-dinasztia idején

- ▶ Mi volt a mongolok uralkodásának fő célja Kínában?

1279-ben Kína a mongolok uralma alá került. Kubiláj kán a mongol Jüan-dinasztia kínai császára lett. Azonban Kubiláj kísérletei Japán, Vietnam, Mianmar (Burma) és Jáva szigetének meghódítására kudarcot vallottak. A mongol uralom első éveiben az ország gazdasága hanyatlásnak indult. Évtizedekre volt szükség a helyreállításhoz.

Kubiláj idején megszervezték a mezőgazdaság irányítását tartományi képviselőkkel, amelyek speciálisan létrehozott közösségeket irányítottak. Minden 50 udvar egy közösséget alkotott.

A mongolok azonban nem gondoltak Kína fejlesztésére, hanem minél több adót akartak beszedni. A földadón kívül a mongolok minden felnőtt férfit megadóztattak, és bevezették a lovas szolgálatot. A földek többsége a mongol nemesség kezében összpontosult, és a parasztok, akiké voltak, teljesen elvesztették személyes szabadságukat. A mongolok nem tartották megfelelő állapotban az öntözőrendszert sem.

Kína meghódítása után a mongolok meghagyták a kínai társadalmi rendszert a császártól a legkisebb hivatalnokig. Az állam legmagasabb tisztségeit mongolok töltötték be. Emellett a mongolok átvették a nyelvet,

Kubiláj kán. Kínai rajz.

Dolgozzunk forrással

Marco Polo „A világ sokféleségéről szóló könyvéből” (XIII. század vége)

A Tajan-fu város, ahová megérkeztünk, nagy és szép, a kereskedelem itt élénk, és az ipar is jól fejlett: sok páncélt gyártanak a nagy kán seregei számára. Sok csodálatos szőlőültetvény van itt... Rengeteg selyem: vannak eperfáik és sok selyemhernyójuk. ...12 mesterség volt itt, és minden mesterséghez 12 ezer ház tartozott; minden házban legalább 10 ember élt, néhányban 15, de volt, ahol 30 vagy 40, nem mind mesterek, de a mesterek utasításai szerint dolgozó munkások... Rengeteg gazdag kereskedő van itt, és sokat kereskednek... A király parancsára mindenki az apja mesterségét folytatta... Más mesterséget nem tanulhatott. Ebben a városban sok jó ház van mindenütt. Van itt egy nagy kőtorony; amikor tűz üt ki a városban, a lakosok oda viszik a vagyonukat; és gyakran vannak tüzek, mert sok a faház. Itt élnek... a nagy kán alattvalói; a pénzük papír. Ebben a városban... minden utca kövekkel és téglákkal van kikövezve; jól lehet rajtuk lovagolni és gyalogolni is. Ebben a városban... jó 4 ezer fürdő van; havonta többször is járnak oda, mert ügyelnek a test tisztaságára...

► **Dolgozzatok párban.** Beszéljétek meg és válaszoljatok a kérdésekre.

1. Tegyetek feltevéseket, hogy Marco Polo beszámolója miért nyugdíjazhatta le az európaiakat.
2. Minek köszönhető, hogy Kína ilyen eredményeket ért el?

!! Vegyétek figyelembe

A mongol uralomnak Kínában voltak pozitív és negatív következményei is. Egyrészt jelentős emberáldozatokkal és a kínai civilizáció vívmányainak pusztulásával járt. Másrészt azonban, a Mongol Birodalomhoz való csatlakozás révén Kína bekapcsolódott a világkereskedelembé, ami hozzájárult gazdasági fellendüléséhez.

az írást, a kultúrát stb. Annak ellenére, hogy a mongolok „kínaiasodtak”, még mindig magasabb rendűnek tartották magukat a kínaiaknál, és megszállóként viselkedtek, fokozva az adóterheket.

A mongolok politikája általános felháborodást váltott ki a lakosság körében. 1334-ben a Sárgafolyón történt gátszakadás miatt emberek százezrei haltak meg. Ez lett a felkelés oka. Később ezek a megmozdulások rendszeressé váltak. A legnagyobb a **vörös turbánosok felkelése** volt (1351—1368).

Végül **1368-ban** az egyik parasztfelkelés vezetőjét, **Hung-vu szerzetest** császárrá kiáltották ki. Ő alapította meg a **Ming-dinasztiát**, amely 1644-ig uralkodott Kínában. Az állam fővárosa kezdetben Nanking volt, majd később áthelyezték Dadu városába, amely új hivatalos nevet kapott: **Peking**.

► **Dolgozzatok párban.** Beszéljétek meg és magyarázzátok el, miért nem tudtak a mongolok hatékonyan irányítani Kínát.

5. A Delhi Szultánátus

► Mikor és hogyan jött létre a Delhi Szultánság?

Mint már említettük, az Hindusztán területén az ezeréves történelem során nem létezett erős államhatalom. Jelentős változások Indiában a XII. században kezdődtek, amikor északi területeit a muszlimok elfoglalták. Már a VIII. századtól kezdve próbálták meghódítani Indiát, de cselekedeteik nem jártak sikerrel.

Végül a szomszédos Gaznavidák államának uralkodója, amely a Bagdadi Kalifátus felbomlása után jött létre, Mahmud Gaznavi (998—1030) rabló hadjáratokat indított Indiába. Tizenhét alkalommal fosztotta ki, minden alkalommal egyre mélyebbre hatolva az ország belsejébe. Az elrabolt kincsek és rabszolgák révén fővárosát, Gaznit a Kelet egyik legszebb városává tette.

1206-ban a helytartó Kutb ad-Dín Ajbek elszakadt Gaznitól, és független államot alapított Észak-Indiában, központjával Delhiben. Az új állam a **Delhi Szultánátus** nevet kapta. A XIII. század végétől gyorsan növelte területét, és a XIV. század elejére szinte az egész Indosztáni-félszigetet meghódította.

A szultánság legnagyobb kiterjedését **Muhammad Tugluk** uralkodása alatt érte el (1325—1351). Hódító politikája aláasta az állam belső erejét, amely elkezdett szétesni. A XIV. század végére a Delhi Szultánság kisebb területet foglalt el, mint a XIII. század elején. Már szomszédai, különösen a mongolok támadásait kellett visszavernie.

A középkorban Indiában jelentős kulturális változások történtek. Befejeződött az északi és déli kultúrák egyesülésének időszaka, valamint a hinduizmus és a buddhizmus vallásainak kialakulása.

Jelentős eredményeket értek el az orvostudományban. Az indiai orvosok tökéletesen ismerték a test belső felépítését, bonyolult műtéteket végeztek, mintegy 200 sebészeti eszközt használva, és gyógyszereket készítettek. Orvosi tudásuk híres volt az egész Keleten.

Napjainkig sok középkori épület maradt fenn. Az építészet ezen korszakának remekművei a sziklákba vájt buddhista templomok, mint az Ajanta, Ellora és Elefanta. A sziklákba vájt templomok mellett torony alakú templomokat is építettek. Orisszában templomvárost építettek, amelyet erős falakkal vettek körül. A templomok belsejét alig díszítették, de kívülről teljesen domborművekkel, szobrokkal és mesterien faragott kőfaragásokkal borították. A szobrászok legendák és történetek jeleneteit ábrázolták, jól tudták ábrázolni az embereket és állatokat mozgás közben.

Muhammad Tughlaq udvara. Miniatúra a XIX. századból.

Templom Adzsantában. Modern megjelenés.

Az Adzsantai templom egy épületegyüttes és barlangok, amelyeket kilenc évszázadon át építettek. A templom termeit freskók díszítik, amelyek az akkori India életét és Buddha életének jeleneteit ábrázolják (csak részben maradtak fenn). A freskók festékei mind a mai napig megőrizték élénkségüket.

A XIII. századtól kezdve az indiai építészetre jelentős hatást gyakorolt a muszlim kultúra. Az egyik legismertebb példa a hatalmas Kutub Minár minaret Delhiben.

A középkori India irodalmát főként szanszkrit nyelven alkották (az árják legősibb irodalmi nyelve). Ez a nyelv ugyanazt a szerepet töltötte mbien, t Európában a latin. Az akkori India kiemelkedő költője és drámaírója Kalidásza volt. A muszlim hódítások után az indiai költők elkezdtek használni saját anyanyelvüket, valamint az arab és perzsa nyelvet is.

A zene és a tánc mindig is fontos szerepet játszott az indiaiak életében. A tánc nyelvén történeteket meséltek istenekről és hősökről. Az indiai táncban minden gesztus, testmozgás, láb, kéz és ujj mozdulat jelentéssel bírt. A táncművészetet mesterségnek tekintették, amelyet évekig tanultak. Az indiaiak kedvelték a játékokat és szórakozásokat is. A sakkjáték Indiából terjedt el az egész világon. Népszerű volt a kockajáték is.

► **Dolgozatok párban.** Beszéljétek meg és határozzátok meg, hogyan sikerült a muszlimoknak meghódítani Indiát.

Kérdések és feladatok

Tudjuk

1. Melyik évben kiáltották ki Temüdzsint Dzsingisz kánnak?
A 1201 B 1206
C 1212 D 1221
2. Mi volt a neve annak a mongol dinasztiának, amely Kínában uralkodott?

3. Állítsátok össze a megadott betűkből a Mongol Birodalom fővárosának nevét.

A	O	K	U	K	R	M	A	R
---	---	---	---	---	---	---	---	---

Elemezzük és megmagyarázzuk

4. Soroljatok fel tényeket, amelyek igazolják, hogy a mongolok az egyik legnagyobb birodalmat hozták létre.
5. Szerintetek Dzsingisz kán belpolitikájában kemény uralkodóként viselkedett? Miért folyamodott ilyen intézkedésekhez?
6. Egyetértetek azzal az állítással, hogy Dzsingisz kán halála után birodalmának határai tovább terjeszkedtek? Magyarázzátok meg a választot.
7. Hasonlítsátok össze a kínai Szung- és Jüan dinasztiák politikáját. Nevezzétek meg a fő különbséget.
8. Vizsgáljátok meg a mongol uralom pozitív és negatív következményeit Kínában.
9. Miért nem tudta a Delhi Szultánátus megtartani az elfoglalt területeket?
10. Mit gondoltok, létezik-e összefüggés az állam területi növekedése és erőforrásai között? Válaszotokat a Delhi Szultánátus példáján magyarázzátok meg.

Alkalmazunk és létrehozunk

11. Kövessétek nyomon a térképen a területi változásokat: 1) A Mongol Birodalom (139. oldal); 2) A Delhi Szultánátus (56. oldal).
12. Oldjátok meg az időrendi feladatokat az „idővonal” segítségével.
 - 1) Helyezétek időrendi sorrendbe Dzsingisz kán uralkodásának eseményeit.
 - 2) Számoljátok ki, mikor ünnepelték a Mongol Állam fennállásának ezredik évfordulóját.
13. Tanulási játék „Találjátok ki a dátumot (kifejezést)”. A játék szabályai: A tanár (tanárnő) megad egy dátumot vagy kifejezést. A diákok meghatározott számú kérdést tehetnek fel (például tízet), hogy kiderítsék, miről van szó. A tanár (tanárnő) csak „igen”, „nem” vagy „részben” válaszokat adhat.
14. **Dolgozzatok párban.** Készítsetek beszámolót a „Kínaiak harca a mongol elnyomás ellen” témában további források felhasználásával.

FOGALMAZZATOK MEG EGY-EGY ÁLLÍTÁST A KÖVETKEZŐKRE:

- A Mongol Birodalom létrejöttének folyamata;
- A mongol hódítások következményei;
- A Jüan-dinasztia uralkodásának sajátosságai Kínában;
- A Delhi Szultánátus fejlődési szakaszai.

II Dolgozzunk kronológiával

1206—1227	●	Dzsingisz kán uralma
1206—1526	●	Delhi Szultánátus
1279—1368	●	A Jüan-dinasztia uralkodása Kínában

rnk.com.ua/107341
Gyakorlati foglalkozás

rnk.com.ua/107342
Összefoglaló

rnk.com.ua/107343
Tesztfeladatok a
témazáró dolgozatra
való felkészüléshez

TÖRTÉNELMI KINCESLÁDA

TÁRSADALOM HÁROM RÉTEGE

IMÁDKOZÓK -
PAPSÁG

HARCOSOK -
LOVAGOK

DOLGOZÓK -
PARASZTOK

INKVIZÍCIÓ

ERETNEKÉK

KOLDULÓRENDEK

CÉHEK

IPARTESTÜLET

MESTER

SEGÉD

TANONC

KÉRESKEDŐK

ÖREGTORONY

VÁR

LOVAG

LOVAGI TORNÁK

CÍMER

JELMONDAT

GÓTIKA

ÓLOMÜVEG

ABLAKOK

SZOBROK

KOMMUNÁK

MAGDEBURGI JOG

VÁROSI TANÁCS

KERESZTES
HADJÁRATOK

TEPLOMOSOK

ÉRETT (KÉSŐ) KÖZÉPKOR
(XI. SZÁZAD KÖZEPE -
XIV. SZÁZAD KÖZEPE)

RENDI-KÉPVISELETI
MONARCHIA

MAGNA CARTA
LIBERTATUM

SZENT RÓMAI BIRODALOM
STAUF-HÁZ

A CSÁSZÁROKHATALMÁNAK
FELEMELKEDÉSE ÉS BUKÁSA

VÁLASZTÓFEJEDELMÉK

KÖZÉP- ÉS KELET-EURÓPA ÁLLAMAI

CSEH KIRÁLYSÁG, LENGYEL
KIRÁLYSÁG, MAGYAR KIRÁLYSÁG,
RUSZ FEJEDELEMSÉGEK, SZERB
KIRÁLYSÁG, LITVÁN
NAGYFEJEDELEMSÉG

MÁSODIK BOLGÁR BIRODALOM

BIZÁNCI BIRODALOM A
KOMNÉNOZSOK KORÁBAN

1204 - KONSTANTINÁPOLY ELESTE

A BIRODALOM ÚJJÁSZÜLETÉSE

VIII. MIKHAÉL PALAIOLOGOSZ

PARLAMENT

ÁLTALÁNOS
ÁLLAMOK

PLANTAGENÉT-
HÁZ

SZELDZSUK TÖRÖKÖK

SZELDZSUK
SZULTÁNSÁG

I. MALIK-SHAH

KURULTÁJ

DZSINGISZ KÁN

MONGOL
BIRODALOM

ULUSZOK
(TARTOMÁNYOK)

ARANY HORDA

SZUN-DINASZTIA

MONGOL HÓDÍTÁSOK

JÜAN-DINASZTIA

VÖRÖS TURBÁN LÁZADÁSOK

MING-DINASZTIA

DELHI
SZULTANÁT

III. FEJEZET. KÉSŐ KÖZÉPKOR (XIV. SZ. KÖZEPE – XV. SZ.)

§ 20. Klímaváltozások. „Fekete halál”. Nagy nyugati egyházszakadás és a pápaság válsága

1. Klímaváltozások

► Milyen klímaváltozások történtek a XIV. században?

A középkorban az emberek gazdasági tevékenysége szinte teljesen függött a természeti és éghajlati viszonyoktól. A mezőgazdaságban ez a tényező meghatározó szerepet játszott egészen a XIX. század végéig. Hatással volt a népesség számára. A rossz termések éhínséget és járványokat okoztak, csökkentették a születésszámot, valamint felkeléseket és háborúkat idéztek elő.

A IX—XIII. századi felmelegedés elősegítette a földművelés fejlődését és az európai lakosság életének javulását. Olyan melegkedvelő növényeket, mint a szőlő, az olajbogyó, a gránátalma és a füge, a Rajna alsó folyásánál és Angliában termesztettek. Dél-Elzászbán a fák egyáltalán nem hullatták le a leveleiket télen, és decemberben érett a szamóca. Bár ebben az időszakban is voltak forró és száraz nyarak, amelyek alacsony termést és éhínséget hoztak, ez nem befolyásolta az általános helyzetet. Erre az időszakra a feudális viszonyok virágzása és a népesség növekedése volt jellemző.

A XIV. század elején a bolygón hirtelen lehűlés következett be, amely egészen a XIX. század közepéig tartott. Ezt az időszakot a tudósok még „kis jégkorszaknak” is nevezték. Az Alpokban megnövekedtek a gleccserek, Európában a telek havasak és hidegek lettek. Ebben az időszakban a Balti-, a Fekete- és az Adriai-tenger télen befagyott, és a nagy folyók, mint a Mosel, a Temze, a Rajna és a Duna négy hónapig jégge

ELEVENÍTSÉTEK FEL

1. Mi volt az európai államok gazdaságának alapja a középkorban? Mikor sújtotta Európát a „nagy éhínség”?
2. Miért voltak a betegségek nagy problémák a középkori társadalom számára?
3. Hogyan volt felépítve a katolikus egyház? Milyen hatalma volt a pápának?

A PARAGRAFUS FELDOLGOZÁSA UTÁN MEGTUDJÁTOK:

- a középkori Európa klímaváltozásairól és azok emberek életére gyakorolt hatásáról;
- miért változtatta meg gyökeresen a „fekete halál” a társadalmat;
- miért volt válságban a pápaság a XIV—XV. század fordulóján.

!! Vegyék figyelembe

A német források a XV. századot „elhagyatottság korszakának” nevezik, mivel a kemény telek Közép-Észak-Európa vidéki lakosságának közel felének kihalását okozták. Ez az időszak a gazdaság fejlődése szempontjából az egyik legpusztítóbb volt: 100 évből 40 terméketlen, vagyis éhínséges év volt.

✓ Érdekes tények

Az olasz történész, Paolo Malanima megjegyezte, hogy a XIV. század folyamán Anglia és Wales népessége 4,5 millióról 2,7 millióra, Skóciáé 1 millióról 700 ezerre, Franciaországé 16 millióról 12 millióra, az olasz államoké 12,5 millióról 8 millióra, a mai Spanyolország területén lévő államoké 5,5 millióról 4,5 millióra, Németország területén lévő államoké pedig 13 millióról 8 millióra csökkent. Összességében Európa népessége a XIV. században majdnem háromszorosára csökkent. Ennek okai a százéves háború és más fegyveres konfliktusok, a betegségek terjedése és az éhínség voltak.

rnk.com.ua/107561
Dolgozzunk forrással

lborítottak voltak. Az európaiak mindennapi életébe ebben az időszakban szorosan beépültek a vásárok, karneválok és jégversenyek.

Olyan országokban, mint Izland, szinte lehetetlen volt mezőgazdaságot folytatni. Az emberek a halászat révén maradtak életben. A tengeri kereskedelmi útvonalak hanyatlottak. Az éhínség és a betegségek elterjedtek. Az élelmiszerhiány különösen érezhető volt Európában 1314–1316 és 1360–1390 között.

A zordabb éghajlat és az erőforrások korlátozottsága számos háborúhoz és a hatalom központosításához vezetett az európai államokban. A természeti katasztrófák elleni küzdelemhez erős és szilárd államhatalomra volt szükség. Az államok egyeduralkodói, ellentétben az egyes feudális urakkal, szervezetteren kezdtek harcolni az éhínség ellen. Azok az uralkodók, akik nem tudtak megbirkózni ezekkel a problémákkal, gyakran elvesztették hatalmukat.

► **Dolgozatok kis csoportokban.** Az „Asszociatív virág” módszer. Ábrázoljátok grafikusan a középkori éghajlati változások jellemzőit.

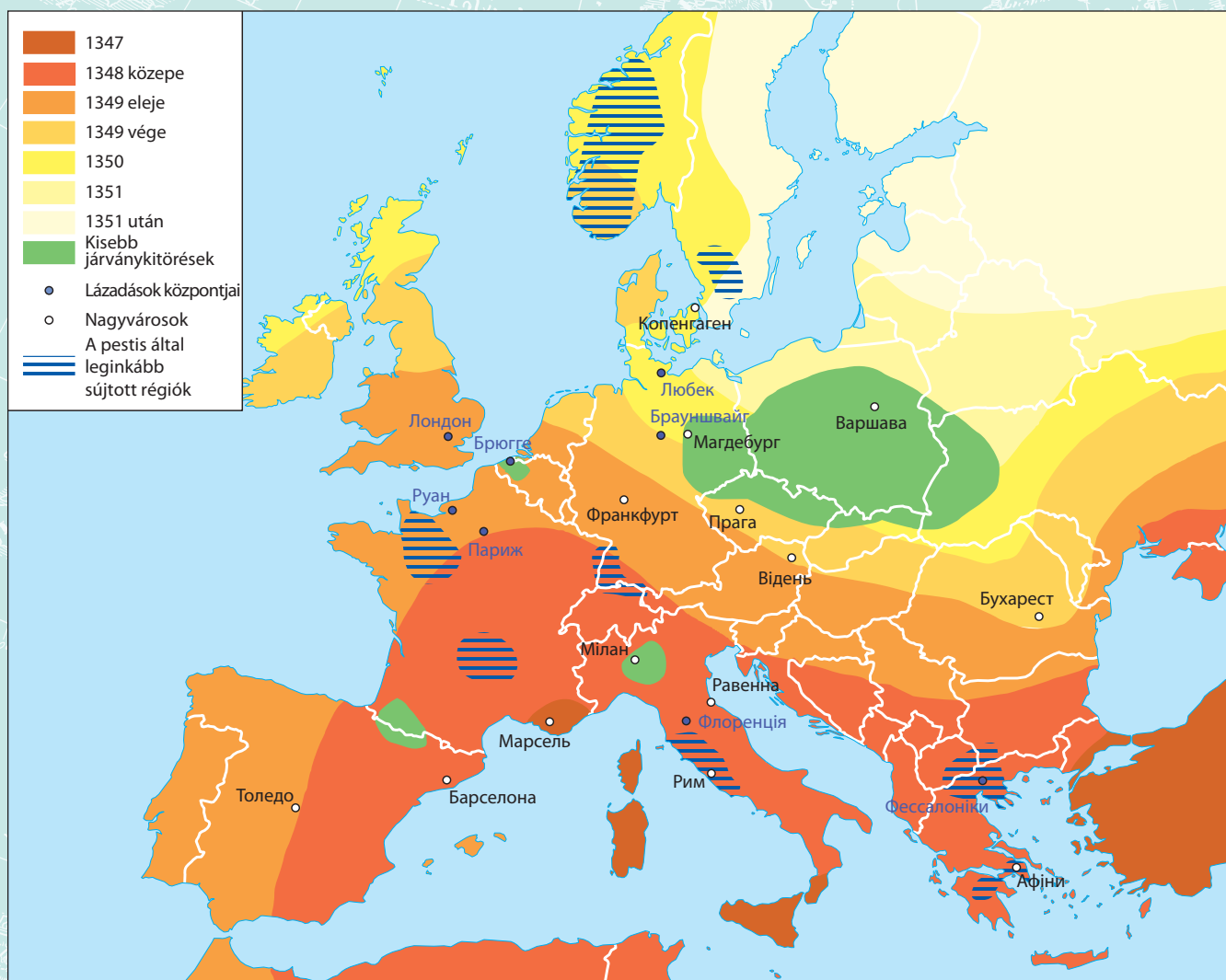
2. „Fekete halál”

► Mik voltak a pestisjárvány okai?

1346 és 1353 között Európát a pestisjárvány sújtotta, amelyet „fekete halálként” ismertek. Ez a járvány minden társadalmi életre hatással volt. A pestis nem volt új betegség Európában. A VI–VIII. században az úgynevezett „Justinianusi-pestisjárvány” milliók életét követelte. Azonban a „fekete halál” sokkal nagyobb mértékű volt: Európa lakosságának egyharmada halt meg tőle. Ezen kívül a járvány Ázsia és Afrika országaira is kiterjedt. Akkoriban szinte nem volt menekvés előle. A középkori lakosság szemében a pestis Isten büntetésének tűnt.

A pestis terjedése összefüggött a középkori városok és falvak mindennapi életével. Az emberek házai túlszűfoltak voltak, nem szellőztek, és alig jutott be fény. A falvakban az emberek egy fedél alatt éltek az állatokkal. A városokat szennyeződések borították. Az orvosi ismeretek szintje nagyon alacsony volt.

A PESTIS TERJEDÉSE EURÓPÁBAN A XIV. SZÁZAD KÖZEPÉN

► Mely európai területeket érintette legkevésbé és leginkább a pestis?

„A halál tánca”. Illusztráció a Nürnbeki Krónikából, 1493.
A korabeli elképzelések következményeként és megnyilvánulásaként a középkori művészek körében elterjedt a „haláltánc” motívuma, ahol a halál múmiaként, aratóként vagy vadászként jelenik meg.

Pestisdoktor maszkban. Metszet. Művész: Paul Fürst. 1721. A XIV. századi orvosok már nem látták a pestisben Isten büntetését, és megértették a pestis elleni ruházat, a karantén és a beteg holmijának elégetésének hasznát.

✓ Érdekes tények

A pápa kezdeményezésére Avignonban jelentek meg először az úgynevezett „pestisdoktorok”. Hosszú „csőrrel” ellátott maszkban jártak, amelybe különféle illatanyagokat helyeztek, hogy megakadályozzák a fertőzést. Később, a XIV. században, hagyományossá vált számukra a bőrruha, amely ingből, nadrágból és magas csizmából állt, valamint egy maszkból, amely már az egész arcot fedte.

A-Z Szótár

A **vallási fanatizmus** egy bizonyos vallási hit iránti szélsőséges ragaszkodás, amely más vallások létezésének tagadásában, minden ember saját hitére való térítésének törekvésében, valamint az érte való önfeláldozásra való készségben nyilvánul meg.

A pestisjárvány kiindulópontjának a Góbi-sivatagot tartják, amely Mongólia és Kína között helyezkedik el.

A betegség fő hordozói a rágcsálók voltak, amelyek húsát akkoriban gyakran fogyasztották. A mongol sztyeppékről a betegség Kínába terjedt, majd kereskedelmi útvonalakon keresztül Indiába, Koreába és Japánba. A Nagy Selyemúton keresztül 1346 körül a betegség elérte Közép-Ázsiát, különösen az Arany Hordát. Eljutott a Földközi-tenger kikötőibe, Egyiptomba és a Közel-Keletre, elérte az olasz államokat, Dél-Franciaországot és Spanyolországot. A pestis Nyugat-Európában való aktív terjedését az 1346–1347-es évek rossz termése okozta, amelyet túlzottan esős nyár okozott. Két év alatt a járvány elérte a Brit-szigeteket és Skandináviát. 1350-ben a pestis jelentősen sújtotta a Moszkvai állam lakosságát.

Az alultápláltság miatt legyengült emberek nem tudtak harcolni a betegséggel. Túlélési módszereket keresve varázslathoz, **vallási fanatizmus**hoz folyamodtak. Néhányan megpróbálták minél távolabb menekülni és elvonulni.

Gyakran az emberek bűnbakokat kerestek, remélve, hogy ez elhárítja a bajt. Néhány városban a zsidókat, koldusokat és leprás betegeket kezdték vádolni a kutak megmérgezésével, ami állítólag a betegség terjedéséhez vezetett. Strasbourgban, Erfurtban és Bázelen 1349 elején megsemmisítették a zsidó közösségeket, az embereket élve elégették, a vagyont kifosztották. Ez a VI. Kelemen pápa felhívásai ellenére történt, aki azzal fenyegetett, hogy kiközösíti azokat, akik erőszakot követnek el a zsidók ellen. A kiközösítés elkerülése érdekében néhány városban bíróságokat rendeztek a zsidók ellen, és a keresztények elleni bűncselekmények „beismerését” kínzással kényszerítették ki.

A zsidókat a pestis terjedésével vádolták, mert közülük többen túléltek. Valójában ez a zsidó közösségek elkülönült életmódjának és a vallási előírásoknak volt köszönhető, amelyek szerint reggel, WC-használat után, kenyérfogyasztás előtt és hetente egyszer az egész testet meg kellett mosni.

Zsidó pogrom
Strasbourgban,
1349 Festő:
Émile Schweitzer, 1894.

- Mivel magyarázhatók
a zsidók elleni
kegyetlen cselekedetek?

A pestisjárvány hatással volt a gazdaságra. Sok birtok elnéptelenedett. Azonban a városokban rövid időre fellendült a kézművesség és az építkezés. A tehetősebb emberek, akiknek nagyobb esélyük volt a túlélésre, minőségi szolgáltatásokat rendeltek. Mivel sok ember meghalt, nőtt az egy főre jutó arany és ezüst mennyisége. Ez csökkentette az értékét, és a bérek növekedésével együtt az árak emelkedéséhez és a pénz elértéktelenedéséhez vezetett.

A kézműves munka iránti presztízs és kereslet növekedése miatt a céhekbe parasztyerekék kezdtek dolgozni. A tanulók számának növekedése megbontotta a céhrendszert. Nem minden tanuló válhatott mesterré. Ezért a tanulók és segédek többsége a városi lakosság új rétegét alkotta — a bér munkásokat.

A jövedelmek a parasztság körében is növekedtek, amely a lakosság 90%-át tette ki. A parasztok megértették, hogy munkájuk nélkül a földbirtokosok nem tudják betakarítani a termést, és más bánásmódot követeltek. Ennek következtében például az angol földbirtokosok jövedelme a járvány éveiben az ötödére csökkent. A magas halálozási arány és a kereslet csökkenése az élelmiszerárak csökkenéséhez vezetett. Az alacsony gabonaárak miatt a parasztok többet fogyasztottak maguk, és feleslegük volt az eladásra a piacon.

A földesurak elnyomására válaszul Európában parasztfelkelések törtek ki: a Jacquerie-felkelés

Ukrajna és a világ

1351-ben a Lengyel Királyságon keresztül a pestis elérte az ukrán földeket, először Csernyihivbe és Kijevbe, majd más városokba is. Különösen Perejaszlavban tombolt, ahol az egész lakosság kihalt. Azóta a pestis időszakosan felütötte a fejét az ukrán földeken 400 éven keresztül. Általában azonban nem voltak olyan pusztító következményei, mint más európai országokban.

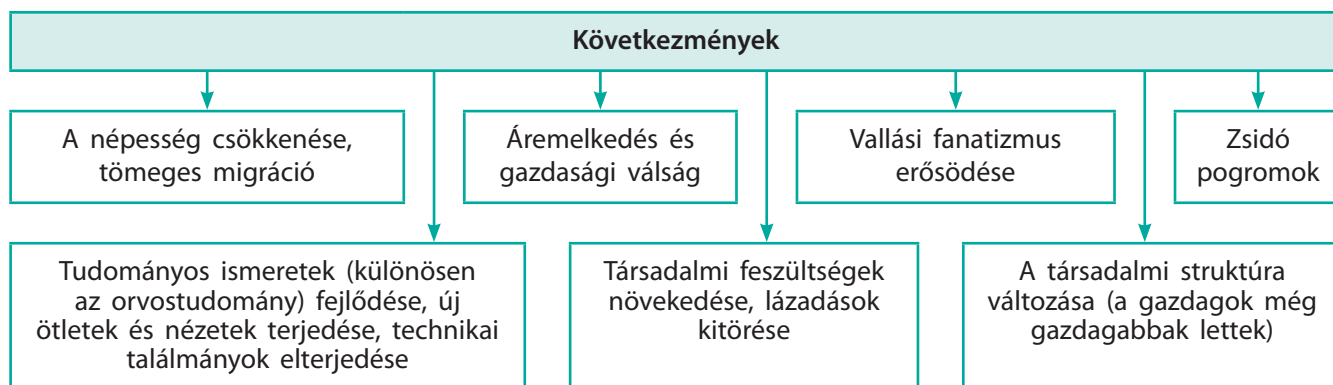
Dolgozzunk forrással

A XIV. századi firenzei történész, Matteo Villani a pestis következményeiről

Nagyon sokáig szinte minden áru kétszer annyiba került, mint a járvány előtt, a munka és mindenféle kézműves és megrendeléses munka ára több mint kétszeresére nőtt a szokásos árhoz képest. Minden városban örökösödési viták és perek voltak a lakosság körében.

- **Dolgozatok párban.** Beszéljétek meg és határozzátok meg, miért lett több gazdag ember Európában.

FEKETE HALÁL

Franciaországban 1358-ban, Wat Tyler felkelése Angliában 1381-ben stb. Ezekről a 22, 23.§-ban fogtok tanulni.

A munkaerő jelentős részének elvesztése miatt szükségessé vált a fizikai munka megkönnyítése. Elkezdődött az ekék széleskörű használata, amelyek a föld felső rétegét aláfordították, és a gyomokat, valamint az előző termés maradványait a föld alá temették, miközben a tápanyagokban gazdag alsó réteget a felszínre hozták. Ezzel az ekével nedves földet is meg lehetett művelni (a víz a barázdákon keresztül folyt le, amelyeket az eke hagyott. Európa-szerte aktívan építettek és használtak vízimalmokat és szélmalomokat. Egy másik jelentős találmány az egykereű talicska volt. Ezt először a bányászatban használták, majd később az építkezéseken és más munkákban. Most egy munkás két ember munkáját is el tudta végezni.

Elterjedtek a szemüvegek, mérlegek és órák is. Az emberek rájöttek, hogy fontos pontosan mérni az időt. A XIV. században nagy toronyórák jelentek meg először a középkori városházákon.

Azonban minden technológiai találmány nem tudott fejlődni egy olyan társadalomban, ahol az tudatlanság uralkodik. Az élet változásokat követelt a tudás terjesztésének rendszerében is. Végül Johannes Gutenberg feltalálta a nyomdagépet, majd megjelentek a tinták, és a drága pergamen helyett papírt kezdtek használni.

Változások történtek az orvostudományban is. Az orvosok már nemcsak a betegségek megelőzésére törekedtek, hanem azok gyógyítására is. A sebészet gyorsan fejlődött.

A pestisjárvány a társadalmi rend igazságtalanságának bizonyítéka lett. Megjelentek olyan emberek, akik változásokat akartak. Különösen a keresztény egyház reformjában látták ezeket a változásokat. Így Angliában ismert prédikátorok lettek John Ball, John Wycliffe, Csehországban pedig Husz János és mások.

3. Egyházi válság. A pápaság hanyatlása

► Mi vezetett a pápák „avignoni fogságához” és a nagy nyugati egyházszakadáshoz?

A XIV. században a keresztény világ egyesítésére irányuló törekvés a római pápák szellemi és világi hatalma alatt már nem felelt meg az idők

A pápa székesegyháza
és palotája Avignonban.
Festő: Thomas Hartley
Cromek, 1836.

követelményeinek. Európa életében az állami érdekek váltak elsődleges. A pápák azonban igyekeztek visszaszerezni befolyásukat a társadalomban. A konfliktus kiéleződött VIII. Bonifác pápa és IV. Fülöp francia király közötti szembenállás során, amikor a király az egyházi tizedként összegyűjtött pénzeket az államban tartotta. Válaszul a pápa készült IV. Fülöp kiközösítésére. A király azonban sereget küldött Rómába tanácsadója vezetésével, aki letartóztatta a pápát. A vita során a király tanácsadója vas kesztyűvel arcul ütötte a pápát, aki nem élte túl a sértést, és néhány hét múlva meghalt.

Az új pápa V. Kelemen lett. Rezidenciáját áthelyezték Avignon városába, amely IV. Fülöp irányítása alatt állt. Megkezdődött a pápák közel 70 éves **“avignoni fogsága” (1309—1377)**. Ez a pápaság, valamint Róma fokozatos hanyatlását okozta. XI. Gergely visszahelyezte a pápai trónt Rómába. A következő pápa VI. Orbán lett. Azonban visszaélt hatalmával, ezért a bíborosok leváltották és VII. Kelemen pápát választották meg.

VI. Orbán nem volt hajlandó engedelmeskedni, így két pápa került a trónra: egyik Rómában, a másik Avignonban. A pápák kiközösítették egymást az egyházból, és nem volt világos, melyikük az igazi. A katolikus egyház szakadását **Nagy nyugati egyházszakadásnak (1378—1417)** nevezték el. Az emberek úgy vélték, hogy az egyház kérdéseit közösen kell megoldaniuk a papoknak és a világi személyeknek, vagyis zsinatot kell összehívni. Az első kísérlet a probléma megoldására a pisai zsinaton újabb szakadással végződött: mindkét pápát eretneknek nyilvánították és újat választottak. Azonban ők nem ismerték el a zsinat döntését, így a katolikus egyházban már három pápa uralkodott. 1414-ben Konstanz városában új zsinatot hívtak össze, amely végül véget vetett a vitának. Az általánosan elismert pápa V. Márton lett.

XIV. századi miniatúra, amely az egyházszakadást szimbolizálja.

► Mi utal az illusztráción az egyházszakadásra?

FOGALMAZZATOK MEG EGY-EGY ÁLLÍTÁST A KÖVETKEZŐKRE:

- A klímaváltozás hatása Európa fejlődésére a középkorban;
- A pestisjárvány Európában;
- A pápák „avignoni fogságának” és a nagy nyugati egyházszakadás okai és következményei.

III. Dolgozzunk kronológiával

1309—1377	● A pápák „Avignoni fogsága”
1346—1353	● A pestisjárvány Európában, amelyet „fekete halálként” ismernek
1378—1417	● A nagy nyugati egyházszakadás

Az egyházban való széthúzás új eretnek mozgalmak fellángolását okozta. A legnagyobb közülük Csehországban történt (huszita háborúk). Bár ezt a felkelést levertek, figyelmeztetés volt a katolikus egyház számára, hogy a lakosság elégedetlenségének fő okát nem szüntették meg.

Kérdések és feladatok

Tudjuk

1. A „Fekete Halál” néven ismert pandémia
A pestis
B himlő
C kolera
D influenza
2. Mikor voltak a római pápák „avignoni fogságban”?
3. Olvasd el a kifejezés nevét, helyezd a betűket helyes sorrendbe. Magyarázd el a jelentését.

K	S	M	A	I	Z	A
---	---	---	---	---	---	---

Elemezzük és megmagyarázunk

4. Egyetértesz azzal az állítással, hogy a „fekete halál” változásokat idézett elő Európa fejlődésében? Indokold válaszodat.
5. Hatékonyak voltak-e a „fekete halál” elleni küzdelem módszerei? Hozz példákat.
6. Hogyan hatott az „avignoni fogság” a katolikus egyházra? Magyarázd el válaszodat.
7. Elemezd a nagy nyugati egyházszakadás eseményeit. Mik voltak az okai és következményei?

Alkalmazunk és létrehozunk

8. **Dolgozzatok párban.** Oldjátok meg a kronológiai feladatokat.
1) Számítsátok ki, milyen gyorsan jutott el a pestis Kínából Európa országaiba. 2) Hány évig tartott az „avignoni fogság”?
9. Készítsetek jelentést a „Fekete Halál” és a zsidók üldözése témában további források alapján.
10. **Dolgozzatok kis csoportokban.** Készítsetek egy válogatást a „Fekete Halál” virtuális múzeumának kiállítási tárgyaiból, amelyek a pandémia európai eseményeinek szenteltek.
11. Készítsetek szóbeli vagy írásbeli beszámolót egy olyan személy nevében, aki túlélte a pestisjárványt 1346—1353 között további források alapján
12. „Gondolatok szintézise” módszer. Határozzátok meg a pápaság hanyatlásának fő tényezőit.

§ 21. A középkor tudományos és technikai vívmányai. A divat

1. A kutatási ismeretek kialakulása, alkimia

► Mivel vált híressé Roger Bacon?

Az ókorban az emberek elgondolkodtak a környező világ megismerésén. Az egyik első, aki a XIII. században érdeklődést mutatott a természettudományok iránt, az oxfordi egyetem professzora, **Roger Bacon** ferences szerzetes volt. Azt állította, hogy a tudást nem teológiai vitákban, hanem a természet kísérletekkel történő tanulmányozásával lehet megszerezni. R. Bacon számos felfedezést tett. Különös jelentőséget tulajdonított a matematikának, fizikának, kémianak, megpróbált mikroszkópot és teleszkópot készíteni, megmagyarázta a szivárvány eredetét. A tudós meg volt győződve arról, hogy önjáró hajókat és kocsikat lehet építeni, valamint olyan eszközöket, amelyek a levegőben repülnek és a tenger fenekén közlekednek. Eredményei híre egész Európában elterjedt. A kutatót az ördöggel való kapcsolattal vádolták és börtönbe vetették.

A tudás iránti vágy széles társadalmi rétegeket áthatott. A Szicíliai Királyságban, ahol a nyugateurópai és az arab kultúra találkozott, számos görög és arab szerző természettudományi műveit fordították le. A salernói orvosi iskolában tanulmányozták a növények gyógyító tulajdonságait, tanácsokat adtak az egészség megőrzésére, a mérgek elleni védekezésre stb.

Fontos gyakorlati ismereteket halmoztak fel azok az emberek, akiket **alkimistáknak** neveztek. Ők a **“bölcsök kövének”** keresésével foglalkoztak, amelynek segítségével, úgy vélték, bármilyen fémeket arannyá lehet változtatni. Ezek az erőfeszítések hiábavalónak bizonyultak, de az alkimisták tanulmányozták az anyagok tulajdonságait, számos kísérleti eszközt készítettek stb.

ELEVENÍTSÉTEK FEL

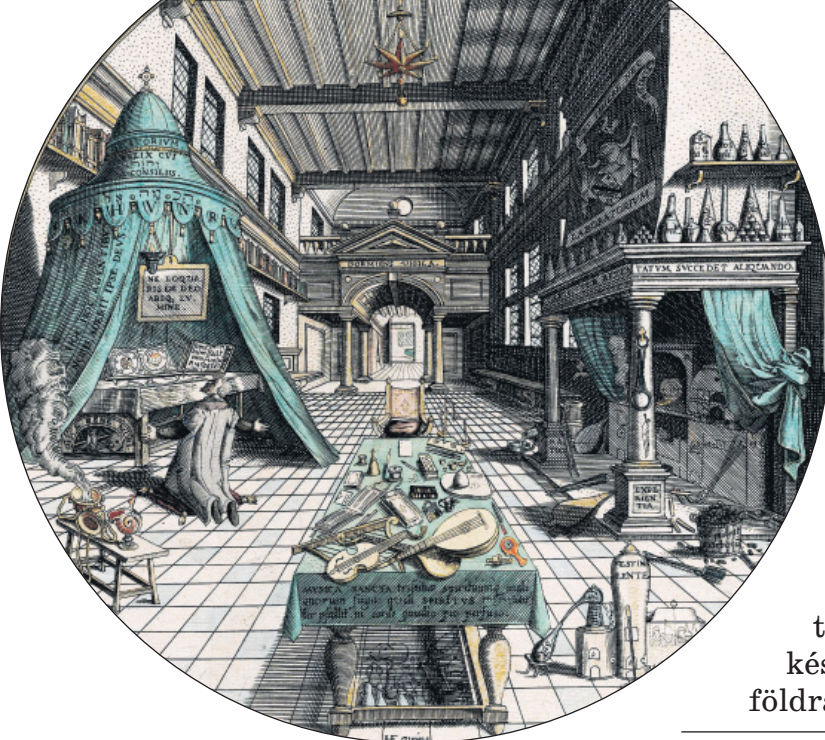
1. Melyik társadalmi réteg volt a legműveltebb a középkorban?
2. Miért ismerkedtek meg az európaiak az antik örökséggel az araboknak köszönhetően?

A PARAGRAFUS FELDOLGOZÁSA UTÁN MEGTUDJÁTOK:

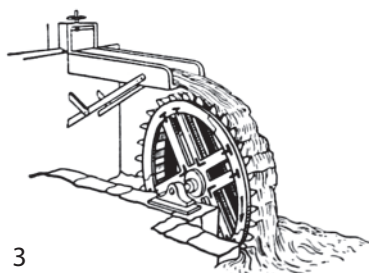
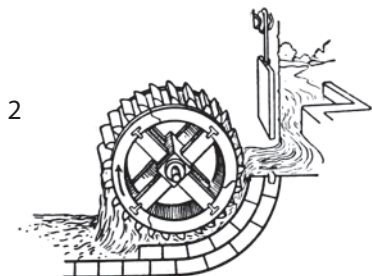
- mi ösztönözte a középkori társadalmat a tudományos felfedezésekre és technikai találmányokra;
- miért volt jelentős hatása a könyvnyomtatásnak a társadalom fejlődésére;
- mi volt jellemző a középkori divatra és hol voltak annak központjai.

Roger Bacon csillagokat figyel meg az oxfordi egyetemen. Nyomattechnika. Művész: Jan Verhas, 1867.

Alkimista laboratóriuma. Művész:
Hans Vredeman de Vries.
Nyomattechnika, 1595.

Vízikerék: 1) alulcsapott;
2) középen csapott;
3) felülcsapott.

Az **asztrológusok**, akik az emberek sorsát a csillagok állása alapján jósolták meg, számos felfedezést tettek a csillagászat területén.

A földrajzi ismeretek is gazdagodtak. A velencei kereskedő, **Marco Polo** Kínába és Közép-Ázsiába utazott. Benyomásait a "Világ sokféleségéről szóló könyv"-ben írta le, amely a középkor folyamán Európa legismertebb műve maradt. A XIV–XV. században számos térképet és különböző földek leírását készítették el. Ez lett a jövőbeli nagy földrajzi felfedezések előfeltétele.

► **Dolgozzatok párokban.** Mit gondoltok, miért volt érdekes a környező világ megismerése a középkorban?

2. A technika fejlődése

► Milyen technikai eredmények voltak a középkorban?

A középkori Nyugat-Európa szegényes technikai felszereltséggel rendelkezett. Az V. és XIV. század között az újítások szinte egyáltalán nem jelentek meg. A XIII. századig nem létezett egyetlen könyv sem a technikai találmányokról és fejlesztésekről. Az eszközök működtetéséhez szükséges energiát főként az emberi és állati izomerő biztosította. Azonban éppen a középkorban kezdték el továbbfejleszteni a már ismert eszközöket és újakat kifejleszteni. Így például tökéletesítették az emelődarukat és feltalálták az **emelőt**.

A középkor legjelentősebb eredménye a **felső vízikerék** feltalálása volt, amely a zuhanó víz energiáját használta fel a mechanizmusok működtetéséhez. Ezt még sík területeken is lehetett telepíteni, ahol a folyó lassan folyt.

Fontos találmány volt a **hám** feltalálása is — egy új lószerszámrendszer, amely a terhelést a ló nyakára helyezte át, ahol a ló legfejlettebb és legkitartóbb izmai találhatók. Így a ló képes volt helyettesíteni az ökröket a földművelés során.

A középkorban feltalálták a **mechanikus órát** is. Először a VI. századi bizánci könyvek említik. Egyes tudósok ezt a találmányt Veronai Pacifikusznak (IX. század eleje), mások Gerbert szerzetesnek tulajdonítják, aki később

pápává vált. 996-ban ő készítette el a magdeburgi toronyórát. A középkorban továbbá feltalálták az **üveg tükröt** (XIII. század, Olaszország), a **papírt** (II. század, Kína; XII. század, Spanyolország), az **ollót** (X. század, Közép-Európa) és a **szemüveget** (XIII. század, Olaszország). A középkor forradalmi találmánya a **nyomda** (XV. század) volt.

► **Dolgozatok együtt.** Az „Ötletkör” módszer. Melyek voltak a találmányok megjelenésének okai, amelyekről szó volt?

3. Könyvnyomtatás

► Miért tekintik a nyomdagépet forradalmi találmánynak? Mit változtatott meg a társadalom életében?

A középkorban a könyvek ritkaságnak számítottak. Ennek oka az volt, hogy minden könyvet eredeti kéziratként készítettek el. Ráadásul kevés volt az írástudó ember. A könyveket pergamenre írták, az oldalakat miniatúrákkal díszítették, a borítót pedig drágakövekkel, arannyal stb. ékesítették. A könyveket hosszú ideig lehetett használni, de nagyon drágák voltak. Ezért a különösen értékes példányokat a kolostorok könyvtáraiban szigorú felügyelet alatt tartották.

Az írástudó emberek számának növekedése és a papír elterjedése megnövelte a könyvek iránti keresletet és csökkentette azok árát. Megjelentek a könyvek tömeges másolására szolgáló műhelyek. A XIV–XV. században jelentősen megnőtt az érdeklődés az írott szöveg iránt, különösen az Isten Igéje iránt.

A XV. század elején Európában megjelentek az első könyvek, amelyeket szövegek táblákra vésett lenyomataival készítettek. Ez a módszer azonban munkaigényes volt, és nem elégítette ki az idő igényeit. Ráadásul a másolók sokkal gyorsabban dolgoztak.

Körülbelül **1445-ben** egy német mesterember, **Johannes Gutenberg** feltalálta a könyvnyomtatás módszerét. Fémkockákból, amelyekre domború tükröképes betűket véstek, speciális keretekben állították össze az oldalak szövegét. A betűket kézzel festették be, majd a papírlapra nyomták a sajtóban. Így kapták meg a könyv oldalának

✓ Érdekes tények

Az első személyes órát egy ló „viselte”, amely mozgásba hozta azt. Az óra mozgását egy különleges lovasz figyelte. Kényelmes és megbízható órák a rugó feltalálása után kezdtek megjelenni. Kezdetben a rugó szerepét disznósörte játszotta, később acélból kezdték gyártani a rugót.

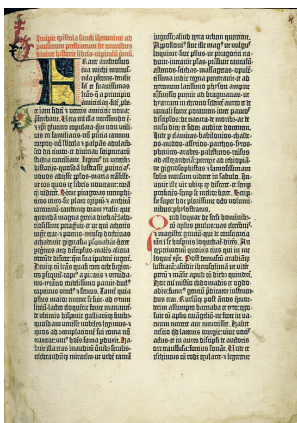

Johannes Gutenberg kézi nyomdagépe.

!! Vegyék figyelembe

A könyvnyomtatás feltalálásának jelentősége:

- Elérhetőbbé tette az oktatást az emberek számára: nőtt az írástudás és az oktatási szint;
- Az alapja lett a tudomány és a technológia fejlődésének;
- Elősegítette az irodalom, a művészet és a zene új formáinak megjelenését, a kultúra és az eszmék terjedését;
- Megalapozta a nyomtatott információátadási rendszert, amely elősegítette a gondolatszabadság és az egyéniség fejlődését.

Egy oldal J. Gutenberg Bibliájából.
180 példányt nyomtattak olasz papírra
és pergamenre.

Dolgozunk a forrással

A százéves háború idejéből származó francia krónikából

Isten küldte ránk ezt a csapást
(vereségeket a csatákban) bűneink
miatt, mert Franciaország hiúsága
nagy volt, és a ruhák és különféle
öltözékek szélsőségei egyik végletből
a másikba csaptak át... Az emberek
inkább bohócokra hasonlítottak, mint
tisztességes emberekre, és ezért nem
csoda, hogy ilyen mértéktelen ostobaság
miatt Isten megbüntetett minket az ő
ostorával — Anglia királyával.

- **Dolgozatok párban.** Beszéljétek
meg és válaszoljatok a kérdésekre.
1. Tegyetek feltevést arról, miért
látta az író a háborús vereség okait
az öltözetben. **2.** Befolyásolhatja-e
az öltözködési stílus, a divathoz
való hozzáállás a háborúban
elszenvedett vereségeket vagy
győzelmeket?

lenyomatát. Gutenberg fő műve a latin nyelvű
Biblia volt.

A könyvnyomtatás megjelenése az emberiség
történetének egyik legfontosabb eseménye volt.
Ez messzemenő következményekkel járt az
oktatás, a tudomány, a kultúra és a társadalom
fejlődésére nézve.

- **Dolgozatok párokban.** Mi volt J. Gutenberg
találmányának lényege?

4. Divat a középkorban

- Hogyan tükrözte a ruházat a középkori társadalom
szerkezetét?

A középkorban a ruházat elsősorban az
ember társadalmi státuszát, a társadalom egy
bizonyos rétegéhez való tartozását jelezte. Ezt
még a törvények is rögzítették. Kezdetben a
ruhákat házi szövésű len- vagy gyapjuszövetből
készítették. A gazdag emberek megengedhették
maguknak, hogy selyemszövetből készült ruhákat
vásároljanak a kereskedőktől.

A korai középkorban a gazdagok és a szegények
ruháinak szabása szinte nem különbözött. A
feudális urak arany- vagy drágakövekkel hímzett
öveket, ékszereket, prémeket használtak, hogy
kitűnjenek.

A nőknek tilos volt természetes szépségüket,
nőiességüket megmutatni. A hosszúkás arcot
tartották szépnek. Ennek érdekében a nők a
homlokuk fölött borotválták a hajukat, valamint
a szemöldöküket. Sminket nem használtak. Az
arisztokrata nőknek vékonynak és laposnak
kellett lenniük. A ruházatnak teljesen el kellett
takarnia a kezeket, lábakat és a nyakat.

A XII. századtól a ruházat megváltozott.
Megjelentek a divatirányzatok, amelyeket az
európai nemesség követett. A női ruhák most
már hangsúlyozták a derekat és a melleket. A
szoknya lefelé bővült.

Az egyház szigorúan tiltotta a nőknek a
férfiruhák viselését.

A késő középkorban a divat törvényhozója a
burgundiai uralkodó udvara lett. Az úgynevezett
„burgundiai ruha” a kifinomultság mintaképe

rnk.com.ua/107562
Nektek, kíváncsiaknak

volt, és a gótikus stílus főbb jellemzőit testesítette meg. Ezt a korszakot a divattörténetben „a divat karneváljának” nevezték. Különféle ruhákat viseltek: hosszúakat és rövideket, gyakran kontrasztos színekben (például piros és zöld).

A ruhák legnépszerűbb anyaga a brokát lett, amelyet arany- vagy ezüstsálakkal, különféle hímzésekkel, gyöngyökkel és drágakövekkel díszítettek. A drágakövek divatjának köszönhetően elkezdtek keresni azok helyettesítőit, és a XV. században Európában megtanulták az mesterséges drágakövek előállítását.

A XIV–XV. században az egyik népszerű női fejfedő a kruzeler maradt — egy kendő vagy sapka, sok redővel. A házas nők fehér fátlyat viseltek a fejükön. A XIV. század végétől a nemes nők körében elterjedt az hennin — egy kúpos, magas fejfedő.

A „divat karneválja” korszak férfi ruháinak díszei az övek, csengők és fibulák voltak. A XV. század végére a hosszú ruhákat csak az idősebb emberek és a hivatalnokok viselték. A papságot, az orvosokat, a tudósokat és a bírákat „hosszú ruhás embereknek” nevezték. A királyok ünnepi ruhái is hosszúak maradtak.

Ebben az időszakban a divatos férfi ruházat a zakó lett — rövid, derékban szűkített és övvel összehúzott. Az övekre láncon tört, bőr- vagy brokát erszényt akasztottak. A nemesség ruházatának kötelező része volt a kesztyű. Ebben az időszakban a ruházat egyre inkább tükrözte a társadalmi különbségeket. Az egyszerű emberek ruházata a korai középkor óta szinte nem változott. Csak a XV. században kezdtek a városi nők kötényt viselni a ruhájuk felett, és az övükre pénztárcát akasztottak.

A középkorban a lovagok harci ruházata is változott. Kezdetben a lovag fő védelme a láncing

✓ Érdekes tények

A középkori divatban népszerűek voltak a uszályok. A leghosszabb uszályt a királynő viselhette, valamivel rövidebbet a hercegnők és hercegnék. Az egyház harcolt az uszályok ellen, „ördögi farkaknak” nevezve őket. Azoknak a hölgyeknek, akik uszályt viseltek, megtagadták a bűnbocsánatot. Ennek ellenére a XV. század folyamán az uszály továbbra is a udvari viselet kötelező eleme maradt.

A nő portréja. Művész: Petrus Christus. 1450—1460.

!!! Vegyétek figyelembe

A XIV. században Franciaországban megjelentek a hosszú, felfelé hajló orrú cipők — a csőrös cipő (poulaines). A XIV–XV. században Burgundiában a királyi személyeknek két és fél láb hosszú (akár 70 cm-es) orrú cipőt kellett viselniük, a nemeseknek két láb hosszút, a lovagoknak másfél láb hosszút, a városlakóknak egy láb hosszút, és az egyszerű embereknek fél láb hosszút (akár 15 cm-es). Hogy a hosszú orrok ne akadályozzák a járást, láncokkal rögzítették őket egy pántra a térd közelében. A női cipők hasonlóak voltak a férfi cipőkhöz, de az orruk nem volt olyan hosszú, mivel ezt a hosszú szoknyák akadályozták.

Gótikus lovagi páncélzat.

- Nézzétek meg az illusztrációt. Mi utal a páncélzat gótikus jellegére?

FOGALMAZZATOK MEG EGY-EGY ÁLLÍTÁST A KÖVETKEZŐKRE:

- A tudományos ismeretek kialakulása a középkorban;
- Az adott korszak technikai vívmányai;
- A könyvnyomtatás feltalálásának forradalmi jellege;
- A divat változásai a középkorban.

volt. Alatta többretegű steppelt kabátot viseltek. A fejet kerek sisak védte. A fegyvereket az övön viselték. A pajzsot speciális szimbólumokkal díszítették. Később elkezdtek páncélt készíteni, amely az egész lovag testét védte. A sisak az arcot is fedte. A pajzsokon heraldikai jeleket ábrázoltak. A gazdag lovagok arannyal díszítették a páncélt. A középkori lovagok mindig szakállt viseltek.

Kérdések és feladatok

Tudjuk

- Hol született a középkori divat?
A Olaszország B Csehország
C Burgundia D Anglia
- Melyik találmány tette lehetővé a lovak tömeges használatát a gazdaságban?
- Írd be a megadott helyekre a hiányzó betűket, hogy megkapd J. Gutenberg találmányának nevét.

			V				A	Á	S
--	--	--	---	--	--	--	---	---	---

Elemezzük és megmagyarázzuk

- Mi volt R. Bacon hozzájárulása a középkori tudás fejlődéséhez? Magyarázd meg válaszodat.
- Miért tartják J. Gutenberg találmányát forradalminak? Miért gondolja így?
- Miért küzdött az egyház a divat ellen, de nem tudta megfékezni? Magyarázza meg véleményét.

Alkalmazunk és létrehozunk

- Dolgozzatok együtt.** „Brainstorming” módszer. Beszéljétek meg a középkori találmányok problémáját. Állíthatjuk-e, hogy ezek az egyház ellenére történtek?
- Dolgozzatok kis csoportokban.** „Közös projekt” módszer. Készítsetek és mutassatok be egy összefoglalót a „Európai középkori divat” témájú tanulmányi projektről további források alapján a gyakorlati órán vagy az órán.

§ 22. A központosított állam kialakulása Franciaországban. A százéves háború

1. Százéves háború

► Mi okozta a százéves háborút?

A százéves háború kiváltó oka a dinasztikus viták voltak. Miután IV. Szép Fülöp francia király összes fia meghalt, a nemesség VI. Fülöpöt (1328—1350) a Valoisházból királlyá kiáltotta ki. Az angol király, III. Eduárd, aki IV. Fülöp unokája volt, igényt tartott a francia trónra. **1337-ben**, miután elutasították és megtudta, hogy VI. Fülöp elvette tőle a dél-nyugat franciaországi birtokait, III. Eduárd hadat üzent.

A százéves háború a franciák és az angolok part menti rajtaütéseivel kezdődött. Végül 1340-ben a két flotta összecsapott a Schelde folyó torkolatánál fekvő Sluis városka közelében, ahol az angolok meggyőző győzelmet arattak. A háború szárazföldre helyeződött át, de csak 1346-ban került sor az első nagy csatára, a **crécyi csatára**, ahol az angol íjászoknak köszönhetően a francia hadsereget teljesen megsemmisítették. Úgy tartják, hogy ez a csata a lovagság hanyatlásának kezdetét jelentette.

A győzelem lehetővé tette Anglia számára, hogy elfoglalja Calais kikötőjét, amely fő bázisává vált a fontos városok elfoglalásához és a Franciaország belsejébe irányuló rablóhadjáratokhoz. Ezt legaktívabban a Fekete Herceg (III. Eduárd angol király fia, Edward) csapata tette. A francia király, II. János, úgy döntött, hogy véget vet ennek. 1356-ban **Poitiers** városka közelében az angolok győzelmet arattak a nagyobb létszámú francia hadsereg felett. Franciaország az államiság elvesztésének küszöbén állt. A fogságba esett királyért az angolok váltságdíjat követeltek, amely majdnem Franciaország hároméves bevételének felelt meg. A **dauphin**, Károly, hogy összegyűjtse a pénzt, összehívta a Rendi gyűlést. A pénz kérésére válaszul a gyűlés résztvevői,

ELEVENÍTSÉTEK FEL

1. Milyen jellemzői voltak a középkori politikai szétagoltság korának monarchiájára?
2. Mi az a rendi monarchia?
3. Mi volt az angol és francia királyok közötti konfliktus lényege? Mi volt az oka a háborúnak közöttük?

A PARAGRAFUS FELDOLGOZÁSA UTÁN MEGTUDJÁTOK:

- Mi az a százéves háború, mik voltak az eredményei és következményei;
- Mi Jeanne d'Arc tetteinek lényege és társadalmi jelentősége;
- Hogyan fejeződött be Franciaország egyesítése.

A-Z Szótár

Százéves háború — fegyveres konfliktusok sorozata az Angol Királyság (és szövetségesei) és a Francia Királyság (és szövetségesei) között 1337—1453 között.

Dauphin — a francia trónörökös címe.

rnk.com.ua/107563
Nektek, kíváncsiaknak

V. (Bölcs) Károly. Középkori miniatúra.

A Sluysi csata. Miniatúra
Jean Froissart „Kronikáiból”.
XV. század.

különösen a harmadik rend képviselői, követelték, hogy ítéljék el azokat, akik Franciaország problémáiért felelősek, és állítsanak fel ellenőrzést az adók beszedése és az állami pénzek elköltése felett.

A dauphin reformok elleni kísérlete 1357-ben felkelést váltott ki Párizsban. Ezt Étienne Marcel, a városi adminisztráció vezetője vezette. A felkelők elfoglalták a királyi palotát és megölték Károly néhány közeli emberét. Valójában Marcel átvette az ország irányítását. Azonban a dauphin el tudott menekülni, és Franciaországnak most két uralkodója volt. A politikai harcba beavatkozott a francia király rokona, Navarra királya, Rossz Károly. Látszólag támogatta Étienne Marcellt, azzal a szándékkal, hogy megszerezze a francia trónt.

A százéves háború terhe a parasztok vállára nehezedett. Az a követelés, hogy erődítményeket építsenek, **1358** májusában felkelést váltott ki, amelyet **Jacquerie-nek** neveztek (a francia urak megvetően minden parasztot „Jacques”-nak hívtak).

A felkelést leverték. Franciaország legyengült és erőt kellett gyűjtenie, ezért a dauphin, Károly, **1360-ban** békét kötött Angliával. Franciaország elvesztette területének egyharmadát, megerősítette a király váltságdíjának kifizetésére vonatkozó kötelezettségét, míg az angol király lemondott a francia trónra vonatkozó igényeiről.

A békét kihasználva a dauphin, Károly, most Franciaország királya, **V.Bölcs Károly** (1364—1380), rendezte az adóbeszedési rendszert, elkezdte kialakítani az irányítási apparátust, újrafegyverezte a hadsereget. A király, II. János váltságdíját soha nem fizették ki, ő fogságban halt meg.

A harcok 1369-es újrakezdése után a francia hadsereg teljesen felszabadította Franciaország területét. Azonban Bölcs Károly váratlanul meghalt.

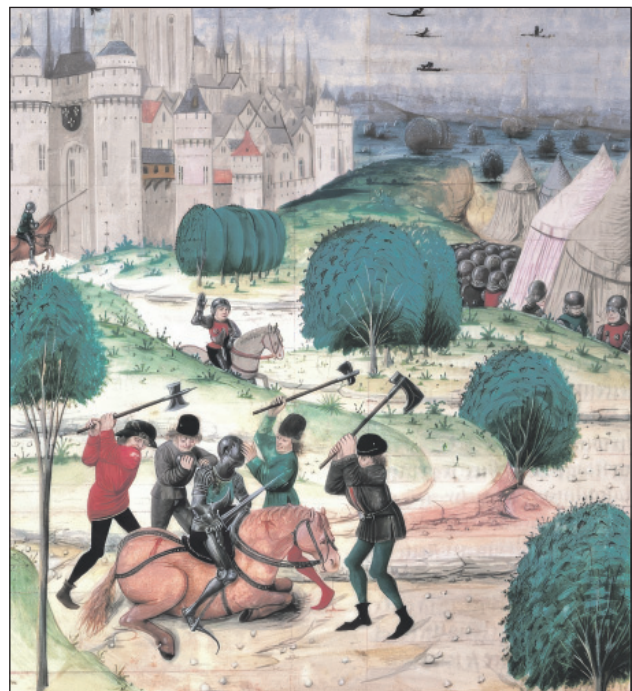
A hatalmat a király 12 éves fia, VI. Károly örökölte. Különböző udvari csoportok megpróbálták a számukra kedvező uralkodót a trónra ültetni. Ezt az angolok kihasználták. 1415 őszén az angol hadsereg V. Henrik király vezetésével partra szállt Normandiában, és **Azincourt** falunál ismét legyőzte a franciákat. Az angolok bevonultak Párizsba. Az **1420-as** új békeszerződés értelmében Franciaország és Anglia egy királysággá egyesült.

V. Henrik királyt régenssé és a francia trón örökösévé nyilvánították, és feleségül vette VI. Károly lányát. VI. Károly fia (dauphin Károly) elvesztette a trónöröklés jogát. Azonban nem ismerte el a szerződést, és dél-Franciaországba menekült, ahol még mindig voltak hívei. Ekkor V. Henrik és VI. Károly meghaltak. Újra kitört a háború. Az angolok teljes hódításának akadályá Orléans erődjé volt, amelyet 1428-ban ostrom alá vettek.

► **Dolgozatok párokban.** Állítsátok össze a százéves háború főbb eseményeinek kronológiáját a bekezdés alapján.

A Mont-Saint-Michel apátság Normandiában (Franciaország). Jelenlegi külalak.

A százéves háború alatt az angol csapatok ostromolták, de nem tudták elfoglalni.

Jacquerie. A felkelő parasztok megölnék egy nemest. Miniatúra Jean Froissart „Kronikájából”. XV. század.

!! Vegyétek figyelembe

A százéves háború dinasztikus konfliktusból indult ki, és az emberiség történetének leghosszabb fegyveres összecsapásává vált. Franciaország lakossága ezekben az években kétharmadával csökkent (a háborús veszteségekhez hozzájárultak a pestis és az éhínség miatti halálozások is). Anglia szinte minden birtokát elvesztette a kontinensen. A háború hatással volt a hadviselés fejlődésére. A régi feudális hadseregek helyett a zsoldos gyalogság szerepe nőtt a harcokban, és elterjedt a lőfegyverek használata.

Orléans ostroma. XV. századi miniatura.

|| Dolgozzunk forrással

A Saint-Denis-i krónikából Franciaországról a százéves háború idején (1415)

A külvárosok és falvak lakói inkább a városokban rejtőztek el, vagy az erdőkbe menekültek feleségeikkel, gyermekeikkel és minden kincsükkel, mintsem hogy találkozzanak a király embereivel (adószedőkkel), akiktől jobban féltek, mint az ellenségtől. Hamarosan valóban megtapasztalták, hogy nincs különbség ezek és az angolok között, mert ezek az emberek még kegyetlenebbül raboltak és fosztogattak. Erőszakkal elvették az aranyat, a pénzt és minden értékes dolgot. Kegyetlenségük olyan rémületet keltett, hogy a papok elvitték a templomokból és biztonságos helyeken rejtették el az Istennek és a szenteknek szánt kincseket, mert a fosztogatók mindent elvittek, amit a városfalakon kívül találtak, és ezt lelkiismeret-furdalás nélkül tették.

- **Dolgozzunk párokban.** Beszéljétek meg és válaszoljatok a kérdésekre.
1. Hogyan befolyásolta a háború az életet a Francia Királyságban?
 2. Milyen szenvedéseket okozott a háború a lakosságnak?
 3. Mivel magyarázható a királyi adószedők viselkedése?

2. Jeanne d'Arc. A százéves háború befejezése

► Melyik uralkodó koronázásához járult hozzá Jeanne d'Arc?

1429 márciusában a francia trónörökös, Károly dauphin udvarában megjelent egy férfiruhás lány. Azt mondta, hogy Domrémy faluból, Lotaringiából jött, hogy felszabadítsa Orléans-t, kiűzze az angolokat Franciaországból és megkoronázza a dauphint. A Jeanne nevű lányt beengedték a hadseregbe. Lovagi öltözetben, királyi zászlóval a kezében a jövőbeli győzelem szimbólumává vált. 17 nap alatt a francia hadsereg feloldotta Orléans ostromát és hadjáratot indított Reims felé — a város felé, ahol a francia királyok koronázása zajlott. Károly reimsi koronázása a dauphint a franciák szemében törvényes királlyá tette, és a királyért folytatott harc az akkori emberek tudatában az országért folytatott harccal volt egyenlő.

A koronázás után **VII. Győzedelmes Károly** (1429—1461) gyanakodni kezdett az „Orléans-i szűzre” (ez volt Jeanne beceneve), akinek befolyása és népszerűsége nőtt. A király úgy döntött, hogy megszabadul tőle. Jeanne-t kockázatos katonai műveletekre küldték. Compiègne város védelme során fogságba esett a burgundiakhoz, akik az angolok szövetségesei voltak. Jeanne angol bíróság elé került, amely boszorkánynak nyilvánította, és ezzel megkérdőjelezte Károly koronázásának törvényességét. Az ítélet szerint a lányt máglyán égették el.

Bár Jeanne meghalt, az általa megkezdett ügy pozitív következményekkel járt Franciaország számára. 1436-ban VII. Károly bevonult Párizsba, és **1453-ra** Franciaország teljes területét, Calais város kivételével, felszabadították az angoloktól. A százéves háború véget ért, bár békeszerződés nélkül. VII. Károly bírósági eljárást szervezett, amely posztumusz felmentette Jeanne-t és megerősítette a király hatalmának törvényességét.

3. Franciaország megalakulásának befejeződése

► Melyik király fejezte be Franciaország megalakulását?

Franciaország győzelme a százéves háborúban megteremtette az ország egyesítésének előfeltételeit. Ezt a feladatot **XI. Lajos király (1461—1483)** hajtotta végre.

XI. Lajos fő akadályja az ország egyesítésének útján a burgundi herceg, Merész Károly volt, akinek jelentős birtokai voltak Franciaország keleti részén és Hollandiában. A többi nagy hűbérúrral ellentétben, akik ellenálltak XI. Lajosnak, Merész Károly birtokain ugyanazt a politikát folytatta, mint ellenfele. Valójában a konfliktus XI. Lajos és Károly között két állam közötti szembenállás volt.

Ebben a küzdelemben XI. Lajos győzött. Károly 1477-ben halt meg a svájciakkal vívott csata során Nancy közelében, akiket XI. Lajos támogatott. Károly birtokait XI. Lajos foglalta el, és a Burgundi Hercegség megszűnt létezni. XI. Lajosnak sikerült hozzáadnia birtokaihoz Pikárdiát északon, Berryt középen és Provance-ot Franciaország déli részén. XI. Lajos fia, VII. Károly csatolta az utolsó francia birtokot, amely megőrizte önállóságát, Bretagne hercegségét (1491). Így fejeződött be Franciaország politikai központosításának hosszú folyamata, amely a Capetingek alatt kezdődött, és a Valois-dinasztia uralkodása alatt fejeződött be. A XVI. században Franciaország Európa egyik leghatalmasabb államává vált.

► Értékeljétek XI. Lajos uralkodását.

Jeanne d'Arc Orléans ostroma alatt.
Művész: Jules Eugène Lenepveu.
1886—1890.

✓ Érdekes tények

1920-ban a pápa szentté avatta Jeanne d'Arcot. Franciaország nemzeti szimbólumává vált. Május 8-án Franciaországban Jeanne d'Arc napját ünneplik.

■ Történelmi személy

XI. Lajos korának kiemelkedő politikusa és diplomatája volt, és az első francia király, akinek hatalma szinte korlátlan volt. Tevékenységét háború, intrikák, megvesztegetések és árulások kísérték. Ugyanakkor az ország gazdasági fejlődésével is törődött.

rnk.com.ua/107564
Nektek, kíváncsiaknak

Jeanne d'Arc fehér zászlóval VII. Károly koronázásán. Művész: Jules Eugène Lenepveu. XIX. század 80-as évei.

FOGALMAZZATOK MEG EGY-EGY ÁLLÍTÁST A KÖVETKEZŐKRE:

- A Százéves háború lefolyása, eredményei és következményei;
- Franciaország kialakulásának befejezése.

III. Dolgozzunk kronológiával

1337—1453	● Százéves háború
1358	● Jacquerie parasztfelkelés
1461—1483	● XI. Lajos francia király uralkodása

Kérdések és feladatok

Tudjuk

- Melyik város melletti csata következtében vesztették el az angolok a lehetőséget Franciaország meghódítására?
A Crécy
B Orléans
C Párizs
D Azincourt
- Mikor fejeződött be Franciaország politikai centralizációjának folyamata?
- Írja be a hiányzó betűket, hogy megkapja a francia parasztfelkelés nevét.

			Q			R		
--	--	--	---	--	--	---	--	--

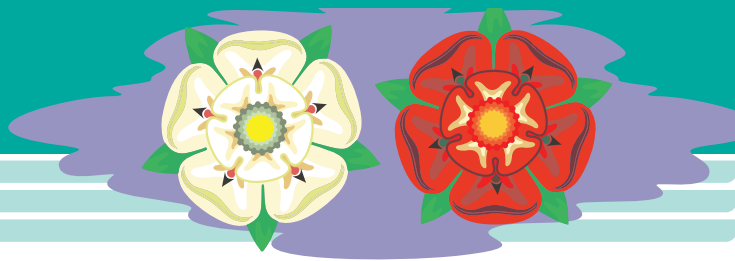
Elemezzük és megmagyarázzuk

- Mit gondoltok, miért tartott olyan sokáig a Százéves háború.
- Véleményetek szerint hogyan befolyásolta a Százéves háború Franciaország fejlődését?
- Határozzátok meg, mi vezérelte Jeanne d'Arc-ot, amikor úgy döntött, hogy megvédi Franciaországot. Értékeljétek tevékenységét az ország történelme szempontjából.
- Állíthatjuk-e, hogy a dinasztikus konfliktusból kiinduló Százéves háború felgyorsította a francia nemzeti közösség kialakulását?

Alkalmazunk és létrehozunk

- Mutassátok meg a térképen (2. előzéklap):
1) Százéves háború főbb csatáinak helyszíneit;
2) a parasztfelkelés területét; 3) a dauphin Károly koronázási helyét.
- Dolgozzatok párbán.** Oldjátok meg a kronológiai feladatokat: Hány évvel a Százéves háború kezdete után zajlott le az első csatája? Hány évig harcolt Jeanne d'Arc?
- Készítsetek elbeszélést a poitiers-i csatáról egy francia lovag vagy egy angol íjász szemszögéből (választható).
- Készítsetek rövid ismertetőt a „Történelmi portrégaléria” számára azokról a történelmi személyekről, akikről a fejezetben szó esett.

§ 23. Anglia és a skandináv államok. A Hanza-szövetség

1. Anglia a XIV–XV. században. A rózsák háborúja

- Mi okozott jelentős megrázkódtatásokat Angliában a XIV–XV. században?

Mi okozott jelentős megrázkódtatásokat Angliában a XIV–XV. században? A pestisjárvány 1346–1353 között és a vereségek a százéves háborúban messzemenő következményekkel jártak Anglia számára. A lakosság száma majdnem a felére csökkent. Ebben a helyzetben, hogy legalább minimális bevételeket biztosítsanak, 1377-ben a parlament további adót hagyott jóvá, amelyet minden 14 évesnél idősebb alattvalónak fizetnie kellett. Ez az adó nehéz terhet jelentett a lakosság számára.

Ezenkívül a XIV. század 60–70-es éveiben Angliát az egyház reformmozgalma érte el. Ennek prédikátora **John Wycliffe**, az Oxfordi Egyetem papja és professzora volt. Tagadta a pápák hatalmát, bizonyítva, hogy azok nem jogosultak adót szedni Angliától. A pap az egyházi birtokok elkobzására és az egyházi szertartások olcsóbbá tételére szólított fel.

John Wycliffe felhívásai visszhangra találtak a lakosság körében. Az ő eszméinek hatására a parlament olyan státútumot fogadott el, amely megtiltotta, hogy a pápához mint legfelsőbb bírósági hatósághoz forduljanak, és az angol király megtagadta az adófizetést a pápának stb. A parasztság pedig John Wycliffe eszméit a földesurak elleni fellépés ösztönzésének tekintette.

Az új adók miatt felháborodott angol társadalom **1381-ben** felkelést indított, amelyet **Wat Tyler** vezetett. A felkelők bevonultak Londonba. Bízva a „jó királyban”, el akarták mondani neki a földesurak általi elnyomásukat és követeléseiket. A fiatal II. Richárd király, hogy időt nyerjen, úgy tett, mintha a köznép védelmezője lenne. A következő tárgyalások során

ELEVENÍTÉSÉTEK FEL

1. Mikor hódították meg Angliát a normannok? Milyen államok alakultak ki ezután Skandináviában?
2. Mik voltak a százéves háború okai?
3. Kik voltak a feudálisok?

A PARAGRAFUS FELDOLGOZÁSA UTÁN MEGTUDJÁTOK:

- hogyan fejlődött Észak-Európa a késő középkorban;
- miért kapta az éles konfliktus Angliában a Rózsák háborúja nevet;
- mi okozta a Hanza-szövetség megjelenését;
- miért kötöttek a skandináv államok Kalmari Uniót.

!! Vegyétek figyelembe

A társadalmi megmozdulások az angol társadalomban bekövetkezett változások következményei voltak. A hagyományos rendi megosztottság a feudálisok, a papság és a parasztság között már nem felelt meg a kor valóságának. Új társadalmi rétegek jelentek meg és növekedtek: kézművesek, kereskedők, üzletemberek és mások. A feudálisokat most már inkább a föld és a jövedelem problémái foglalkoztatták, mint a dicsőség és a háború. Az ilyen társadalmi változások új polgárháborúhoz vezettek.

rnk.com.ua/107565
Для вас, допитливі

A-Z Szótár

Livrés őrség — zsoldosok csapatai, akik fizetést kaptak uruktól, és írásos szerződésük volt vele a szolgálatról.

Wat Tyler meggyilkolása. II. Richárd király kétszer van ábrázolva: balra figyel a gyilkosságot, jobbra pedig a tömeghez szól. Középkori miniatura.

Wat Tylert megölték. A vezetőjüket elvesztett parasztok összezavarodtak, és a királyi csapatok gyorsan leverték a felkelést.

Az országban azonban nem állt helyre a nyugalom. A III. Edward király leszármazottai, a Lancasterek és a Yorkok között konfliktus tört ki a trónért. A Lancasterek ragaszkodtak örökös státuszukhoz, míg a Yorkok úgy vélték, hogy az III. Eduárd-al való közvetlen rokonságuk teszi őket törvényes örökösökké.

Végül az udvari intrikák polgárháborúvá fajultak, amely a **rózsák háborúja (1455—1485)**, vagyis a vörös (a Lancasterek címerének eleme) és a fehér (a Yorkok címerének eleme) rózsá háborúja néven vált ismertté.

A rózsák háborújának kezdetét az 1455-ös St. Albans-i csatának tekintik. A siker a Lancasterek oldalán állt. Azonban 1461-ben a Yorkok képviselője IV. Edward néven király lett (1461—1483). A trónra lépve IV. Eduárd elvette a Lancasterek és támogatóik összes földjét. Ezeket a birtokokat a nemességnek osztogatva biztosította támogatásukat.

IV. Eduárd elősegítette a kereskedelem fejlődését, de ezért mindenféle ajándékokat és kölcsönöket követelt a kereskedőktől és bankároktól, amelyeket nem fizetett vissza. A parlamenttel nem talált közös hangot, ezért ritkán hívta össze.

IV. Eduárd halála után fia, V. Eduárd lett volna a király, de a néhai király testvére, Gloucester hercege elrendelte a 13 éves V. Eduárd és 10 éves öccse Towerbe zárását, és III. Richárd néven királlyá nyilvánította magát (1483—1485).

III. Richárd megértette, hogy a háború véglegesen lerombolta a régi viszonyokat, és a társadalom elfogad bármilyen királyt, aki békét biztosít, csökkenti az adókat és rendet teremt az országban. Ebben az irányban cselekedett, amivel elnyerte a lakosság támogatását. Azonban pletykák keringtek arról, hogy köze van IV. Edward két kiskorú fiának halálához. Végül III. Richárd ellenfelei egyesültek az egyik utolsó Lancaster, a száműzetésben élő Tudor Henrik körül. Ő sereget gyűjtött és Angliába érkezett. Bosworth közelében két hadsereg találkozott. III. Richárdot elárulták, serege szétszéledt, és ő maga a csatamezőn halt meg.

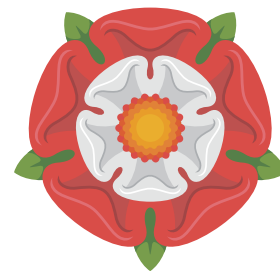

Lübeck — a Hanza-szövetség fővárosa. Jelenlegi külalak.

A koronát azonnal Tudor Henriknek adták, aki **VII. Henrik** néven király lett (1485—1503). A felek végleges kibékítése érdekében VII. Henrik feleségül vette az egyetlen York képviselőt, és címerében egyesítette a vörös és a fehér rózsát. A 30 évig tartó háború véget ért.

A háború következtében Anglia szinte teljes örökletes arisztokráciája elesett a csatamezőkön, és helyüket új, más erkölcsi elveket valló, a királytól függő és a feudális szokásokat nem támogató arisztokrácia vette át. A hűbériség rendszere szinte eltűnt, és helyette a livrés őrség rendszere kezdett működni.

Tehát, Angliában a régi feudális hagyományok megsemmisültek, és egy új típusú állam kialakulása zajlott, amely a monarcha korlátlan hatalmán és a kiterjedt állami apparátuson alapult.

A Tudorok címere.

► Magyarázza el a címer szimbolikáját.

2. A Hanza-szövetség

► Mi okozta a Hanza-szövetség megjelenését?

A Német-római Birodalom különleges összetevői voltak azok a városok, amelyek csak a császárnak engedelmeskedtek. Az erős központosított hatalom hiánya a birodalomban elősegítette a városi önkormányzat fejlődését, de nem védte meg a szomszédok támadásaitól. Ez arra ösztönözte a városokat, hogy egyesüljenek.

1241-ben Hamburg és Lübeck városai szerződést kötöttek egymással. Így jött létre a **Hanza-szövetség (Hanza)** — a legnagyobb kereskedővárosok szövetsége, amely közvetítő kereskedelmet folytatott. A szövetség véglegesen **1356-ban** alakult ki. Hivatalosan közel 80 észak-német, balti és alsó-rajnai város tartozott hozzá.

A HANZA FŐ KERESKEDELMI ÚTVONALAI

Hanza szövetséghez tartozó lengyel Elbląg város pecsétje, 1350.

► Mely európai régiókat fedtek le a Hanza kereskedelmi kapcsolatai?

!! Vegyétek figyelembe

Bár a Hanza nem volt politikai egyesülés, fontos szerepet játszott a szomszédos államok politikai életében. Így 1367-ben a Hanza Svédországgal és Mecklenburg hercegséggel közösen háborút vívott Dánia ellen. A háború megnyerése lehetővé tette számára, hogy ellenőrzése alá vonja az Északi-tengert a Baltitengerrel összekötő szorosokat, és jogot adott neki a dán király megválasztásában való részvételre.

A Hanza-szövetség célja az volt, hogy fenntartsa a kereskedelem monopóliumát (kizárólagos jogát) Angliával, Hollandiával, a skandináv országokkal és az orosz fejedelemségekkel. A Hanza-kereskedelmi telepek Londontól Nagy-Novgorodig terjedtek.

A XV. század végétől a Hanza hanyatlani kezdett. Ennek oka a fő kereskedelmi útvonalak áthelyeződése az Atlanti-óceánra illetve Hollandia és Anglia tengeri hatalmának növekedése volt.

Német városok szövetségei

Német városok szövetségei Hanza (XIV—XVII. század)

Körülbelül 200 északnémet város egyesülése az Északi- és a Baltitenger medencéjében

Sváb városok szövetsége (XIV—XVI. század)

22 sváb város egyesülése, amelyet IV. Lajos bajor császár kezdeményezett

Rajna-menti városok szövetsége (XIII—XIV. század)

A Rajna folyása mentén fekvő városok egyesülése 1381-ben alakult egyesülés

← Egyesülés 1381-ben

3. Skandináv államok. A Kalmari Unió

► Mi okozta a Kalmari Unió létrejöttét?

A normannok (vikinge) kora után Skandinávia némileg távol maradt a középkori Európa más régióiban zajló eseményektől. A XII–XV. században Dániában, Svédországban, Norvégiában és a balti területeken zajló események szinte nem befolyásolták más európai országok életét, és fordítva. Ezen államok kapcsolatai szinte kizárólag a Balti-tengeri kereskedelmi útvonalak ellenőrzése körül forogtak.

A skandináv országok közül a legfejlettebb Dánia volt. Gyors felemelkedése a XIV. század közepén kezdődött. Ebben jelentős szerepet játszott **IV. Valdemár Christoffersson (1340–1375)**. Azonban terveit megghiúsította a Hanza elleni háborúban elszenvedett vereség, amely nem akarta elveszíteni a Balti-tenger feletti ellenőrzést. Lánya és utódja, **Margit (Margrete)** folytatta apja politikáját, amely Skandinávia egyesítésére irányult. Ezt elősegítette a Hanza és az északnémet fejedelmek nyomásának fokozódása a skandináv országokra. Mint VI. Haakon norvég király felesége, Margit 1375-ben elérte, hogy fiát, Olafot a dán trónra válasszák, aki Haakon 1380-as halála után örökölte a norvég trónt is. Így Dánia és Norvégia **személyes uniót** alkotott. Olaf 1387-es halála után Margit Dánia és Norvégia királynője lett. 1397-ben, kihasználva a svéd belviszályokat, sikerült Dániát és Norvégiát Svédországgal is egyesítenie. Formálisan Margit unokáját, II. Erik Pomerániai herceget kiáltották ki Dánia, Norvégia és Svédország királyának, de a tényleges irányítás Margit kezében maradt egészen 1412-ig.

1397-ben a svédországi Kalmar városában Dánia, Norvégia és Svédország uniót kötött. A **Kalmari Unió** feltételei szerint mindhárom ország egy király uralma alá került, de mindegyik államban megmaradtak saját törvényeik és kormányzati szerveik. Azonban ez a szövetség „összetett, de nem egyesített” volt. Nem volt egyenlő államok szövetsége, Dánia dominált benne. Az idő múlásával és a külső fenyegetés

IV. Valdemár Christoffersson.
Középkori nyomattechnika.

☰ Dolgozzunk forrással

A Dánia, Norvégia és Svédország uniójáról szóló szerződésből (1397)

...A három királyságnak szeretetben és egyetértésben kell élnie... Azonban ha az egyik királyságban háború tör ki, vagy bármilyen idegen támadás éri, az mindháromra vonatkozik; mindegyiknek teljes hűséggel és minden erejével segítenie kell a másikat, úgy, hogy a királyság megőrizze saját törvényeit és jogait...

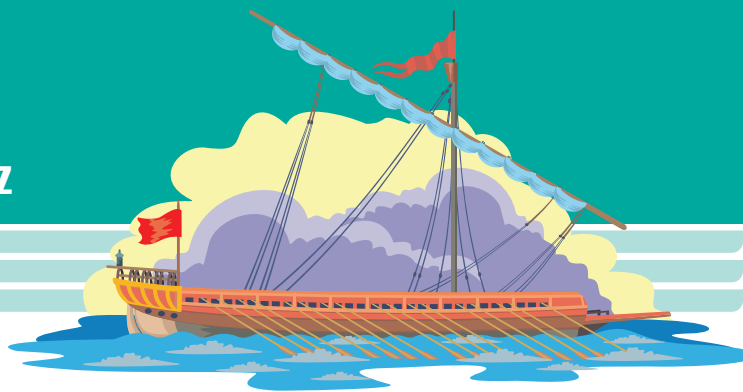
► **Dolgozzatok párban.** Beszéljétek meg, mit kellett biztosítani a szövetség résztvevőinek ez a megállapodás.

A-Z Szótár

Perszonálunió — két vagy több önálló állam egyesítése egy uralkodó hatalma alatt. Az uralkodó mindegyik államot vezeti, amelyik belépett az unióba.

Kalmari Unió — Dánia, Norvégia és Svédország királyságainak személyes uniója a dán uralkodók vezetése alatt 1397–1523 között.

§ 24. Az olasz államok a XIV–XV. században. Korai reneszánsz

1. Firenze fejlődése

- Mely olasz városállamok voltak a leghatalmasabbak a XIV–XV. században?

A XIV–XV. században az olasz városállamok virágkorukat élték. Közülük a leghatalmasabbak Firenze, Velence és Genova voltak.

Firenze a középkorban Európa egyik legfejlettebb gazdaságú városa volt. Gazdagságának alapját a nagy műhelyekben készített posztó képezte. A XIV. század közepén több mint 200 posztóműhely működött. A posztógyártás mellett Firenzében fejlődött a selyemszövetek gyártása, a szőrmefeldolgozás és az ékszerkészítés is. Firenze emellett a legnagyobb kereskedelmi és banki központ volt. A Rómához közeli firenzei bankok elkezdtek kiszolgálni a pápák pénzügyi műveleteit egész Európában.

Firenze köztársaság volt. A legfelsőbb hatalmi szervet, a signoriát a gonfaloniere vezette, aki háború idején a városi milíciát is irányította.

A köztársaság legmagasabb tisztségeiért a város leggazdagabb családjai versengtek. A XIV. század végétől a **Medici család** volt a legbefolyásosabb a városban. **1397-ben** Giovanni di Bicci de' Medici bankot alapított Firenzében. Később fia, Cosimo, Európa legnagyobb pénzügyi intézetévé tette a bankot a XV. században. A bank fiókjai Rómában, Velencében, Nápolyban, Milánóban, Londonban, Brugge-ben, Genfben és más városokban voltak. Emellett a Medici család monopóliummal rendelkezett a szövetfestéshez szükséges anyagok és az üveg értékesítésében.

Cosimo de' Medici vagyonával befolyásolta a firenzei politikát. Megalapította a Medici-dinasztiát, amelynek uralma alatt Firenze Olaszország leggazdagabb városává és a művészetek központjává vált. Cosimo de' Medici

ELEVENÍTSÉTEK FEL

1. Miért nem alakult ki egységes állam a középkori Olaszország területén?
2. Melyek voltak a középkori kultúra fő jellemzői?
3. Miben különböznek egymástól a román és a gótikus stílusok?

A PARAGRAFUS FELDOLGOZÁSA UTÁN MEGTUDJÁTOK:

- A leggazdagabb olasz államok fejlődéséről;
- Hogyan irányította a Medici család Firenzét;
- Mi biztosította a Velencei Köztársaság gazdagságát.

Az aranyflorin (forint) — egy érme, amely Firenze pénzügyi hatalmát bizonyította. Széles körben használták a nemzetközi kereskedelemben.

Palazzo Vecchio (Medici-palota) Firenzében. Jelenlegi külalak.

Lorenzo Medici. Dombormű.
Szobrász: Andrea del
Verrocchio. 1478—1521.

► Mivel vált híressé a képen látható firenzei uralkodó?

nem töltött be állami tisztségeket, hanem közvetetten avatkozott be a politikába (1434—1464).

1469-ben Cosimo unokája, **Lorenzo de' Medici**, «a tündöklő» lett a város uralkodója, és több mint 20 évig volt hatalmon. Ez idő alatt Firenzében jólét és béke uralkodott, a város fejlődött. Még a környező falvak parasztjai is jól éltek. Csökkentették az adókat és eltörölték a feudális kötelezettségeket.

A lakosság támogatására támaszkodva Lorenzo megpróbálta törvényileg rögzíteni egyeduralmát. 1480-ban a korábbi kollektív irányító szerv helyett létrehozták a Hetvenek Tanácsát, amely a törvényhozó és végrehajtó hatalmi szerv volt, és a Medici család szövetségeseiből és támogatóiból állt. Két kollégium — a külpolitikai és a pénzügyi-jogi kérdésekkel foglalkozó — a köztársaság uralkodójának ellenőrzése alatt állt. Fontos tisztségeket olyan emberek is betölthettek, akik nem tartoztak a felsőbb osztályhoz, de rendelkeztek vezetői képességekkel.

Idővel az emberek zsarnokoknak kezdték tekinteni a Medici családot. Emellett a gyapot árának csökkenése miatt a bank problémákkal küzdött, ami további elégedetlenséget okozott. A Medici családnak erős ellenfelei voltak a városban. 1494-ben, a francia csapatokra támaszkodva, elűzték a Medicieket a városból. Ebben az időben Firenze lakosságára nagy hatással volt **Girolamo Savonarola** domonkos szerzetes prédikációi, aki a gazdagság és a luxus ellen lépett fel. Egyházi reformokat sürgetett, és bírálta a Mediciek gazdag életmódját. Girolamo Savonarola vezette Firenzét, amelyet köztársasággá nyilvánítottak. Azonban Girolamo Savonarola szigorú uralma nem tetszett a városlakóknak. Ezt azonnal kihasználták ellenfelei. A szerzetest eretnekséggel

Galata-torony, amelyet 1348-ban építettek donzsonként a genovai külvárosban, Konstantinápolyban. Jelenlegi külalak.

vádolták, és 1498-ban máglyán elégették. 1512-ben a Mediciek visszatértek Firenzébe.

2. Velence és Genova fejlődése

► Mikor nevezték a Fekete-tengert „Genovai-tónak”?

A városköztársaságok, Velence és Genova a **XIII—XV. században** érték el legnagyobb hatalmukat. Fejlődésük fő forrása a Földközi- és Fekete-tengeri közvetítő kereskedelem volt, amely hatalmas nyereséget hozott. A fő árucikkek fűszerek, drágakövek, selyem, pamut, prémek és rabszolgák voltak.

Genova a XII. század körül kezdett autonómiát szerezni a Szent Római Birodalomtól, és köztársasági berendezkedésű városállammá vált (1528-ig fennállt). A hatalmat az összes kereskedelmi társaság közgyűlése gyakorolta.

A Pisai Köztársasággal kötött szövetség lehetővé tette Genovának, hogy felszabadítsa a Földközi-tenger nyugati részét a szaracén kalózoztól (észak-afrikai arab kalózoztól),

✓ Érdekes tények

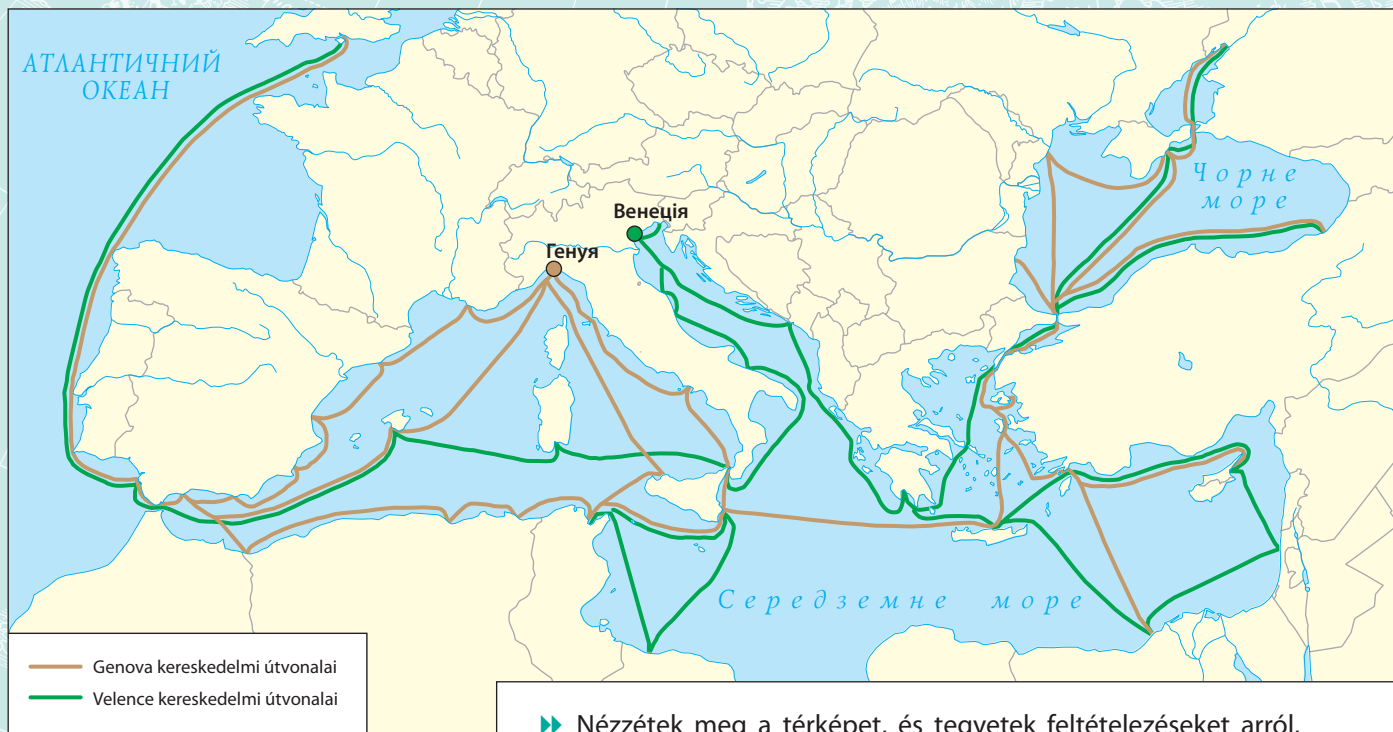
Lorenzo Medici, akárcsak elődei, támogatta a művészeket és gyűjtötte az antikvitásokat. Emellett ő maga is író és költő volt. Lorenzo Medici alapította Európa első nyilvános könyvtárát, a firenzei egyetemet, és támogatta a pisai egyetem fejlődését.

!! Vegyétek figyelembe

Hatalomra kerülve Girolamo Savonarola számos reformot hajtott végre:

- betiltotta a szerencsejátékokat, táncokat és más szórakozásokat, amelyeket illetlennek tartott;
- bűnbánatra és minden bűnös dologtól való elfordulásra szólított fel;
- új vallási ünnepeket és rituálékat vezetett be;;
- megváltoztatta az oktatási rendszert, hogy nagyobb vallási irányultságot kapjon.

GENOVA ÉS VELENCE KERESKEDELMI ÚTVONALAI

► Nézzétek meg a térképet, és tegyetek feltételezéseket arról, hogy hol keresztezték egymást a két állam kereskedelmi érdekei.

és visszafoglalja Korzika szigetét, a Baleár-szigeteket és Provence-t.

A köztársaság gyors felemelkedésének lendületét az első keresztes hadjáratokban való aktív részvétele adta. Ez nagy kiváltságokat biztosított a Szentföldre induló genovai telepések számára.

Genova a XIII. században érte el hatalmának csúcsát, miután 1261-ben szerződést kötött a helyreállított Bizánci Birodalom császárával, VIII. Mihály Palaiologossal. Segítségükért cserébe a genovaiak kizárólagos jogot kaptak a Fekete-tengerhez vezető szorosok használatára, amely gyorsan „Genovaitóvá” vált. Nem sokkal később, 1284-ben a genovai flotta végleg legyőzte Pisát, majd 1298-ban a velencei flottát.

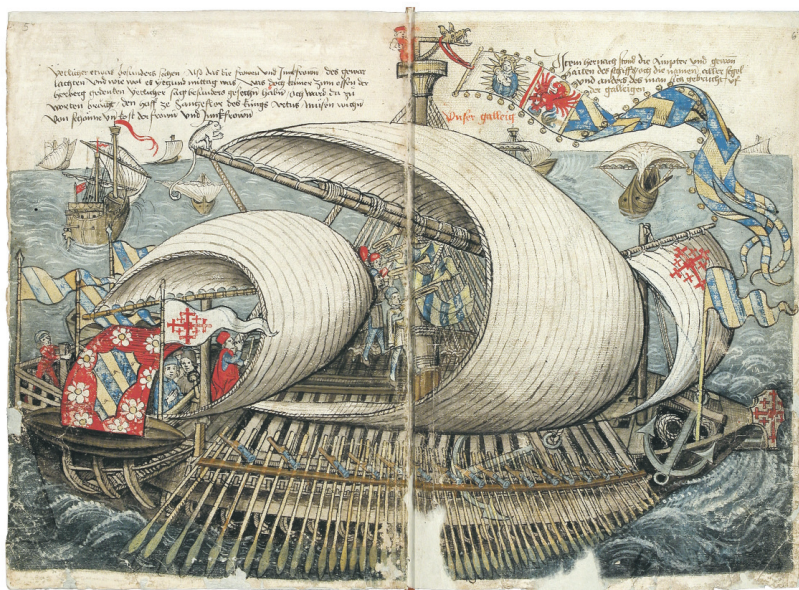
Genova számos gyarmattal rendelkezett: néha ezek különálló épületek (faktorok) voltak, néha egy külvárosi negyed (mint Galata Konstantinápoly mellett), és néha a genovaiak egész szigeteket és partvidékeket (Korzika és Szardínia északi része) ellenőriztek. Genovai

Girolamo Savonarola portréja, amelyet kivégzése után készítettek. A festő Moretto da Brescia. 1524.

A **velencei gálya** egy háromszög alakú vitorlával és evezőkkel felszerelt hajó. A vitorla formája manőverezhetőséget biztosított számára, és az evezősöknek köszönhetően kevésbé függött az időjárási viszonyoktól.

Velencei gálya. Művész: Konrad Grüenberg. 1487.

gyarmatok voltak a Krímben: Kaffában (ma Feodosia), a Tamanifélszigeten stb. A genovaiak keleti tengerekbe való behatolása diplomáciai megállapodások és közvetlen katonai beavatkozás révén történt.

Genova vezető szerepet játszott a Földközi-tengeren egészen **1379-ig**, amikor vereséget szenvedett Velencétől. Ettől kezdve a keleti kereskedelemben a velenceiek domináltak.

A kereskedelmi utak feletti ellenőrzés megszerzésére irányuló törekvés elősegítette Velence jelentős területeinek meghódítását Isztriában, Dalmáciában, Görögországban, Észak-Afrikában és Szíriában.

A nagy gazdagság elősegítette a bankok fejlődését. A velenceiek az elsők között kezdték el biztosítani a kereskedelmi műveleteket. A velencei kereskedők a Gibraltári-szoroson keresztül vezető kereskedelmi utakat is megszerezték Észak-Európába. A szigetekre épült hatalmas város a szárazföldi részekre is kiterjesztette hatalmát. Idővel hatalmas birtokok alakultak ki, amelyeket Terraferma-nak neveztek.

A XII—XIII. században Velence elkezdett gályák és **galeaszák** építésébe — ezek kereskedelmi hajók voltak, amelyek 200 tonna rakományt tudtak szállítani. A velenceiek legtöbb hajóját az **Arzenálban** építették — ez volt Európa első nagy ipari vállalkozása.

Dolgozzunk forrással

Egy szemtanú beszámolója a gálya felszereléséről (1436)

Van egy széles utca, amelynek közepén tenger (csatorna) van, és az egyik oldalon az Arzenál épületeinek falain ablakok találhatók (raktárak)... Megjelent egy gálya, amelyet más hajók vontattak, és az egyik ablakból köteleket, a másikkól készleteket, a harmadikból fegyvereket kezdtek átadni rá... és amikor a gálya elérte az utca végét, már teljesen felszerelt volt.

► **Dolgozatok párban.** Beszéljétek meg és válaszoljatok a kérdésekre.

1. Hol építették a velencei gályákat? **2.** Mit bizonyít a gálya felszerelésének leírt módja?

✓ Érdekes tények

A genovaiak hatalmas nyereséget szereztek a rabszolgakereskedelemből. A legtöbb rabszolgát a moszkvai kereskedők szállították a genovaiaknak. A rabszolgakereskedelem fő központja Kaffa volt.

!! Vegyék figyelembe

A kereskedelmi útvonalak feletti uralom érdekében Velencének aktív külpolitikát kellett folytatnia. Annak érdekében, hogy tisztában legyenek az Európában zajló eseményekkel, amelyek befolyásolhatták a köztársaság helyzetét, a velenceiek voltak az elsők, akik különleges nagyköveteket küldtek az európai uralkodókhoz. Fő feladatuk az volt, hogy tájékoztassanak azokról az eseményekről, amelyek azokban az országokban történtek, ahol tartózkodtak.

☑ Érdekes tények

A városköztársaságok, különösen Velence irányítási rendszere bonyolult volt. A Velencei Köztársaság élén a dózsé állt, akit élethosszig tartó hivatali időre választottak. Azonban hatalmát a Nagytanács korlátozta, amely az állam legfelsőbb törvényhozó szerve volt. 1072-ben a Nagytanács úgy határozott, hogy csak nemes személyek lehetnek a tagjai. Akkoriban minden gazdag embert nemesnek tekintettek. Így a velencei arisztokráciához tartoztak a kereskedők, a meggazdagodott tengerészek és katonák. A XIII. század végétől Velencében a hatalom a leggazdagabb családok szűk körének kezében összpontosult. A dózsák és a nemesség képviselőinek ellenőrzésére különleges bírósági szerveket hoztak létre, amelyek büntették az államrend megváltoztatására irányuló kísérleteket.

A XV. században Velence Európa fő tengeri kereskedelmi központjává vált. Sikeres ellenőrzése alá vonnia az Appennini-félsziget szárazföldi kereskedelmi útvonalait is. Néhány olasz város még adót is fizetett neki.

► **Dolgozzatok kis csoportokban.** Beszéljétek meg és határozzátok meg Firenze és Velence fejlődésének közös és eltérő vonásait.

3. Kora humanizmus és reneszánsz

► Kiket neveztek először humanistáknak? Mi okozta a reneszánsz kultúra megjelenését?

A középkor végén Nyugat-Európa kultúráját a fokozott érdeklődés jellemezte az antikvitás iránt. A művészek igyekeztek újjáéleszteni és követni az antik idők hagyományait. Ezért nevezték az új korszakot **reneszánsznak vagy újjászületésnek (XIV–XVI. század)**. Valójában azonban ez nem újjászületés volt, hanem egy új kultúra kialakulása, amely két kultúra — az antik és a középkori — elemeit ötvözte.

Az antikvitás rajongói úgy vélték, hogy először az embert kell megismerni. A XV. század végétől kezdve humanistáknak nevezték őket. Ma a “humanizmus” szó alatt olyan világnézetet értünk, amelyben az ember a legmagasabb érték. A humanisták a legfontosabb emberi tulajdonságoknak a méltóságot és a bátorságot tartották, de ugyanakkor nem tagadták a keresztény tanítást.

A reneszánsz kultúra küszöbén állt a híres költő és filozófus, **Dante Alighieri**. Korán kezdett verseket írni. Mindegyik egy lánynak, Beatricének volt szentelve. Dante legismertebb műve az “Isteni színjáték”. Ha Dante a reneszánsz előfutára volt, akkor **Francesco Petrarca** ennek a korszaknak az első humanistája. Hírnevét a “Daloskönyv” szerezte, amely 366 verset (szonettet) tartalmazott, amelyeket a művész szerelmének, Laurának szentelt. Petrarca követője és barátja **Giovanni Boccaccio** volt. Ő is írt verseket, de hírnevét a “Dekameron” című 100 novellát (elbeszélést) tartalmazó gyűjtemény hozta meg neki. Petrarca és Boccaccio művei élő

Dante olvassa az „Isteni színjátékot” Guido Novello, Ravenna ura udvarában. Festő: Andrea Pierini. 1850.

népi olasz nyelven íródtak. Az új kultúra alkotói között voltak festők

A korszak művészetének fontos eredménye a vonalperspektíva megjelenése volt. Így a középkori festők a legfontosabb alakokat vagy tárgyakat nagyobbak ábrázolták a képeken, mint amilyenek valójában voltak, függetlenül attól, hogy hol helyezkedtek el: az előtérben vagy a háttérben. A festők igyekeztek az ember egyéni vonásait, jellemét is ábrázolni.

Elterjedtek a világi jellegű festmények, megjelent egy új műfaj — a portré. Az új korszak művészetét a firenzei **Giotto di Bondone** alapozta meg. Portrékat, ikonokat, freskókat festett. Bondone legismertebb munkájának a padovai templom festését tartják. A freskókon Jézust, Szűz Máriát, az apostolokat földi emberekként ábrázolta — értelmes, becsületes, szép, bátor emberekként.

A testiség, a figurák térbelisége, a vonalperspektíva teljes mértékben először a firenzei **Masaccio** műveiben jelent meg. Legismertebbé a firenzei templom freskójának „Kiűzetés a Paradicsomból” jelenete vált. A reneszánsz minden későbbi festője Bondone és Masaccio képein tanult.

✓ Érdekes tények

Dante „Isteni színjáték” című műve látomás formájában íródott: egy sötét erdőben hirtelen találkozik az ókori római költővel, Vergiliusszal, akivel elindul az alvilágba. Átmennek a Pokol kilenc körén, majd más hősökkel együtt a Purgatóriumon és a Mennysországon. A költemény Firenzéről, pápákról, császárokról, szerzetesekről és szentekről, ókori hadvezérekről és bölcsekről szól. Mindenki, akivel Dante találkozik, továbbra is átéli a földi világ érzéseit: haragot, büszkeséget, megvetést.

Francesco Petrarca. Freskó: Andrea del Castagno. Kb. 1450.

Tavaszi. Festő: Sandro Botticelli. 1480.

Júdás csókja. Freskó: Giotto di Bondone. 1304—1306.

Giovanni Boccaccio. Freskó: Andrea del Castagno. Kb. 1450.

A korai reneszánsz csúcspontjának **Sandro Botticelli** festészetét tartják. Képei, mint például a „Tavaszi” és a „Vénusz születése”, nemcsak a külső, hanem a belső szépséget is ábrázolják.

A reneszánsz elvei a szobrászatban is megjelentek. Így a firenzei **Donatello** az antik hagyományokat újjáélesztve körszobrokat alkotott. Az ilyen szobrok önálló műalkotások voltak, nem pedig templomdíszítések részei. Minden oldalról meg lehetett őket tekinteni. Donatello legkiemelkedőbb alkotása a bibliai Dávid szobra lett.

Filippo Brunelleschi kidolgozta a vonalperspektíva törvényeit az építészetben, és megoldotta a hatalmas kupolák katedrálisok fölé emelésének bonyolult mérnöki feladatait. Munkásságának fő műve a firenzei Santa Maria del Fiore katedrális kupolájának megépítése lett.

A reneszánsz kultúra megváltoztatta a világról, az életről, az emberről és annak erényeiről alkotott elképzeléseket. Az ember a világ teremtésének középpontjába került.

► **Dolgozzatok párban.** 1. Miért gondoljátok, hogy a humanizmus és a reneszánsz kultúra az olasz államokban alakult ki? 2. Mely városok váltak a reneszánsz kultúra központjaivá?

Kérdések és feladatok

Tudjuk

1. Mi volt Genova és Velence gazdagságának alapja?
A Hódító háborúk
B Gyarmati hódítások
C Tengeri kereskedelem
D Bankrendszer
2. Melyik firenzei család birtokolta a legnagyobb bankot?
3. Helyezze át a betűket úgy, hogy egy középkori olasz köztársaság aranyérméjének nevét kapja.

I	N	F	L	O	R
---	---	---	---	---	---

Elemezzük és megmagyarázzuk

4. Fejtsd ki a véleményed arról, hogy miért voltak Girolamo Savonarola firenzei reformjai kudarcra ítélve.
5. Magyarázd el a Medici család egyes tagjainak tevékenysége alapján, hogy milyen szerepe lehet az egyénnek a történelemben.
6. Miért léteztek köztársaságok Olaszország területén, miközben egész Európában a monarchikus hatalom uralkodott?
7. Bizonyítsd be, hogy a humanizmus és a reneszánsz kultúra kialakulása törvényszerű jelenség volt.

A napkeleti bölcsek imádása.
Művész: Masaccio. 1425—1428.

FOGALMAZZATOK MEG EGY-EGY ÁLLÍTÁST A KÖVETKEZŐKRE:

- A legerősebb olasz köztársaságok, gazdagságuk és virágzásuk alapja;
- A humanizmus és a reneszánsz kultúra kialakulása.

III Dolgozzunk kronológiával

- 1397 ● A Medici bank alapítása
- XIII—XV sz. ● Firenzében Genova és Velence tengeri kereskedelmének virágzása
- XIV—XVI sz. ● A reneszánsz korszak

A firenzei Santa Maria del Fiore székesegyház. Jelenlegi külalak.

Alkalmazunk és létrehozunk

8. Oldjátok meg a kronológiai feladatokat. Hány évig volt hatalmon a Medici család Firenzében? Adjátok meg Genova uralmának kronológiai határait a Földközi- és Fekete-tengeri kereskedelemben. Hány évszázad telt el az antik kor hanyatlása után, amíg újra feléledt az érdeklődés iránta?
9. **Dolgozzatok kis csoportokban.** További források segítségével állítsatok össze egy virtuális múzeum kiállítási tárgyainak gyűjteményét a „Középkori tengeri kereskedelem története a Földközi-tengeren” témában. Magyarazzátok el minden egyes kiállítási tárgy jelentőségét.
10. Készítsetek táblázatot a „XIV—XV. század kiemelkedő reneszánsz személyiségei” témában.
11. **Dolgozzatok együtt.** További források alapján hajtsátok végre az egyik feladatot (választható): 1) Készítsetek prezentációt a „Firenzei Köztársaság témában; 2) Írjatok egy történetet a Firenzei Köztársaságról egy lakos szemszögéből.

Szent György. Szobrász: Donatello. 1417.

§ 25. A Spanyol Birodalom létrejötte. A Reconquista befejezése. A portugálok felfedezései

1. A Spanyol Birodalom létrejötte. A Reconquista befejezése

► Melyik esemény zárta le a reconquistát?

A XV. század elején a Reconquista több mint 100 évre megszakadt. Azok az államok, amelyek a Reconquista révén jöttek létre, belső problémákat oldottak meg: a pestisjárvány és a gazdasági válságok leküzdése, a királyi hatalom megerősítése stb. Ezekben az államokban rendi képviseleti monarchia létezett. Kezdetben Kasztíliaiban a királyok csak a világi és egyházi nemességet hívták tanácskozássra. Később a városok és még a paraszti közösségek képviselőit is meghívták az ülésekre. Így jöttek létre a rendi gyűlések — a **kortések**. Ezeken új adókat és törvényeket hagytak jóvá. A kortések voltak az első parlament Európában, amelyben a parasztság is részt vett.

1474-ben Aragónia trónörököse, **Ferdinánd** házasságot kötött Kasztília királynőjével, **Izabellával**. A két királyság egyesítésének dátuma **1479**, amikor Ferdinánd trónra lépett Aragónban.

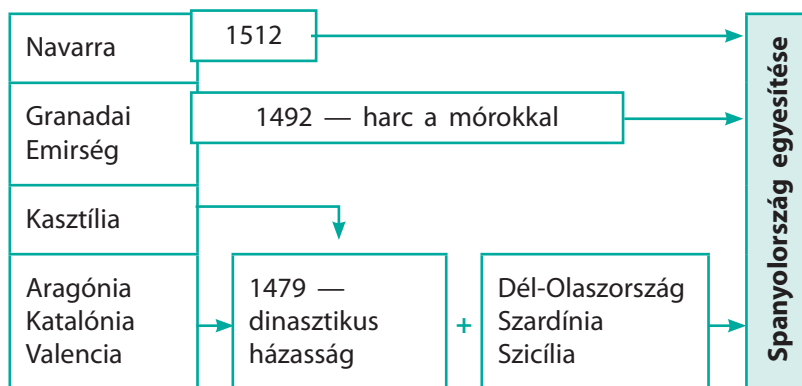
ELEVENÍTÉSÉTEK FEL

1. Mi a Reconquista?
2. Milyen eredményei voltak a XIV. század elején?
3. Mi az a rendi képviseleti monarchia?

A PARAGRAFUS FELDOLGOZÁSA UTÁN MEGTUDJÁTOK:

- hogyan fejeződött be a Reconquista;
- mi lett az arab és zsidó lakosság sorsa Spanyolországban;
- miért kezdte Portugália felfedezni az Atlanti-óceán térségeit.

SPANYOLORSZÁG EGYESÍTÉSE

► Mely államok alkották a Spanyol Királyságot?

A-Z Szótár

Kortések (spanyol nyelvről fordítva — „királyi udvar”) — a feudális időszakban a rendi képviseleti szervek a Pireneusi-félsziget országaiban. Kezdetben a kortésekben csak a nemesek és a papság vettek részt. Később a városok is jogot kaptak képviselőik küldésére. Kasztíliaiban a kortések munkájában a szabad parasztság is részt vett, míg Aragóniában nem volt képviseletük.

Batalhai Győzedelmes Szűz Mária kolostor. Jelenlegi külalak.

A kolostor építését 1386-ban kezdte meg I. János király az aljubarrota-i csatában aratott győzelem tiszteletére. Ez az épület a portugál gótika egyik legjobb példája, és az UNESCO Világörökség részévé nyilvánították.

!! Vegyétek figyelembe

Spanyolország egyesítése emberek halálával vagy száműzetésével, valamint sok terület gazdasági stagnálásával járt. Azonban a következmények valamivel később jelentkeztek. Éppen ebben az időben fedezte fel Kolumbusz Kristóf Amerikát, ahonnan annyi arany és ezüst érkezett Spanyolországba, hogy a gazdasági hanyatlás kezdetben szinte nem befolyásolta az ország életét.

Azonban Kasztília és Aragónia egyesítése évekig tartott. Az állam két része jelentősen különbözött egymástól. Ferdinánd és Izabella aktívan hozzáálltak az egységes állam kialakításához. Szándékukban állt mindent megsemmisíteni, ami akadályozta őket: helyi szabadságjogokat, közösségi jogokat, nemesi kiváltságokat stb. Hatalmuk megerősítése után Ferdinánd és Izabella megkezdték Granada (a Granadai Emírség) meghódítását. **1492-ben** Granada Spanyolország uralma alá került, és a Reconquista befejeződött.

Kezdetben az arab lakosságnak (móroknak) megengedték, hogy megtartsák földjüket és vallásukat. Azonban az 1502-es rendelet szerint a móroknak és a zsidóknak vagy fel kellett venniük a kereszténységet, vagy el kellett hagyniuk Spanyolországot. A mórok és zsidók tömeges kivándorlása a kereskedelem, a kézművesség, a mezőgazdaság hanyatlásához és nagy területek elnéptelenedéséhez vezetett.

2. A portugálok felfedezései. Tengerész Henrik

► Mi ösztönözte a portugálokat tengeri expedíciókra?

A Reconquista során az Ibériai-félszigeten 1139-ben létrejött a Portugál Birodalom. A XIV. században dinasztiaaváltás történt. Az új dinasztia első képviselője **I. János volt. 1385-ben** az aljubarrota-i csatában győzelmet aratott Kasztília királya felett, és végleg megvédte királysága függetlenségét. Az angol hercegnővel kötött házassága révén I. János évszázadokra megalapozta az Angol és a Portugál Királyság szövetségét. Az egyik fia **Tengerész Henrik** néven vált ismertté.

Henrik első tengeri hadjáratát **1415-ben** apjával együtt hajtotta végre, amikor elfoglalták Ceuta városát az afrikai partvidéken. Itt pontos arab tengerészeti térképekhez jutott, ami arra ösztönözte, hogy arany és fűszerek után tengeri expedíciókat szervezzon. Az új kereskedelmi útvonalak megszerzéséhez meg kellett kerülni Afrikát.

A fűszerek segítettek a középkori embereknek a hús tartósításában, ezért Európában nagy volt rájuk a kereslet. Ez az egyik oka volt a tengeri hajózás és az új földek felfedezésének gyors fejlődésének.

A középkorban a fő tengeri hajó a karavella volt, amely 200 tonna rakományt tudott szállítani. Azonban nem bírta a hosszú tengeri utakat. Henrik javította a karavella szerkezetét: könnyítette a hajótestet a vízkiszorítás növelése érdekében, és három ferde vitorlát adott hozzá, így a karavella széllel szemben is tudott haladni.

A hajók építéséhez Henrik több hajógyárat alapított. **1418-ban** tengerészeti iskolát hozott létre Sagresben, ahová minden társadalmi rétegből fogadtak diákokat. Az iskolában személyesen is tanított, és Európa minden részéről érkeztek szakemberek. Az ő erőfeszítéseinek köszönhetően a **Villa de Infante** tengerészeti iskola az európai történelem első tudományos központjává vált. Ezek az intézkedések lehetővé tették az expedíciók felszerelését India felé vezető út keresésére, amit 1498-ban Vasco da Gama valósított meg.

Henrik legnagyobb eredménye az Európához közeli Atlanti-óceán felfedezése volt. Az expedíciók során felfedezték és Portugáliához csatolták a Zöld-fokiszigeteket, az Azori-szigeteket és Madeira szigetét. Tengerész Henrik gyakorlatilag megalapozta a Portugál Birodalom létrehozását.

A portugál tengerészek voltak az elsők Európában, akik áthaladtak az afrikai Nún-fokon, és több erődöt építettek Guinea partvidékén. Az új földekről aranyat, drágaköveket és rabszolgákat hoztak. Ezek az eredmények hosszú évszázadokra biztosították az európai gyarmatosítás fennmaradását. Az új földeken a portugálok ültetvénygazdaságokat hoztak létre, különösen cukornád termesztésére, ahol rabszolgák dolgoztak. A cukornádból cukrot állítottak elő, amelyet Európában értékesítettek, és rumot, amelyet a helyi törzsekkel folytatott kereskedelemben használtak.

Mint buzgó katolikus, Henrik misszionáriusi tevékenységre létrehozott egy vallási rendet, amelyet "Krisztus Lovagrendjének" neveztek el.

TENGERÉSZ HENRIK EXPEDÍCIÓI

► Milyen földeket fedeztek fel Tengerész Henrik által szervezett expedíciók során?

✓ Érdekes tények

Beceneve ellenére Tengerész Henrik csak háromszor vett részt tengeri hadjáratokban. Azonban számos tengeri expedíció szervezője volt, amelyek hozzájárultak a földrajzi ismeretek bővítéséhez és a tengeri kereskedelem fejlődéséhez.

rnk.com.ua/107566
Nektek, kíváncsiaknak

Portugál karavella. Modern rajz.

- Milyen fejlesztések tették a karavellát alkalmassá az óceáni utazásokra?

FOGALMAZZATOK MEG EGY-EGY ÁLLÍTÁST A KÖVETKEZŐKRE:

- A reconquista befejezése, annak eredményei és következményei;
- A portugálok eredményei a Tengerész Henrik által szervezett tengeri expedíciókban.

III. Dolgozzunk kronológiával

- 1385** ● Portugália győzelme Kasztíliaival szemben. Portugália megőrizte függetlenségét. Új dinasztia megalapítása
- 1415** ● A portugálok elfoglalják Ceutát
- 1418** ● Hajózási iskola létrehozása Sagresben
- 1479** ● A Spanyol Birodalom megalakulása
- 1492** ● A reconquista befejezése

Kérdések és feladatok

Tudjuk

- Nevezze meg az arabok utolsó államát az Ibériai-félszigeten.
A Córdobai Emirátus B Asturias
C Granadai Emírség D Andalúzia
- Mi ösztönözte a portugál utazókat tengeri expedíciókra?
- Írja be a cellákba azoknak az államoknak a nevét, amelyek dinasztikus szövetsége létrehozta a Spanyol Birodalmat.

				O	N	,				T				A
--	--	--	--	---	---	---	--	--	--	---	--	--	--	---

Elemezzük és megmagyarázzuk

- Miért kezdődtek üldözések a mórok és a zsidók ellen Spanyolországban a Reconquista befejezése után? Magyarázd meg a válaszodat.
- Valóban lehetetlen lett volna a Reconquista befejezése a keresztény államok egyesítése nélkül? Magyarázd meg, miért.
- Tengerész Henrik tevékenységének példáján magyarázza el, milyen körülmények között befolyásolhat egy személy eseményeket az államban és a világban.

Alkalmazunk és létrehozunk

- Mutassátok meg a térképen (133. oldal) a Granadai Emírséget.
- Oldjátok meg a kronológiai feladatokat: 1) Hány évszázadig tartott a Reconquista? 2) Melyik Ibériafélszigeti állam fejezte be először a Reconquistát: Portugália vagy Spanyolország?
- Dolgozzatok kis csoportokban.** Készítsetek strukturális-logikai sémát a Reconquista befejezéséről.
- Dolgozzatok párokban.** Készítsetek táblázatot „A portugálok felfedezései” címmel, feltüntetve a földek nevét és az események éveit.
- Tengerész Henrik címerén ez állt: „Tehetség a jó cselekedetekhez”. Készítsetek esszét, amelyben meghatározzátok, hogy a herceg élete megfelelt-e ennek a feliratnak.

§ 26. Szent Római Birodalom és Közép-Kelet-Európa államai. A huszita mozgalom

1. Szent Római Birodalom. „Aranybulla”

► Mi az „Aranybulla”?

A XV. század közepén a Szent Római Birodalom politikai központja áthelyeződött a Cseh Királyságba. **IV. Luxemburgi Károly** (1316—1378), aki Luxemburgi dinasztíából származott, egyidejűleg cseh király is volt. Ő felismerte, hogy nem lesz képes a birodalmat saját irányítása alatt tartani. Ezért IV. Károly úgy döntött, hogy megszilárdítja azt a helyzetet, amely szerint a birodalom csak önálló hercegségeket, városokat stb. egyesít. **1356-ban** kihirdette az „**Aranybullát**”. Ez a dokumentum megerősítette az uralkodó választásának rendjét a választófejedelmek többségi szavazatával. Az „Aranybulla” törvényileg rögzítette a hercegek kiváltságait a legfelsőbb bíróság, a bányászat, a pénzverés és a vámok szedése terén. Engedélyezte a „törvényesen bejelentett” háborúk vezetését. Azonban a vazallusok háborúi a legfőbb hűbérúr ellen tilosak voltak. Az „Aranybulla” a birodalom 1806-os megszűntetéséig a törvények kiadásának alapidokumentuma maradt.

A XV. századtól az uralkodók címében megjelent a „német nemzet” kiegészítés. Az államot egyszerűen „Birodalomnak” vagy „Németországnak” kezdték nevezni.

2. A Jagelló-dinasztia uralkodása Közép-Kelet-Európában

► Mely államok feletti uralomra tartott igényt a Jagellódinasztia?

A Szent Római Birodalomban egyre inkább mélyült a decentralizáció, míg a Közép-Kelet-Európai államok ebben az időszakban dinasztikus uniók megkötése után egyesítették erejüket a

ELEVENÍTSÉTEK FEL

1. Kik voltak a választófejedelmek (kurfürstök)?
2. Mikor vált a Római Birodalom „Szentté”?
3. Milyen királyságok alakultak Közép-Kelet-Európában?
4. Kit neveztek eretnekeknek a középkorban?

A PARAGRAFUS FELDOLGOZÁSA UTÁN MEGTUDJÁTOK:

- Miért helyeződött át a XIV. században a Szent Római Birodalom központja a Cseh Királyságba, és miért vált a XVI. század elején a Német Nemzet Szent Római Birodalmává?
- Mi készítette a császárt az „Aranybulla” kiadására;
- Mely dinasztíák harcoltak a Közép-Kelet-Európai államok feletti irányításért;
- Kik voltak a husziták és milyen következményekkel jártak a huszita háborúk?

Lengyel lovagok a
XIII—XIV. században.
Művész: Jan Matejko.

külső fenyegetések ellen: északról a Teuton Lovagrend ellen, nyugatról a Szent Római Birodalom ellen, keletről a Moszkvai Nagyfejedelemség ellen, délről pedig az oszmán-törökök ellen.

Nagy Kázmér halálával a lengyel királyságban megszakadt a Piast-dinasztia. A hatalom Nagy Lajos magyar király kezébe került, aki a Luxemburgi-dinasztiából származott. Lajos, mint Kázmér, nem hagyott fiú utódot, ezért két lányának kívánt koronákat biztosítani. 1374-ben beleegyezett a Kassai kiváltságok megkötésébe, amelyek értelmében cserébe az egyik lányának trónhoz való jogának elismeréséért a nemesség több jogot kapott. 1385-ben a idősebb lányát, Máriát, összeházasították Luxemburgi Zsigmonddal, aki Magyarország-, Horvátország-, a Cseh Királyság királya és a Szent Római Birodalom császára lett. Másik lánya, Hedvig, Lengyelország királynője lett. Azonban a lengyel nemesség nyomására, akik nem akarták, hogy országuk az impérium irányítása alatt legyen, Hedviget összeházasították Nagy Lajos litván nagyherceggel. **1385-ben** a Lengyel Királyság és a Litván Nagyfejedelemség között megkötötték a **Krevai uniót**. A lengyel és magyar királyságok unióját azonban megszüntették.

Nagy Lajos megígérte, hogy «a litván és orosz földjeit örökkévalóságra a Lengyel Királysághoz csatolja», és alávetettjeivel együtt katolizál. A keresztelési szertartás, Hedviggel való házasság és a koronázás (1386 után) **II. Ulászló (Jagelló Ulászló)** néven kezdte uralkodni (1386—1434). 1387-ben Hedviget Rusz királynőjévé nevezték ki, ezzel elvéve Galíciát Máriától. Így Közép-Kelet-Európa megoszlott a Szent Római Birodalom és a Lengyel Királyság valamint a Litván Nagyfejedelemség uniója között. Egyesülve képesek voltak megszabadulni az északi fenyegetéstől. **1410-ben a grünwaldi csatában** legyőzték a Teuton Lovagrendet. Eközben a Litván Nagyfejedelemség Vitold nagyfejedelem uralma alatt megszüntette a mongol fenyegetést és ideiglenesen fékezte a Moszkvai Nagyfejedelemség földjei iránti igényeket. Vitold kiterjesztette a Litván Nagyfejedelemség határait a Feketetengerig, így az orosz örökség fő jelöltjévé vált.

KÖZÉP-KELET-EURÓPA A XIII—XV. SZÁZADBAN

Prágai garas (ezüst pénz).

Jadwiga és Jagelló. Szobrász: Tomasz Oskar Sosnowski.

- Gondolkodjatok el rajta, miben rejlik a szobor szimbolikája.

III. Ulászló Warnenczyk. Művész: Marcello Bacciarelli. 1768—1771. Az uralkodó becenevét a török-oszmánok elleni varnai csatában bekövetkezett halála után kapta.

1429-ben Luckban zajlott a Közép-Kelet-Európai monarchák találkozója. Gyakorlatilag a régió feletti befolyás megosztásának kérdését oldották meg. A pápa és a Szent Római Birodalom császára, Vitoldnak királyi címet adva, igyekezett saját oldalára állítani a helyzetet. Azonban a lengyelek ellenállása miatt a korona nem érkezett meg Vitoldhoz, aki ezután váratlanul meghalt. A Litván Nagyfejedelemség a Lengyel Királysággal maradt unióban.

1434-ben meghalt II. Ulászló Jagelló is. Fia, Ulászló, a rusz-litván fejedelemasszony Holszański Zsófia való házasságából ismert **Vladislav III. Warnenczyk**, 1440-ben magyar királlyá vált I. Ulászló néven. Egyesítette Közép-Kelet-Európa államainak erőit a török-oszmán fenyegetés ellen. Azonban a törökök előrenyomulását nem sikerült megállítania, és ő maga elesett a várnai csatában.

I. Ulászló utódja testvére, **IV. Kázmér Jagelló** lett, aki egyszerre volt a Litván Nagyfejedelemség és a Lengyel Királyság uralkodója 1492-ig. Megszüntette a Litván Nagyfejedelemség hercegi rendszerét, rendezte a törvényeket («Kázmér nagyfejedelem törvénykönyve»), kiterjesztette a Lengyel Királyság határait a Balti-tengerig, vazallusává tette a Teuton Lovagrendet, és elérte, hogy fia, Ulászló (Václav) a cseh (1471) és a magyar (1490) trónra kerüljön.

Eközben keleti és déli irányban kiéleződött a helyzet a területet megszálló Moszkvai Nagyfejedelemséggel és a Krími Kánsággal, amelyet az Oszmán Birodalom támogatott. A Moszkvai Nagyfejedelemség jelentette veszély tudatában és annak befolyása saját birtokaira való megszüntetése érdekében IV. Kázmér támogatta a Kijevi ortodox egyházmegye Kijevi és Moszkvai egyházmegyére való felosztását.

Így a XV. század végén a Jagelló-dinasztia a Cseh, Magyar, Lengyel Királyságok és a Litván Nagyfejedelemség felett uralkodott.

Ebben az időszakban egy újabb trónkövetelő jelent meg a régió feletti uralomra: a Habsburg-dinasztia, amely végleg megszilárdította hatalmát a Szent Római Birodalomban.

- **Dolgozatok párokban.** Beszéljétek meg és határozzátok meg, mely államok versengtek a Közép-Kelet-Európában való befolyásért.

3. Husz János és a huszita háborúk

- Mely fő vallási kérdések okozták a huszita háborúk kitörését?

IV. Károly luxemburgi császár uralkodása alatt a Cseh Királyságban gyorsan növekedtek a városok, fejlődött a kereskedelem és az ipar. Ő újjáépítette Prágát és megalapította a Prágai Egyetemet (1346). Azonban minden cselekedetében német telepésekre támaszkodott. A társadalomban fokozódott a csehek és a németek közötti konfliktus, akik különböző jogokkal rendelkeztek. Növekedett az elégedetlenség a katolikus egyházzal szemben, amely gyorsan vesztette el az emberek bizalmát. Mindez elősegítette a Cseh Királyságban egy erős nemzeti-vallási mozgalom kialakulását, amelyet **huszita háborúknak** neveztek, híveit pedig **huszitáknak**. A név a prágai egyetem professzora és cseh prédikátor, **Husz János** nevétől származik.

Husz János kritizálta az eucharisztia szertartását, amely a katolikus egyházban eltérő volt a papság és a világi emberek számára. A papok kenyérrel és borral áldoztak (mint Krisztus «testével és vérével»), míg a köznép csak kenyérrel. Husz azt állította, hogy eredetileg minden keresztény egyformán áldozott. Behívták a konstanzi zsinatra, ahol eretneknek nyilvánították, és 1415-ben máglyán elégették.

Husz János kivégzése felháborodást váltott ki. A cseh társadalom minden osztálya a saját harcát vívta, de mindenkit egyesített az egyház reformjának és a németek uralmának megszüntetésére irányuló törekvés.

A lázadás **1419-ben** Prágában kezdődött. Fokozatosan a lázadók elfoglalták a Cseh Királyság egész területét. IV. Vencel király halála után a husziták bejelentették utódja, Luxemburgi Zsigmond császár cseh trónjáról való megfosztását. A mozgalom résztvevői megváltoztatták az államrendet. A kormányzást

Jan Hus máglyahalála. Miniatúra egy 1485-ös krónikából.

- Miért ítélték el Husz Jánost?

A-Z Szótár

Huszita háborúk — Nemzeti és vallási mozgalom a Cseh Királyságban a XV. század első felében.

Husziták — Husz János követői, a Cseh Királyság társadalmi mozgalmának résztvevői, akik a katolikus egyház reformjáért és a lakosság életkörülményeinek javításáért harcoltak.

!! Vegyétek figyelembe

Husz János tanításának főbb eszméi:

- A Biblia az egyetlen hitforrás. A hívőknek közvetlenül a Bibliához kell fordulniuk, nem a pápához vagy más egyházi vezetőkhez.
- Minden ember egyenlő Isten előtt, függetlenül a társadalmi helyzetétől.
- Az egyháznak szegénynek kell lennie, és le kell mondania az anyagi javokról. Elítéli az egyházi hivatalok árusítását és a szentségek végrehajtásáért kért díjakat.

✓ Érdekes tények

A husziták új harcmódot dolgoztak ki. A nehéz harci szekereket kör alakban állították fel és láncokkal kötötték össze, ami biztos védelmet nyújtott a lovasság támadásai ellen. Amikor az ellenség kimerült, a husziták ellentámadásba lendültek. Ezen kívül könnyű ágyúkat kezdtek használni, amelyeket a szekerekre szereltek. Ennek köszönhetően a huszita hadsereg, amely túlnyomórészt gyalogságból állt, legyőzte az impériumi lovagokat.

Huszita harci szekér.
Modern rekonstrukció.

rnk.com.ua/107567
Dolgozzunk forrással

► Milyen előnyöket biztosított egy ilyen szekér a lovagi lovasság elleni küzdelemben??

a rendek gyűléseire, a szenátusra bízták. A husziták erős hadsereget hoztak létre tapasztalt hadvezérek vezetésével.

A husziták legnagyobb eredményei az egyházi birtokok elkobzása, a tized eltörlése, az egyház és szertartásainak reformja voltak. A pápa és a Szent Római Birodalom császára öt alkalommal hirdetett keresztes hadjáratot ellenük, de a keresztes hadak vereséget szenvedtek. A husziták nemcsak védekeztek, hanem maguk is hadjáratokat indítottak a Cseh Királyság határain túl.

Amikor úgy tűnt, hogy a husziták fő célját elérték, a mozgalom résztvevői között ellentétek alakultak ki. A husziták két csoportra oszlottak: a kelyhesekre (Jan Hus követői, akik a hívőket a kehelyből áldoztatták) és a táboritákra (a mozgalom központja a Tábor hegyen volt). A kelyhesek követelték az egyházi kiváltságok és birtokok eltörlését, a szertartások egyszerűsítését, a cseh nyelvű istentisztelet bevezetését és a kétszeri áldozást. Politikai követelésük egy független cseh monarchia létrehozása volt.

A táboritákat **Zsizska János (Jan Žižka)** vezette, halála után Nagy Prokop és Kis Prokop. Krisztus parancsaira hivatkozva követelték a személyes vagyonról való lemondást és közös kincstárba történő átadását, valamint az adók eltörlését. Tagadták a szent ereklyék imádatát és állították, hogy bárki, akár egy nő is vezethet istentiszteletet (ami abban az időben elfogadhatatlan volt). Néhány táborita nem reformot követelt, hanem az egyház felszámolását. A kelyheseket a nemesség és a felső papság támogatta; a táboritákat a nemesség egy része, a parasztok és más szegény rétegek. A táboriták és kelyhesek közötti viták nyílt ellentétbe vezettek. Az **1434-es** lipanyi csatában a táboriták vereséget szenvedtek.

Végül a kelyhesek megegyeztek a katolikus egyházzal, amely eltörölte a tizedet, bevezette a kétszeri áldozást és a cseh nyelvű istentiszteletet (ezt később visszavonták).

A Cseh Királyságban, bár rövid ideig, nemzeti egyház jött létre, amelynek saját nemzeti vonásai voltak. A katolikus egyház számára ez a mozgalom

előfutára volt az egyház megújulásáért és reformjáért (Reformáció).

Kérdések és feladatok

Tudjuk

1. Mely uralkodó alatt lett Prága a Német-római Birodalom központja?
A Habsburg Rudolf
B I. János Albert
C IV. Luxemburg Károly
D II. Fülöp Ágost
2. Mikor adta ki az uralkodó az «Aranybullát»?
3. Cseréld fel a betűket, hogy megkapd a hadvezér és a cseh nemzeti hős nevét. Milyen hozzájárulást tett az ország fejlődéséhez?

K	I	Ž	A	Ž
---	---	---	---	---

Elemezzük és megmagyarázzuk

4. Magyarázd el, miért volt szükség az «Aranybulla» kiadására.
5. Hogyan jött létre a Litván Nagyfejedelemség? Miért vált Közép-Kelet-Európa egyik leghatalmasabb államává? Mi volt a célja és következményei a Krevai unió megkötésének?
6. A husziták példáján mondj véleményt arról, hogy mi egyesíti a népet a függetlenségért folytatott harcban.
7. Mit gondolsz, el lehetett volna kerülni a táboríták és a kehelytestvérek közötti konfliktust?

Alkalmazunk és létrehozunk

8. Oldjátok meg a kronológiai feladatokat:
1) Hány évig tartottak a huszita háborúk?
2) Hány év telt el a Krevai unió megkötése és a Litván Nagyfejedelemség és a Lengyel Királyság egyesülése között 1569-ben?
9. **Dolgozzatok párokban.** További források alapján készítsetek összeállítást a «Huszita háborúk» virtuális múzeum kiállításához.

Jan Žižka. Művész: Jan Vlímek.

Történelmi személy

Jan Žižka — cseh hadvezér és nemzeti hős. Kisnemesi családból származott, egész életében különböző országok hadseregében volt zsoldos. Jan Žižka részt vett a grünwaldi csatában (1410) és az azincourt-i csatában (1415), majd a táboríták vezére lett. A harcban elvesztette látását, de továbbra is sikeresen vezette a hadsereget. 1430-ban halt meg pestisben.

FOGALMAZZATOK MEG EGY-EGY ÁLLÍTÁST A KÖVETKEZŐKRE:

- IV. Károly császár „Aranybullája”;
- A Jagellók közép-kelet-európai egyesítési törekvései;
- A huszita mozgalom okai, eredményei és következményei.

III Dolgozzunk kronológiával

§ 27. Az Arany Horda szétesése. A Moszkvai Nagyfejedelemség függetlenedése

1. Az Arany Horda szétesése

► Milyen esemény volt döntő az Aranyhorda összeomlásában?

ELEVENÍTSÉTEK FEL

1. Mely orosz fejedelemségek álltak ellen a mongol invázióknak?
2. Mikor alakult meg az Arany Horda?
3. Mi az a jarlik?

A PARAGRAFUS FELDOLGOZÁSA UTÁN MEGTUDJÁTOK:

- Mi vezetett az Arany Horda széteséséhez, és milyen következményekkel járt ez;
- miért vált a Krími Kánság és a Moszkvai állam az Arany Horda örökségeért folytatott harc fő vetélytársaivá.

✓ Érdekes tények

A «kalita» szó «pénzeszsákot» jelent. Iván Kalita skót hercegeként került be a történelembe. Vagyonáról legendák szólnak, ám valójában minden kincsét egy ládába lehetett volna tenni.

A-Z Szótár

„Nagy Zavargás” („Nagy Zúrzavar”) — A XIV. század második felében a Arany Horda belháborúinak sorozata, ami a birodalom hanyatlásához vezetett.

A XIV. századig az Arany Horda területei a Dnyepptől az Aral-tengerig terjedő sztyeppéket, valamint meghódított államokat foglaltak magukba. Az Arany Horda legnagyobb hatalmának időszaka **Üzbég kán** (1312—1342) uralkodása volt. Hatalma megszilárdítása érdekében központosította a hatalmat, és eltávolította az esetleges trónkövetelőket a Dzsingiszidák dinasztiájából. Üzbég kán helyi klánok képviselőivel helyettesítette őket, akik nem tartoztak Batu leszármazottai közé, és nem igényelhették törvényesen a kán címet. Továbbá az iszlámot államvallássá nyilvánította.

A kánnak alárendelték a Kijevi Ruszt is, amelyek adót fizettek a Dzsingiszidáknak. Üzbeg kán támogatta a moszkvai fejedelmeket, mivel azok akkoriban a leggyengébbek voltak. Húgát Jurij Danyilovics moszkvai herceghez adta feleségül. Ezt Jurij utódja, testvére, **Iván Danyilovics Kalita** kihasználta, aki különféle eszközökkel (csellel, feljelentéssel, gyilkossággal) próbálta megszerezni a kán okiratot, amely jogot adott az Arany Horda számára történő adóbeszedésre. Végül Iván Kalita **1328-ban** megszerezte az okiratot, elvéve azt a tveri hercegtől. A moszkvai fejedelemség tulajdonképpen az Arany Horda kánjainak támaszává vált.

Üzbég kán halála után unokája, Berdibég, a hatalom megtartása érdekében minden rokonát elpusztította. Két év múlva azonban őt is megölték. Harc tört ki a hatalomért, és két évtized alatt (**1359—1381**) több mint 25 kán váltotta egymást a trónon. Ezt az időszakot «Nagy Zavargás» néven emlegetik.

Ebben az időszakban az Arany Horda a hanyatlás és a szétesés szélén állt. Például a Kijevi Rusz már a XIV. század elején megszabadult függőségétől. Más ukrán földeket a litván fejedelmek vonták ki a horda hatalma alól, miután győzelmet arattak a Szinyi Vodi csatájában (1362). Kijev, Podólia, Volhinia és Szeveria a Nagy Litván Fejedelemség részévé váltak.

Az Arany Horda hatalmára már nem csak a Dzsingiszidák képviselői tartottak igényt. A legismertebb Mamaj emir volt, akinek sikerült az Arany Horda területeinek nagy részét saját uralma alá vonni.

A moszkvai fejedelmek a kán családjának törvényes képviselői mellé álltak, ami konfliktust okozott Mamajjal. Ebben az időben Moszkva fejedelme **Szent Dmitrij Ivanovics (Doni Dmitrij)** volt, aki kérdéseit leginkább erővel oldotta meg, szemben elődeivel, akik csellel és megtévesztéssel intézték ügyeiket. Szinte évente háborúznia kellett. 1375-ben Dmitrij hadjáratot vezetett Tver ellen, amelynek Mamaj adott jogot, és kényszerítette Tvert, hogy elismerje hatalmát.

Végül a moszkvai és Mamaj seregei összecsaptak a Kulikovo mezőn 1380-ban. Dmitrij Ivanovics győzelmet aratott, és ezért a **Doni** előnevet kapta. Ez meggyengítette Mamaj hatalmát, és később vereséget szenvedett a törvényes kán, Toktamis ellen.

1382-ben Toktamis kán, aki visszaszerezte az Arany Horda feletti hatalmat, váratlanul Moszkva alá érkezett és felégette a várost. Ez a népesség megfélemlítésére szolgált az adó késedelmes fizetése miatt. Dmitrij gyorsan újjáépítette a várost és első kőfalakat emelt. Az Arany Hordával visszaálltak a hagyományos kapcsolatok: a moszkvai fejedelem rendelkezett az adóbeszedési joggal a rusz fejedelemségektől a kán számára.

Bár Toktamisnak sikerült helyreállítani az Arany Horda egységét, újabb megrázkódtatás következett be. 1368-ban a mongolokat kiűzték Kínából. Az új Ming-dinasztia Kína elszigetelésére törekedett, ami a Selyemt hanyatlását okozta,

Timur és serege Toktamis kán ellen vonul. Miniatúra 1533-ból.

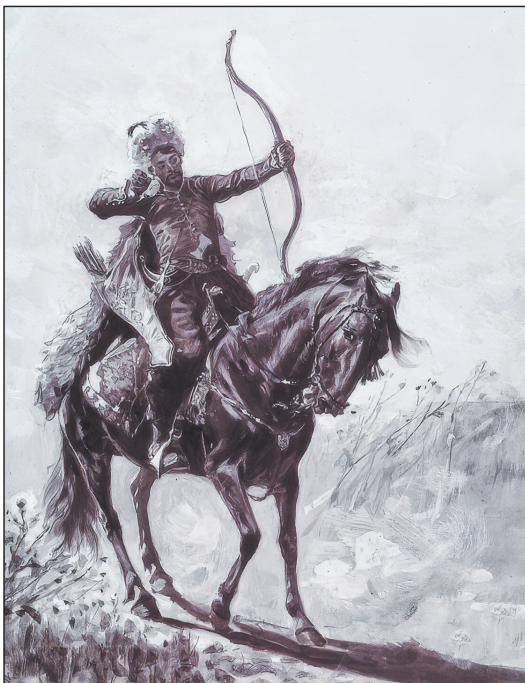
- Milyen következményei voltak Timur és Toktamis háborújának az Arany Hordára nézve?

✓ Érdekes tények

Nem sokkal halála előtt, 1389-ben, Dmitrij Ivanovics megváltoztatta a trónöröklés rendjét a Moszkvai Fejedelemségben. Elérte, hogy testvére lemondjon a trónöröklés jogáról fia javára. Mostantól a moszkvai nagyfejedelem hatalma apáról fiúra szállt, nem pedig testvérről testvérré.

✓ Érdekes tények

Az Arany Horda kánjának hatalmának szimbóluma a «ordobazar» nevű nomád tábor volt trónsátorral. Bárhol tartózkodott a kán, az «ordobazar» mindig vele utazott. 1452-ben az első krími kán, Háddzsi Giráj elfoglalta az «ordobazart». Ettől kezdve a krími kánt az egész Arany Horda uralkodójának tekintették. A Moszkvai Nagyfejedelemség egészen a XVII. század végéig adót fizetett a Krími Kánságnak.

Krími tatár íjász. Művész: Wacław Pawliszak, XIX. század.

amely a mongol birtokokon haladt át. Ez a háborúhoz vezetett Toktamis és Timur között, aki Közép-Ázsiában egyesítette a mongol birtokokat, az tvonalak feletti ellenőrzésért.

1391-ben Timur teljesen szétzúzta az Arany Horda seregeit a Kandurcha folyó csatájában, majd 1395-ben a Terek folyónál (Észak-Kaukázus). Ezek a csaták és a Volga és a Fekete-tenger gazdasági központjainak pusztulása halálos csapást mértek az Arany Hordára.

Toktamis később a litván fejedelem, Vitold védelme alá került. Hálából Vitoldnak különleges okiratot írt, amellyel átadta neki a rusz földeket. 1399-ben Vitold és Toktamis közös hadjáratot indítottak az Arany Hordát uraló vezetők ellen, de vereséget szenvedtek a Vorskla folyó csatájában.

Az Arany Horda tényleges uralkodója Edigü lett. Toktamis minden próbálkozása, hogy legyőzze őt, kudarcot vallott (16 csata zajlott). Végül Toktamist csapdába ejtették és meghalt. Edigü újjáélesztette az Arany Hordát. 148-ban felégette Moszkvát, követelve az adó jrafizetését. A nagyfejedelemség azonban már nem rendelkezett korábbi hatalmával. A gazdasági központok hanyatlottak. A hatalom csak a fegyver erején nyugodott. Végül 1419-ben Edigüt megölték, és az Arany Horda gyorsan széthullott. Megalakult a Szibériai Kánság (15. század 2-as évei, véglegesen a század második felében), az Üzbég Kánság (1428), a Kazanyi Kánság (1438—1445), a Krími Tatár Kánság (1441—1449), a Kazah Kánság (1465), az Asztrahányi Kánság (1466), és a Nogaj Orda (15. század 40-es évei), amelyet Edigü leszármazottai irányítottak.

1459-ben Kücsük Mohammed kán halála után az Arany Horda megszűnt létezni. Azonban a harc örökségéért folytatódott.

- 1. Milyen területeket veszített az Arany Horda Üzbég kán idejéhez képest? 2. Mi okozta ezeket a területi változásokat?

2. A harc az Arany Horda örökségéért

- Mely államok versengtek az Arany Horda örökségéért? Ki lett a kánok hatalmának fő örököse?

Az Arany Horda széthullása után megmaradt földeket Nagy Hordának nevezték. 1474-ben a Nagy Horda kánja, **Ahmad** (1459—1481), kihasználva az első krími kán, Háddzsi Giráj fiai közötti hatalmi harcot, elfoglalta a Krímet. Ahmad kán Moszkvai Államnak is engedelmességet követelt. Ahmad kán szövetségese IV.

Kázmér litván nagyfejedelem és lengyel király volt. Az Arany Horda örökségére azonban az Oszmán Birodalom is igényt tartott. 1475-ben II. Mehmed szultán elfoglalta a genovai gyarmatokat a Krímben, köztük Kaffát, és megsemmisítette Feodoro fejedelemséget (ezek az Arany Horda szövetségesei voltak). Ahmad megpróbált megállapodást kötni II. Mehmeddel, de a szultán Háddzsi Giráj fiát, Mengli beleegyezett abba, hogy az Oszmán Birodalom Girájt támogatta, aki 1478-ban vazallusa legyen. Ahmad kán Moszkvai Nagyfejedelem elleni hadjárata is eredménytelenül végződött — az úgynevezett «Ugorscsina» (1480). Ahmad nem csapott

Kaffa genovai erődje.
Modern nézet.

✓ Érdekes tények

Az első törvénygyűjteményben, amely a Moszkvai Nagyfejedelemségben készült — a Szudebnyikben —, világosan meghatározták a hivatalnokok hatásköreit és a bűncselekményekért járó büntetéseket. A Szudebnyik rögzítette a jobbágyság függőségét földesuraiktól. Megállapították Szent György napját (november 26.), amely egy héttel előtte és utána lehetőséget adott a jobbágyságnak, hogy új gazdához menjenek. Továbbá III. Iván létrehozta a központi kormányzati hivatalokat — a prikázokat, amelyek az államigazgatás különböző területeiért feleltek.

rnk.com.ua/107846
Nektek, kíváncsiaknak

össze a moszkvai sereggel, mivel értesült a sejbaniták inváziójáról birtokaira. Ez az egyik horda volt, amely az zbégi Kánság széthullása után alakult. Mohamed Sejban (Dzsingisz kán leszármazottja) megpróbálta visszafoglalni a Volgamenti területeket Ahmadtól, de vereséget szenvedett.

Ebben a helyzetben III. Iván moszkvai nagyfejedelem sikeresen megnyerte Mengli Giráj krími kánt (1478—1515), és rábeszélte, hogy támadja meg IV. Kázmér földjeit. 1482-ben Mengli Giráj kán kifosztotta és felégette Kijevet. Ettől kezdve a Nagy Litván Fejedelemség és a Lengyel Királyság részét képező ukrán földek a krími tatárok támadásainak célpontjává váltak.

1502-ben a Krími Tatár Kánság legyőzte a Nagy Hordát és az Arany Horda örökösévé vált. **1521-ben** III. Vaszilij Ivanovics moszkvai nagyfejedelem elismerte a krími kán vazallusi függőségét, és kötelezte magát, hogy adót fizet neki, mint korábban az Arany Hordának. Ez még 200 évig folytatódott.

3. A Moszkvai Nagyfejedelemség függetlenedése

III. Nagy Iván nagyfejedelem (1462—1505) uralkodása alatt Moszkvai Nagyfejedelemség 1471-ben alávetette Nagy-Novgorodot, 1485-ben Tvert, majd később Rjazanyt és Pszkov Köztársaságát. Ezek alávetését a helyi lakosság kiirtása és áttelepítése, valamint a moszkvai hódítók betelepítése kísérte. III. Iván kijelentette magát «minden oroszok urának». A dokumentumokban megjelent a «Rosiya» (a «Rusz» görög fordítása) név. Ezenkívül, házassága az utolsó bizánci császár, Palaeolog Zója (Sofia) valószínű rokonával lehetőséget adott Moszkvai Nagyfejedelemségnek hogy a Bizánci Birodalom bukása után a pravoszlávia központjának szerepére pályázzon.

III. Iván idején létezett egy tanácsadó szerv, a Bojár Duma, amelynek tagjait a fejedelem a nemesek közül nevezte ki. A hercegek általában figyelembe vették a Duma tanácsait. Bevezették a «kormlínye» rendszert (a lakosság által eltartott helytartók, akiket a moszkvai nagyherceg nevezett ki).

III. Iván fontos tevékenysége volt a Moszkvai Nagyfejedelemség első törvénykönyvének, a Szudebnyiknak az elkészítése 1497-ben.

Így III. Iván alatt befejeződött az északkeleti Rusz területeinek erőszakos egyesítése Moszkvai Nagyfejedelemségbe, és megerősödött a központi hatalom (azaz megerősödött a nagyfejedelem hatalma).

Kérdések és feladatok

Tudjuk

1. Melyik kán vette át az Arany Horda kánjainak hatalmát annak megszűnése után?
A Krími B Kazáni
C Asztraháni D Szibériai
2. Hány évig tartott az «Nagy Zavargás» az Arany Hordában?
3. Helyezd át a betűket és olvassa el annak a kánnak a nevét, aki a Giráj-dinasztia alapítója volt.

J	I	D	H	A
---	---	---	---	---

Elemzünk és magyarázunk

4. Igazold tényekkel, hogy Berdibég kán halála után az Arany Hordában belviszály kezdődött.
5. Állítható-e, hogy az Arany Hordában zajló belviszályok idején a moszkvai fejedelmek mindig hűségesek maradtak a mongol kánokhoz? Miért?
6. Igazold vagy cáfold azt az állítást, hogy az iszlám államvallásként való elfogadása meghatározó hatással volt az Arany Horda fejlődésére.
7. Melyek voltak a Moszkvai Nagyfejedelemség függetlenedésének okai? Adj indokolt választ.
8. Hasonlítd össze III. Iván fejedelem és az első moszkvai fejedelmek politikáját. Vonj le következtetést.

Alkalmazzuk és alkotunk

9. Oldjátok meg a kronológiai feladatot. Mennyi idő telt el a «Nagy Zavargás» kezdetétől az Arany Horda széthullásáig?
10. **Dolgozzunk együtt.** «Gondolatok szintézise» módszer. Hogyan alakultak a moszkvai fejedelmek kapcsolatai az Arany Hordával? Hogyan befolyásolta ez a Moszkvai Nagyfejedelemség felemelkedését?
11. Készítsen beszámolót további források alapján a «A Krími Tatár Kánság politikája a Litván Nagyfejedelemség irányában: szövetségtől az ellenségeskedésig» témáról.

FOGALMAZZATOK MEG EGY-EGY ÁLLÍTÁST A KÖVETKEZŐKRE:

- Az események, amelyek a Arany Horda széteséséhez vezettek;
- A harc az Arany Horda örökségéért;
- A Moszkvai Állam függetlenedési folyamata.

III Dolgozzunk kronológiával

1359—	«Nagy Zavargás» az Arany
1381	Hordában
1459	Az Arany Horda megszűnése
1480	«Ugri folyónál való állás» A Moszkvai Nagyfejedelemség elismerte a Krími Kánságtól való vazallusi függőségét és kötelezte magát adófizetésre
1521	

§ 28. Az Oszmán Birodalom megalakulása. Timur Lenk Birodalma

ELEVENÍTSÉTEK FEL

1. Melyek voltak a Bizánci Birodalom hanyatlásának okai?
2. Mely ellenségekkel vívott harcot a Bizánci Birodalom?

A PARAGRAFUS FELDOLGOZÁSA UTÁN MEGTUDJÁTOK:

- Hogyan alakult meg az Oszmán Birodalom, melynek területei a legnagyobb kiterjedés idején három kontinensre terjedtek ki;
- Miért voltak képesek az oszmántörökök jelentős hódításokat végrehajtani;
- Miért végződtek vereséggel a törökoszmánok elleni keresztes hadjáratok;
- Hogyan pusztult el a Bizánci Birodalom;
- Milyen következményekkel jártak az oszmán-törökök hódításai

1. A török-oszmán állam megalakulása

► Mikor és hogyan alakult meg a török-oszmán állam?

A XIII. században a mongol invázió elől menekülő nomád törökök (etnikailag közel álltak a szeldzsukokhoz) Kis-Ázsiába települtek. Ezek a törzsek a szeldzsuk-bizánci határvidéken telepedtek le. Rajtaütéseket hajtottak végre Bizánc ellen, vagy zsoldosként csatlakoztak a bizánciakhoz, részt véve a bolgárok, szerbek és még a szeldzsukok elleni harcokban is. Fokozatosan ezek a nomádok elkezdtek kialakítani saját fejedelemségeiket emirátusait, amelyek a szeldzsuk állam hanyatlása után függetlenné váltak. A leghíresebb uralkodójuk, az emir Oszmán volt, aki kiterjesztette birtokainak határait, és uralma alá vonta a többi török törzset, amelyeket elkezdtek török-oszmánoknak nevezni. Az Oszmán Birodalom **1299-ben** alakult meg. Később az Oszmán Birodalom emirei felvették a szultán címet.

2. Az oszmán szultánok hódításai Európában és Ázsiában

► Mi segítette az oszmán-törökök hódításait?

Amikor Kis-Ázsia nyugati részén a török-oszmán állam növekedett és megerősödött, szomszédaik hanyatlásban voltak. Oszmán utódai kihasználták ezt a helyzetet. Oszmán fia, Orhán elfoglalta Kis-Ázsiában Bursa városát, amely az oszmánok első fővárosa lett. Ezután serege átkelt a Boszporuszon és elfoglalta Gallipoli városát, így az oszmánok Európába kerültek. A következő oszmán uralkodó, I. Murád szultán (1362—1389)

Miloš Obilić megöli I. Murád szultánt. Metszet a német «Történelem» kiadásból. 1694.

!! Vegyétek figyelembe

1396-ban Nikápoly városa mellett a francia csapat parancsnoka, Jean de Nevers gróf (a későbbi Félélemnélküli János, Burgundia hercege) dicsőségre vágyva megkezdte a csatát anélkül, hogy megvárta volna a fő erők érkezését. Az ütközet vérengzéssé fajult, több ezer keresztény esett el. A francia krónikák szerint a szultán elrendelte, hogy Félélemnélküli Jánost engedjék szabadon, mondván, hogy több kárt okozott a keresztényeknek, mint az oszmán hadsereg.

Az oszmán-törökök leszámolása a fogságba esett európai lovagokkal Nikápoly mellett. Miniatura Jean Froissart «Krónikája» című művéből. XV. század.

áthelyezte az állam fővárosát az európai területeire, Edirnébe, és seregeit a Balkánra irányította.

1389-ben a rigómezei csatában az oszmán és a szerb hadsereg találkozott. Az oszmán hadsereg létszáma kétszerese volt a szerbekének, de a szerbek kétségbeesetten harcoltak. Miloš Obilić, szerb hazafi bejutott az oszmán táborba és megölte I. Murádot. A szerb hadsereg ellentámadásba lendült, de I. Bajazid szultán fia legyőzte őket.

I. Bajazid, aki szultán lett, meghódította Macedóniát, Bulgáriát, Szerbia és Albánia egy részét, valamint kiterjesztette birtokait Kis-Ázsiában.

3. Az első keresztes hadjárat az oszmánok ellen. Az oszmán hódítások megállítása

- ▶ Mi készítette az oszmán-törököket arra, hogy a XV. század elején megállítsák hódításaikat?

Az oszmán-törökök hódításai aggasztották a Nyugatot. A pápa keresztes hadjáratot hirdetett ellenük. **1396-ban** a keresztes hadsereg, amely a Szent Római Birodalom, Franciaország, Magyarország, Lengyelország és Csehország királyságainak lovagjaiból állt, Luxemburgi Zsigmond vezetésével Nikápoly városa (Bulgária) mellett találkozott az oszmán-törökökkel, és teljes vereséget szenvedett.

A Bizánci Birodalom egyedül maradt az oszmán-törökökkel szemben. Korábbi területeiből csak Konstantinápoly és néhány kisebb birtok maradt Görögországban. 1399-ben az oszmán-törökök körülvették a várost. Nem remélve, hogy ostrommal bevehetik, hosszú ostromra készültek. Azonban a közép-ázsiai uralkodó, Timur, **1402-ben** Ankarában megverte I. Bajezid szultánt. Az oszmánok visszavonultak Konstantinápolytól, és az államuk ideiglenesen szétesett. Ez az oszmán-törökök veresége meghosszabbította a Bizánci Birodalom fennállását még 50 évig.

Gur-Emir mauzóleum Szamarkandban (ma Üzbegisztán). Modern nézet. Itt temették el Timur Lenket és utódait.

Történelmi személy

Timur Lenk (Tamerlán) uralkodó 1336-ban született Kesh városa (ma Shahrizabz, Üzbegisztán) közelében, egy helyi törzs vezetőjének családjában. Korán részt vett hadjáratokban és gyorsan tekintélyt szerzett. Egy csatában Timur súlyosan megsérült: elvesztette két ujját a jobb kezén, és a jobb lába sérülés miatt ferdén forrt össze. Emiatt élete hátralévő részében sántított, amiről a gúnyos «Tamerlán» — «Sánta Timur» nevet kapta.

4. A Dzsingisz Kán birodalmának újjáélesztésére tett kísérlet

► Minek köszönhetően sikerült Timur Lenknek birodalmat alapítania?

Az oszmán-törökök aktívan nyomultak nyugat felé, miközben keleten komoly ellenfelük jelent meg — Timur (Tamerlán). 1370-ben ő lett Maverranahr (egy középázsiai régió, amely ma Üzbegisztánt, Tádzsikisztánt, Kirgizisztánt és Kazahsztán egy részét foglalja magában) uralkodója. Timur arra törekedett, hogy újjáélessze a Mongol Birodalmat. Azonban nem válhatott kánná, mivel nem volt Dzsingisz kán leszármazottja. Arra törekedve, hogy a birodalom élére kerüljön, feleségül vette a Dzsingiszidák egyik képviselőjét, és ettől kezdve «Dzsingisz kán családjának vejeként» nevezte magát.

Timur számos hódító hadjáratot indított, amelyek Ázsia jelentős részét érintették. Így például döntő vereséget mért az Arany Hordára. 1398-ban elfoglalta Delhit, a Délhi Szultanátus fővárosát, ahol kegyetlen mészárlást és fosztogatást hajtott végre. Meghódította Egyiptom szultánját, és alávetette Bagdadot és Damaszkuszt. 1402-ben az ankarai csatában legyőzte az oszmán-törököket. Különösebb erőfeszítés nélkül elfoglalta a keresztések erődjét, Szmirnát (ma Izmir), amelyet az oszmán-törökök 20 éven át nem tudtak bevenni. Timur kínai inváziót is tervezett, de 1405-ben váratlanul meghalt.

!! Vegyétek figyelembe

Timur Lenk nagy figyelmet fordított a tudományra és az építészetre, támogatta a kereskedelem és a gazdaság fejlődését. A fővárosban, Szamarkandban medreszét alapított. Timur Lenk tucatnyi monumentális építészeti műemléket hagyott maga után, amelyek közül néhány a világ kulturális örökségének része lett. Főként Maverranahr virágzására törekedett. Minden meghódított területről mestereket, építészeket, ötvösöket és építőket hozott. Timur Lenk híres volt látványos nagylelkűségéről is, gyakran adott alamizsnát és segített a rászorulóknak.

► Hogyan jellemzi Timur Lenket a sahrisabzi «Ak-Saray» palota ajtaján lévő felirat: «Ha kétségei vannak hatalmunkkal kapcsolatban, nézzen az épületeinkre?»

Timur Lenk szoborportréja.
Rekonstrukció.

► Mely mai államok területén terjedt el Timur Lenk hatalma?

Timur halála után birodalma gyorsan széthullott. Timur dinasztiájának utolsó képviselőjét, Báburt Szamarkandból száműzték. Azonban 1504-ben Bábur elfoglalta Kabult, később meghódította Indiát (a Panipati csata), és megalapította a Nagy Mogulok Birodalmát.

► Miért nem sikerült Timurnak újjáéleszteni Dzsingisz Kán birodalmát?

5. A második keresztes hadjárat az oszmán-törökök ellen

► Milyen eredményeket hoztak az oszmán-törökök elleni keresztes hadjáratok?

1413-tól I. Mehmed szultán újra elkezdte helyreállítani a török-oszmán államot. Fia, II. Murád, aki 1421-ben lépett trónra, folytatta a balkáni hódításokat. Elfoglalta Szalonikit, Macedóniát, Boszniát, támadást indított Szerbia és Bulgária, Havasalföld, Erdély ellen, és fenyegette Magyarországot és Horvátországot, míg Konstantinápolyt gyakorlatilag blokád alá vette.

A Magyar Királyság védelmét az oszmán-törökök ellen a tapasztalt hadvezér, **Hunyadi János** irányította, akinek háromszor sikerült visszaverni az oszmán támadásokat. Ezek a győzelmek arra ösztönözték az európai lovagokat, hogy harcoljanak a keresztények oszmán uralom alól való felszabadításáért.

1443-ban IV. Jenő pápa keresztes hadjáratot hirdetett. Azonban III. Várnai Ulászló király vezetésével csak 25 ezer fő gyűlt össze, főként Magyarországról, Csehországból, Szerbiából és Havasalföldről. A sereget Hunyadi János vezette, akinek sikerült több győzelmet aratnia az oszmán-törökök ellen Szerbiában, majd elfoglalta Szófia bolgár városát.

rnk.com.ua/107568
Nektek, kíváncsiaknak

Várnai csata. Művész: Stanisław Chlebowski, XIX. század.

► Melyik pillanatot ábrázolta a művész a csatából?

!! Vegyétek figyelembe

A második kereszties hadjárat török-oszmánok elleni vereségének következményei:

- Eltűntek az akadályok az oszmán-törökök Konstantinápoly elfoglalásához;
- Lezárult a kereskedelmi útvonal az ukrán területeken keresztül, amely keletről nyugatra vezetett;
- Havasalföld (Munténia) és Moldva (Vlachia) függetlenedett a Lengyel Királyságtól, de az Oszmán Birodalom vazallusaivá váltak;
- Kezdetét vették a török és moldáv hadjáratok Galícia ellen, valamint a krími tatárok pusztító portyái;
- Az oszmánok jelentős területeket foglaltak el a magyar király birtokai közül.

☑ Érdekes tények

1439-ben, a firenzei zsinaton IV. Jenő pápa egyesült a konstantinápolyi pátriárkával, II. Józseffel, és csatlakozott hozzá a kijevi (valójában moszkvai) metropolita, Izidor is. Azonban ez az unió akkoriban nem talált megértésre sem Moszkvában, sem Konstantinápolyban, sem a Lengyel Királyság és a Nagy Litván Fejedelemség ortodox lakossága körében.

1444 augusztusában Szegeden aláírták a Magyarország és Szerbia számára elfogadható békeszerződést. Időközben a velencei, burgundi és pápai egyesített flotta Konstantinápoly felé vonult, hogy lezárja az oszmánok számára a Boszporuszt és a Dardanellákat. Ezt megtudva, III. Ulászló király úgy döntött, hogy megszegi az aláírt békét, és folytatta a hadjáratot. (A pápa feloldotta Ulászlót a Szegeden aláírt béke során tett esküje alól.) A hadjáratban csak 20 ezer katona vett részt (főként magyar, cseh, lengyel lovagok, néhány csapat Galíciából és Podóliából). A szerbek megtagadták a béke megszegését.

1444 szeptemberében a sereg átkelt a Dunán és Várnáig vonult, ahonnan a Fekete-tengeren keresztül kellett volna Konstantinápolyba jutnia. Az oszmán-törökök 60 ezer fős sereggel várták őket Várna mellett. A csata során az oszmánok bekerítették és megsemmisítették a király előretörő csapatát. A király is elesett. Hunyadi Jánosnak sikerült megmentenie a sereg maradék állományát a teljes pusztulástól.

6. Az Oszmán Birodalom kialakulása

► Milyen esemény vezetett egy új birodalom létrejöttéhez?

1451-ben a 16 éves **II. Mehmed szultán (1451–1481)** lépett az oszmán trónra, aki újraindította a hódításokat. 1453 áprilisában az oszmán flotta (130 hajó) bevonult a Márvány-tengerre, és megkezdődött Konstantinápoly

ágyúzása. Az első ostromot visszaverték, és a törökök alagútászati kísérlete is kudarcot vallott. A város védőinek utolsó győzelme öt, fegyverekkel és élelemmel megrakott hajó áttörése volt. II. Mehmed, hogy teljesen elvágja a város ellátási útvonalait, elrendelte a flottának, hogy vonuljon be az Aranyzarv-öbölbe, de a bejáratot egy masszív lánc zárta el. Ekkor a törökök éjszaka fából készült rámpát építettek, amit zsírral megkentek, és átvontatták a hajókat a Boszporusból az öbölbe. Az öbölben állomásozó hajókról ágyútűzzel kezdték lőni a várost északról. **1453** májusában az oszmán hadsereg újabb támadásba lendült Konstantinápoly ellen, és két óra elteltével a város elbukott.

A hódítók napokon át fosztogatták a várost, 60 ezer bizáncit (rómaid) rabszolgának adtak el. II. Mehmed lovon vonult be a Hagia Szophiába, elrendelte a kereszt eltávolítását és egy félhold felhelyezését. A székesegyház a muszlim világ legnagyobb mecsetévé vált. Konstantinápolyt átnevezték Isztambulra, és megkezdődött az újjáépítése. A Bizánci Birodalom fővárosának elfoglalása nemcsak a szultán „Hódító” néven ismert, harmincéves hódító hadjáratainak kezdetét jelentette, hanem az **Oszmán Birodalom** születését is.

II. Mehmed meghódította a Bizánci Birodalom maradék területeit, teljes uralmat szerzett Szerbia, Bosznia és Havasalföld felett. 1469-ben az oszmánok behatoltak a Német-római Birodalom területére, majd 1477-ben elfoglalták a velenceiek birtokait. Ekkor a velenceiek szövetségesből vetélytárssá váltak.

Konstantinápoly bukása lezárta egy nagy korszakot Európa történelmében: a keresztény civilizáció elvesztette egyik központját, ami messzemenő következményekkel járt. Európa jövője immár a katolikus Nyugat felé irányult.

II. Mehmed hódításainak köszönhetően az Oszmán Birodalom a fénykorába lépett, amely a XVII. század 20-as éveit tartotta.

A jól képzett katonákból álló nagy létszámú hadsereg hozzájárult az Oszmán Birodalom növekedéséhez. A birodalom erőteljes

II. Mehmed. Festő: Konstantin Kapidagli. 1804—1806.

Dolgozzunk forrással

Részlet Konstantin Mihajlovics «Egy janicsár feljegyzéseiből» (XV. század)

«A török földek irányítása mindenekelőtt azon alapul, hogy a szultán minden várat janicsárokkal foglalt el, szorosan a kezében tartva őket, és egyetlen előkelőnek sem adta át; és azokat a városokat, ahol vár van, a szultán saját embereivel foglalta el. Azok a janicsárok, akik a várban vannak, szintén a szultán ellenőrzése alatt állnak... Fizetésüket negyedévente késedelem nélkül kapják, és évente egyszer ruházatot is kapnak.»

» **Dolgozzatok párban.** Beszéljétek meg és válaszoljatok a következő kérdésekre. **1.** Milyen sajátosságra mutat rá a janicsár az állam irányításában? Hasonlítsátok össze az európai államok irányításával. **2.** Miben különböztek a janicsárok az európai lovagoktól?

rnk.com.ua/107569
Nektek, kíváncsiaknak

Szpáhik — különleges lovasság, amelybe II. Mehmed idejétől fogva olyan törököket soroztak be, akik az államtól földterületet kaptak jobbágysággal vagy kereskedelmi sorral, malommal stb. A szpáhi az ezekből származó jövedelemből fegyverzetet vásárolhatott magának és kisebb fegyverhordozó csapatot tarthatott.

Janicsárok (törökül «új katona») — az Oszmán Birodalomban I. Murad szultán által létrehozott állandó gyalogság, amely 1365—1826 között létezett. Létszámuk elérte a 80—100 ezer főt. A janicsárok alkották a szultán személyes gárdájának alapját és gyakorlatilag a rabszolgái voltak. Egyes történészek szerint a janicsárok voltak az első állandó hadsereg Európában.

!! Vegyétek figyelembe

Janicsárok 12—16 éves fiúk lettek, akiket elfogtak vagy a szüleiktől vettek el az Oszmán Birodalomhoz csatolt területeken, mint «véradó» a keresztény lakosságtól. Ez érintette a bolgár, szerb, ukrán, albán, örmény, görög, grúz és bosnyák gyerekeket. Később szigorú iszlám hagyományok szerint nevelték őket török családokban, majd kolostorokban-laktanyákban. A janicsárok nemcsak a hadművészetet sajátították el, hanem irodalmat, nyelveket, jogot, teológiát és kalligráfiát is tanultak. A képzés hat évig tartott. Ezt követően köztisztviselői karriert futhattak be.

központosítása lehetővé tette, hogy több mint 200 ezer főnyi sereget gyűjtsenek össze, míg az európai seregek csupán néhány tízezer főt számláltak. Az oszmán hadsereg lovasságból (szpáhik és mások), gyalogságból, különleges mérnöki, őrző és egyéb egységekből, illetve Európában páratlan tűzérségből és janicsár egységekből állt.

7. Az Oszmán Birodalom a XV. század végén

► Melyik állam tudta megállítani az oszmán hódításokat a XV. század végén?

Az Oszmán Birodalom fő bevételi forrásai a háborúk voltak. A gazdaság a meghódított népek erőfeszítéseinek köszönhetően fejlődött. A nem muszlimok adót fizettek, amely néha a megtermelt termés felét tette ki. A lakosság egy részét rabszolgapiacokon adták el. Ezzel szemben a muszlimok vagy kis adót fizettek, vagy teljesen mentesültek az adófizetés alól (katonai szolgálatot teljesítettek).

Az Oszmán Birodalom élén a szultán állt, aki a XVI. század elején már kalifa, a muszlimok vallási vezetője is volt. A szultán mellett működött a diván, amely tanácsadó funkciókat látott el.

Az Oszmán Birodalom az egyetlen katonai állam volt a középkorban. Állami berendezkedése és közigazgatási struktúrája a háború szükségleteinek volt alárendelve. A tartományok (a XVI. század elején 16 tartomány volt) körzetekre oszlottak, amelyek vezetői polgári és katonai feladatokat is elláttak. Ők vezették a szpáhik milíciáját és a helyi janicsáregységeket. A körzetek szpáhijai békeidőben őrzési és adószedési feladatokat láttak el. A hivatalnokok is földet kaptak szolgálatukért — nagy birtokokat, amelyeket tilos volt örökíteni. Ám rendszerint az állások apáról fiúra szálltak. Ez a birodalom irányítási rendszere akkor volt a leghatékonyabb, amikor a terület növekedett, és sok föld állt rendelkezésre. A parasztoktól származó csekély adókat hadizsákmány pótolta.

A XV. század második felében sikerült megállítani az oszmánok előrenyomulását. A

AZ OSMÁN-TÖRÖKÖK HÓDÍTÁSAI ÉS AZ OSMÁN BIRODALOM LÉTREJÖTTE (XIV—XV. SZÁZAD)

The map illustrates the territorial expansion of the Ottoman Empire from 1299 to 1500. Key features include:

- Oszmán birtokai (1299—1324):** Shaded in light yellow, showing the initial core territories in Anatolia.
- Az oszmán hódítások következtében elpusztított államok:** Shaded in pink, representing states destroyed as a result of Ottoman conquests, such as the Byzantine Empire (Византия), Bulgaria (Болгария), and various Balkan principalities.
- Az Oszmán Birodalom a XV. század végén:** Shaded in green, depicting the empire's vast extent at the end of the 15th century, covering the Balkans, Anatolia, and parts of the Middle East.
- Oszmán vazallusok:** Shaded in light green, indicating vassal states like the Crimean Khanate (Кримський Ханат) and the Moldavian Principality (Молдавське княз.).
- 1389 Csatai helyei és évei:** Marked with 'X' symbols, showing the locations and years of major battles, including the Battle of Kosovo (1389) and the Battle of Manzikert (1402).

Geographical labels include the Black Sea (Чорне море), Aegean Sea (Егейське море), and various rivers and cities. The map also shows neighboring regions like the Golden Horde (Золотий Орда) and the Mamluk Sultanate (Мамлюцька держава).

Az oszmán hadsereg 1453 előtti, Konstantinápoly elfoglalása előtti ábrázolása. Középkori miniatúra.

This medieval miniature depicts the Ottoman army in the years leading up to the conquest of Constantinople in 1453. The scene shows a large group of soldiers on horseback, wearing distinctive Ottoman armor and turbans. They are gathered around a large, ornate tent or pavilion, which serves as the command center. The soldiers are equipped with various weapons, including bows and spears. The background features a landscape with trees and a distant city, likely Constantinople. The style is characteristic of Ottoman court painting, with a focus on the grandeur and organization of the military.

AZ OSMÁN-TÖRÖKÖK HÓDÍTÁSAI ÉS AZ OSMÁN BIRODALOM LÉTREJÖTTE (XIV—XV. SZÁZAD)

A detailed map of the Balkans, Eastern Europe, and the Eastern Mediterranean, illustrating the Ottoman Empire's expansion. The map uses color-coding to show different territories: yellow for Ottoman lands (1299–1324), pink for states destroyed by Ottoman conquests, and green for the Ottoman Empire at the end of the 15th century. Key locations marked include Constantinople (Константинополь), Belgrade (Белград), Sofia (София), and various cities in the Balkans and the Levant. The map also shows the Black Sea (Чорне море) and the Red Sea (Червоное море). A legend at the bottom explains the color-coding and marks the locations of the 1389 battle and the years 1396 and 1444.

ОSMÁN БИРОДАЛОМ (1299—1324)
 АЗ ОSMÁN ХÓДÍTÁSÓК КÓВЕТКЕЗТЭБЭН ЕЛПУЗТЪИТЪТ АЛЛАМОК
 АЗ ОSMÁN БИРОДАЛОМ А ХV. СЗÁЗАД ВЭГЭН
 ОSMÁN ВАЗАЛЛУСОК
 Х 1389 ССАТÁК ХЕЛЪЕЛ ЕС ЕВЕЛ

Az oszmán hadsereg 1453 előtti, Konstantinápoly elfoglalása előtti ábrázolása.
 Középkori miniatúra.

A medieval miniature painting depicting the Ottoman army before the walls of Constantinople. The scene shows a large group of soldiers on horseback, wearing traditional Ottoman armor and turbans. They are gathered around a large, ornate tent or pavilion. The painting is in a style characteristic of the 15th-century Ottoman court, with vibrant colors and detailed depictions of the soldiers' attire and the architecture.

Hunyadi János — hadvezér, Magyarország nem hivatalos uralkodója III. Ulászló király idején. Ismeretlen művész. XVII. század.

I. Mátyás. Művész: Andrea Mantegna. XV. század.

fő akadály Magyarország Királyság volt. Hunyadi János hadvezér 1456-ban Belgrádnál győzelmet aratott az oszmánok felett, ami 70 évre megállította az Oszmán Birodalom európai terjeszkedését.

Hunyadi János fia, **I. Mátyás** (1458—1490) néven királlyá választották. Ő rendet tett az országban, rendezte az igazgatási rendszert, a pénzügyeket, a bíróságokat és a hadsereget (létrehozta az állandó zsoldoshadsereget — «Fekete Sereget»). Az állami szolgálatra szakmai alapon választott embereket, nem nemesi származásuk alapján. Törvénybe iktatta a parasztok és a földesurak közötti viszonyokat. I. Mátyás belpolitikai sikerei lehetővé tették számára az aktív külpolitika folytatását. Nemcsak az oszmánokat állította meg, hanem a Habsburgok közép-kelet-európai hódításainak is akadályává vált. Azonban ezek az eredmények Mátyás halála után elvesztek, és Magyarország Királyságát hamarosan meghódította az Oszmán Birodalom.

8. A török-oszmán kultúra a XIV–XV. században.

» Mely népek kultúrája gyakorolta a legnagyobb hatást az oszmántörök kultúrára?

A XI. században Kis-Ázsiába települt szeldzsuk oguzok, a törökök elődei, hosszú ideig Irán, valamint Örményország és Bizánc kulturális hatása alatt álltak. Irán, Örményország és részben Bizánc művészeti hagyományai alapján Kis-Ázsiában kialakult a «szeldzsuk» építészeti stílus, amelynek fő jellemzői a kifinomult díszítéssel ellátott magas portál és a valószínűleg örményektől átvett kúpos kupola voltak. Ennek a stílusnak a legjobb emlékei az erzurumi Çifte Minareli Medresze (XII. század), a konya-i Karatay Medresze (XIII. század) és az İnce Minareli Medresze (XIII. század) faragott portáljával és minaretjével.

A török-oszmánok idején ezt a stílust az úgynevezett «bursai stílus» váltotta fel, amely a XIV–XV. században uralkodott. E stílus emlékei a bursa-i Ulu Dzsámi (XIV–XV. század fordulója) és a Zöld Mecset (Yeşil Cami).

II. Mehmed szultán (1463) és II. Bajazid szultán (1501–1506) mecsetei Isztambulban tanúsították a bursai stílusról a klasszikus török stílusra való áttérést, amely a bizánci hagyományokon alapult (a Hagia Sophia temploma mintájára épített központi kupolás mecsetek).

A török irodalom a szeldzsukok idején hosszú ideig erőteljes perzsa befolyás alatt fejlődött. Kis-Ázsia ismert

Ulu Dzsámi mecset. Jelenlegi külalak.

perzsa nyelven író költője, Dzsálál ad-Dín Rúmí fia, Szultán Valad török nyelven kezdett verseket írni. A XIV. század híres török költői voltak Asik Pasa, Junus Emre és Burhan ad-Din Sivaszi.

A török szépirodalom virágzása a XV. században következett be. Legkiválóbb képviselője a költő Nedzsati volt. Verseinek témái a tavasz, a szerelem, a bánat, az elválás stb. Voltak. Ismert költő volt Hamdi Csölebi is, a «Lajli és Medzsnún» című költemény és más művek szerzője. A költőnő Mihri-hatun és a költő Mesihi földi szerelmet dicsőítettek és a költészet világi jellegét védték.

A XIV. század végéig a történelmi művek (igaz, nagyon kevés) perzsa nyelven készültek. A XV. században a költő Asik Pasa leszármazottja, Asik Pasa-záde és Nesri elindították a történelmi irodalmat török nyelven.

- Határozd meg az Oszmán Birodalom kultúrájának kialakulásának jellemzőit. Miért voltak a legnagyobb sikerek az építészetben és az irodalomban?

Kérdések és feladatok

Tudjuk

- Melyik csata döntötte el Szerbia sorsát?
A rigómezei csata B Nikápolyi csata
C Ankarai csata D Várnai csata
- Melyik szultán hódította meg Konstantinápolyt?

FOGALMAZZATOK MEG EGY-EGY ÁLLÍTÁST A KÖVETKEZŐKRE:

- Az események menete, amelyek az Oszmán Birodalom;
- létrejöttéhez vezettek; Az európai uralkodók keresztes hadjáratai és azok kudarcainak okai;
- Timur Lenk hódításai;
- A Bizánci Birodalom utolsó évei.

II Dolguzzunk kronológiával

- 1299** ● Az oszmán állam megalakulása
- 1389** ● Rigómezei csata
- 1396** ● Nikápolyi csata
- 1402** ● Ankarai csata
- 1444** ● Várnai csata
- 1451—1481** ● II. Mehmed szultán uralkodása
- 1453** ● Konstantinápoly oszmánok általi elfoglalása, az Oszmán Birodalom létrejötte

☑ Érdekes tények

Az Oszmán Birodalomban létezett egy furcsa szokás a halálos ítéletek végrehajtásával kapcsolatban. Ha egy magas rangú tisztviselőt halálra ítélték, megpróbálhatta megmenteni az életét. Ehhez az elítéltnak egy meghatározott távolságot kellett gyorsabban lefutnia, mint a hóhér. Azonban az esetek többségében a fiatal és kitaró hóhérok fürgébbek voltak, mint az elhízott és elkényeztetett tisztviselők.

3. Rakd át a betűket, hogy megkapd Timur Lenk birodalmának fővárosának nevét.

R	N	A	M	D	A	K	Z	A	S
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Elemezzük és megmagyarázzuk

4. Egyetértetek azzal az állítással, hogy a XV. sz. végén Magyarország Királysága lett az oszmán-török hódítások fő akadály? Adjátok meg indokolt válaszokat.
5. Egyetértetek azzal a véleménnyel, hogy Tamerlán megállította az oszmán hódításokat? Magyarázzátok meg válaszokat.
6. **Dolgozzatok párokban.** Beszéljétek meg és határozzátok meg az oszmán-török hadsereg előnyeit.

Alkalmazunk és létrehozunk

7. A térkép (207. oldal) segítségével határozzátok meg, mely államokat pusztították el az oszmán-törökök XIV—XV. századi hódításaik során.
8. Tanulási játék «Keressétek, mutassátok és meséljétek». A játék szabályai: A diákok három csapatra oszlanak. Az első csapat képviselője megnevez egy földrajzi objektumot, amely a lecke témájához kapcsolódik. A második csapat képviselője megmutatja azt a térképen. A harmadik csapat képviselője mesél erről az objektumról vagy a hozzá kapcsolódó eseményről. Ezután a csapatok szerepet cserélnek. Az a csapat nyer, amelyik a legkevesebb hibát követi el.
9. Oldjátok meg a kronológiai feladatokat:
1) Mennyi idő telt el az első és a második oszmán-török elleni keresztes hadjárat között?
2) Mennyi idő telt el attól, hogy az oszmán uralkodók megszerezték a szultáni címet, addig, hogy meghódították Konstantinápolyt?
10. **Dolgozzatok kis csoportokban.** További források alapján készítsetek összeállítást egy virtuális múzeum «Az Oszmán Birodalom létrejöttének története» című kiállításához.
11. Készítsetek kronológiai táblázatot az oszmán hódításokról.

§ 29. Kína a Ming-dinasztia idején. A Delhi Szultánátus bukása. Vidzsajanagara Birodalom

1. A Ming-dinasztia alatt Kína

- Miben különbözött Kína irányítása a Ming-dinasztia alatt az előző dinasztiához képest?

A **Ming-dinasztia (1368—1644)** volt az utolsó kínai dinasztia, amelyet etnikai kínaiak, a hanok irányítottak. Alapítója és első császára, **Hung-vu**, egyszerű származása ellenére művelt ember volt. Az új dinasztia alatt Kína visszatért a konfucianizmushoz és a taoizmushoz. A tibeti buddhizmus, amely a mongol Jüan-dinasztia idején állami vallás volt, elvesztette befolyását.

Hung-vu helyreállította a hagyományos kínai kormányzati rendszert. Azonban negatívan viszonyult a hivatalnokokhoz, úgy vélve, hogy eltorzítják rendeleteit és összeesküvést szöhetnek. A korrupció elleni küzdelem érdekében üldözések kezdődtek, amelyek során 40 ezer hivatalnokot végeztek ki. Emellett helyreállították a háromlépcsős vizsgarendszert. Az általa bevezetett hatalmat felvilágosult despotizmusnak lehet nevezni.

Agrárreformot hajtottak végre. A földek többsége állami tulajdonba került, és a paraszti közösségek használatába adták. Minden paraszt mérsékelt földadót fizetett és állami kötelezettségeket teljesített. Az adó mértékének meghatározása érdekében 1370-ben népszámlálást és vagyonfelmérést tartottak (ezek a népszámlálások később rendszeressé váltak). A munkaerő növelése érdekében eltörölték a rabszolgaságot, és csak a császári család tagjainak volt megengedett, hogy rabszolgákat tartsanak. A császár rokonainak az ország egyes részeit adta igazgatásra. Kína északi részén szükséges volt a nomádok elleni védelem biztosítása, ezért folytatták a Nagy Fal helyreállítását és bővítését.

ELEVENÍTSÉTEK FEL

1. Mikor hódították meg a mongolok Kínát?
2. Milyen volt a mongol uralom Kínában?
3. Ki alapította a Delhi Szultánátust? Milyen vallást követtek uralkodói?

A PARAGRAFUS FELDOLGOZÁSA UTÁN MEGTUDJÁTOK:

- hogyan fejlődött Kína a Ming-dinasztia idején;
- milyen változások történtek Kína irányításában Hung-vu reformjainak köszönhetően;
- milyen célból tette meg távoli tengeri expedícióit Zheng He kínai tengerész;
- miért hanyatlott le a Delhi Szultánátus;
- mely új államok harcoltak az uralomért az indiai szubkontinensen.

rnk.com.ua/107570
Nektek, kíváncsiaknak

A Ming-dinasztia idején épült Nagy Fal szakasza. Jelenlegi külalak.

Idővel a császár rokonai, akiknek száma egyre nőtt, új földbirtokos arisztokráciát alkottak, ami gyengítette a dinasztikus hatalmat.

Az állam újjáépítette az öntözőrendszereket és új módszereket vett át Vietnamból. Emellett új mezőgazdasági növényeket, például édesburgonyát és földimogyorót vezettek be, ami gyorsan biztosította az élelmiszer-ellátást. A mezőgazdaságban azonban nem történt technológiai fejlődés, a parasztok visszatértek a kapás földműveléshez, és elhagyták az eke használatát. Nagy figyelmet fordítottak a kézműipar fejlesztésére, különösen a porcelán, a selyem, a pamutvászon, a papír és az üveg előállítására, amelyeket más országokba szántak eladásra. Megkezdődött a kínai városok átépítése is, némelyikük lakossága elérte az 1 millió főt, és szerkezetük nem változott a 20. századig. A Ming-kor építészetének egyik újdonsága a színes mázas tetőcserép volt.

Zhu Yuanzhang (Hongwu) császár a Ming-dinasztiából. Középkori miniatúra. Zhu Yuanzhang császár uralkodásának jelmondata — «Hongwu» (fordításban — «hatalmas harci erő») — lett a második neve.

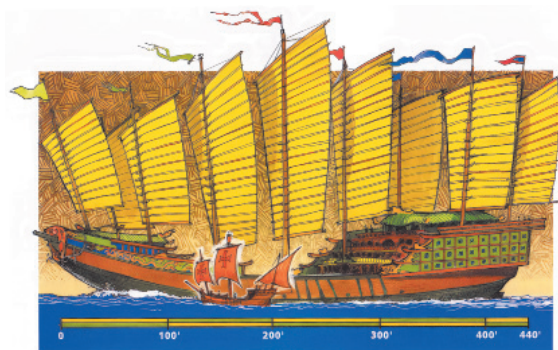
A Ming-dinasztia harmadik császára, **Jung-lö** (1403—1424) **1421-ben** Pekingbe helyezte át az állam fővárosát, ahol megépítették a **Tiltott Város** palotakomplexumot. Hatalma demonstrálására Jung-lö aktív külpolitikát folytatott. Az birodalom megerősítette és kiterjesztette határait: meghódította Yunnant és Vietnámot, ellenőrzése alá vonta Mongóliát és Tibetet, visszaverte Japán Korea elfoglalására tett kísérletét, amelynek

Peking. „Tiltott Város”. Modern megjelenés. Ma a palota 8707 szobából áll.

uralkodója Kína hűbérese volt. A Ming-dinasztia idején kínaiak telepedtek le Indokínában és Indonéziában, ahol kínai kolóniákat hoztak létre. Jung-lő expedíciókat szervezett Óceániába.

A legtöbb expedíciót — összesen hetet (hivatalosan «nagy nagykövetségeknek» nevezték őket) — India, Indonézia, Indokína, Malajzia, a Perzsa-öböl és Afrika partjai felé Cseng Hó admirális vezette **1403 és 1433 között**. Az expedíciókon több tucat nagyméretű hajó (akkoriban a világ legnagyobbjai) és több mint 30 ezer ember vett részt, melyek jelentősen bővítették a kínaiak világismeretét.

Kínai hajó összehasonlítása a karavellával.

Cseng Hó nagy hajója (baochuan-»kincses hajó«). Modern rekonstrukció.

Dolgozzunk forrással

Részlet a Ming-dinasztia ötödik császára, Zhu Zhanji (Xuande) beszédéből, Zheng He utolsó expedíciójának visszatérése után (1433)

Nem vágyunk arra, hogy tárgyakat kapjunk távoli országokból, de megértjük, hogy őszinte érzésekkel küldték őket. Mivel messziről érkeztek, egyszerűen el kell fogadnunk őket, de ez nem ok a köszöntésre.

- Gondolkozzatok el, mi indokolta a császár ilyen hozzáállását az expedíciók eredményeihez.

Porcelánváza a Ming-dinasztia idejéből.

!! Vegyétek figyelembe

A Ming-dinasztia idején a porcelánkészítés elérte a mesterség csúcsát. Fő központja a Jiangxi tartománybeli Jingdezhen település lett. A termékek élénk festéssel készültek, sokuk művészeti alkotásnak számít. Más kézművességek is fejlődtek, mint például a szövés, a lakkés fametszés.

A XV. század második felétől Kína fokozatos hanyatlásnak indult. A császárok lemondtak a terjeszkedés politikájáról, és az ország védelemre rendezkedett be. Azonban a hadsereg és a flotta fenntartásához szükséges források hiányában a szárazföldi védelemre összpontosítottak, és a tengeri eredményeket elfeledték. Ezt azonnal kihasználták a japán kalózok, akik támadásokat indítottak Kína partvidéke ellen, és az európai hajósok, akik megszerezték a kínai kereskedelmi útvonalakat.

A Ming-dinasztia örökül kapta a hajdanán hatalmas kínai kultúra fennmaradt morzsáit a Jüanoktól, és sikerült újjáélesztenie azt.

A Ming-korszakban fejlődött az irodalom és a művészet. Az irodalomban az első helyet a költészet foglalta el. Az ismert költők közé tartozott Gao Qi és Li Dongyang. A XVI–XVII. században a női költészet is fejlődésnek indult. E korszakban kiemelkedő kínai prózai művek is születtek: történelmi (Luo Guanzhong, «A három királyság regénye»), kalandregények (Shi Nai'an, «Vízparti történet»), és mese-fantasztikus történetek (Wu Cheng'en, «Utazás Nyugatra»). Mindegyik mű a beszélt nyelvhez (bajhua) közeli nyelven íródott, amely a modern kínai irodalmi nyelv alapja lett.

A Ming-korszak a festészet virágkora is volt. A Ming-kori festészetben két irányzatot különböztethetünk meg: az «akadémiai» («Zhe iskola») és az «amatőr» (vagy «Wu iskola»). Az elsőt, amelynek kiemelkedő alakja Dai Jin volt, a Déli Sung-korszak hagyományai inspirálták. A második az alkotásban a festészetet, a kalligráfiát és a költészetet ötvözte. Jelentős képviselői közé tartoztak Shen Zhou, tanítványa Wen Zhengming, valamint Tang Yin és Qiu Ying.

- **Dolgozzatok együtt.** «Képzelt mikrofon» módszer. Miért hangsúlyozták a Ming-dinasztia idején annak «kínai jellegét»?

2. India

► Mi gyengítette meg a Delhi Szultánátust?

A XIII. század közepétől hosszú időn át a mongol támadások jelentették a legnagyobb fenyegetést a Delhi Szultánátus számára. Sikerült visszaverni őket, de ez a szultánátust kimerítette.

A végső csapást Timur Lenk mérte a szultánátusra, akinek célja az ország kifosztása volt. **1398-ban** egy 120 ezer fős sereg átvonult Észak-India városain, és Timur parancsot adott 100 ezer fogoly kivégzésére. Delhi városát, amely nem tanúsított ellenállást, szintén fosztogatás és gyilkosság sújtotta. Timur **1399-ben** visszatért Szamarkandba, magával hurcolva az Indiából származó kézműves foglyokat, akiket a győzelem tiszteletére emelt nagymecset építésére használtak fel.

A pusztító támadás után a Delhi Szultánátus helyén mintegy húsz állam alakult ki. Ebben az időszakban jött létre a déli félsziget egészét a Krísna folyótól délre elfoglaló **Vidzsajanagara Birodalom**, amely **1336-tól 1565-ig** létezett. A birodalom hatalma csúcsát 1422–1446 között érte el, II. Devarája uralkodása alatt, aki hadjáratokat vezetett Burma és Srí Lanka ellen.

A XV–XVI. században Vidzsajanagara fő ellensége a félsziget nyugati részén található Bahmani Szultánátus volt. Végül ez a szultánátus kisebb hercegségekre bomlott, amelyek azonban össze tudtak fogni és döntő vereséget mértek a Vidzsajanagara Birodalomra.

A belharcok meggyengítették Indiát, amely így védtelen maradt az európai behatolás veszélyével szemben, amely a XVI. században kezdődött, és nem tudott ellenállni Bábúr mogulok által vezetett inváziójának (1526).

Timur Lenk legyőzi a delhi szultánt.
XVI. századi miniatúra.

✓ Érdekes tények

A delhi szultánok gyakran hoztak létre nagy kézműves műhelyeket az udvar szükségleteire. Például Ala-ud-Dín szultán műhelyeiben 17 ezer kézműves dolgozott (köztük 7 ezer építő). Muhammad Tugluk szultán műhelyeiben 4 ezer takács dolgozott.

rnk.com.ua/107571
Nektek, kíváncsiaknak

Kérdések és feladatok

Tudjuk

1. Ki alapította a Ming-dinasztiát?

- A Hung-vu
- C Cseng Hó

- B Gao Qi
- D Jung-lő

FOGALMAZZATOK MEG EGY-EGY ÁLLÍTÁST A KÖVETKEZŐKRE:

- Kína fejlődése a Ming-dinasztia uralkodása alatt;
- Kína eredményei ebben az időszakban;
- Az indiai szubkontinensen a XIV—XV. században történt események.

III Працюємо з хронологією

1336—	●	Vidszajanagara Birodalom
1565		
1368—	●	A Ming-dinasztia uralkodása Kínában
1644		
1398—	●	Timur Lenk indiai hadjárata
1399		
1403—	●	Cseng Hó «nagy követségei»
1433		
1526	●	Bábur indiai hódítása

2. Magyarázzátok el az felvilágosult despotizmus» fogalmát.
3. Írjátok be a hiányzó betűket, hogy megtudjátok annak a hódítónak a nevét, aki döntő vereséget mért a Delhi Szultanátusra.

			E	R			
--	--	--	---	---	--	--	--

Elemezzük és megmagyarázzuk

4. Egyetértetek azzal a véleménnyel, hogy az ésszerű földés adópolitika hozzájárult Kína gyors helyreállításához a mongol uralom után? Magyarázzátok meg, miért.
5. Milyen jelentőséggel bír az első Ming császárok uralkodási időszaka? Adjatok indokolt válaszokat.
6. Igaz-e az az állítás, hogy Cseng Hó utazásai nem befolyásolták Kína fejlődését? Magyarázzátok el véleményeteket.
7. Hasonlítsátok össze Kína fejlődését a Jüan- és Mingdinasztiák idején.

8. Miért történt a Ming-dinasztia idején a kínai mezőgazdaságban az ekéről a kapás földművelésre való átállás? Ez visszalépés volt? Magyarázzátok meg véleményeteket.

Alkalmazunk és létrehozunk

9. Keressétek meg a térképen (56. oldal) az indiai szubkontinens államai fejlődésével kapcsolatos eseményeket. 1) Melyik évben indított Timur Lenk hadjáratot Delhi ellen? 2) Melyik birodalmat alapították az indiai szubkontinensen a XIV. században? 3) Mikor szűnt meg a Delhi Szultanátus?
10. Oldjátok meg a kronológiai feladatokat. 1) Jelöljétek meg a Delhi Szultanátus létezésének kronológiai határait. 2) Hány évig tartott a mongol uralom Kínában? 3) Hány évvel Kolumbusz Kristóf 1492-es utazása előtt tette meg első expedícióját Cseng Hó?
11. Dolgozzatok kis csoportokban. További források alapján készítsetek összeállítást egy virtuális múzeum «Cseng Hó utazásai» című kiállításához.
12. Válasszatok egy feladatot: 1) Készítsetek bejegyzést egy közösségi hálózatra «A Mingdinasztia idején épült Nagy Fal» vagy «Tiltott Város» témában. 2) Írjátok meg az első Ming császár uralkodásának történetét.

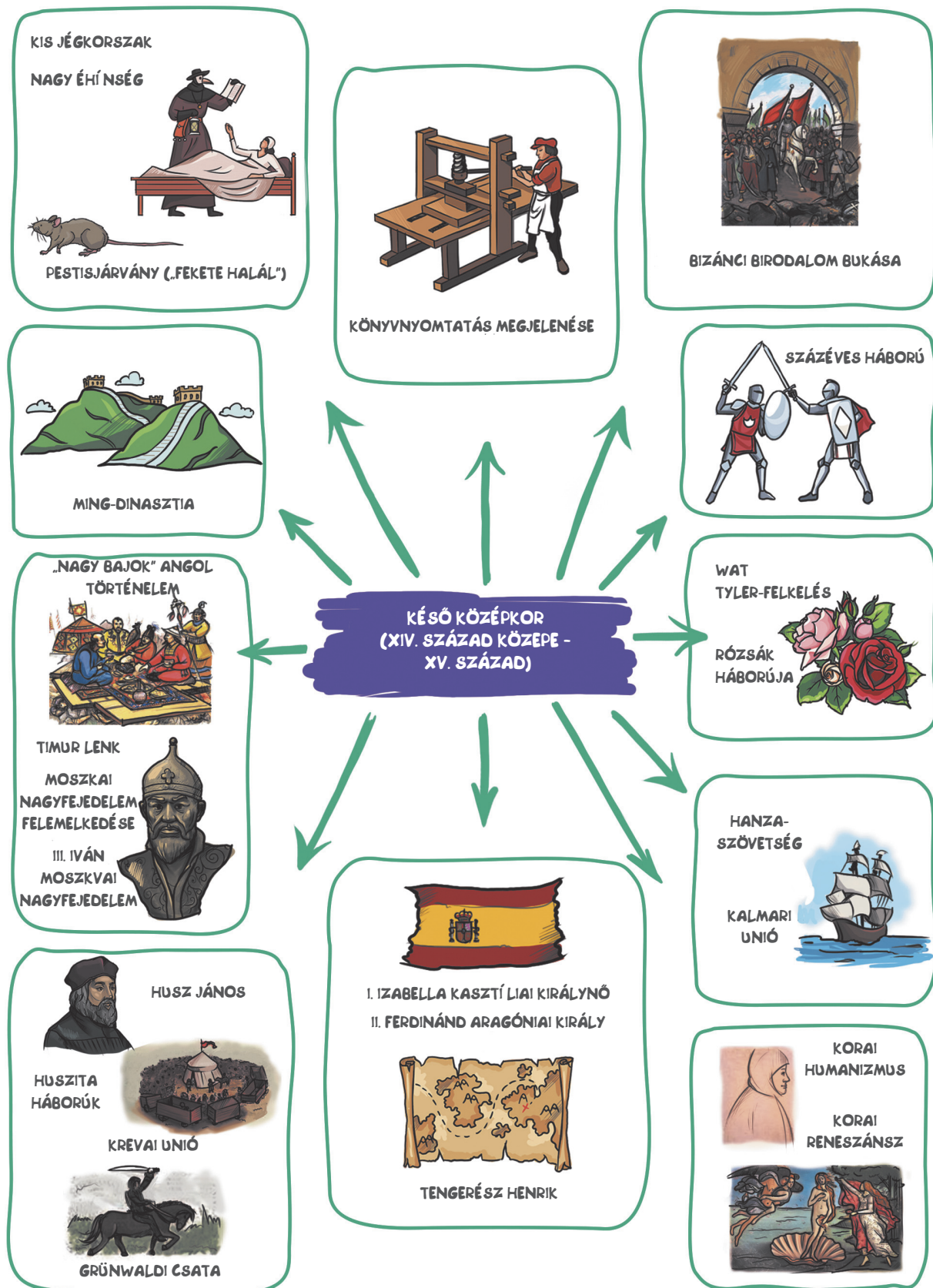
rnk.com.ua/107344
Gyakorlati óra

rnk.com.ua/107345
Összefoglaló

rnk.com.ua/107346
Tesztfeladatok a
témazáró dolgozatra
való felkészüléshez

Összefoglaló a kurzushoz

A középkor több mint egy évezreden át tartott és alapvetően megváltoztatta a világot és az emberek életét. Magába foglalta a népvándorlást, a keresztes hadjáratokat, a nagy birodalmak felemelkedését és bukását, a vidéki élet szokásait és a városok virágzását, a jelentős találmányokat és a szabad gondolkodás üldözését.

Tíz évszázad alatt új társadalom alakult ki, és teljesen megváltozott Európa és Ázsia arculata. Sok ma is létező nép és ország éppen a középkorban alakult ki. A barbár inváziók elpusztították az ókori világot, de az európai civilizáció gyökerei megmaradtak.

A kereszténység egyesítő erővé vált Európában. Megjelent és világvallássá alakult az iszlám. Azonban, a kereszténységgel ellentétben, az iszlám nem vált a Kelet egyedüli vallásává, hanem más vallásokkal együtt létezett. Ezért a keleti középkori társadalmak jobban különböztek egymástól, mint az európaiak.

A középkori társadalom folyamatosan képes volt fejlődni, új fejlődési formákat találni és bővíteni a világnézetet. Amerika felfedezése új fejezetet nyitott a történelemben. Azonban ez már egy másik, újkor története.

rnk.com.ua/107347

A tankönyvhasználat
különböző munkamódszerei
és sajátosságai

rnk.com.ua/107348

Interaktív tanulási
módszerek és a kritikai
gondolkodás fejlesztése

A velencei Arzenál, amely a XII. század elején épült. Modern nézet.

Allódium, 12
Antikvitás, 6
Arab Kalifátus, 47
Benefícium, 12
Bulla, 119
Bürgerek, burzsoázia, populánok, 89
„Barbár királyságok”, 9
Vazallus, 12
Váltó (értékpapír), 92
«Nagy Zavargás» («Nagy Zúrzavar»), 194
«Magna Carta Libertatum» 1215-ből, 105
Velencei gálya, 177
Újjászületés (reneszánsz), 6
Vikingek, normannok, varégek, 25
Belső gyarmatosítás, 71
Katonai demokrácia, 4
Hanza (Hanza Szövetség), 91
Általános rendi gyűlés, 98
Gildék, 91
Gótikus stílus, 85
Közösség, 78
Husziták, 191
Huszita háborúk, 191
Vita, 83
Uradalom (lat. domini), 95
Dauphin, 161
Katonair end, 126
Expanzió, 47
Történelmi forrás, 7
Etnikai közösség, 75
Püspök, 33
Eretnekség, 81

Eretnek, 81
Koldulórendek, 83
Külső gyarmatosítás, 72
Ikon, 22
Ikonoklasztika (képrombolás), 20
Inkvizíció, 82
Ismáiliták, 140
Történelmi forrás, 7
Kalmari Unió, 171
«Száli törvény» 12
Klán, 115
Cluny-i mozgalom, 35
Városi kommuna, 93
Korán, 45
Kortések, 183
Nomád birodalom, 115
Kurultáj, 137
Uzsora, 92
Lordprotektor, 106
Livrés őrség, 168
Magdeburgi jog, 93
Kézműves mester, segéd, inas, 90
Medresze, 50
Mecset, 50
Migráció, 69
Pénzváltó, 92
Mozaik, 22
Monarcha, 12
Robot, 78
Perszonálunió, 171
Próféta, 45
Közösség, 78
Parlament, 106
Patriciusok, 90
Plebejusok (plebs), 90

Zarándoklat, 45
Rekonkvizita, 132
Vallási fanatizmus, 150
Lovag, 12
Román stílus, 85
«Száli törvény», 11
Szentföld, 72
Középkor, 6
Középkori politikai széttagoltság, 75
Szpáhik, 206
Rendi-képviselői monarchia, 98
Százéves háború, 161
Szultán, 115
Társadalmi réteg, 75
Skolasztika, 80
Teokratikus monarchia, 49
Egyetem, 50
Feudum, 75
Feudalizmus, 74
Freskó, 22
Kalifa, 47
Kalifátus, 47
Keresztes hadjárat, 124
Keresztény hitre térés, 34
Egyházi hierarchia, 32
Céhek, 90
Nemesség, 98
Janicsárok, 206
Jarlik, 140

rnk.com.ua/107572
Főbb kifejezések és fogalmak

Főbb dátumok és események

V. század vége — XV. század — A középkor története.

V. század vége — XI. század közepe — Kora középkor.

486 — A Frank Birodalom megalapítása.

Kr. e. VI. század — XIII. század — A Nagy Kínai Csatorna építése.

527—565 — I. Justinianus császár uralkodása.

VII. század — A szláv államalakulási folyamatok kezdete.

VII.—XII. század — A «radzsput korszak» India történelmében.

610 — Mohamed kihirdeti az iszlám tanítását, és három év múlva elkezd hirdetni azt.

618—907 — A Tang-dinasztia uralkodása Kínában.

622 — A hidzsra — az iszlám időszámítás kezdete.

623 — A Szamo Fejedelemség létrejött — a legrégebbi szláv állam.

630 — Az arabok egyesítése az iszlám körül.

632 — Az Arab Kalifátus létrejött.

661—750 — Az Omajjád-dinasztia uralkodása.

681—1018 — Az Első Bolgár Birodalom létezése.

VIII. század — IX. század eleje — Az indiai lakosság küzdelme az arab hódítók ellen.

VIII. század vége — XI. század közepe — A normannok (vikíngék) kora Európa történelmében.

726—843 — Az ikonoklaszták és az ikonimádók harca Bizáncban.

736 — A radzsputok által alapított település, amely később Delhi városává válik.

750—1258 — Az Abbászidák dinasztiájának uralkodása.

756—929 — A Córdoba Emirátus.

800 — A Frank Birodalom megalakulása.

IX.—XI. század — A középkori Európai kastélyok építésének kezdete.

843 — A Frank Birodalom felbomlása.

867—1081 — A Makedón-dinasztia uralkodása.

896 — Honfoglalás a hét magyar törzs szövetségének vezetésével, élén Árpád fejedelemmel.

X. század — A „Franciaország” név elterjedése a Nyugati Frank Királyságra vonatkozóan.

X—XI. század — A régi városok újjáéledése és új városok megjelenése Nyugat-Európában.

X—XIII. század — A középkori Nyugat-Európa fő társadalmi rétegeinek kialakulása.

919 — A Német Királyság kialakulása.

960—1279 — A Szung-dinasztia uralkodása Kínában.

962 — A római pápa kihirdeti a Római Birodalom újjáalakulását Nyugaton.

1000 (1001) — A Magyar Királyság létrejött.

XI. század — Az első közösségek megjelenése Észak-Olaszország városaiban.

XI. század közepe — XIV. század közepe — Érett középkor.

1025 — A Lengyel Királyság kialakulása.

1038—1194 — Nagyszeldzsuk Birodalom.

1054 — A keresztény egyház szakadása katolikus és ortodox egyházzá.

1066 — A hastingsi csata. Anglia normann meghódítása.

1073—1085 — VII. Gergely pápa reformjai a katolikus egyházban.

1077 — Canossa-járás.

1085 — A Cseh Állam királysággá alakulása.

1088 — Az első egyetem megjelenése a középkori Európában Bolognában, Olaszországban.

1095 — II. Orbán pápa fellépése Clermontban a Szentföld felszabadítására a muszlimoktól.

1096—1291 — Keresztes hadjáratok.

1099 — Jeruzsálem elfoglalása a keresztesek által.

XII. század vége — A Magdeburgi Jog megjelenése.

XIII—XV. század — Genova és Velence tengeri kereskedelmének virágzása.

XIII. század közepe — A Litván Nagyfejedelemség megalakulása.

1204 — Konstantinápoly elfoglalása a keresztesek által.

1206—1227 — Dzsingisz kán uralkodása.

1206—1526 — A Delhi Szultanátus kora.
1209 — A ferences rend megalapítása.
1209—1229 — Az albigensek elleni háborúk.
1212 — A reconquista döntő csatája Las Navas de Tolosa mellett.
1215 — A domonkos rend megalapítása.
1215 — A Magna Carta aláírása.
1217 — Szerbia uralkodójának koronázása.
1222 — Az Aranybulla kiadása a magyar király által.
1254 — A Római Birodalom hivatalosan Szent Római Birodalomként kezdett el nevezni.
1258 — Az Arab Kalifátus megszűnése.
1265 — A «Montfort-parlament» létrehozása az Angol Királyságban.
1273 — A Habsburg-dinasztia uralkodásának kezdete.
1279—1368 — A Jüan-dinasztia uralkodása Kínában.
1291 — Az Ósvájci Konföderáció megalakulása.
1291 — Akkó, a Jeruzsálemi Királyság utolsó fővárosának bukása. A keresztes hadjáratok kora végét ér.
1299 — Az Oszmán Birodalom megalakulása.
XIV—XVI. század — A reneszánsz kora.
XIV. század közepe — XV. század — Késő középkor.
1302 — A francia királyság Általános rendi gyűlésének összehívása.
1309—1377 — A pápák «avignoni fogsága».
1315—1317 — A «nagy éhínség» Európában.
1320 — A Lengyel Királyság egységének helyreállítása.
1335 — A visegrádi katonai és kereskedelmi szövetség megkötése a magyar, cseh és lengyel királyságok között.
1336—1565 — A Vidzsajanagara Birodalom korszaka.
1337—1453 — A százéves háború.
1346—1353 — A pestisjárvány Európában, amely a «fekete halálként» ismert.
1356 — Az Aranybulla kihirdetése a Német-római Császár által.
1356 — A Hanza-szövetség végleges megalakulása.
1358 — A Jacquerie-féle parasztfelkelés.

1359—1381 — A «Nagy Zavargás» az Arany Hordában.
1368—1644 — A Ming-dinasztia uralkodása Kínában.
1378—1417 — A nagy nyugati egyházszakadás.
1381 — Wat Tyler vezette felkelés Angliában.
1385 — A Krevai unió.
1385 — Portugália győzelme Kasztília felett. Portugália megvédte függetlenségét. Új dinasztia megerősítése.
1389 — A rigómezei csata.
1396 — A nikápolyi csata.
1397 — A Medici bank megalapítása Firenzében.
1397 — A Kalmari Unió.
1398—1399 — Timur Lenk hadjárata Indiában.
1402 — Az ankarai csata.
1403—1433 — Cseng Ho «nagykövetségei».
1415 — A portugálok elfoglalják Ceutát.
1418 — Hajózási iskola létrehozása Sagrésben.
1419—1434 — A huszita háborúk.
1444 — A várnai csata.
1451—1481 — II. Mehmed szultán uralkodása.
1453 — Konstantinápoly elfoglalása az oszmán törökök által, amely így 1479 az Oszmán Birodalom fővárosává válik.
1455—1485 — A Rózsák háborúja.
1459 — Az Arany Horda megszűnése.
1461—1483 — XI. Lajos francia király uralkodása.
1469 — A Spanyol Királyság megalakulása.
1480 — Ugorscsina.
1492 — A reconquista befejezése.
1521 — A Moszkvai Nagyfejedelemség elismerte a Krími Kánság fennhatóságát és vállalta, hogy adót fizet neki.
1526 — Bábur indiai hódítása

II. Roger. Mozaika.

XI. Lajos. Jacob de Litemont festménye. 1469.

III. Richárd. Ismeretlen művész. 1520.

Előszó.....	3
-------------	---

§ 1. Ismétlés. Bevezetés	4
--------------------------------	---

I. FEJEZET. KORA KÖZÉPKOR

(V. SZ. VÉGE — XI. SZ. KÖZEPE)

§ 2. A «barbár királyságok» kialakulása. A Frank Birodalom.....	9
§ 3. Bizánci Birodalom.....	17
§ 4. A normannok kora (vikingek)	25
§ 5. A keresztény egyház a kora középkorban.....	32
§ 6. A kelet-közép-európai államok kialakulása	37
§ 7. Arab Kalifátus.....	44
§ 8. Kína.....	54
§ 9. India	61
Gyakorlati foglalkozás «Az első középkori államok».....	66
Az I. fejezet összefoglalója	66
Tesztfeladatok az I. témazáró dolgozatra való felkészüléshez.....	66
Történelmi kincsesláda.....	67

II. FEJEZET. ÉRETT KÖZÉPKOR

(XI. SZ. KÖZEPE — XIV. SZ. KÖZEPE)

§ 10. A középkor embere.....	68
§ 11. A középkori európai társadalom	74
§ 12. Keresztény egyház	80
§ 13. A középkori európai város	88
§ 14. A Francia Királyság.....	95
§ 15. Angol Királyság	101
§ 16. A Szent Római Birodalom és az itáliai államok	108
§ 17. A Bizánci Birodalom felemelkedése és bukása ANagyszeldzsuk Birodalom. Közép- és Kelet-Európa államai.....	115
§ 18. Keresztes hadjáratok a Közel-Keleten és a Balti országokban. A Reconquista kezdete	124

§ 19. Kína a Szung-dinasztia idején. Dzsingisz kán birodalma. A Jüan-dinasztia. Delhi Szultánátus	136
Gyakorlati foglalkozás «A keresztes háborúk következményei».....	145
A II. fejezet összefoglalója	145
Tesztfeladatok az II. témazáró dolgozatra való felkészüléshez.....	145
Történelmi kincsesláda.....	146

III.FEJEZET. KÉSŐ KÖZÉPKOR

(XIV. SZ. KÖZEPE — XV. SZ.)

§ 20. Klímaváltozások. «Fekete halál». Nagy nyugati egyházzsújítás és a pápaság válsága	147
§ 21. A középkor tudományos és technikai vívmányai. A divat.....	155
§ 22. A központosított állam kialakulása. A százéves háború ..	161
§ 23. Anglia és a skandináv államok. A Hanza-szövetség	167
§ 24. Az olasz államok a XIV—XV. században. Korai reneszánsz	173
§ 25. A Spanyol Birodalom létrejötte. ARconquista befejezése. A portugálok felfedezései	183
§ 26. Szent Római Birodalom és Közép-Kelet Európa államai. A huszita mozgalom	187
§ 27. Az Arany Horda szétesése. A Moszkvai Nagyfejedelemség függetlenedése.....	194
§ 28. Az Oszmán Birodalom megalakulása. Timur Lenk Birodalma	200
§ 29. Kína a Ming-dinasztia idején. A Delhi Szultánátus bukása. Vidzsajanagara Birodalom	211
Gyakorlati foglalkozás «Nomád birodalmak»	216
A III. fejezet összefoglalója.....	216
Tesztfeladatok a III. témazáró dolgozatra való felkészüléshez.....	216
Történelmi kincsesláda.....	217
Összefoglaló a kurzushoz	218
A tankönyvhasználat különböző munkamódszerei és sajátosságai.....	218
Interaktív tanulási módszerek és a kritikai gondolkodás fejlesztése.....	218
Terminológiai jegyzék.....	219
Főbb dátumok és események.....	220

Tengerész Henrik. Festő:
Nuno Gonçalves.
XV. század.

IV. Kázmér Jagelló. Ismeretlen
festő. 1645.

Oszmán. XVIII. század.

A tankönyv használatára vonatkozó információk

№	A tanuló vezetékneve és keresztnéve	Tanév	A tankönyv állapota	
			a tanév elején	a tanév végén
1				
2				
3				
4				
5				

Навчальне видання

ПІСЕМ Олександр Володимирович
МАРТИНЮК Олександр Олександрович

«ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ»

**Підручник для 7 класу з навчанням угорською мовою
закладів загальної середньої освіти**

Рекомендовано

Міністерством освіти і науки України

Видано за рахунок державних коштів.

Продаж заборонено

Переклад з української мови

Перекладачі:

**Александра-Екатерина Йосипівна Коложварі,
Бернадетт Йосипівна Пейтер
Угорською мовою**

Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам
«Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей»

Редакторка *І. Тютчева*

Комп'ютерна верстка *М.Биковська*

Художнє оформлення *В. Труфена, Т. Задорожної*

Коректори *А.-Е. Коложварі, Б. Пейтер*

Формат 84 × 108/16. Папір офсетний. Гарнітура Шкільна. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 23,52. Обл.-вид. арк. 20,47.

Наклад 1 573 пр. Зам. № 24-11-2801

ТОВ «ВИДАВНИЦТВО АТЛАНТ»

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 7928 ВІД 08.09.2023

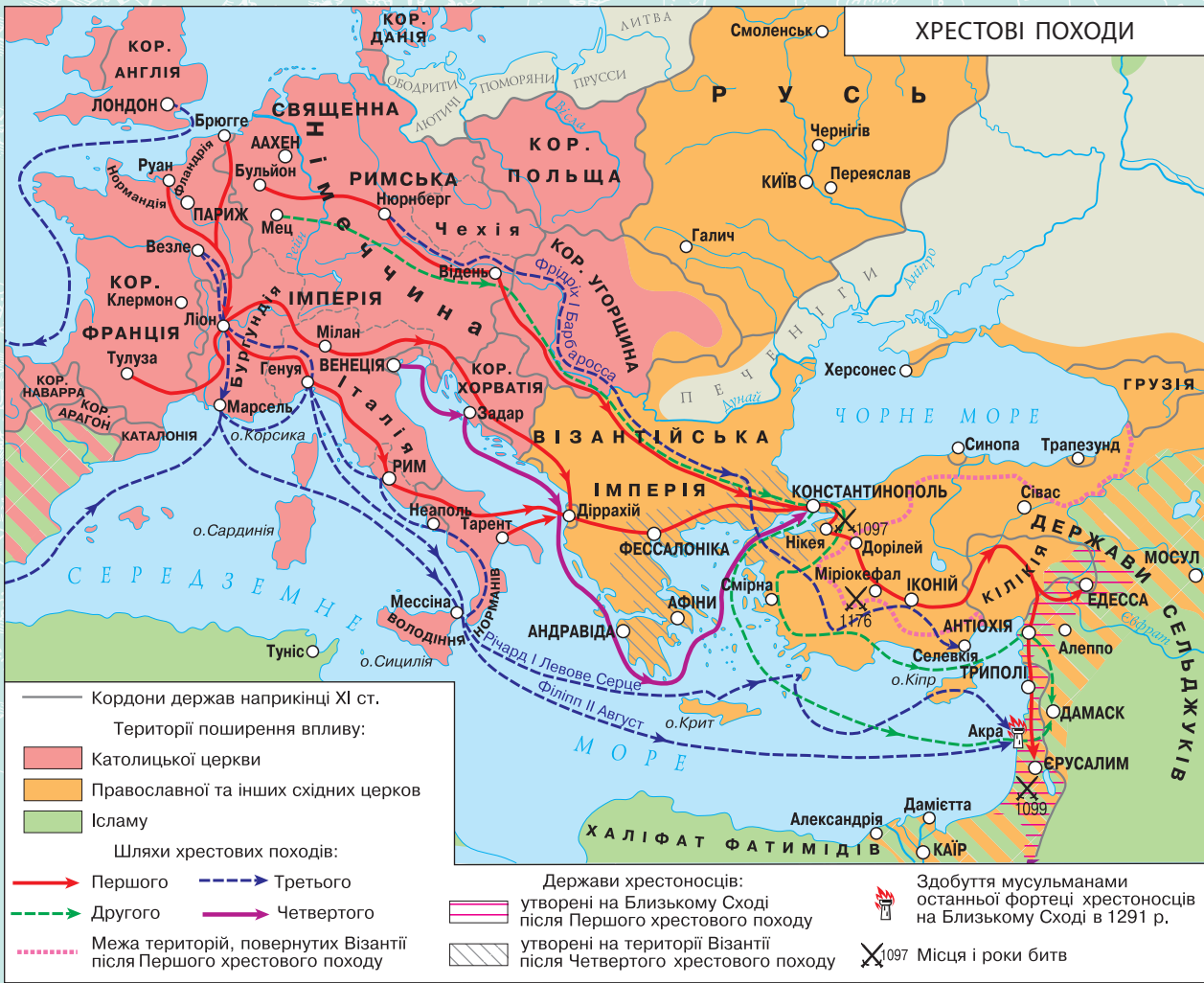
Адреса редакції: 02095, м.Київ, вул. Княжий затон, 9а, офіс369

E-mail: atlant_publishing@ukr.net

Віддруковано у ТОВ «ПЕТ», вул. Максиміліанівська, 17, м Харків, 61024

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

серія ДК № 6847 від 19.07.2019р.

Világtörténelem

**tankönyv az általános oktatási rendszerű
tanintézetek 7.osztálya számára**

7

A tankönyv sajátosságai

- A tankönyv segít elsajátítani a középkor történetének ismereteit
- A fejezetekhez, térképekhez, illusztrációkhoz és történelmi forrásokhoz kapcsolódó feladatok elősegítik az anyag sikeres elsajátítását
- A gyakorlati foglalkozások és az összefoglaló ismétlő feladatok lehetőséget biztosítanak a tanulási készségek és képességek gyakorlására

Digitális interaktív melléklet

- Interaktív tesztfeladatok minden fejezethez
- Érdekes vizuális anyagok
- Összefoglaló interaktív feladatok minden fejezethez

Világtörténelem

Olekszandr Hiszem
Olekszandr Martinyuk

A tankönyv
digitális melléklete a
QR-kóddal
vagy az alábbi linken
érhető el:
rnk.com.ua/106127